

PAVLI OROSII VIRI DOCTISSIMI HISTORIARVM INL,
TIVM AD AVRELIVM AVGVSTINV M. LIBER PRIMVS.

RAECEPTIS tuis parui beatissime pater Augustine: atq; utinā tā efficaciter q̄ libenter: q̄q ego in utrāuis partē parū de explicito mouear: rectene: an secus egerim. Tu enim iam isto iudicio laborasti: utrūne hoc qđ præciperes possem. Ego aut̄ solius obedientiæ: si tamē eā uolūtate conatuq; decorauit: testimoniō cōtentus sum. Nam & in magna magni patrissimilias domo cū sint multa diuersi generis aialia adiumento familiaris rei cōmoda: nō est tamē canū cura postrema: qbus solis natura insitū est: uoluntarie ad id quo præ, parant̄ urgeri: & per ingenitā quandā obedientiæ formulā sola disciplinati tre, moris expectatione suspendi: donec ad pagendi licentia nutu signoue mittantur. Habet enim pprios appetitus q̄tū brutis excellentiores: tantū rōnabilibus ppin, quantes: hoc est discernere: amare: seruire. Nam discernētes inter dños atq; extra, neos nō eos quos insectant̄: oderūt: sed pro his quos amāt zelant: & amātes dñm ac domū non quasi ex natura apti corporis uigilantes: sed ex conscientia solliciti amoris inuigilant: Vnde etiā mystico sacramēto in euangeliis: quod edant micas catelli sub mensa dñor̄: & Chananea mulier nō erubuit dicere: & dñs nō fastidi, uit audire. Beatus etiā Tobias ducē angelū sequēs canem comitē h̄e nō spreuit. Igī generali amori tuo speciali amore cōnexus uoluntati tuæ uolens parui. Nā cū subiectio mea præcepto paternitatis tuæ factū debeat: totūq; tuū sit: quod ex te ad te redit: opus meū hoc solo cumulati⁹ reddidi: q; libēs fæci. Præcepas mihi uti aduersus uaniloquā prauitatē eor̄: qui alieni a ciuitate dei ex locor̄ agrestiū cōpit & pagis pagani uocant̄ siue gentiles: qa terrena sapiunt: qui cū futura nō querāt: præterita aut obliuiscant̄: aut nesciāt: præsentia tamē tēpora ueluti ma, lis extra solitū infestatissima: ob hoc solū: quod credit̄ Christus: & colitur deus: idola aut̄ minus colunt̄: infamāt. Præcepas ergo ut ex oībus quæ haberi ad præ, sens possunt historiaꝝ atq; ānaliū fastis: quæcūq; aut bellis grauia: aut corrupta morbis: aut fame tristia: aut terraꝝ motibus terribilia: aut inūdationibus aquar̄ insolita: aut eruptionibus igniū metuēda: aut ic̄tibus fulminū plagiſq; grandinū ſeuia: uel ēt parricidiis flagitiisq; misera p̄ trāfacta retro ſæcula repperiſſem: or, dinato breuiter ūoluminis textu explicarē: maxime cū reuerentiā tuā pficiendo aduersum hos ipsos paganos. xi. libro iſſiſtēt̄ quoꝝ iam. x. oriētes radii mox: ut de ſpecula ecclesiasticæ claritatis elati ſunt: toto orbe fulſerunt leui opusculo occupari nō oportet: & sanctus filius tuus Iulianus Carthaginēſis ſeruus dei ſatis fieri ſuper hac re petitioni ſuæ eadē fiducia: qua popoſcit: exigeret: dedi operā. & meipſum in primis cōfusione pressi: cui plærūq; reputanti ſupra modū exaſtua, uiſſe præſentiū clades tēpog; uidebant̄. Nactus ſum enī præteritos dies non ſolū & que, ut hos graues: uer̄ etiā tāto atrocius miseros: quāto lōgius a remedio uer̄ religionis alienos: ut merito hac ſcrutatione claruerit regnafſe mortē audiā ſanguinis dum ignorat̄ religio: quæ phiberet a ſanguine. Iſta illucentiē illā cōſtu, puiffe: illā cōcludi: cū iſta iam præualet: illā penitus nullā futurā cū hæc ſola re, gnauit: exc̄ptis uidelicet ſemotisq; illis diebus nouiſſimiſ ſub fine ſæculi & ſub apparitione Antichristi: uel etiā ſub conſtruione iudicii: qbus futuras angustias:

Canum
viii

quales ante nō fuerant dñs Christusp scripturas sacras sua etiā cōtestatione prædixit. cū secundū ipsum qdē: qui & nūc & semp est modū ueg apertiore ac grauiore discrimine per intolerabiles tribulationes tēporē illoꝝ sanctos pbatio: impios perditio sequeſt. Et qm̄ omnes p̄pemodū tam apud Græcos q̄ apud Latinos studiosi ad scribendū uiri qui res gestas reꝝ populorūq; ob diuturnam memoriam uerbis p̄pagauerunt initiū scribendi a Nino Beli filio rege Assyriog; fecerūt: qui cū opinione cæca mūdi originē creaturāq; hoium sine initio credi uelint: cæpisse tñ ab hoc regna bellaq; definiūt: q̄si uere eatenus humanū genus ritu pecudū uixerit, & tūc primū: ueluti ad nouā puidētiā cōcussum suscitaturūq; uigilauerit.

De miseria hominū per peccatū ab initio.

Go initiū miseriæ hoium ab initio peccantis hois ducere institui: paucis dūtaxat: iisdēq; breuiter deliberatis. Sunt aut ab Adā p̄rio hoie usq; ad Ninū magnū ut dicūt regē qn̄ natus est Abraā anni tria milia, xxxiiii. qui ab oib⁹ historiographis uel ommissi uel ignorati sūt. A Nino aut uel Abraā usq; ad Cæsare augustū: idest usq; ad nativitatē Christi q fuit anno impii Cæsaris xlvi. cū facta pace cū Parthis Iani portæ clausæ sunt: & bella toto orbe cessarūt: colligunt̄ anni duo milia. xv. in qbus inter se auctores scriptoresq; oīum ocia negociaq; triuerūt. Quāp̄ res ipsa exigit ex his libris q̄breuissime uel pauca attingere: q̄ originē mūdi loquētes præteritor; fidē anūciatiōe futuroꝝ: & post subseq̄ pbatōe fecerūt: nō quo auctoritatē eorū cuiq; uideamur ingerere: sed q̄ op̄p̄r̄z̄ ciū sit de opione uulgata: quæ nobis cū oib⁹ cōis est cōmonere. Primū q̄ si diuina puidētia: quæ sicut bona ita pia & iusta ē: agit hō & mūdus: hoīem aut q̄ cōuertibilitate naturæ & libertate licētia ifirmus & cōtumax ē: sicut pie gubernare egenū opis oportet: ita iuste corripi imoderate libertatis necesse est: iure ab initio hois p̄ bona malaq; alternātia exerceri hūc mūdū sentit q̄sq; p̄ se atq; i se humānum genus uidet. Deinde cū ab ipso p̄rio hoie peccatū punitioꝝ peccati cœpisse doceamur: porro aut cū etiā isti de mediis tpib⁹ inchoātes: quis supior; nūsq; me minerint: nihil nisi bella cladesq; descriperint: quæ bella qd aliud dicēda sūt: nisi urgētia i alterutrū mala. mala aut hmōi quæ tūc erāt sicut & nūc sūt inqtū sunt sine dubio aut manifesta peccata sūt: aut occulte punitiōes peccator; qd impedimentū est nō ei⁹ rei caput pādere: cui⁹ illi corpus expresserint: & priora illa secula quæ multo nūerosiora mōstrabim⁹: uel tenuissimo testari relatu similes miserias ptulisse. Dicitur⁹ igit̄ ab orbe cōdito usq; ad urbē cōditā: dehinc usq; ad Cæsaris principatū nativitatēq; Christi: ex quo s̄b ptate urbis orbis māsit impīū: uel etiā usq; ad dies n̄ros inqtū ad cognitionē uacare suffecero: cōflictationes generis humani & ueluti p̄ diuersas p̄tes ardētē malis mūdū face cupiditatis incensū e specula ostentaturus: necessariū reor: ut primū ipsum terræ orbē: quē inhabitabat humanū genus: sicut est a maiorib⁹ trifariæ distributus: deinde regionib⁹ p̄uin ciisq; determinatus expediā: quo facilis⁹ cū locales bellor; morbor; q; clades ostētabunt̄: studiosi quicq; nō solū reꝝ ac tēpor;: sed etiā locor; scientiā cōsequantur.

Maiores n̄ros in tres partes mundū totū diuisisse.

Aiores nostri orbē totius terræ oceanii limbo circūseptū triquadrū sta tuere: eiusq; tres partes Asiam: Europā: & Aphricā uocauerūt: quis aliquid duas: hoc est Asiā: ac deinde Aphricā in Europa accipiēdā putauerint.

Alia tribus partibus oceano circūcincta p totā trāuersi plagā orientis extendit.
 Hæc occasū uersus a dextra sui sub axe septētrionis incipiēt cōtingit Europā. a
 sinistra Aphricā dimittit. sub Aegypto uero & Syria mare nřm: qđ magnū gñā
 liter dicimus: habet. Europa incipit septētrionalis a flumine Tanai: qua Riphæi
 mōtes Sarmatico auersi oceano Tanaim fūdūt fluuiū: q præteriēs aras ac termi
 nos. Alexādri magni in Roxolanoꝝ finibꝝ sitos Mæotidas auget paludes: quare
 immensa exūdatio iuxta Theodosiā urbē Euxinū pótū late ingredit̄. Inde iuxta
 Cōstātinopolim lōgæ mittunt̄ angustiæ: donec eas mare hoc: qđ dicimus nostrū
 accipiat. Europæ i Hyspania occidētalis oceanus terminus est: maxime ubi apud
 Gades insulas Herculis colūnæ uisunt̄. & Tyrrheni maris fauibus oceanī æstus
 imittit̄. Aphricæ principiū est a finibꝝ Aegypti urbisq; Alexādriæ ubi Parethoniū
 ciuitas sita est sup hoc mare magnū: qđ oēs plagas terrasq; medias interluit̄. inde
 per loca quæ accolæ catabathmon uocat̄: haud pcul a castris Alexādri magni: &
 sup lacū Caleartiū: deinde iuxta supiorꝝ fines Anasitarꝝ missa in trāuersum Ae
 thiopica deserta meridianū cōtingit oceanū. Termini Aphricæ ad occidentē iidē
 sunt: q & Europæ: idest fauces Gaditani freti. ultimus aut̄ finis eius est mōs Ath
 las: & insulæ quas fortunatas uocant. Et qā breuiter generales tripartiti orbis di
 visiones dedi: ipsaq; quoq; priū regiones: sicut pollicitus sum: significare curabo.
 Asia ad mediā frontē orientis hēt in oceano Eoo ostia fluminis Gangis. a sinistra ASIA
 p montoriū Calligicū cui submanet ad Eurꝝ insula Taprobanē: ex qua oceanū In
 dicus uocari incipit a dextra habēt Emodos mōtes: ubi Caucasus deficit. promō
 toriū Samarā: cui ad aquilonē ostia fluminis subiacēt Octorogorræ: ex quo ocea
 nus sericus appellat̄. In his finibus India est. quæ habet ab occidēte flumē Indū:
 qđ rubro mari accipit̄: a septentrione montē Caucasum: reliqua ut dixi: Eoo &
 Indico oceano terminatur. Hæc habet gentes quadragintaquattuor absq; insula
 Taprobanē: quæ habet decē ciuitates. & absq; reliquis insulis habitabilibus plu
 rimis. A flumine Indo: qđ est ab oriente usq; ad flumen tygrim: qđ est ad occa
 sum: regiones sunt istæ Aracosia: Parthia: Assyria: Persida: & Media sita terræ
 montolo & aspo. Hæc a septentrione habēt montē Caucasum. a meridie mare ru
 brū & sinū Persicū, in medio aut̄ sui flumina præcipua Hydaspē & Arabim. in
 his sunt gētes. trigintaduæ. Sed generaliter Parthia dicit̄: q̄uis scripturæ sanctæ
 uniuersam s̄æpe Mediā uocet̄. A flumine Tigri usq; ad flumen Euphratē Melo
 potamia est: incipiēt a septentrione inter montē Taurū & Caucasum: cui ad me
 ridiē succedit Babylonia: deinde Caldea: nouissime Arabia. ea demū inter sinum
 Persicū & sinū Arabicū angusto terræ tractu orientē uersus extēdit̄. In his sunt
 gētes. xxviii. a flumine Euphrate: qđ est ab oriēte usq; ad mare nostrū: qđ est ab
 occasu: deinde a septentrione. i. a ciuitate Dascuta: quæ in cōfinio Cappadociæ &
 Armeniæ sita est. haud pcul a loco ubi Euphrates nascitur usq; ad Aegyptū & ad
 extremū sinū Arabiæ: q̄ est ad meridiē lōgo angustoq; sulco faxis insulisq; creber
 rimo. a rubro mari. i. ab oceano occasū uersus extendit̄: Syria generaliter noīat̄: Syria
 h̄is maximas puīcias Comagenē: Phænicia & Palæstinā absq; Saracenis & Na Cappad.
 bathæis quoq; gētes. xii. sunt. In capite Syriæ Cappadocia est: quæ hēt ab oriēte Armenia
 Armeniā ab occasu Asiā. ab aqlone Themiscirios cāpos & mare Cimericū. a me Cilicia
 ridie Taurū montē: cui subiacet Cilicia & Isauria usq; ad Isicū sinū: q̄ spectat cō Isauria

Asia mi- tra insulā Cyprū. Asia regio uel:ut pprie dicā: Asia minor absq; oriētali pte:q ad
nor Cappadociā Syriāq; pgredit: undiq; circūdata ē mari. a septētriōe poto euxino.
Aegypt⁹ ab occasu ppōtide. atq; Hellespōto:a meridie mari nō ubi ē mōs olympus. Aegy-
 ptus iferior ab oriēte hēt Syriā Palæstinā:ab occasu Libyā. a septētriōe mare no-
Climax strū. a meridie montē:q appellat⁹ Climax. & Aegyptū supiorē. fluuiūq; Nilū. q
 de littore incipiētis maris rubri uidet⁹ emergere in loco q dicit⁹ Mosylon:deinde
Nilus diu ad occasū pfluēs faciēs insulā noīe Meroen in medio sui:nouissime ad septē-
 trionē inflexus:tēpestiuifq; auctus incremētis plana Aegypti rigat. Hūc aliq au-
 etores ferūt haud pcul ab Atlāte hē fontē:& cōtinuo harenis mergi:inde interie-
 eto breui spacio ualissimo lacū exundare:atq; hinc oceanotenus oriētē uersus p
 Aethiopica deserta plabi:rursusq; inflexū ad sinistrā ad Aegyptū descēdere. Qd
 qdē uer⁹ est esse hmōi fluuiū magnū:q tali ortu talicq; cursu sit:& re uera tot tan-
 taq; mōstra gignat:quē utiq; ppe fontē Barbari Dara nominat. Cæteri uero ac-
 colæ Nuhul uocat. Sed hic in regiōe gētiū:quæ Libyæ Aegyptiæ uocant⁹:haud
 pcul ab illo fluuiō:quē a littore maris rubri prūpe dixim⁹:imenso lacu accēpt⁹
 assumit:niſi forte occulto meatu i alueū eius:q ab oriēte descēdit eructer. Aegy-
 ptus supior in oriēte p lōgū extēdit: cui est a septētrione sinus Arabicus. a meri-
 die oceanus. Nā ab occasu ex iferiori Aegypto incipit:ad oriēte rubro mariter
 minat ubi sūt gētes. xxiiii. Et qm̄ meridianā pte uniuersæ Asiæ descripsim⁹:sup-
Caucasus est ut ab oriēte ad septētrionē pars quæ restat expediāt. Mons Caucasus iter col-
 chos:q sūt sup Cimericū mare:& iter Albanos q sunt ad mare Caspiū primū at-
 tollitur:cuius qdē usq; in ultimū orientē unū uidet⁹ iugū:sed multa sunt noīa. Et
 multi hoc ipsum iugū Tauri montis credi uolūt:quia re uera Parchoatras mons
 Armeniae iter Taurū & Caucasum medius cōtinuare Taurū cū Caucaso putat.
 Sed hoc ita non esse discernit fluuius Euphrates q de radice parchoatræ montis
 effusus tendēs in meridiē ipsum ad sinistrā Taurū excludit. Ad dexterā itaq; ipse
 Caucasus inter colchos & Albanos ubi & portas hē mons Caucasus dicit⁹ a por-
 tis Caspiis usq; ad Armenias pylas:uel usq; ad fontē Tigris fluminis inter Arme-
 niam & Iberiā mōtes Acroceraunii dicunt⁹ a fonte Tigris usq; ad Carras ciuitatē
 iter Massagetas & Parthos mōs Ariobarzones. A Carris ciuitate usq; ad oppidū
 Cathippi iter Hyrcanos & Bactrianos mons Memarmali:ubi amomū nascit⁹: a
 quo p ximū iugū mons Parthau dicit⁹. Ab oppido Cathippi usq; ad uicū Saphrū
 iter Dahassaraucas & Parthyenas mōs Oscobares:ubi Gāges fluuius orit⁹. & La-
 ser nascit⁹. A fōte fluminis Gāgis usq; ad fōtes flumis Octorogorræ:q sūt a septē-
 trione:ubi sunt mōtani Paropanisadæ & mōs Taur⁹. A fōtib⁹ Octorogorræ usq;
 ad ciuitatē Octorogorrā iter Hunnos & Scythas & Gāgaridas mons Caucasus.
 Vltim⁹ at iter Eosas & Pasiadras mōs Imaus:ubi flumē Chrisoroas & p mōto-
 riū Samara oriētali excipit⁹ oceano. Igīt⁹ a monte Imauo:hoc est ab imo Cauca-
 so & dextra oriētis pte q ocean⁹ Sericus tēdit⁹ usq; ad pmōtoriū Boreū & flumē
 Boreū & inde tenus Scythico mari:q dē est a septētrione usq; ad mare Caspiū qdē
 est ab occasu:& usq; ad extentū Caucasi iugū:quod est a meridie Hyrcanor⁹ &
 Scythar⁹ gētes sunt qdragintaduæ:pter terrar⁹ infœcundā diffusionē late ober-
 rantes. Mare Caspiū sub aqlonis plaga ab oceano orit⁹ cuius utraq; circa oceanū
 littora loca deserta incultaq; habent⁹,inde meridiē uersus p lōgas angustias ten-

ditur: donec p magna spatia dilatatu Caucaſi montis radicibus terminet. Itaq; a mari Caspio qd est ad oriente p ora oceani septentrionalis usq; ad Tanaim fluuiū & Mœoticas paludes: quæ sunt ad occasum p littus Cimmerici maris: qd est ab Aphrico usq; ad caput & portas Caucaſi: quæ sunt ad meridiē ḡetes sunt triginataquattuor. Sed generaliter regio pxima Albania ulterior sub mari & mōte Caſpio Amazonū nuncupat. Expliciti aut sunt q̄breuiffime fines Asiae. Nunc autē Europam inquantū cognitioni hominis cōceditur: stilo peruagabor.

A mōtibus Rhiphæis ac flumine Tanai Mæotiisq; paludib⁹: quæ sunt ad oriēte EVRO, per littus septentrionalis oceani usq; ad Galliā Belgicā & flumē Rhenū: qd est ab PA occasu: deinde usq; ad Danubiū: quē & Istrū uocat: q est a meridie ad orientē di- rectus ponto accipit. ab oriente Alania est: in medio Dacia: ubi & Gotia. deinde Alania Germania est: ubi plurimā partē Suevi tenent: quoꝝ oīum ḡetes sunt qnq̄ginta. Dacia q̄tuor. Nūc q̄qd Danubius a barbarico ad mare nīm secludit expediā. Mœsia ab oriēte habet ostia fluminis Danubii. ab euro Thraciā. a meridie Macedonia. Germāia ab Aphrico Dalmatiā. ab occasu Istriā. a Circio Pānoniā. a septētrioē: Danubiū, Thracia habet ab oriēte Propōtidis sinū & ciuitatē Cōstātinopolim quæ Bixatiū prius dicta est. a septentrione partē Dalmatiæ. & sinū Euxini ponti: ab occasu & Aphrico Macedonia. a meridie Aegæū mare. Macedonia habet ab oriēte Aegæū Maced. mare. a borea Thraciā. ab euro Euboeā & Macedonicū sinū: a meridie Achaia. a Fauonio montes Acroceraunios in angustiis Adriatici sinus: q̄ montes sunt cōtra Apuliam atq; Brundisiū. ab occasu Dalmatiā. a Circio Dardaniā. a septētrione Mœsiā. Achaia undiq; p̄pemodū cincta est mari. Nā ab oriente habet myrtoum Achaia mare. ab euro arcticū mare. a meridie Ioniū mare. ab Aphrico & occasu Cepha/ Ioniā & Cassiopā insulas. a septētrione sinū Corinthiū. ab aquilone angustū ter/ & dorsum: quo Macedonia cōiungit: uel potius Attica: qui locus Isthmos uo/ catur: ubi est Corinthus h̄ns in Atticā a borea nō lōge Athenas ciuitatē. Dalmatia habet ab oriente Macedonia. ab aquilone Dardaniā. a septētrione Mœsiā. ab occasu Istriā & sinū Liburnicū & insulas Liburnicas. a meridie Adriaticū sinū, Pānonia Noricus: & Rhetia habet ab oriēte Mœsiā. a meridie Istriā. Ab Aphri/ co alpes Apéninas. ab occasu Galliā Belgicā. a Circio Danubii fontē & limitē: q̄ Noricus Germania a Gallia inter Danubiū Galliamq; discernit. a septētrione Danubiū & Rhetia Germaniā. Italiae situs a Circio in Eurū tendit: h̄ns ab Aphrico Tirrenū mare. Italia a borea Adriaticū sinū: cuius ea pars quæ cōtinenti terræ cōmunis & cōtigua est alpiū obicib⁹ oblstruit. Quæ a Gallico mari per ligusticū sinū exurgētes primū Narbonēsiū fines. Deinde Galliā Rhetiāq; secludūt: donec in sinu liburnico de/ figant. Gallia Belgica habet ab oriente flumē Rheni & Germaniā. ab euro alpes Gallia Apéninas. a meridie puinciā Narbonensem. ab occasu puinciā Lugdunensem. a Circio oceanū Britanicū. a septētrione Britanicā insulam. Gallia lugdunēdis du/ eta per longū: & per angustum inflexa Aquitanicā puinciā semicingit. Hæc ab oriente habet Belgicā. a meridie partē puinciæ Narbonensis: qua Arelatū ciui/ tas sita est: & mari Gallico Rhodani flumen accipit. Narbonensis puincia pars Galliae habet ab oriente alpes Coctias: ab occidēte Hispaniā: a Circio Aqtaniā a septētrione Galliā Lugdunēsem. ab aquilone Belgicā Galliam. a meridie mare Gallicū qd est inter Sardiniā & insulas Baleares habēs in fronte qua Rhodanus

fluuius in mare exit: insulas stechadas. Aquitanica p*uincia* obliquo cursu ligeris fluminis qui ex plurima parte terminus eius est: in orbē agit: Hæc a Circio habet oceanū: q*Aqtanicus* sinus dicit^r. ab occasu hispanias habet. a septētrione & oriē, te Lugdunēsem ab euro & meridie Narbonēsem p*uincia*: cōtingit. Hispania uniuerso terraꝝ situ trigona est. & circūfusione oceanī Tirhenicꝝ pelagi pene insula efficit^r. Huius angulus prior spectas ad oriētē. a dextris Aqtanica p*uincia*. a sinistris Balearico mari coartatus Narbonensiū finibꝝ inserit^r. Secūdus angulus cir- ciū intendit: ubi Brigātia Gallicae ciuitas sita altissimū Pharꝝ & inter pauca me- morādi opis ad speculā Britāniæ exiit. Tertius ei⁹ angulus est, quo Gades insula intenctæ in Aphricū Atlantē montē interiecto sinu oceanī p*spiciunt*. Hispaniā ci- teriorē ab oriēte incipiētē Pyrīnei saltus a pte septētrionis usq*ad* Cātabros Astu- resq*d*educit. atq*z* inde per Vacceos & Oretanos quos ab occasu habet: positā in nři maris littore Carthaginē determinat. Hispania ulterior habet ab oriēte Vac- ceos: Celtiberos: & Oretanos. a septētrione oceanū ab occasu oceanum. a meridie gaditanū oceanī frettū. Inde mare nřm: q*d* Tirhenū uocat: immittit^r. Et q*m* ocea- nus habet insulas quas Britāniā & Hiberniā uocat: quæ in aduersa Galliaꝝ parte ad p*spectū* hispaniæ sitæ sunt: breuiter explicabunt^r. Britānia oceanī insula plō- gū in boreā extēdit^r. a meridie Gallias habet: cuius p*ximū* littus trāsmeātibꝝ ci- uitatis apit: quæ dicit^r Rhutupi portus: unde haud p*cul* a Morynis in austro positi- tos Menapos Bataliosq*p*spicit^r. Hæc isula habet in lōgū milia passuū octingē- ta. in latū milia ducēta. a tergo aut: unde oceano infinito patet: Orchadas insulas habet. quæ uiginti desertæ sūt. tredecim icolunt^r. Deinde insula Tyle quæ p*in-* finitū a cæteris separa circiū uersus medio sita oceano uix paucis nota h̄i. Hyber- nia insula inter Britāniā & Hispaniā sita est: quæ lōgiore ab Aphrico iboreā spa- cio porrigit^r. huius ptes priores intētæ Cātabrico oceano Brigātiā Gallicae ciui- tatē ab Aphrico sibi in Circiū occurrit spatio iteruallo p*cul* spectat: ab eo pre- cipue p*mon*torio ubi Senæ fluminis ostiū est: & Vellabri Luceniq*p* cōsistit^r. hæc p*prior* Britāniæ spatio terraꝝ angustior: sed cæli solisq*p*te pie magis utilis a Sco- torꝝ gentibus colit^r. huic etiā Meuania insula p*xima* est: & ipsa spatio non paruo solo cōmoda æque a Scotorꝝ gentibus habitat^r. hi sunt fines totius Europæ: Aphricā: ut dixi: cū tertiā orbis p*tē* maiores nři accipiēdā descripserit: nō spatior^r mēsuras: sed diuisionū rōnes secuti sunt. Mare hoc siqdē magnū: q*d* ab occasu ex oceano orit^r: in meridiē magis uergēs agustiorē iter se & oceanū coartatæ Aphri- cæ limitē fecit: uñ ēt aliq*z* quis eā logitudine pare*it* multo agustiorē itelligētes: inuerecūdū arbitratī tertīa p*tē* uocare: sed potius in Europa Aphricā deputatēs: ad secūdā portionē appellare maluerūt. præterea cū multo āpli⁹ terræ iAphrica ardore solis: q*z* in Europa rigore frigoris incultū atq*z* incognitū sit; quippe cū oia spene animātia uel germinātia patientius & tolerabilius ad summū frigoris q*z* ad- summū caloris accedat^r; ea scilicet causa est: Aphricā p*oia* situ & populis minorē uideri: & q*a* natura sui minus habet spatii: & cœli inclemētia plus deserti: cuius descriptio p*puic*ias & gétes hæc est. Libya cyreniaca & Pētropolis post Aegyptū in parte Aphricæ prima est. Hæc incipit a ciuitate Parethonio & móribus cata- batynon. inde secūdo mari usq*ad* aras Philenoꝝ extendit^r. Post se habet usq*ad* oceanū meridianū gétes Libyos: Aethiopum & Garamantū. Huic est ab oriente

Hyspa.

Brigātia

Britānia

Orchades

Tyle

Hyber.

Meuania

APRI-

CA

Libya

LIBER PRIMVS

5

Aegyptus. a septētrione mare Libycū. ab occasu Syrtes maiores & Troglodytæ: cōtra quos insula calypso est. a meridie Aethiopicus ocean⁹. Tripolitana puicia. Tripolis quæ & subuētana: uel regio Arzugū dicit̄: ubi Leptis magna ciuitas ē: quis Arzuges p̄ lögū Aphricæ limitē generaliter uocent̄: habet ab oriēte aras Philenoꝝ iter Syrtes maiores & Troglodytas: a septētrione mare Siculū; uel poti⁹ Adria- ticū: & Syrtes minores: ab occasu Byzatiū usq; ad lacū salināꝝ. a meridie barba- ros Getulos Nathabres & Garamātas usq; ad oceanū Aethiopicū ptingētes By- zantiū Zeugis & Numidia. Zeugis aut̄ prius nō unius cōuētus: sed toti⁹ puin Zeugis ciæ generale nomen fuisse inuenimus. Byzantiū ergo: ubi Hadrumētus ciuitas. Numi- Zeugis ubi Carthago magna. Numidia ubi Hypos regius & Nisiccada ciuita- dia sunt. h̄nt ab oriēte Syrtes minores & lacū salināꝝ. a septētrione mare nostrū: quod spectat ad Siciliā & Sardiniā insulas. ab occasu Mauritaniā sitiphensem: a meridie fōtes uzaræ & post eos Aethiopū gétes puagātes usq; ad oceanū Aethio- picū Sitiphēses & Cæsariēses. Mauritania hēt ab oriēte Numidiā. a septētrione Mauritia- mare nīm, ab occasu flumē Maluā. a meridie mōtē Astrinxim q̄ diuidit̄ iter ui- nia uā terrā & harenas iacētes usq; ad oceanū & oberrāt Gāgines Aethiopes. Tingi/ Tingitania/ tana Mauritania ultima ē Aphricæ. Hæc habet ab oriēte flumē Maluā. a septē- trione mare nīm usq; ad fretū Gaditanū: qđ inter Hauēnē & Calpē duo cōtraria sibi p̄mōtoria coartat̄. ab occidēte Atlantē mōtē & oceanū Atlāticū sub Aphri- co Hespiū montē. a meridie gétes Aulolū: q̄s nūc Galaules uocat̄ usq; ad oceanū Hesperiū cōtingētes. Hic est terminus uniuersæ Aphricæ. Nūc insulaꝝ quæ in nīo mari sūt loca noīa & spacia dimetiar. Insula Cypros ab oriēte mari Syrio qđ Cypros Millicū uocant ab occidēte mari Pāphilico a septētrione Vulone cilitiæ a meri- die Syriæ & Phœnicis pelago cingit̄ cuius spatiū in lögū tenet milia passuū cē- tū septuagintaq; in latū milia passuū centū uigintiq;. Insula Creta finit̄ ab Creta oriēte Carphatio mari ab occasu & septētriōe mari Cretico a meridie mari Libi- co qđ & Adriaticū uocat̄. hēt i lögū milia passuū cētū septuagintaduo. & in latū qn̄gginta. Insulæ Cyclades quar; est ab oriēte pria Rhodos a septētriōe Tenedos Cyclades a meridie Carpatos ab occasu Cythera. ab oriēte finiunt̄ littoribus Asiæ. ab occi- dēte mari Icario. a septētriōe mari Aegæo. a meridie mari Carpatio. Sūt aut̄ oēs Cyclades nūero qn̄ggintatres. Hæc tenent a septētrione in meridiē milia passuū qn̄gginta ab oriēte in occasum milia. cc. Sicilia insula tria habet p̄montoria. unū Sicilia/,, qđ dicit̄ Pelorus & aspicit ad aglonē cui Messana ciuitas p̄xima est: scđm qđ di- citur Pachynus sub quo ciuitas Syracusana respicit ad Euronotū. Tertiū qđ ap- pellatur Lilybeus: ubi & ciuitas eiusdē noīs sita est: dirigiturq; in occasum. Hæc hēt a Peloro in Pachynū milia passuū cētū qn̄ggintanouē a Pachyno in Lilybeū centū septuaginta septē milia. Hæc ab oriente cingit̄ mari Adriatico. a meridie mari Aphrico: qđ est cōtra subuentanos & Syrtes minores: ab occidēte & septē- trione habet mare Tyrhenū: a borea usq; ad subsolanū fretū Adriaticū qđ diui- dit Tauronimitanos Siciliæ & Brutios Italiæ. Sardinia & Corsica insulæ paruo Sardinia freto hoc est miliū uiginti passuū diuidunt̄: ex qb⁹ Sardinia hēt a meridie cōtra Corsica Numidiā caralitanos. cōtra Corsicā insulā: hoc est septētrionē uersus hēt Vlbiē- ses: cuius i lögū spaciū tenet milia passuū. cc. xxx. in latū milia cētū octuaginta. Hæc habet ab oriente & borea Tirrenicū mare: quod spectat ad portum urbis

PAVLI OROSII

Romæ: ab occasu mare Sardū: ab Aphrico insulas Baleares longe positas: a medie Numidicū sinū: a septentrione ut dixi Corsicā. Ea insula multis promontoriis angulosa est. Hæc habet ab oriente tyrrhenū mare & portū urbis: a meridie Sardinia: ab occasu insulas Baleares: a Cīrcio & septentrione ligusticū sinū. Tenet autem Baleares. in lōgū milia passuū. c. lx. in latū milia. xx. &. vi. Insulæ Baleares duæ sunt major & minor: quibusq; insunt bina oppida. Maior Tarragonē Hispaniæ ciuitatē. Minor Barchilonā septentrionē uersus cōtra se habet. Maiori subiacet insula Hebus: deinde ab oriente Sardinia: ab aquilone mare Gallicū: a meridie & Aphrico Mauritanicū pelagus: ab occasu Ibericum spectat pelagus. Hæc sunt insulæ ab Hellesponto usq; ad oceanū per totū magnū pelagus constitutæ: quæ & cultu & memoria magis cælebres habent. Percensui breuiter: ut potui priuicias & insulas orbis uniuersi. Nunc locales gentiū singulæ & miserias: sicut ab initio incessabiliter extiterunt & qualiter quibusq; exortæ sint inquantū suffecero: proferam.

Diluvii uindicta. 6.

Vm post fabricā ornatūq; mūdi huius homo: quē rectū atq; imaculatū fæcerat deus: morti se substrauisset: ac pinde hūanū genus libidinis depravatū peccatis funditus obsorberet: continuo iniusta licentiā punitio iusta cōsecuta est. Snam creatoris dei & iudicis peccanti homini ac terræ ppter hoīem destinatā: sempq; dū hoīes terrā habitauerint: duraturā oēs uidelicet: aut p̄bamus negādo: aut cōfitedo toleramus: obstinatiq; mētibus testes sibi infirmitas sua inurit: qbus fidelis scriptura nō suaserit. Deinde refuso sub Noe in omnē terrā mari imissōq; diluvio: cū toto orbe cōiecto unū spatiū cœli esset ac pelagi: deletū fuisse uniuersū hūanū genus paucis in arca fidei suæ merito ad substituēdā originē reseruatis: euidentissime ueracissimi scriptores docēt. fuisse tñ etiā illi cōtestati sunt: q; præterita qdē tēpora ipsumq; auctore tēporę nesciētes tñ ex indicio & cōiectura lapidū: quos in remotis mórib⁹ cōchis & ostreis scabros etiā sæpe cauatos aq; uisere solemus: coniiciēdo didicerūt. Et quishuiusmodi adhuc & relatu digna fideq; certa p̄ferri a nobis queāt. tamē hæc ueluti principalia duo de præuaricatiōe primi hoīs & cōdēnatione generationis uitæq; eius: ac deinde pditione totius generis humani dicta sufficiāt tantū ut si qua gētiles historici de nris aliquo ordine cōtigerint: hæc plenius cū cæteris ipso quo incurrerint ordine proferantur.

Primus Ninus rex Assyriorū.

Ninus

Nte annos urbis conditæ mille. ccc. Ninus rex Assyriorū primus ut ipsi a uolūt: p̄pagādæ dñationis libidine arma foras extulit: cruentāq; uitam q̄nquaginta p annos totā Asiā bellis egit a meridie atq; rubro mari surgens sub ultimo septentrione. Euxinū pontū ualando pdomuit. Scythicāq; barbariē adhuc tūc imbellē & innocentē torpētēq; excitare sœuiciā: uires suas nosse: & nō lac iā pecudū: sed sanguinē hominū bibere: ad postremū uincere: dū uincit edocuit. Nouissime Zoroastrē Bractianorū regē: eundēq; magicæ artis: ut ferunt rectorē pugna oppressum interfecit: post ipse dū deficiente a se oppugnat urbē: sagittæ iectu interiit. Huic mortuo Semiramis uxor successit: uirū aio & habitu gerēs: audiosq; iam usu sanguinis populos p qdragintaduos annos cædib⁹ gētiū exercuit. Nō cōtenta terminis mulier: quos a uiro suo tūc solo bellatore qnq; ginta annis acq; litos suscepit: Aethiopiā bello pressam: sanguine illitā imperio adiecit.

Semira-

mis.

Indis quoq; bellū intulit: quos præter illā & Alexandrū magnū nullus intrauit: qd̄ eo tpe ideo crudelius grauiusq; erat: q; nūc est per se qui & trucidare populos in pace uiuentes: q; a tūc apud illos nec foris erant ulla incendia bellorū: nec domi tanta exercitia cupiditatū. Hæc libidine ardens: sanguinē sitiens inter incessabiliā stupra & homicidia cū oēs: quos regie accersitos meretricie habitos cōcubitu oblectasset: occideret, tādē filio flagitiōse cōcepto: impie exposito: inceste cognito priuatā ignominiā publico scelere obtexit. Præcepit enī ut inter parētes ac filios nulla delata reuerētia naturā de cōiugiis appetendis: qd̄ cuiq; libitū esset: libitū fieret.

Ignis de cælo descendit in Pentapolim.

Libidinis
Scelus / 105

Nte annos urbis cōditæ. M. c.lx. cōfinē Arabiæ regionē: quæ tūc Pen-
taopolis uocabat: arsissē penitus igne coelesti: inter alia etiā Cornelius ta-
citus refert qui sic ait. Haud pcul inde cāpos: quos ferunt olim uberes:
magnisq; urbib; habitos fluminū iactu arsissē: sed manere uestigia: terrāq; ipsam
specie solida uim frugiferā pdidisse. Et cū hoc loco nihil de incēlīs ppter peccata
hominū ciuitatibus: quasi ignarus expresserit: paulo post uelut oblitus consiliis:
subiecit & ait. Ego sicut inlytas quondā urbes igne coelesti fragasse cōcesserim:
ita halitu lacus infici terrā & corrūpi reor. Quo dicto inuitus licet de exustis ur-
bibus quæ pculdubio peccatorū noxa cōflagrauerat: & scissē se & cōcessisse con-
fessus: palam pdidit: non sibi cognitionis fidē defuisse: sed exprimendæ fidei uo-
luntatē: qd̄ nūc a me plenius pfert. In cōfinio Arabiæ & Palestinæ: qua dimissi
altrinsecus montes subiectis campis excipiunt: qnq; ciuitates fuisse referunt. So-
doma: Gomora: Adama: Seboim: & Segor: sed Segor ex his parua, illæ magnæ Gomora
& amplæ: quippe qbus & soli fecunditas suberat. & lordanis fluuius per plana
diffusus: ac p opportuna diuisus augmētis ubertatis impēdebat. Huic uniuersæ
regioni bonis male utenti abūdantia regi causa malorū fuit. Ex abūdantia. n. lu-
xuria ex luxuria foede libidines adoleuere: adeo ut masculi in masculos operātes
turpitudinē: nec cōsideratis qdē locis cōditionibus ætatibusq; pruerēt. Itaq; ira-
tus deus pluit sup hāc terrā ignē & sulphur: totāq; regionē cū populis atq; urbi-
bus exusta testē iudicii sui futurā æterna dānatione dānauit: ut nūc quoq; appa-
reat qdē forma regionis: sed inuenias regio cineris: mediāq; cōuallē: quā Lorda-
nis irrigauerat: nūc mare supfusum tegat: tantūq; de rebus: ut putat: paruis diui-
næ indignatiōis iudiciū accēsum est: ut pp hoc illi male utētes bonis: fructus mi-
seriarū: nutrimenta libidinū fecerāt: tertia quoq; ipsa quæ has habuerat ciuitates:
primū exusta ignib; post oppressa aq; in æterna dānationē cōi periret aspectui.

Vbi Romani nihil mali se passos esse dixerūt: si circus illis redderet.

Taq; nūc si placet: hi: qui in Christū: quē nos iudicem sēculorū ostendi-
mus: q; tū in ipsis est spūta coniiciūt: inter Sodomā & Romā discernant
causas: & cōferāt poenas: quæ a me uel maxime ob hoc retractādæ non
sunt: q; a oib; notæ sunt. Et tñ qlibenter eorū snias acciperē: si illi fideliter: ita ut
sentiūt faterent q; qd̄ de tpibus christianis rari & hoc in angulis murmurēt: nō
usq; adeo moleste accipiendū putē cū totius populi Romani cōsona uoce pariq;
iudicio sensus ac sermo sit cognitus. Adeo quodā āt paruo: & leui motu hæsitasse
erga se parūp cōsuetudinē uoluptatū indubitissime cōtestatus est: ut libere cō-
clamaret: si recipet circū nihil esse sibi factū: hoc est: nihil egisse Romæ Gothorū

PAVLI OROSII

enses: si cōcederet spectare Romani circēses: Nisi forte ut se habet apud plāerosq; hoc præcipue tpe: qui ex lōga requie: uel paꝝ obortā sollicitudinē intolerabilem laborē putant. has clāmentissimas admonitiones qbus oēs aliquā restringimur: alienis punitionibus auditis lectisq; præponunt. Quos saltem de hoc ipso exitu Sodomoꝝ & Gomorreorꝝ moneo: ut discere atq; intelligere queāt: qualiter deus peccatores punierit. q̄liter punire possit. q̄liter puniturus sit. Ante annos urbis cōditæ mille. lx. dū Thelcīses & Carsathii puicax præliū aduersus Phoreneū regem Argiuorꝝ & Parapasio accipiūt: spem sine fructu uictoriæ gesserunt: Idēq; Thelcīses & Carsathii post paululum bello uicti: patria pfugi: ignariq; regi: credentes quia se penitus a cōgressu totius humanæ habitationis abstraherēt: Rodium insulam quæ Ophiusa antea uocabatur: quasi tuta possessione cōperunt.

Vbi in Achaia sēuū diluuiū actum est.

Nte annos urbis cōditæ mille. xl. in Achaia sēuū diluuiū uastatiōe plurima totius pene puinciae fuit. Quod qa Ogygis: qui tūc Eleusinæ cōditor & rex erat tēporibus effusum est: nomen loco ac tēpori dedit.

De famæ: quæ fuit in Aegypto.

Nte annos cōditæ urbis mille. xlviii. fuisse apud Aegyptū primū insolitā fastidiendāq; ubertatē: deinde iugē atq; intolerabilē famē legimus: cui Ioseph uir iustus & sapiēs diuina pūsione subuenerit: ut Pompeius historicus refert. eiusq; breuiator Iustinus docet: qui īter cætera sic ait. Minimus ætate inter fratres Ioseph fuit: cuius excellens ingeniuū fratres ueriti interceptum peregrinis mercatoribus uendiderūt. A qbus deportatū in Aegyptū: cū magicas sibi artes solerti īgenio pcepisset: breui ipsi regi percarus fuit. Nā & pdigiorꝝ sagacissimus erat. & somniorꝝ primus intelligētiā cōdidit. Nihilq; diuini iuris humaniq; ei incognitū uidebat: adeo ut etiā agroꝝ sterilitatem futurā ante multos annos pspiciēs: fruges cōgregasset. Tantaq; eius expimēta fuerūt: ut nō ab hoīe sed a deo respōsa accepisse uideret. Filius Ioseph Moyses fuit: quē præter pater nā scientiæ hæreditatē etiā formæ pulchritudo cōmendabat. Sed Aegyptii cum scabiē & uitiliginē paterent: rūlo moniti eū cū ægris: ne pestis ad plures serpet: terminis Aegypti pellunt. haec Iustinus. Sed qm̄ hæc idē Moyses: quē isti sapiētem scientēq; fuisse attestant: plenius ueriusq; tāq; p se suosq; gesta cōscripti: primū fide eius atq; auctoritate: quā etiā isti pbāt: horꝝ ignorātiā est supplenda. de hinc sacerdotū Aegyptiorꝝ fallax malitia confutanda est: qui uel astu: qđ manifestius est: euidentē irā misericordiāq; ueri dei memoriæ subtrahere conati sunt: particulatim expositione cōfusa ne in cōtumeliā idoloꝝ suorꝝ eū colendū merito ostēderēt: cuius cōsilio annūciata hæc mala: & auxilio euitata docuissent uel forte ut indulgentius accipiamus obliti sunt. Illius. n. nostri Ioseph: qui fuit ueri dei seruus: & pro creatura dñi sui pie intēteq; sollicitus: pūsione ipsi abūdabāt frugib; q̄si sacerdotes: sed qa falsi sacerdotes erant: cū cæteris eluriētibus nō dolebant. Enim uero: cui placet: obliuiscit. cui dolet: meminit: q̄q huius tēporis argumentū historiis factisq; reticētibus ipsa sibi terra Aegypti testis pñūciat: quā tūc redacta in potestatē regiā: restitutaq; cultoribus suis ex omni fructu suo usq; ad nūc qntæ partis incessabile uectigal p̄soluit. Fuit itaq; hæc famē magna sub rege Aegyptiorꝝ Diapolito: cui nomē erat Amosis quo tpe Baleus Assyrios: Argi-

Ioseph

Fames

uos Apis regebat. Fuerūt autē ante annos famis septē præcedentes alii septem
ubertatis anni: quorū affluētiā tanto negligētius periturā: q̄to uberius natā Jo-
seph nōster solertia sua collegit: & cōdidit: totāq; Aegyptū cōseruauit. Acq̄siuit
uniuersā Pharaoni pecuniā & deo gloriā reddēs dispēlatiōe iustissima: cui uecti-
gal uectigal: cui honorē honorē oīum pecora: terras: censusq; collegit. Ipsos aut̄
qui semetip̄sos cū terris suis accipiēdæ stipis taxatiōe uēdiderāt statuta quintæ
partis pactiōe laxauit. Hunc Ioseph: quē cōstituit deus Aegyptiis cōseruatæ sa-
lutis auctore: quis credat ita in breui eorū excidisse memoria: ut filios eius atq;
uniuersā cognationē paulo post seruitio addixerit: laboribus affecerit: īternitio-
nibus profligauerit. Q uamobrē nō ē mirandū: si nūc quoq; aliqui reperiūtur:
qui cū a ceruicibus suis impendentē gladium prætentō christiano nomine auer-
terint ipsum nomen christi: quo solo salui sunt: aut dissimulēt: aut infamēt: gra-
uariq; se eorum temporibus afferant: quorum meritis liberantur.

De Amphitryone Deucalione & libero.

a Nno. dccc. decimo ante urbē conditā Amphitryon Athenis tertius a Amphi-
Cecrope regnauit: cuius temporibus aquarū illuuiies maiore partem tryon
populorū Thesaliæ absulpsit: paucis per refugia montiū liberatis maxime in
monte Parnaso: in cuius circuitu Deucalion tunc regno potiebatur: qui tūc ad
se ratibus confugientes suscepitos per gemina Parnasi iuga fouit aluitq;: a quo
propterea genus humānū reparatū ferunt. Tunc etiā in Aethiopia pestes pluri-
mas dirosq; morbos pene usq; ad desolationē exæstuauisse Plato testatus est. Et
ne forte diuisa tépora esse credantur iræ dei furorisq; bellici: ea tempestate sub
actā Indiā liber pater sanguine madefecit: cædibus oppleuit: libidinibus pol-
luit: gentē utiq; nulli hominū unq; obnoxiam: uernacula tantū quiete cōtentā.
Deutalion
pellis / 12 /

Hic dī q; populus dei ī Aegypto afflict⁹ ē: & decē plagis pcusa ē Aegypt⁹.

Nno ante urbē conditā octingentesimo quīto infanda Aegyptiis ma-

a la atq; intollerabiles plagas incubuisse Pompeius Corneliusq; testant' Pōpeius

Q ui quidē cum hæc ambo de iudæis referenda proponātur: aliquan-

tulū me pro sua diueritate mouerunt. Ait enim Pompeius siue eius abbrevia-
tor Iustinus hoc modo Aegypti cum scabiem ac uitiliginē paterentur: respōso
moniti Moysen cū ægris ne pestes ad plures serperet terminis Aegypti pellūt. Moyses /
Dux igitur exulū factus sacra Aegyptiorū furto abstulit quæ armis repetentes
Aegypti domū redire tépestatibus cōpulsi sunt. At uero Cornelius de cadē re Cornelius
sic ait. Plurimi auctores cōsentīt cū orta p Aegyptū tabes corpora fœdaret re
gem Bocco& adito ammonis oraculo remedīū petentē purgare regnū: & id ge-
mus hominū ut inuisum diis alias in terras uchere iussū: sic conquisitū colle-
ctūq; uulgus postq; uastis in locis relictum sit: cæteris p lachrymas torpentibus
Moysen unū exulū mouisse ne quā deo& téplor& hominumue opē expectarent
sed sibimet duci cœlesti crederēt primo cuius auxilio præsentes miserias pepu-
lissent. Itaq; Cornelius dicit q; ipsis Aegyptiis cogētibus in deserta ppulsi sunt
Iudæi: & postea subiungit incaute q; ope Moysi ducis in Aegypto miserias pe-
pulissent: quare ostendit quædā quæ p Moysen strenue acta sunt fuisse celata.
Item Iustinus asserit pulsum æque cū populo Moysen sacra Aegyptiorū suis
furatū: quæ Agyptios armis recipe molientes coactos tépestatibus ac repulso-
Liber p2 /
pells / 12 /
b

domum redisse. Et hic aliquid amplius & si nō totum p̄dedit quod ille celauit.
 Quapropter quia Moysi magno illi duci testimoniū ambo dixerūt ab ipso si-
 cut quæ per eum & gesta & dicta sunt p̄ferant: cum populum dei: hoc est ge-
 nus Ioseph Aegyptii cuius ope salui erant seruitio oppressum labore cruciarēt:
 insup etiā ad necandā sobolem suā crudeli impio cogerent: dimitti deus popu-
 lum suū liber⁹ ad seruiendū sibi per Moysen nunciū iubet. Contēptusq; durissi-
 mis cōtumaces suppliciis agit qui deceplagis onerati ac p̄triti tandem quos di-
 mittere noluerant etiā festinare coegerunt. Post aquas in sanguinē cōuersas ar-
 dentibus siti grauiora afferentes p̄cenas remedia q̄ p̄cenas. Post horridos ranas
 squalores p̄ oīa munda imundaq; reptantes post ignitos siniphes & nunq; se to-
 to aere uibrantes pene ineuitabiles: post muscas caninas etiā per interiora mē-
 bros horridis motibus cursitantes acerbeq; inferentes tā grauia tormēta q̄ tur-
 pia: post grandē omniū pecor⁹ & iumentor⁹ repentinam ruinam stragēm quæ
 generalem: post uesicas effeuſcentes: ulceraq; manantia: & ut ipsi dicere malu-
 erunt scabiem ac uitiliginem totis corporibus erumpentē: post grādinē cū igne
 pmixtā passim hoīes armenta atq; arboreas proterentē: post locustas nubes ex-
 haustis oībus ipsas quoq; radices seminū p̄sequentes: post tenebras imaginibus
 diras: crassitudine palpabiles: diuturnitate ferales: postremo post uniformem in
 tota Aegypto primitiū sobolis necē: paremqq; per uniuersos orbitatū tēpestatē
 qui iubenti deo non cesserant: cessere punienti: sed mox pessime p̄cidentes di-
 missos p̄sequi ausi ultima nefandæ peruicaciæ expēdere supplicia. Nā Rex eorū
 uniuerlum Aegypti exercitū curribus atq; equitibus instructū in circumerran-
 tes egit: cuius numerum hoc solo uel maxime argumēto coniicere possimus: q̄
 eum. dc. milia uiros timuerunt atq; fugerunt. Sed p̄tector depresso & ulti-
 cōtumacium deus diuisit subito rubrum mare: ac dilatatis utrinq; marginibus
 rigentiū undar⁹ in montis faciē latera erecta suspendit: ut inoffensis pelagi uiis
 puocati⁹ pii uiā desperatæ salutis: impii foueā insperatæ mortis intrarent. Itaq;
 Hebræis tuto per sicca gradientibus refusis a tergo aquar⁹ astantium molibus
 obruta est & imperfecta cū Rege suo uniuersa Aegypti multitudo: tota p̄uincia
 plagis ante cruciata: ac postremo interfectione uacuata est. Extant etiā nūc cer-
 tissima hoḡ monumēta gestor⁹. Nā tractus curruūq; rotar⁹ orbitæ nō solum in
 littore: sed etiā in p̄fundo: quo usq; uisus admittie: peruident. Etsi forte ad tem-
 pus uel casu: uel curiositate turbant̄: continuo diuinitus in pristinā faciē uentis
 fluctibusq; reparant̄: ut si quis timore dei nō doceat uel p̄palatæ religionis stu-
 dio: ira eius trāsactæ ultiōnis terreat̄ exēplo. His etiā tpib⁹ adeo iugis & gra-
 quis æstus incādūt: ut sol p̄ deuia trāsuectus: uniuersum orbē nō calore affec-
 tse: sed igne torruisse dicat: impressumq; feruorē & Aethiops plus solitū & infa-
 litū scytha nō tulerit. Ex quo etiā quidā: dū nō cōcedūt deo ineffabilem poten-
 tiā: suas inanes ratiunculas cōquirētes ridiculā Phaeontis phabulā texuerūt.

De duobus fratribus filiis.

i Tem anno ante urbē cōditā septingentesimo septuagesimoq;nto inter
 Danai atq; Aegisthi fratrū filios quinquaginta parricidia una nocte
 cōmissa sunt. Ipse deinde tantor⁹ sceler⁹ fabricator Danaus regno: quod tot flati-
 gitii acquisierat: pulsus: Argos cōcessit: ibiq; indigne p̄suas in facinus arguius

Solis ast⁹

phaeton

Danaus

Parridia

LIBER PRIMVS

8

holspitalitas
Crudelis/33/

Incestus/42/

perseus

Sthenclum: qui eū p̄fugū egentēq; suscepereat: regno expulit atq; ipse regnauit.
Busiris in Aegypto cruentissimi tyrāni crudelis hospitalitas: & crudelior tunc
religio fuit qui innocentem hospitum sanguinem diis scelerū suorū participibus
propinabat: quod execrabile sine dubio hominibus ipsis ne dum etiam diis ui/
deri potest. Tunc etiam a progne terei & Philomene incestui parricidiū adiun/
ctum est: execrabilius utriq; cōuiuiū per infandos cibos additum est: cum pro/
pter sororis pudicitia ereptam: præcisamq; linguā filium paruulum mater occi/
dit: pater comedit. Iisdem temporibus Perseus a Græcia in Asiam transuectus est:
ibi Barbaras gentes graui diuturnoq; bello domuit: & nouissime uictor nomen
subiectæ genti dedit. Nāq; a Perseo Persæ uocati sunt. At ego nūc cogor fateri
me prospiciendi finis commodo de tanta malorū sæculi circumstantia præterire
plurima: cuncta breuiare. Nequaquā enim tam densam aliquando siluam præ/
tergredi possem nisi etiam crebris interdum saltibus subuolarem.

De regno Assyriorū: quod per quinquaginta reges propemodum actum est.

Am cum regnum Assyriorū per mille centū sexaginta annos usq; ad
Sardanapalum per quinquaginta propemodū reges actum sit: & nū
quam pene uel inferendis uel excipiendis usq; in id tempus bellis quie/
uerit: quis finis reperietur si ea cōmemorare numerando: ne dicam describendo
conemur: præsertim cum & Græcorū prætereunda nō sint: & Romanorū uel ma/
xime recensenda sint: nec mihi nunc enumerare opus est Tantali & Pelopis fa/
cta turpia & fabulas turpiores: quoq; Tantalus Rex Phrigiorum Ganymedem
trois Dardaniorū regis filium cum flagitosissime rapuisset: maiori conserti cer/
taminis fœditate detinuit: sicut Panocles poeta confirmat qui maximū bellum
excitatū ab hoc fuisse cōmemorat: siue quia hunc ipsum Tantulum utpote assē/
clam deoꝝ uideri uult raptum puerum ad libidinem Iouis familiari lenocinio
præparasse: qui ipsum quoq; filiū Pelopem epulis eius nō dubitarit impendere.
Tcedet etiā ipsius Pelopis contra Dardanum atq; Troianos quælibet magna re/
ferre certamina: quæ quia in fabulis cælebrari solita sunt: negligētius audiunt.
Illa quoq; prætero quæ de Perseo & cadmo Thebanis Spartanisq; per inextri/
cabiles alternantium malorū recursus Palephato scribente referūtur. Taceo fla/
gitia Lemniadum: prætermitto Pandionis Atheniensium regis flebilem fugam:
atrei & Thiestæ odia stupra & parricidia cælo quoq; inuisa dissimulo. Omitto
Oedipum interfectorum patris matris maritum: filiorū fratrem uicticum suum
sileri malo: Eteoclem atq; Polinicem mutuis laborasse concursibus ne quis eorū
parricida non esset. Nolo meminisse Medeæ amore sæuo saucia: & pignorum
paruolorum cæde gaudentis: & quicquid temporibus illis perpetratum coniici,
datur: qualiter homines sustinuerint: quod etiam astra fugisse dicuntur.

De certamine inter Cretenses & Athenienses.

a Nno ante urbem conditam quingentesimo. lx. atrocissimum inter Cretenses
tenses: & Athenienses certamen fuit: ubi utrinq; populis infeliciter Atheniæ
profligatis cruentiorem uictoriam Cretenses exercuerunt: qui nobilium Atheneſes. Minotaur
mensium filios minotauro: utrum fero homini: an humanæ bestiæ aptius dicā
nescio: deuorandos crudeliter addicebat: atq; informe prodigiū effossis Græciæ Laphite
luminibus saginabant. Iisdem diebus Laphitæ & Thessali famolis nimiū certa/ Thessali
b. i. i.

PAVLI OROSII

vere conflictibus. Sed Thessalos Palephatus in libro primo incredibilium pro-
Centauri dit: ipsos a Laphitis creditos dictosq; fuisse centauros: eo q; discurretes in bello
equites: ueluti unum corpus eorum & hominum uiderentur.

Vbi Vesores rex Aegypti meridiem & septentrionem uendicare sibi uoluit.

Vesores
Rex Ae/
gypti.
Scythæ

Nno ante urbem conditā. cccc. lxxx. Vesores rex Aegypti meridiem & septentrionem diuisas pene toto celo ac pelago plagas aut miscere bello aut regno iungere studens: Scythis bellū primus indixit: mis- sis prius legatis: qui hostibus parendi leges dicerent: ad quæ Scythæ legatis re- sponderūt. Stolide opulentissimū regem aduersus inopes sumplisse bellū: quod timendum ipsi magis uersa uice fuerit propter incertos belli euentus: nulla præ mia: & damna manifesta: porro sibi non expectandum: dum ad se ueniantur: sed ultro prædæ obuiam ituros. Nec mora: nam dicta factis insequuntur. Primum ipsum Vesorem territum refugere in regnum cogunt: destitutum uero exercitū inuadūt: omnēq; belli apparatus capessunt. Vniuersam quoq; Aegyptum po- pulassent: nisi paludibus impediti repulsi fuissent. Inde continuo reuerti perdo- mitam cædibus infinitis Asiam uictigalem fecere: ubi per. xv. annos sine pace immorati tandem uxorū flagitatione reuocantur denunciantum: ni redeant: so- bolem se a finitimis quæsituras. Medio autem tempore apud Scythes duo re-

Plinos
Scholo/
pythus.

gii iuuenes Plinos & Scholopythus per factionem optimatū domo pulsi ingen tem iuuentutē secū traxere: & in Cappadociæ Ponticæ ora iuxta amnem Ther- modontem considerunt campis Themiseireis sibi subiectis: ubi diu proxima quæq; populati conspiratione finitimorū per insidias trucidantur. Hoꝝ uxores exilio ac uiduitate permotæ arma sumunt: & ut omnibus par ex simili condi- tione animus fieret: uiros: qui supererāt: interficiunt: atq; accensæ in hostem san- guine suo ultiōrem cæsorū coniugum finitimorū excidio consequuntur.

Vbi Amazones arma sumplerunt.

Amazo-
nes.

Vnc pace armis quæsita externos cōcubitus ineūt: editos mares mox necant: fœminas studiose nutriunt: inustis infantū dexteroribus ma- millis: ne sagittarū iactu impedirentur: Vnde Amazones dictæ. Haꝝ duæ fuere reginæ: Marpesia & Lampedo: quæ agmine diuiso in duas partes uicissim cu- ram belli & domus custodiā fortiebantur. Igitur cum Europam maxima parte domuissent. Asiæ uero aliquātis ciuitatibus captis: ipsæ autem Ephesum aliasq; urbes condidissent: præcipuā exercitus sui partem onustam opulentissima præ da domum reuocant. Reliquæ ad tuendum Asiæ imperium relictæ cum Mar- pesia regina cōcursu hostium trucidantur. Huius locum capessit Oretia filia:

Virginitas

quæ singularem uirtutibus gloriam perpetua uirginitate cumulauit. Hac fama excitas gētes tanta admiratio & formido inuaserat: ut Hercules quoq; cū iussus fuisset a domino suo exhibere arma reginæ: quasi ad ineuitabile periculum de- stinatus: uniuersam Græciæ lectam ac nobilem iuuentutem cōtraxerit: nouem Antiope longas naues præparauerit: nec tantū contextus examine uirium ex improviso Menalip aggredi: & insperatas circūuenire maluerit. Duæ tunc sorores regno præerant pe. Anthiope & Orithyia. Hercules mari aduectus incautas inermesq; pacis incu- Hyppo/ lria desides oppressit: inter cæsas captasq; q; plurimas: duæ sorores Anthiope & Menalippe ab Hercule: & Hyppolite a Theseo retentæ sunt: sed Theseus Hyp-

politem matrimonio ascivit. Hercules Menalippem sorori reddidit: & arma regiae precio redemptionis accepit. Post Orithyiam Pentesilia regno potita est: cuius Troiano bello clarissimo inter uiros documenta uirtutis accepimus.

pentesilia

De Gothis: quos Alexander & Cæsar esse uitandos iudicarunt.

Rohdolor pudet terroris humani. Mulieres patria profugæ: Europæ atq; Asiā idest plurimas fortissimasq; mundi partes intrauerunt: per uagatæ sunt: deleuerunt: &c. pene annis euertendo urbes plurimas: atq; alias in construendo tenuerunt: nec tamen miseriae hominū pressura tēporæ deputata est. Modo aut Gethæ illi: qui & nunc Goths: quos Alexáder euitados Gethæ pñnciauit: Pyrrhus exhorruit: Cæsar etiā declinauit: relictis uacue factisq; se Gothi dibus: ac totis uiribus tuti Romanas ingressi prouincias: simulq; ad terrorē diu ostentati societate Romani fœderis precibus sperant: quā armis uendicare potuissent: exiguae habitationis sedē non ex sua electione: sed ex nostro iudicio rogant: quibus subiecta & parente uniuersa terra: præsumere: quod esset libitum: liberum fuit: semetipso ad tuitionē Romani regni offerunt: quos solos inuicta regna timuerunt: & tamen cæca gentilitas cum hæc Romana uirtute gesta non uideat: fide Romanorū impletata non credit: nec acquiescit cum intelligat: consideri beneficio christianæ religionis: quæ cognatam per omnes populos fidem iungit: eos uirios sine proelio sibi esse subiectos: quorum foeminae maiorem terrarum partem immensis cædibus deleuerunt.

De raptu Helenæ: & coniuratione Græcorum.

Tuero ante urbem conditam. ccc. tricesimo & amplius anno raptus Helena Helenæ: coniuratio Græcorū: & concursus mille nauium: dehinc de cénalis obsidio: ac postremo famosum Troiæ excidiū prædicatur: in quo bello per decem annos cruentissime gesto: quas nationes: quātosq; populos idem turbo inuoluerit: atq; affixerit: Homerus poeta in primis clarus luculentissimo carmine palā fecit: nec per ordinē nunc retexere nostrū est: quia & operi longum & oibus notum uidetur. Verūtamen qui diuinitatē illius obsidionis eversionis atrocitatē: cædē captiuitatēq; didicerunt: uideant: si recte isto: qualis est: præsentis tēporis statu offendunt: quos hostes occulta misericordia dei cū per oēs terras instructis copiis persequi possent: pacis gratia prætentis obsidibus per omnia maria sequūtur: & ne forte hæc quietis amore facere credant: seipso ac pericula sua pro Romanorū pace aduersus alias gentes offerunt.

Obsidio
troie/10/

Aeneæ in Italiam aduentus.

Aucis præterea annis interuenientibus Aeneæ profugi ex Troia ad Aeneas uentus in Italiam quæ arma commouerit: qualia per triennium bella excitauerit: quātos populos implicuerit: odio excidioq; affixerit ludi litterarii disciplina nostra quoq; memorie insitum elt. Horum præterea tempum medio interacent exilia naufragiaq; Græcorum Peloponnesium clades. Codro moriente: fatorum ignari Thracæ noua in bella surgentes: & generalis: tunc per totam Asiam Græciamq; commotio.

De Sardanapallo rege Assyriorum nouissimo.

a Nno ante urbem cōditam. lxiiii. nouissimus apud Assyrios regnauit Sardana Sardanapalus: uir muliere corruptior: qui inter scortorū greges foemi palus.

b iii

PAVLI OROSII

neo habitu pūrpurā collo tractans a præfecto suo Arbaeto:qui tūc Medis præ
erat uisus atq; execrationi habitus:mox etiā excitis Medorū populis ad bellum
prouocatus & uictus ardenti pyræ se iniecit.Exhinc regnū Assyriorū in Medos
concessit.Deinde multis præliis undiq; scatētibus:quaꝝ per ordinē differere ne/
quaꝝ aptū uideſ per uarios puentus ad Scythaſ Chaldaeosq; & rursus ad Me/
dos parili uia rediit.In qua breuitate pensandū cſt:q̄tæ ruinæ cladesq; ḡetiū fu/
ere:q̄ta bella fluxerūt:ubi totiens tot & talia regna mutata sunt. Post hanc Me/
dis Phraortes imperitauit qui creberrimis Persarū Assyriorūq; bellis uiginti &
duos regni sui annos cōsumpsit.Post hūc Diocles regnauit:uir armis expertissi
mus semperq; bellis imoratus:qui auctum late imperiū moriens Astyagi dedit.

Diocles Astyages uirili ple uacuus Cyrū nepotē apud Persas genitū habuit.Sed Cyrus
Astyages mox ut adoleuit:cōgregata Persarū manu auo certamē indixit.Porro Astyages
Cyrus oblitus sceleris sui:quod in Harpalū dudū admiserat;cū filiū eius unicū & par
Harpal⁹ uulū interfecit:epuladūq; patri apposuit:ac ne qd infelicissimæ orbitati felix
ignorātia subtraheret:infames epulas ostensis pri cū capite manib⁹ improspauit.
Huius ergo facti imemor ipsi Harpalō summā belli cōmisit:qui accēptū exer/
citū statim Cyro per pditionē tradidit:quo cōperto Astyages raptis secū copiis
in Persas ipse p̄ficiſcit:acriusq; certamē instaurat:pposito suis metu:si quis de
prælio cedere molireſ ferro exciperet:qua necessitate instanter Medis pugnā/
tibus:pulta iteſ Persarū acies cū paulatim cederet:matres & uxores eorū obuiā
occurrūt:orant in præliū reuertant. Cunctantibus sublata ueste obſcena cor/
poris ostendūt:quærentes:nū in uteros matrū uel uxorū uellent refugere.Quo
facto erubescentes in præliū redunt:& facta impressione quos fugiebant:su/
gere cōpellunt.Ibi tunc Astyages capit: cui Cyrus nihil aliud q̄ regnū abstu/
lit:eumq; maxime Hyrcanoſ genti præposuit. In Medos uero ipse reuerti no/
luit. Is finis imperii Medorū fuit:sed ciuitates quæ tributariae Medorū erant:a
Cyro defecerant:quæ res Cyro multoſ belloſ causa & origo extitit.

Flatinus Quod Phalaris Siculus tyrannidem arripuit.
mulieſ
13

Phalaris A tempeſtate Phalaris Siculus Agrigentinos arrepta tyrānide depo/
pulabatur:qui crudelis mente:cōmentis crudelior:oīa nefariæ in in/
nocentes agēs inuenit aliquādo quē iuste puniret iniustus.Nam Perillus quidā
æris opifex affectans tyrāni amicitiā aptū munus crudelitati illius ratus taurū
æneū fecit:cui fabre ianuā e latere composuit:quaꝝ ad contrudendos damnatos
receptui foret:ut cū inclusus ibidem subiectis ignibus torreſetur ſonū uocis ex/
tortæ capacitas cōcaui æris augeret:puluſuq; ferali competens imagini murmur
emitteret:nefarioq; ſpectaculo mugitus pecudis:nō gemitus uideretur.Sed Pha/
laris factum amplexus factorē execratus:& ultioni materiā præbuit & crudeli/
tati.Nā ipsum opificē ſua inuentione puniuit.Fuerat etiā paulo ſuperiori tem/
pore apud Latinos rex Romulus:qui per annos .xviii. flagitiis inapietatisbusq;
crescens ad poſtremū diuino iudicio flumine interceptus matura ſupplicia ima/
tura ætate exoluit.Eligāt nūc:si uideſ:Latini & Siculi:utrū in diebus Romuli
& Phalaris eſſe maluiffent:innocentiū uitias poenis extorquentiū:an his tépori/
bus christianis cū impatores Romani ipſa in primis religione cōpositi post cō/
minutas reipublicæ bono tyrānides:ne ipſoſ quidē iniurias exigunt tyrānoſ.

Romul⁹

De bello Peloponnesium & Atheniensium.

Nō ante urbem conditam. xiii. Peloponnesium Atheniensisq; maxi Atheniē mū bellum totis viribus animisq; cōmissum est. In quo cædibus mu/
tuis ad hoc coacti sunt: ut uelut vieti se ab alterutro subtraherent: belloq; disce/
derent. Tunc etiā Amazonū gentis & Cimmeriorū in Asiā repentinus incursus: nenses
plurimā diu lateq; uastationē stragemq; edidit. Anno uicesimo ante urbem con/
ditam Lacedæmonii contra Mesanios propter spretas uirgines suas in solemini Lacedæ/
Mesaniorum sacrificio per annos. xx. indefesso furore bellantes ruinæ suæ totas monii
Græciæ uires implicuerūt: qui cū se magnis execrationibus deuouissent: sacra/
mentisq; obstrinxissent domū nisi Melana expugnata nūq; esse reddituros: ac per
decē annos longa fatigati obsidione: nec tamē aliquē uincendi fructum adepti:
porro aut & quærelis uxorū sup longa uiduitate: & periculo sterilitatis cōtestan/
tium permoti reuocarentur: cōsultatione habita ueriti: ne intercepta spe sobolis
sibi magis hac persecuerantia: q; Mesaniis pditio nutriretur: selectos in exercitu
eos: qui post iuriurandum in supplementū militiæ uenerant. Spartā remittunt:
quibus pmiscuos omniū fœminas concubitus: permisere: infami satis nec tamē
utili licentia. Ipsi autē proposito insistentes expugnant: fraudeq; Mesanios ui/
tos seruitio premunt. At illi cruentam diu dominationē inter ubera & uincula
perpessi iugū excutiunt: arma sumunt: bellū instaurant. Lacedæmonii Tyrteum Tyrteus
poetā Atheniensem ducē p̄cilio legūt: qui tribus cōflictibus fusi amissum exer poeta
citum: uocata in libertatē seruoz manu: suppleuerūt. Sed cū sic quoq; desisten/
dum certamine ppter metū piculi arbitraren̄. Tyrtei poetæ & ducis cōposito
carmine: & pro cōcione recitato: rursus accensi mox in certamē ruunt. Tantaq;
ui animoz cōcursum est: ut raro unq; cruentius p̄ciliū exarscrit. Ad postremū
tamē uictoria Lacedæmoniorū fuit. Tertio Mesaniis reparauere certamē: nec La/
cedæmoniis mora in auxiliū copias multas utrinq; duxerunt. Athenienses uero
Lacedæmonios alibi intētos diuerso aggredi parant: nec Lacedæmonii queere.
Nam ipsi in Mesanios occupati Peloponenses imiserunt: qui Athenienses bello
exciperent. Athenienses aut̄ missa in Aegyptū parua classe impares viribus na/
uali cōgressu facile uincun̄. Dehinc recæpta classe aucti etiā militū robore ui/
stors in p̄ciliū uocant. Lacedæmonii quoq; omissis Mesaniis in Athenienses
arma couertūt. Diu graues & uariæ pugnæ & anceps uictoriæ status: quare ad
postremū pendente euentu utrinq; discessum est. Sciendū tamen est: ipsam esse
Spartā: quā Lacedæmoniā ciuitatē dicunt: atq; inde Lacedæmonios Spartanos
dici. Igitur inde reuocati Lacedæmonii ad Mesaniorū bellum: ne mediū tempus
ociosum Atheniensibus relinquerent: cum Tebanis paciscuntur: ut Boctiōz im/
perium eis restituerent: quod tēporibus belli Persici amiserant si illi Athenien/
sium bella susciperent. Tantus furor Spartanoz erat: ut duobus bellis impliciti
suscipere tertiu nō recusarent: dummodo inimicis suis hostes acquirent. Athe/
nienses tanta belloz tempestate permoti duos duces diligūt. Periclem spectatæ Pericles
virtutis virū & Sophoclem scriptorem tragœdiarū: qui diuiso exercitu & Spar Sopho/
tanoz fines populati sunt: & multas Asiæ ciuitates Atheniēs imperio adie/
cerūt. Hinc porro per annos. l. incerta semp uictoria terra mariq; pugnatū est:
donec Spartani & opibus iminutis: & fide p̄fligata sociis quoq; probro fuere.

Obsidio/17/
messeniq;licentia
infamisTebani
furor
Spartanoz

Sed hæc per tot ætatum uolumina incubuisse Græciæ paruipéditur. Nunc aut
interpellari interdiu uoluptates & impediri parumper libidines non sustinetur:
qq inter illius temporis homines atq; istis hoc interest: q; illi aequo animo hæc
intolleranda tollerabant: quia in his nati uel enutriti erant: & meliora nō noue-
rant. Isti autem perpetuo in uita sua tranquillitatum & deliciae sereno assuefacti:
ad omne uel modicū obductæ sollicitudinis nubilum commouentur. Atq; uti-
nam ipsum depulsorem huius uel modicæ inquietudinis precarentur: cuius mu-
nere hanc ignoratam aliis temporibus iugitatem pacis habuerunt. Et quoniam
spopondisse me memini: cum ueluti articulis quibusdam dicendi ordinem defi-
nirem: dicturum me esse ab orbe condito usq; ad urbem conditam: huic uolu-
mini: quod ab orbe condito explicuimus: finis hic sit ut ab urbe condita sequēs
libellus incipiat: qui cōtextiora illorum temporum mala exēcitatoribus quip-
pe ad nequitiam atq; eruditioribus hominibus continebit.

Pauli Orosii historiarum Secundi Libri initium.

EMINEM iam esse hominum arbitrari: quem latere possit:
q; hominem in hoc mundo deus fecerit. Vnde etiā peccante
homine mūdus arguitur: ac propter nostrā intemperantiam
comprimendam terra hæc: in qua uitium: defectu cæteros
animaliū & sterilitate suorū fructuū castigatur. Itaq; si crea-
tura dei merito: & dispensatio dei sumus: quis magis diligit
eā: q; ille qui fecit? Q uis autē ordinatus regit: q; is: qui & fecit & diligit? Q uis
uero sapientius & fortius ordinare & regere facta potest: q; qui & facienda pui-
dit: & prouisa perficit? Q uapropter omnē potestatē a deo esse: omnēq; ordina-
tionem & qui nō legunt sentiunt: & qui legunt cognoscunt. Q uod si potestates
a deo sunt: quāto magis regna: a quibus reliquæ potestates p̄grediuntur? Si autē
regna diuersa: quāto æquius regnū aliquod maximū cui reliquo regno p̄/
testas uniuersa subiicitur? Q uale a principio Babylonicum: & deinde Mace-
donicum fuit. Post etiam Aphricanū: atq; in fine Romanū: quod usq; ad nunc
manet: eadēmq; ineffabili ordinatione per quattuor mundi cardines. iiiii. regnoꝝ
principatus fuere distinctis gradibus eminentes: ut Babylonicum regnum ab
orientē: a meridie Carthaginense: a septētrione Macedonicū: ab occidente Roma-
num: quoꝝ inter primū & nouissimū: idest inter Babylonicum & Romanum:
quasi inter patrē senem ac filium partium Aphricanum & Macedonicum bre-
via & media: quasi tutor curatoꝝ uenerunt: potestate temporis non iure hære-
ditatis admissa: Q uod utrum ita sit: apertissime expedire curabo.

De Nino rege Assyriorum occiso.

Ninus

Semira-
mis

Babylōia

Arbaces

Ex primus apud Assyrios: qui eminere cæteris potuit: Ninus fuit.
Occiso Nino Semiramis uxor eius totius Asiae regina Babyloniam
urbem instaurauit: caputq; regni Assyrii: ut esset: instituit. Regnum

Assyriorū diu inconcussa potentia stetit: sed cum Arbautes: quem alii Arbacem
uocat: præfectus Medos: idemq; natione Medus Sardanapalum regem suum
apud Babyloniam interfecisset: regni nōmen & sumiam ad Medos transtulit.

Ita Nini & Babylonis regnum eo anno in Medos deriuatū est: quo anno apud Latinos Procas Amulii & Numitoris pater: auus autē Rheæ Siluiæ: quæ ma/ Procas
ter Romuli fuit: regnare cœpit. Ut autem omnia hæc ineffabilibus mysteriis
& profundissimis dei iudiciis disposita: nō aut humanis uiribus aut incertis ca/
sibus accidisse perdoceam: omnes historiæ antiquæ a Nino incipiūt: omnes hi/
storiæ Romanæ a Proca exoriuntur. Deinde a primo anno imperii Nini usq;
quo Babylon a Semiramide instaurari cœpta est: interueniunt anni. lxiiii. Et a
primo anno Procæ cum regnare cœpit usq; ad cōditionem urbis factam a Ro/
mulo: intersunt anni æque. lxiiii. Ita regnante Proca futuræ Romæ sementis
iacta est: & si nondum germē appetet. Eodem anno ipsius Procæ regni Baby/
lonis regnum defecit: & si adhuc Babylon ipsa consistit. Discendente autem Ar/
bacto in Medos partem regni penes se retinuere Chaldæi: qui Babyloniam sibi
aduersum Medos uendicauerūt. Ita Babyloniam potestas apud Medos: proprie/
tas apud Chaldæos fuit. Chaldæi autem propter antiquam regiæ urbis dignita/
tem non illam suam: sed se illius uocari maluerunt. Vnde factum est: ut Nabu/
chodonosor cæteriq; post eum usq; ad Cyrum reges quāuis Chaldæorum uiri/
bus potentes: & Babyloniam nomine clari legantur: in numero tamen & ordine
regum non habeantur illustrium.

Quando Babylon illa cecidit: & Roma surrexit.

b Abylon itaq; eo anno sub Arbaeto præfecto dehonorata est: quo Ro Babylon/
ma sub Proca rege ut proprie dixerim seminata est. Babylon nouissi/
me eo tempore a Cyro rege subuersa: quo primum Roma a Tarquiniorum re/
gum dominatione liberata est. Siquidem sub una eademq; cōuenientia tempo/
rum illa cecidit: ista surrexit. Illa tunc primum alienigenarum perpessa domi/
natuum: hæc tunc primum etiā suorum aspernata fastidium. Illa tunc quasi mo/
riens dimisit hæreditatem. Hæc uero pubescēs tunc se agnouit hæredem. Tunc
orientis occidit imperium: & ortum est occidentis. Et ne diutius uerbis morer:
cōmitto me dentibus insanientium: sed ueritatis præsidio liberādum. Regnauit
Ninus annis. lii. Medio imperii sui tempore Babyloniam caput regni cōdidit.
De Babylone & Roma.

i Tem Babylon post annos. M.c.lxiiii. q̄ cōdita erat a Medis & Arba/
cto rege eorum: præfecto autē suo spoliata opibus & regno: atq; ipso
rege priuata est. Ipsa tamen post aliquādiu mansit incolmis. Similiter & Ro/
ma post annos totidem: hoc est. M.c.lxiiii. a Gothis & ab Alarico rege eoꝝ: co/
mite autē suo irrupta: & opibus spoliata: nō regno: manet adhuc: & regnat inco/
lūmis: quis instantū arcanis statutis in utrāq; urbē cōuenientiæ totius ordo ser/
uatus sit: ut & ibi præfetus eius Artabuſ regnū inuaserit: & hic huius præfe/
ctus Attalus regnare tentauerit: tā& si apud hāc solā merito christiani impatoris
Honorii attentatio prophana uacuata sit. Itaq; hæc ob hoc præcipue cōmemo/
randa credidi: ut tanto arcane ineffabilium iudicioꝝ dei ex parte patefacto in/
telligant hi: qui insipiente utiq; de temporibus christianis murmurant: unum
deum disposuisse tempora: & in principio Babylonii & in fine Romanis. Illius
clementiæ esse: quod uiuimus. Q uod autem misere uiuimus intemperantiæ
nostræ. Ecce similis Babyloniam ortus: & Romæ similis potentia: similis magni-

PAVLI OROSII

tudo: similia tempora: similia bona: similia mala: tametsi non similis exitus similius defectus. Illa enim regnū amisit: hæc retinet. Illa intersectione regis orbata hæc incolumi imperatore secura est. Et hoc quare: quoniā ibi in rege libidinū punta turpitudo: hic christianæ religionis continentissima æquitas in rege servata est. Ibi absq; religionis reverentia au iditatē uoluptatis licentia furoris impulcit: hic & christiani fuerunt: qui parcerent: & propter quorum memoriam: & in quoꝝ memoria parceretur. Quapropter desinant religionē lacerare: & lacessere patientiā dei propter quā habent quod habent: & utinā hoc quoq; impunitum habeant: si aliquando desistant. Recolant sane mecum maiorꝝ suorꝝ tempora bellis inquietissima: sceleribus execrabilia: dissensionibus foeda: miseriis continuatissima: quæ & merito possunt horrere: qui affuere: & necessario debet rogare: ne sint: eum sane rogare solum deum: qui & tunc occulta iusticia permisit ut fierent: & nunc aperta misericordia præstat: ut non sint: quæ modo a me plenius ab ipso urbis exordio peruolutis per ordinem historicis proferentur.

Vrbs Roma in Italia condita.

a Nno igitur post euersionē Troiæ circiter. ccc. xxxv. Olympiade autē sexta: quæ quinto demū anno quattuor in medio expletis apud Eliē Græciæ ciuitatem agone & ludis exercere solet: urbs Roma in Italia a Remo & Romulo geminis auctoribus condita est: cuius regnum continuo Romulus parricidio imbuīt pariq; successu crudelitatis sine more raptas sabinas improbis nuptiis confederatas maritos & parentum cruentum dotauit. Itaq; Romulus imperfecto primū suo Numitore: dehinc Remo fratre arripuit imperiū urbēq; constituit Regnū aui: muros fratris: templū socii sanguine dedicauit: sceleratorum manū promiscua impunitate collegit. Primus illi campus ad bellum forū urbis fuit: mixta simul externa ciuiliaq; bella nunq; defutura significans. Sabini: norū: quos fodere ludisq; pellecerat: feminas tam in honeste præsumpsit: q; nes Titus farie defendit. Duce eorū Titum Tatium senem honestis pietatis causis insitatem: diu armis propulsatū mox ut in societatem regni assumpsit: occidit. Cum Veientibus prælium adhuc paruo nomine magnis viribus agitatum est. Cenitensium captum ac dirutum oppidum: assumpsis semel armis nunq; quies fuit: quippe quibus egestas turpis atq; obscenæ famæ domi timeretur si unquā paci acquiescent. Iam hinc incessabilia certamina: & iuxta quantitatem viriū semper grauia q; breuissime strinxero: Tullum Hostilium militaris rei institutorem fiducia bene exercitatae iuuentutis Albanis intulisse bellum: & diu altrinsecus Tergemi spe incerta certaq; clade tandem pessimos exitus & dubios eventus compedium. Tullio ho stilius. Tergemi ni. Metius suffetius Ancus martius Tarqnius Priscus. Tarqnius superbus

Fidennate bello meditata etiā proditione suspensum: curribus in diuersa raptātibus duplicitis animi noxā pœna diuisi corporis expeditisse. Latinos Anco Martio duce saepe congressos: aliquando superatos. Tarquinium Priscum omnes finitimos & potentes tunc. xii. Thusciæ populos innumeris concidisse conflictibus. Veientes Seruo Tullio insistente uictos fuisse nec domitos: Tarquinii superbi regnū occiso socero scelere assumpsum: habita in ciues crudelitate detentū flatus. Veientes Seruo Tullio insistente uictos fuisse nec domitos: Tarquinii superbus adulteratae Lucretiæ amissum: & intus domestica uicia uirtutesq; forinse-
cus emicātes. i. oppida ualida in Latio per eū capta Ardeā Oricolū Sinuessam

Pometiamq; & quicquid in Gabios:uel fraude propria:uel poena filii:uel Ro-
manis uiribus perpetrauit. Sed Romani quāta mala per.cc.xl.&.iiii.annos cō-
tinua illa regum dominatione pertulerint:nō solum unius regis expulsio:uerū
etiam abiuratio regii nominis & potestatis ostendit. Nam si unius tantū super-
bia fuisset in culpa:ipsum solum oportuisset expelli:seruata regia dignitate.
Melioribus igitur regibus urbe propulsis Romani consulendū sibi:q; cuiq; suā
libertati dominandū rati:consules creauerunt quibus ueluti adulta reipublicæ
crescentis ætas robustioribus ausis exercebatur.

Nno post urbem cōditā.cc.xliii.Brutus primus apud Romanos cō Brutus

a sul primū conditorē regemq; Romæ nō solum exæquare parricidio:
sed & uincere studuit.Q uippe duos filios adolescentes totidēq; uxo-
ris suā fratres Vitellios iuuenes reuocandoꝝ in urbe regum placitos insimula-
tos in concionē protraxit:uirgis cecidit:securiq; percussit.Ipse deinde Veientū
Tarquinensiūq; bello cum Arunte superbi filio congresso sibi cōmortuoq; pro-
cubuit.Porsenna Rex Hetruscoꝝ grauissimus regii nominis suffragator Tar/ Porsenna
quiniensium manū ingerens:tribus cōtinuis annis:trepidam urbem terruit:cō-
clusit:obsedit:& nisi hostem uel Mutius constanti urendæ manus patientia:uel
uirgo Chloelia admirabili transñeati fluminis audacia:permouisset:profecto
Romani compulsi fuissent ppeti aut captiuitatem hoste insistente superati:aut
seruitutem recepto rege subiecti.Post hæc Scabini corrasis undiq; copiis ma-
gno apparatu belli Romani cōtendunt:quo metu cōsternati Romani dictato-
rem creant:cuius auctoritas & potentia consulem præiret:qua res in illo tunc
bello plurimū emolumēti tulit.Sequitur discessio plæbis a patribus cū Marco Dictator
Valeriano dictatore delectum multū agente:uariis populus stimulatus iniuriis
sacrum montē insedit armatus:qua pernicie quid atrocius:cū corpus a capite
defectum perditionē eius:per quod spirabat:meditaretur actumq; de Romano
nomine intestina pnicie foret:nisi maturata reconciliatio subrep̄sisset prius:q; se
discessio ipsa cognosceret:urget.n.se atq; imminet sibi extra illas apertas bello/
rum clades successu misero clandestina pencies.Q uippe Tito Gessonio & Pu/ Consules
blío Numitio cōsulibus duo uel maxima omniū malorꝝ abominamenta fames
& pestilentia fessam urbem corripiere.Cessatū est paulisper a præliis cessatum
tamen a mortibus nō est.Veientes & Hetrusci graues hostes adiunctis sibi fini-
timorꝝ copiis in bella surgentes obuiis Marco Fabio & Gneo Manlio consuli-
bus excipiuntur:ubi post sacramentū iurationis:quo se Romani deuouerant:
non nisi post uictoram ad castra redituros:adeo atrox certamen fuit:ut uictis
uictoribus qua par forma esset:& amissō plurimo exercitu:occisisq; in pugna
Manlio consule & Fabio cōsulari Marcus Fabius consul oblatum sibi a senatu
triumphum suscipere recusaret:quia tantis reipublicæ detrimentis luclus po-
tius debebatur, Gloriosissima illa numero & uiribus Fabioꝝ familia Veienta-
num sortita certamen q̄tā reipublicæ orbitatem occasu suo intulerit:infamibus
usq; nūc uocabulis testes sunt fluuius qui pdidit & porta qua emisit. Nam cū
sex &.ccc. Fabii uere clarissima Romani status lumina speciale sibi aduersum Fabii
Veientes decerni bellū expetiuiſſent:spē temere sumptae expeditiōis primis suc-
cessibus firmauerūt.Dehinc inducti insidias circuuentiꝝ ab hostibus oēs ibidē

Fames/151
pestis/147

Triumph⁹
recusat⁹

PAVLI OROSII

trucidati sunt: uno tñ ad enunciandā cladē reseruato: ut miseriū audiret patria p̄ditos: q̄ pdidisset. Ad hæc nō Romæ tñ talia gerebant: sed quæq; puincia suis ignibus æstuabat: & quod poeta præcipuuſ in una urbe descripsit: ego de toto orbe descripſerim. Crudelis ubiq; luctus: ubiq; pauor: & plurima mortis imago.

De Regno Persarum & Cyro Rege.

Cyrus

i Gitur eodē tpe Cyrus Rex Persar: quē supius explicādæ historiæ cā cōmemorauerā: qui tunc Asiā: Scythiā: totūq; orientē armis puaga-

batur: cū Tarquinius supbus urbē: uel rex: uel hostis aut seruitio premebat: aut bello: Cyrus: ut dixi: cunctis: aduersum quos ierat: pdomitis: Assyrios & Baby-

Ganges

loniā petit gentē: urbēq; tūc cunctis opulentiorē: sed impetū eius Ganges flu-
uius secundæ post Euphratē magnitudinis iter cepit. Nā cū unū regiōe equoꝝ
candore formaq; præcipū cum equite trāſmeādi fiducia pſuaso: qua p rapacē
alueum offensi uada uorticis attolleban̄ abruptū præcipitatūq; mersiſſet: Rex
iratus ulcisci in amnē statuit: cōtestans eū qui tā præclarꝝ equū equitēq; uoras-
ſet: ſeminiſ uix genua tāgentibus a ſe pmeabilē relinquendū. Nec in pagendo

Babylōia

ſegnior totis copiis ppete anno Gangē fluuium p magnas conciſum deductūq;
follas in.cccc. &.lx. alueos cōminuit. Eo ope pdoctis fōſoribus etiā Euphratē
longe ualidissimū & mediā Babylonīa interfluentē deriuauit: ac ſic meabilibus
uadis ſiccū: etiā patētibus aluei partibus iter fecit: cœpitq; urbē: quā uel opere
humano extrui potuisse: uel humana uirtute: deſtrui posſe: utrūq; pene incredi-
bile apud mortales erat. Nāq; Babylonīa a Nembroth gygāte fundatā: a Nino
uel Semiramide reparatā multi pdidete. Hæc campi planicie undiq; cōſpicua:
natura loci latiflīma caſtroꝝ facie mœnibus paribus: per quadrū diſpoſita: mu-
roꝝ eius uix credibili relatu firmitas & magnitudo. i. latitudo cubitoꝝ. l. altitu-
do quater tāta. Cæterꝝ ambitus eius. cccc. lxxx. ſtadiis circūuenit. Murus cocti
li latere atq; iterfuſo bitumine cōpactus foſſa extrinſecus late patēs uice amnis
circūfluīt. A fronte muroꝝ. c. portæ areæ. Ipsi aūt latitudo in cōſumptione pin-
narum utrōq; latere habitaculis defenſorꝝ aequē diſpoſiti media intercapedine
actas quadrigas capit: domus intrinſecus quater geminæ habitationes minaci
pceritate mirabiles. Et tñ magna illa Babylon prima post reparationē humani
generis cōdita: nūc pene etiā minima mora uicta: capta: ac ſubuerſa eſt. Ibi tūc

Crœſus

Crœſus Rex Lydorꝝ famoſus opibus: cū ad auxiliandū Babylonii uenisset: ui-
ctus ſollicitusq; in regnū refugit. Cyrus aūt poſteaq; Babylonīa ut hostis inua-
ſit: ut uictor euertit: ut Rex diſpoſuit: bellum tranſtulit in Lydiā: ubi cōterritū
ſupiore iā prælio exercitū nullo negocio ſupauit. Ipsiſ etiā Crœſum cœpit: ca-
ptūq; uita & p̄imonio donauit. Exaggerare hoc loco mutabiliū reꝝ instabiles
status nō opus eſt: q̄cqd enim eſt ope & manu factum labi & cōſumi uetustate
Babylon capta cōfirmat: cuius ut primū imperiū ac potētissimū extitit: ita pri-
mū celiſ: & ueluti quodā iure ſuccedētis ætatis debita posteris traderet hære-
ditas: ipſis quoq; eandē tradendi formulā ſeruaturis: ita ad p̄xima aduentantis
Cyri tentamenta ſuccubuit magna Babylon: & ingēs Lydia: ampliſſima oriētis
cū capite ſuo brachia: unius prælii expeditione ceciderūt: & nī in circunſpecta
anxietate cauſant: ſi potētissimā illā quondā Romanæ rei publicæ moles nūc
magis imbecillitate p̄priæ ſenectutis: q̄ alienis cōcussæ uiribus contremiſcant.

Cyrus Scythis bellum intulit: & a Tomyri regina quæ tunc eis præerat: ui-
ctus & occisus est.

Gitur Cyrus proximi temporis successu Scythis bellum intulit: quæ Tomyris

i Tomyris regina: quæ tunc genti præerat cum prohibere transitum
araxis fluminis posset: transire permisit: primū propter fiduciam sui:
dehinc ppter opportunitatē ex obiectu fluminis hostis inclusi. Cyrus itaq; Scy-
thiam ingressus procul a transmiso flumine castra metatus: insuper astu eadem
instructa uino epulicq; deseruit: quasi territus refugisset. Hoc cōperto regina ter-
tiam partem copiar; & filium adolescentulum ad persequendum Cyrum mittit.
Barbari ueluti ad epulas inuitati primum ebrietate uincuntur: mox reuertente
Cyro uniuersi cū adolescente obtrūcantur. Tomyris exercitu ac filio amissō uel
matris: uel reginæ dolorem sanguine hostiū diluere promptius: q; suis lachrymis
parat. Simulat diffidentiā desperatione cladis illatæ: paulatimq; cedendo supbū
hostem in insidias uocat. Ibi quippe cōpositis inter montes insidiis. cc. M. Per-
sarum cum ipso rege deleuit: adiecta super omnia illius rei admiratione: q; nec
nuncius quidē tantæ cladis supfuit. Regina caput Cyri amputari: atq; in utrem Cyri
humano sanguine oppletum coniici iubet: non muliebriter increpitans: satia te mors
sanguine: quem sitisti: cuius per annos triginta insatiabilis perseuerasti,
Darius post aliquantum temporis: occiso Cyro rege regnum suscepit.

Nno ab urbe cōdita. cc. xl. quinto Darius. Cyro apud Scythes inter-

a fecto: post aliquātulum interuallū sorte regnū adeptus est. Regnauit
enim medius eo& Cambises Cyri filius: qui deuicta Aegypto cunctā Cābises
Aegypti religionem abominatus cærimonias & templa eius depositus. Post hūc Magi
etiam Magi duo sub nomine quæ occiderāt: regis regno obrepere ausi: qui qui duo
dem mox deprehēsi & oppressi sunt. Darius itaq; unus ex his qui Magor; au/
Darius daciam ferro coercuerant: cōsensu omniū rex creatus est: qui postq; Assyrios ac
Babyloniam Persar; regno deficiente bello recuperauit: Attyro rege Scytharū
hac uel maxime causa bellum intulit: q; filiæ eius petitas sibi nuptias non obti-
nuisset. Magna scilicet necessitas pro unius libidine hominis. dvii. M. uirorum
periculo mortis exponi incredibili quippe apparatu cum. dvii. M. armatorum
Scythiam ingressus: non facientibus hostibus iustæ pugnæ potestatem: insuper
repentinis incursibus extrema copiar; dilacerantibus: metuens ne sibi reditus in
terrupto ponte Istri fluminis negaretur: amissis. lxxx. M. bellator; trepidus re-
fugit: quis hunc amissor; numerum inter damna non duxerit: & quem haben-
dum uix quisq; ambire ausus esset: perditum ille non sensit. Inde Asiam Mace-
doniāq; aggressus perdomuit: Ionas quoq; nauali cōgressione superauit. Deinde
in Athenienses: q; Ionas aduersum se auxilio iuuissent: impetum fecit: atq; arma
direxit. Porro Athenienses ubi aduentare Darium compererunt: quis auxilium
a Lacedæmoniis poposcissent: tamen cum detineri Persas quatriuanae religio-
nis ocio compertū haberet: spem occasione sumentes instructis tantū. x. M. ar-
matorum ciuium: & Platæensibus auxiliaribus. M. aduersum. dc. millia hostiū
campis Marathoniis proruperunt. Melciades ei tunc bello præfuit: qui celeri/
tate magis q; uirtute fretus alacri satis expeditione prius hosti cominus inhæsit: des-
q; posset expedito sagittarum iactu propulsari. Tanta in eo bello diuersitas cer-

PAVLI OROSII

tandi fuit: ut ex alia parte uiri ad occidendū parati: ex alia pecudes ad morientū
 dum præparatae putarentur. cc. M. Persarum apud campos Marathonios ea
 tempestate ceciderūt. Sensit Darius hoc damnum. Nam uictus fugatusq; arre-
 ptis nauibus refugit in Persas. Cum autem instauraret bellum: & ulcisci in ui-
 etores moliretur: in ipso apparatu cōcidit: Olympiade septuagesimaquarta: hoc
 est post urbem cōditam anno. cc. lxx. quinto: quo tempore Romæ Popilia uir-
 go ob crimen stupri uiua defossa est. Xerxes Dario patri in regno succedens
 bellum aduersus Græciam a patre suscepsum: per quinquenniū instruxit: quod
 Demaratus Lacedæmonius: qui tunc forte apud Xerxem exulabat: per tabellas
 primum scriptas: deinde cæratas suis prodidit.

Xerxes Dario successit.

i Gitur Xerxes. dc. M. armatorū de regno. &. ccc. M. de auxiliis: ro-
 stratas etiam naues. M. cc. onerarias autem tria. M. numero habuisse
 narratur: ut merito inopinato exercitui immensæq; classi uix ad potū flumina:
 uix ad ingressum terras: uix maria ad cursum suffecisse memoratum sit. Huic
 tam incredibili temporibus nostris agmini: cuius numerum nunc difficilius est
 astrui: q; tunc sicut uinci. Leonides Rex Spartanorum cum. iiiii. M. hominum in
 augustiis Thermopylarum obstitit. Xerxes autē contemptu paucitatis obiecta
 iniri pugnam: conscri manū imperat. Porro illi: quorum cognati & communi-
 pulares in campis Marathoniis occubuerant & certaminis simul & cladi exti-
 tere principium. Deinde succedēs sibi turba maior ac segnior: cum iam neq; ad
 procurrendum libera: neq; ad pugnandum expedita: neq; ad fugiendū prompta
 solis mortibus subiaceret: triduo cōtinuo non duorum pugna: sed cædes unius
 populi fuit. Quarto autē die cum uideret Leonides undiq; hostem circunsundi:
 hortatur auxiliares socios: ut subtrahētes se pugnæ in cacumen montis euadāt:
 ac se ad meliora tempora reseruent. Sibi uero cum Spartanis suis aliā sortem
 esse subeundam: plus se patriæ debere q; uitæ. Dimissis sociis Spartanos admo-
 net de gloria plurimum: de uita nihil sperandum: neq; expectandum uel hostem
 uel diem: sed occasione noctis prorumpenda castra commiscenda arma: contur-
 banda agmina esse. Nusquam uictores honestius: q; in castris hostium esse peri-
 turos. Persuasi igitur mori: male in ultiōem futuræ mortis armantur: tanq; ipsi
 interitum suum & exigerent & uindicarent. Mirum dictu sexcenti uiri castra
 .dc. M. irrumptū: tumultus castris totis oritur. Persæ quoq; ipsi Spartanos ad-
 iuant mutuis cædibus suis. Spartani quærentes regē: nec inuenientes cædunt
 sternuntq; omnia castra: peruagantur uniuersa: & inter densas strues corporum
 raros homines uix sequūtur. Victores sine dubio nō essent: nisi mori elegissent.
 Prælium a principio noctis in maiore partem diei tractum: ad postremum uin-
 cendo fatigati: ubi quisq; eorum deficiētibus membris uisus est sibi mortis suæ
 ultione satiatus: ibi inter impedimenta cadauerum campumq; Crassum & semi-
 gelatum sanguine palpitando lapsus & mortuus est. Xerxes bis uictus in terra
 nauale prælium parat. Sed Themistocles dux Atheniensium cum intellexisset
 Ionas: quibus dum auxilium superiori bello præbet: in se Persar; impetum uer-
 terat: in auxilium Xerxis instructam classem deducere: sollicitare eos parti suæ
 hostiæ subtrahere statuit. Et quia colloquendi facultas negabatur: locis ad quæ

Darii

mors

Xerxes

^{populi a 120}

Demara

tus

Leoni

des

Persarū

strages

Themis-

tocles

Iones accessuri nauibus uidebatur: proponi symbola: saxisq; affigi iubet. Socios quondam & participes periclorum: nunc autem iniuste agentes apta increpatione corripiens: atq; ad antiquorum iura foederum religiosa adhortatione persuadens: præcipueq; admonens: uti commisso præcio cædcentium uice inhibeant remos: seseq; bello auferant. Igitur Rex partem nauium sibi detinens spectator pugnæ in littore manet. Contra autem Artemidora regina Halicarnasi: quæ in auxilium Xerxi uenerat: inter duces primos acerrime bello immiscetur: ita: ut uersa uice in uiro fœminea cautela: in fœmina uirilis audacia spectaretur. Cum Naualis autē anceps pugna esset: Iones iuxta præceptum Themistoclis paulatim se cer^{re}pugna tamini subtrahere cœperunt: quorum defectio Persas iam fugam circunspiciennes aperte fugere persuasit: in qua trepidatioe multæ naues captæ mersæq; sunt. Plures tamen sauitiam regis: uelut immanitatem hostis timentes domum dilabuntur. Anxium tot malis regem Mardonius aggreditur suadens regem in regnum redire oportere prius q; aduersa fama nouas res domi moliretur. Se autē si residuæ sibi copiæ traderentur & ultionem ab hoste exacturum & ignominia domesticam propulsaturum: aut si aduersa belli perseuerassent cessurum se quidem hosti: sed tamen sine regis infamia. Probato consilio exercitus Mardonio Mardo traditur. Rex Abydum ubi pontem ueluti uictor maris conseruerat cum paucis proficiscitur. Sed cum pontem hybernis tempestatis dissolutum offendisset: piscatoria scapha trepidus transiit. Erat sane quod spectare humanum genus & dolere debuerat: mutationes rerum hac uel maxime uarietate permetiens: exigucootentū latere nauigio: sub quo ipsum pelagus ante latuisset: & iugum capiuitatis suæ uinctum ponte portasset: uilissimo unius seruuli egere ministerio: cuius potentiae dum montes exciduntur: ualles replentur: amnes exhauriuntur: ipsa etiam rerum natura cessisset: pedestres quoq; copiæ: quæ ducibus: cōmissæ fuerant: labore: fame: ac metu tabuerunt: & crudeliterate morbo: tanta pestis tan taq; fecunditas morientium exorta est: ut uiæ cadaueribus replerentur: diræ etiam alites: improbae bestiæ: escarum illecebris sollicitatæ moribundum sequerentur exercitum. At uero Mardonius cui reliqua belli Xerxes commiserat: afflatus primum successu breui: mox in extrema deiectus est. Olynthum siquidem Græciæ oppidum expugnauit. Athenienses uaria sollicitatione adducere in spem pacis aggressus est: ubi inexpugnabilem eorum libertatē uidet: incensa urbis parte in omnem Boetiam belli apparatum deducit. Illic quoq; eum. c. M. Græcorum insecura sunt: & commisso sine mora præcio Mardonium deletis copiis ipsius uelut e naufragio nudum cum paucis fugere compulerunt: castra regiis opibus referta ceperunt non paruo quidem antiquæ industriae damno. Nam post istius prædæ, diuisionem aurum Persicum prima uirtutis Græciæ corruptio fuit. Vrget igitur inceptus miseros extrema perditio. Nam forte eodem die quo in Boetiam Mardonii copiæ deletæ sunt: pars Persici exercitus in Asia sub moenibus Mychales nauali præcio dimicabat. Ibi nouus repente rumor utriusq; clas sis & populi impleuit aures Mardonii extinctas copias: Græcos extitisse uicto Nunti res. Mira diuini iudicij ordinatio. In Boetia oriente sole bellum fuisse commis sum. In Asia meridianis horis sub eadem die: tantis spatiis maris terræq; interiacentibus: nunciatum: cui rumori uel maxime astipulatum est: quod Persas

Mutatio
rezz/

PAVLI OROSII

audita clade sociorum primum dolore dehinc desperatione correptos: nec bello expeditos:nec fugæ habiles reddidit. Atq; ita consternatos profligatosq; constanter factus hostis successu fœlicitatis inuasit.

Xerxes Rex a suis occisus est.

Xerxis
mors

x Erxes bello in Græcia infœliciter gesto:cotemptibilis suis factus per artabanum præfectum suum in regia circuuentus occiditur. O tempora desiderio & recordatione dignissima. O dies illos inoffensæ serenitatis:qui nobis ueluti e tenebris respiciendi proponuntur:quibus breuissimo interuallo de uisceribus unius regni decies nouies centena milia uirorū:tribus proximis regibus:tria bella rapuerunt:ut taceam de infœlicissima tunc Græcia quæ totum hunc:de quo nunc hebescimus:numerum moriendo superauit. Leonides ille clarissimus dux Lacedæmoniorum in bello isto aduersus Xerxem:quod supremū ipsi atq; hostibus fuit:cum sexcentis famosissima illa incitamenta dixisset:prandete:tāq; apud inferos cœnaturi:auxiliaribus tamē:quos excedere bello iubebat misericorditer sualit:ut se ad meliora tēpora reseruarent. Ecce cū ille promiserit futura meliora:istiq; asserant meliora præterita:quid aliud colligi datur:utroq; in suis detestante præsentia:nisi aut semp bona esse:sed ingrata:aut nūq; oino futura meliora: At Romæ:ut ad id tēpus redeā:unde digressus sum:neq;.n.inter uallo miseriae ad alios transire cōpellor:sed sicut se quondā efferuentia mala ubiq; ipsis actibus colligarūt:ita etiam permitta referūtur:nobis quippe cōferre inter se tēpora urbis:nō cuiusq; partis eius laboribus insultare propositum est.

Q uod grauis pestilentia Romā inuasit.

Pestilen/
tia

r Omæ ergo post urbem cōditā anno.cc.sexagesimo suspenso ad modicū bello grauis pestilentia:quæ semper ibi raras inducias aut factas interceptit:aut ut fierent coegit:per uniuersam ciuitatem uolenter incanduit:ut merito præcedente prodigo cœlum ardere uisum sit quando caput gentium tāto morborum igne flagrauit. Nam eo anno Ebutium & Seruiliū ambos consules pestilentia consumpsit:militares copias plurima ex parte conficit:multos nobis præcipueq; plæbem foeda tabe delcuit:quāvis iam superiori etiā quarto anno oborta lues eundem populum depopulata sit.

Post pestilentiam multa & grauiā bella sustinuerunt Romani.

Bella

p Roximo dehinc anno ciues exules seruicq; fugitiui duce Herdonio uiro Sabino inuaserunt:incenderuntq; capitolium:ubi fortissime quidē Valerio cōsule & imperatore obstitere iuniores:sed adeo atrox & graue discrimen prælia fuit:ut ipse quoq; consul Valerius ibi fuerit occisus:& indignam de seruis uictoriā insuper etiam sua morte fecdauerit. Sequitur annus in quo coniuncto exercitu consul obcessus est. Nam Minutium consulem congressum prælio equi Volsciq; superarūt:& fugientem in algidum fame:ferroq; cinixerūt:actumq; infœliciter foret ni Q uintius Cincinnatus:præcipius ille dictator artā obsidionē oppresso hoste soluisset:qui repertus ruri ab aratro accersitus ad imperii fasces sumpto honore:instructoq; exercitu:mox uictor effectus iugum boum equis imposuit:uictoriāq; quasi stiuam tenens subiugatos hostes præ se egit primus, Anno qui ab urbe cōdita proximus trecentesimo fuit:dum legati ad Atheniensēs propter Solonis leges deferendas missi expectantur:arma

Q uintius
cincinnatus

Solonis
leges

LIBER SECUNDVS

Romana famae pestilentiaq; cōpescuit. Ipso autē trecētesimo anno hoc est Olym
 piade nonagesima quinta potestas cōsulū decē uiris tradita cōstituendaq; legū
 atticar; gratia magnā recipublicæ pnicē inuexit. Nā primus ex decē uiris: cedē/
 tibus cæteris solus Appius Claudius sibi cōtinuauit imperiū: statimq; alior; co/
 iuratio subsecuta est: ut more cōtépto: quo insigne impii penes unū: potestas aut
 cōis erat: oēs oīa p̄priis libidinibus agitabāt. Itaq; inter cætera: quæ insolentissi/
 me cuncti præsumebāt: repēte singuli cū duodenis fascibus cæterisq; impii insi/
 gnibus pcesserūt: de nouo improbae ordinatiōis incepto ablegata religiōe cōsu/
 lum emicuit agmen tyrānōr; duabus tabulis legū ad decē priores additis: augē/
 tesq; insolētissimo fastu plurima: die quo deponere magistratū mos erat: cū iisdē
 insignibus pcesserūt. Maxima Appii Claudi libido auxit inuidiā: qui ut uirgi/
 niax uirgini stuprū inferret: prius seruitutis cām intulit. Q uamobrē adactus uir
 ginius pater dolore libertatis & pudore dedecoris ptractam ad seruitutē filiā in
 cōspectu populi pius parricida pstrauit: qua populus necessitate atrocitatis per
 motus: & piculo libertatis admonitus montē auentinū occupauit armatus. Nec
 tueri armis libertatē destitit: nisi postq; se cōiuratoꝝ cōspiratio ip̄lis quoq; hono/
 ribus abdicauit. Tertia & quinta post centesimā olympiadē p totū fere annū tā
 crebri tāq; etiā graues in Italia terrāmotus fuerūt: ut de inumeris quassationib;
 ac ruinis uillar; oppidorūq; assiduis Roma intus fatigaret. Deinde ita iugis &
 torrida siccitas fuit: ut præsentis tūc futuriq; anni spem gignēdis terræ fructib;
 abnegarit. His deniq; tpib;cū Fidēnates hostes maximoꝝ auxilior; manu stipā
 te terribiles Romanis arcib; iminerēt. Aemilius tertio dictator magnā mali mo
 lem ip̄lis Fidēnis uix captis depulit: & sanauit: tāta in ip̄lis erat malor; aior; cō/
 tentio: ut uel domesticæ clades supfusa forinsecus bella oblitterarēt uel post dā/
 na bellor; inducias relaxatas diuersæ pestes cōelo terraq; excādescētes incessabili
 infestatiōe corrūperēt.

Q uod Sicilia semp fuit nutrix tyrānōr;

Icilia ab initio patria ciclopū: & post eos semp nutrix tyrannoꝝ fuit. Sicilia

Sæpe etiā captiua seruoꝝ: quoꝝ primi carnībus hominū mediæ cru/
 ciatibus: postremi mortibus pascebant: excepto eo: quod externis bel/
 lis aut præda habebat: aut præmiū. Hæc ut qbreuissime absoluā: requiē malor;
 nisi nūc nescit: imo ut euidētius diuersitates tp̄oꝝ declarant: sicut antea uel inte/
 stinos uel externos tumultus ppessa est inter oēs sola semp: ita nūc ex oibus sola
 nunq; patif. Nā etiā ut sileā de diuturnitate uel illius calamitatis: qua pressa est:
 uel istius ecōtrario qua fruitur pacis. Aetna ipsa: quæ tūc cū excidio urbiū atq;
 agroꝝ crebris eruptionibus æstuabat nunc tm inoxia specie ad præteritoꝝ fidē
 sumat. Igīt ut prætermittā iterim de tyrānis: quoꝝ mox qui fuit ultor successor
 effectus est medio tpe: hoc est anno ab urbe cōdita. ccc. xxxv. cū R̄hegyni apud R̄hegy/
 Siciliā discordia laborarēt: ciuitasq; p dissensionē diuisa in duas ptes esset: pars ni
 una ueteranos ab Himera urbe Siciliæ in auxiliū uocauit. Porro illi pulsis ciui/
 tate primū his cōtra quos implorabant: deinde mox cæsis etiā illis: qbus ad au/
 xiliadū cōuenerat urbē cū cōiugibus & liberis socior; occupauere: ausi facinus Catinen/
 nulli tyrāno cōparandū; quippe cū R̄hegynis quicquid uis ppeti satius fuerit: q; ses
 ut ultro inuitarēt: quib; patriā cōiuges liberos ac penates ipsi extorres ad præ/ Syracu/
 dam relinquerēt. At etiā Catinenles: cū Syracusanos graues infestosq; paterent̄ sanī

ab Atheniēsibus auxiliā poposcerūt. Sed Atheniēses suo magis q̄ socior̄ studio
 instructā classem in Siciliā misere: cū & sibi p̄pagare molirent̄ impiū: & Syra-
 cusā classem nup instructā Lacedæmoniis p̄ficere uererent̄. Et qm̄ Athenien-
 ses: qui missi erāt: cæsis hostib⁹ p̄spera initia sumpterat̄: maiores copias robustio-
 remq; exercitū cū Lachete & chariade ducib⁹ in Siciliā reduxerūt. Sed Catinē-
 ses bellī tedio p̄moti: cū Syracusanis fœdus ineūt; auxilia Atheniensiū spernūt.
 Post aut̄ Syracusanis cōditiōes pacis meditatiōe dn̄ationis trāsgrediētib⁹ denuo
 legatos Athenas mittūt: qui capillo barbaq; squalidi: & lugubrib⁹ pānis induti:
 misericordiā atq; auxiliū & sermone & habitu precarent̄. Igit̄ magna classis in-
 struit̄ ducib⁹ Nicia & Lamacho: tātisq; uiribus Sicilia repetit̄: ut suffragia sua
 & hi timerēt qui impetrauissent. Atheniēses duas ilico pedestres pugnas fecūdis
 successib⁹ faciūt: cōfertosq; in urbe hostes: & obiecta classe circūdatos terra ma-
 riq; cōcludūt. At Syracusani fractis fessisq; reb⁹ auxiliū a Lacedæmoniis petūt:
 a quib⁹ mox mittit̄ gilippus solus qdē: sed in quo oīum præsidior̄ instar præfe-
 rebat̄: q̄ ueniēt ut audiuit inclinatū iā belli statū: auxiliis ptim in Græcia: ptim
 in Sicilia cōtractis: opportuna bello loca occupauit. Deinde duob⁹ præliis ui-
 etus: nec territus: tertio cōgressu Lamachū occidit: hostes in fugā uertit: socios
 obsidiōe liberauit. Hinc Atheniēses terrestri prælio uicti: expimēta maris ineūt
 & nauali certamine parāt cōgredi: quo cognito gilippus classem instructā a La-
 cedæmoniis accessit: aequa Atheniēses ī locū amissi ducis Demosthenē & Eury-
 medotē cū supplemēto copiar̄ mittūt. Pelopōnesi quoq; cū multaq; urbiū cōsen-
 su & decreto ingētia Syracusanis auxilia misere. Ita sub specie socialis belli do-
 mesticos motus exequūt̄: & q̄si de Græcia trāsslatū certamē ī Siciliā fuerit: sic ex-
 utraq; pte sūmis uirib⁹ dimicat̄. Igit̄ Atheniēses prima cōgressiōe uincunt̄: ca-
 stra quoq; cū oī pecunia uel publica uel priuata: & cū uniuerso instructu diutur
 næ expeditiōis amittūt. Fractis opib⁹ & in angustū redactis suadet Demosthe-
 nes: dū nōdū oīno res pditæ sūt q̄tūlibet uideāt afflīctæ: domū redeāt: Siciliaq;
 deceđat. Nicias at pudore male gestar̄ rex ab initio despator redditus manere
 cōtēdit. Reparāt nauale certamē & mox p̄ inscitiā ī angustias Syracusani ma-
 ris deducti insidiis hostiū circūueniunt̄. Eurylocus dux primus occidit̄. xi. na-
 ues incēdūt̄. Demosthenes & Nicias classem dimittūt q̄si tutius terrena expedi-
 tione fugituri: gilippus at primū naues eō& relietas. c. xxx. iuadit. Dehinc ipsos
 fugiētes p̄seq aggressus capit: ceditq; q̄plurimos. Demosthenes dedecus seruitu-
 tis uolūtaria morte declinat. Nicias uero indignā turpēq; uitā dedecore captiui-
 tatis accumulat. Igitur Atheniēses biēnio apud Siciliā nō sine Lacedæmoniog;
 dāno cōflictati: aliis domi malis circūueniunt̄. Alcibiades. n. dux pridē aduer-
 sus Syracusas pñūciatus: mox ad iudiciū pro quadā insimulatiōe detētus uolū-
 tario exilio Lacedæmoniā se cōtulit: ipulitq; Spartanos: ut turbatis Atheniēsib⁹
 nouo rursum bello insisterēt: neq; eis respirādi spatiū: qn̄ opprimerēt relaxarēt:
 cui incēpto ita Græcia oīs astipulata est quasi ad cōmune incēdiū restinguēdū
 bono publico cōgestis uirib⁹ cōsuleret̄. Darius etiā Rex Persar̄ memor paterni
 auitiq; in hāc urbē odii: p̄ Thissaphernē præfectū Lydiæ cū Lacedæmoniis fe-
 dus paciscit̄: eisq; sumptus belli & copias pollicet̄. Mis̄ dictu: Atheniēsiū tātas
 ea tēpestate opes fuisse: ut cū aduersus eos: hoc est aduersus unā urbē: Græcia:

Asiæ totiusq; oriëtis virib; incursum sit: pugnādo s̄epe nec unq; cedēdo cōsumi, pti magis uideant̄ fuisse q; uicti. Principio.n. Alcibiades oēs socios deficere ab his ad Lacedæmonios coegit: sed & ab his quoq; p iūdiā insidiis appetit⁹ aufigit: & ad Thissaphernē in mediā cōcessit: cui statim accōmodato ingenio & apti eloquii gratia familiarior factus: psuadet: ne Lacedæmonios tā pfuis opib; ad iuuaret: iubet eū potius istius certaminis arbitrū spectatoreq; fieri debere: int̄c grāsq; Lydiæ uires aduersus uictorē reseruādas. Quāmobrē Thissaphernes p̄tē classis cū aliquāta manu deduci Lacedæmonē iubet: ne uel abūdātes suffragiis: alieno tuti piculo dimicarēt: uel in totū destituti: suscep̄tū certamen omittēt.

Discordia Atheniensium: & bella grauia.

a Pud Atheniēses uero cū diu domestica discordia agitarent: īminente Atheniē piculo sūma impii ad senatū populi uolūtate trāffert. Quippe odio sium di discordiæ nutriuntur. At ubi necessitas incubuit postpositis priuatis causis atq; scordia odii in cōe cōsulit. Sed hoc ipsū cū pp insitā gēti supbiā & tyrānicas libidines pniciōsū foret: tādē Alcibiades exul ab exercitu reuocat: & dux classis cōstituit. Quo cōperto principes primo Spartanis urbē pdere moliti sunt: deinde cū id frusta cogitassent: in exiliū spōte cesserūt. Igit̄ Alcibiades p̄tia liberata classem in hostes dirigit. Cōmisso p̄cilio uictoriā Atheniēses capessunt. Porro āt maior pars. Spartani exercitus cæsa: duces quoq; pene oēs interfecti &. lxxx. naues ca pte absq; his quæ in cōflictu incēsæ demersæq; pierūt. Rursū bellū in terrā trālatū Spartanis æque infeliciter cessit: quibus reb; fracti Lacedæmonii petiere pacē: nec tñ ipetrare potuerunt. Præterea Syracusana præsidia in Siciliā audita Carthaginēsis belli īfestatione reuocata sunt. Quāmobrē Alcibiades classe uictri totā Asiā puagat: bellis incēdiis cædib; rapit: sternitq; oīa. Vrbes quæ dum a societate defecerāt capit: recipitq; q̄plurimas. Sic Alcibiades magni noīs dis redi factus Athenas cū admiratiōe & gaudio oīum uictor ingrediēt. Paruo post iter uallo auget uires: exercitū classemq; numero puchit: rursūq; Asiā petit. Lacedæmonii uero Lysandrū ducē classi belloq; præficiūt: Cyrus āt frater Darii ī locū Thissaphernis Ioniæ Lydiæq; præpositus magnis eos opib; auxiliisq; cōfirmat. Lysander itaq; Alcibiadis exercitū prædæ intētū ac p hoc ubiq; disp̄sum ac ua gū repētino īcursu opprimit: sine cōflictu aliquo uincit: cæditq; fugiētes. Magna hæc clades Atheniēsib;: & multo atrocius uulnus: q̄ dudū inflixerāt: suscep̄tūt: quo cōperto Atheniēses: opinati sunt Alcibiadē antiquū exilii sui dolorē: isto scelere p̄ditionis uindicare curasse: ideoq; in locū eius Cononē constituunt: cui residuā manū & summā belli cōmittūt: qui supplere saltē numero exhaustas copias uolens senes & pueros legit: exercitūq; cōscripsit. Sed huiusmodi manus morā bello nō attulit: quippe quod robore: nō numero cōfici solet. Itaq; statim imbellis manus uel capta uel cæsa est: tātaq; strages occisor̄ illo p̄cilio facta: ut deletū nō solū regnū: sed etiā nomē Atheniēsū uidere. At illi desperatis reb; statuunt urbē peregrinis dare: ut qui per totā Asiā pauloante dñati sunt: nūc ex hac colluui muros saltē libertatēq; tuēant: & quis uel suo iudicio ad hæc tuēda etiā obiectis muris nō sufficiāt: itq; tñ expiri nauale p̄ciliū parāt. Exps cōsili furor dolorē uirtutē putat: q̄tūq; meditat̄ ira: tñ p̄mittit audacia. Itaq; oībus partim captis: partim interfectis de ipsis quoq; reliquiis nihil reliqui factū est.

Conon

Solus dux Conon sup̄stes bello & populo; timens ciuiū crudelitatē ad Cyrū re/
 gem cōcessit. Euagoras aut̄ dux Lacedæmonior̄ adeptis oib⁹ ciuitatibus nihil
 Atheniensibus præter inanē urbē reliquit: nec hoc diu:nā & ipsam urbē postea
 q̄bsidione circūdedit. Augebat intrinsecus fames: desolatio: & morbus obſeffos.
 Et cum post oia miseria: abominamenta: quæ etiā dicere horroris eſt: nihil ſpe/
 Athena/ præteritæ præter mortē occurreret: pacē petuere. Magna hinc inter Spartanos
 tū expu/ & socios fuit deliberatio: & cū plurimi inquietiſſimā ciuitatē sternendā solo: po/
 gnatio pulūq; infestissimū cū ipſo noīe abolendū pronunciarēt: Spartani negauerūt ſe/
 pmissuros: niſi ut e duobus Græciæ oculis unus erueretur: in ſup̄ etiā pacē pro/
 miſerūt: ſi Pyræi portus ducētia in urbē munimina uerterētur: nauicq; reliquias
 ultro traderēt. Huic cōditioni addictis & succūbentibus: Lacedæmonii Lysan/
 drū ad cōponēdas in urbe parendi leges cōſtituerūt. Inſignis hic annus & expu/
 gnatione Athenar̄: & morte Darii Persar̄ regis: & exilio Dionysii Siciliæ tyrā/
 ni fuit. Igit̄. xxx. rectores Atheniēſibus ordinati. xxx. tyrāni exoriunt̄: qui pri/
 mo ſe tribus. M. Satellitū ſtipant: mox etiā. dcc. milites uictoris exercitus lateri/
 bus ſuis circūponūt: cædē omniū paſſim futurā: occiſo Alcibiade auſpicantur:
 qui fugiens in itinere clausus cubiculo uiuus incenſus eſt: quo interfecto: ultore
 quaſi ſublato: ſecuri miſeras urbis reliquias cædibus rapiniſq; exhauriūt. Thera/
 menē quoq; unū ex numero ſuo: cui hæc diſplicere ſenſerūt: in exēplūq; reliquo
 rū trucidant. Itaq; oēs paſſim ex urbe diſfugiūt ſed interdictu Lacedæmonior̄:
 cū p̄ totā Græciā exulib⁹ negeare hospitiū: oēs ſe ad argos ac thebas cōtulerūt:
 ubi ita hospitalitatis obſeq̄o freti ſunt: ut nō ſolū dolorē amiffæ patriæ lenirent:
 Thrasyl/ ueꝝ etiā ſpē recuperandæ meditarent̄. Erat inter exules Thrasybulus uir strenu⁹:
 & generis nobilitate inter ſuos clarus: qui auctor audēdi pro p̄fia ſuit. Itaq; ca/
 ſtellū philenē Atticor̄ finiū collecti exules capiūt: multarūq; ciuitatū opib⁹ ad/
 iuti uiires capeſſunt q̄bus quoq; Lysias Syracusanus orator: quaſi in auxiliū ur/
 bis quaſe eſſet p̄fia cōis eloquētiæ. d. milites cū ſtipēdiis ſuis miſit: atrox id p̄c/
 lium fuit: ſed his pro p̄fia: pro libertate: illis pro aliena dñatione certātibus aioꝝ
 atq; cauſar̄ ipſa quoq; tulit pugna iudiciū: nam uicti tyrāni in urbē refugerūt:
 oēſq; quos ex Atheniēſibus prius ſibi Satellites legerāt tūc ſuſpectos pditionis
 ab urbis custodia remouerūt. Thrasybulū quoq; ipſum tentare corruptiōe auſi
 ſunt: quod ubi fruſtra ſpatū eſt: accerſitſis a Lacedæmonia auxiliis: rursus in bel/
 lūm ruūt: ubi duo ſauifſimi omniū lōge tyrānos trucidant̄. Cæteros uictos &
 in fugā ueros: Thrasybulus ubi uel maxie Atheniēſes eſſe intelligit clamore cō/
 ſequit̄: oīone retinet̄: precib⁹ ligat: pponēs ante oculos eoꝝ: quos fugere uel ad
 quos refugere uellent: ſibi aduersus. xxx. dños: nō aduersus ciues miſeros bellū
 eſſe ſuſceptū. Q uin poti⁹: oēs q ſe meminerit eſſe Atheniēſes ſeq̄ oportere Athē/
 niēſiū libertatis ultores. Itaq; hæc exhortatio tñ apud eos ualuit: ut mox reuerti/
 in ciuitatē tyrānos arce decedere atq; Eleuſin emigrare cōpulerit: q̄ poſtq; i ſocie/
 tate urbis ciues ſuos eaten⁹ exules exceperūt tyrānos i bellū emulatiōe ſuſcitāt̄:
 qb⁹ libertas alioꝝ q̄ſi ipſoꝝ ſeruit̄ uidebat. Tūc iudicta pugna cū prius q̄ſi ad
 colloquiū cōuenirēt circūuēti iſidiis ueluti pacis uictimæ trucidāt̄. Ita reuocati
 in unū poſt inexplēbiles magnōꝝ lachrymas gaudior̄ hæc p̄fia ſūdamina recu/
 patæ libertatis iſtaurāt: ppoſita iurisiurādi cōtestatiōe: uti diſcordiæ aiositatiſq;

præterite in obliuionem perpetuam atq; in immortale silentium deducantur.
Quod pactionis genus quasi nouā uitæ institutionem nouā apq felicitatem statutus sui informantes amnestiā uocauerunt idest abolitionē malorū. Sapientissima fuit hæc Atheniensiu præsertim post tanta miseriaꝝ documenta prouisio: si quo pacto res humanæ manente cōsensu hominū ut ordinantur: ualerent. Sed adeo hoc idē placitum inter ipsa pene placiti uerba corruptū est: ut uix intercedente biennio. Socrates ille clarissimus philosophog: adactus malis: ueneno sibi apud eos uitam extorserit. Deinde uix. xl. annis interuenientibus: ut alia sileam iidem Atheniēles adēpta sibi penitus libertate sub Philippo Macedonū rege seruierit.

Amnestia 64

Socrates

Per concordiam res minimas crescere: & per discordiam labi maximas. 44

Erūtamen sapientissimi omniū Athenienses: etiam suis malis satis docti: concordia minimas res crescere: discordia maximas labi cunctaq; uel bona uel etiam mala: quæ foris geruntur: internis esse radicata & emissā principiis: domi abstergere odia: & foris bella presserūt: reliquerūtq; posteris suis de ruina sua exemplū: de reparatione consiliū: si tamen ob infirmissimā humanæ mentis mutabilitatē: quod in afflictis rebus cōsulitur: in prosperis seruaretur. Iisdem fere diebus bellum ciuile: imo etiam plus q; ciuile uix parricidio terminatū apud Persas gerebatur: mortuo enim rege Dario: cū Artaxerxes & Cyrus filii eius de regno ambigerent: tandem magnis apparatibus magnis prouinciarū ac populoꝝ ruinis est utrinq; certatum: in quo conflictu cum diuerso cōcurrentes sibi ambo fratres mutuo casus obiectauisset: prior Artaxerxes uulneratus a fratre equi uelocitate morti exemptus euasit. Cyrus aut̄ mox a cohorte regia oppressus finē certamini dedit. Artaxerxes ergo & præda fraternæ expeditionis & exercitu potitus: potestatem regni parricidio firmauit: sic uniuersa Asia atq; Europa partim in se singulæ: partim inter se inuicē funeribus & flagitiis permiscebātur. Ecce paruissima pagina uerbisq; paucissimis q̄tos de tot prouinciis: populis atq; urbibus non magis explicui actus operū q̄ implicui globos miseriarum. Quis enim cladem illius temporis: quis fando funera explicit: aut æquare lachrymis posset dolores? Verūtamē hæc ipsa: quia multo interiectu saeculorum exoleuerunt: facta sunt nobis exercitia ingeniorū: & oblectamenta fabularum: quanq; si quis intentius adhibebat animum seleq; toto mentis affectu ipsis pene causis bellisq; permisceat: ac rursus ueluti in arce spectaculi cōstitutus utrunq; in suis qualitatibus tempus permettiatur: facile dixerim eum iudicatum neq; illa nisi irato atq; auersato deo posse tam infeliciter perturbari: ac per misceri: neq; ista sic nisi propitio & miserante componi. His deinde temporibus grauissimo motu terræ concussa Sicilia insuper & æstuantibus ætnæ montis ignibus fauilliscq; grandibus & calidis cum detimento plurimo agrorum uillarumq; uastata est. Tunc etiam Athalente ciuitas Locris adhærens terræ continua repetino maris impetu abscissa atq; in insulam desolata est. Atheniensium quoq; miserabiles reliquias pestis inuasit: diuq; populata est.

Terremotus 19

De bellis Romanorum.

a Nno ab urbe condita. ccclv. obsidio Veiorum. x. continuis annis obsessores magis q̄ obsessos detriuit. Nam Romani repentinis sæpe hostiis eruptionibus comminuti: præterea in hibernis bella sortiti: hyemare sub

pestis 19

Obsidio
Veiorum 22

PAVLI OROSII

pellibus: postremum famem ac frigus in conspectu hostium perpeti coacti sunt.
 Vrbem nouissime sine ullo digno Romanæ uirtutis testimonio cuniculis & clâ
 destina obreptione cæperunt. Hanc utilem magis q̄ nobilem uictoriam: primo
 dictatoris Camilli: qui eā de Veientibus patrauit: exilium: dehinc irruptio Gal-
 lorū: & incendium urbis insequitur: cui cladi audeat quisquā: si potest aliquos
 motus temporis huius comparare: quāuis non æque pendeat præteriti mali fa-
 bulam præsentis iniuria. Igitur Galli senones duce brēno exercitu copioso & ro-
 busto nimis: cum urbē clusiam: quæ nunc Dusia dicitur: obsiderēt: legatos Ro-
 manorum: qui tunc componendæ inter eos pacis gratia uenerant: in acie aduer-
 sum se uiderunt pugnantes: qua indignatione permoti clusini: oppidi obsidione
 dimissa: totis uiribus Romā contendunt. Hos ita ruentes Fabius cum exercitu
 consul excæpit: nec tamen obstitit: imo potius hostilis ille impetus quasi aridam
 segetem succidit: strauit & transit. Testatur hāc Fabii cladem fluuius allia: sicut
 cremera Fabior̄. Non enim facile aliquis similem ruinam Romanæ militiæ re-
 censeret: etiā si Roma insuperincensa non esset: patentem Galli urbem penetrat:
 trucidant rigentes simulacra: modo in suis ædibus senatores: eosq; incendio do-
 morum crematos lapsu culminum suorum sepeliunt. Vniuersam reliquā iuuen-
 tum: quā constat uix mille hominum tunc fuisse in arce capitolini montis la-
 titantē obsidione concludunt. Ibiq; infelices reliquias fame: peste: desperatione:
 formidine terunt: subigunt: uendunt. Nam mille libris auri discessionis premium
 paciscuntur: non q; apud Gallos Roma parvū nominis fuit: sed q; illam sic iam
 ante detriuerant: ut amplius tunc ualere non posset. Exeuntibus Gallis remanē-
 rat in illo quondā urbis ambitu informiū ruinæ obscœna congeries: & undiq;
 per impediatā errantiū: & inter sua ignotor̄ offensa uocis imago: respōdentis tre-
 pidos suspendebat auditus: horrore quatiebat animos: silentioq; ipso terrebat.

Siquidē materia pauoris est raritas ipsa uocis. Hinc illis mutare sedes: aliud in/
 colere oppidum: altero etiā censeri nomine cogitatum placitum atq; tentatū est.
 En tempora: quoꝝ comparatione præsentia ponderantur: en quibus recordatio
 suspirat: en quæ incutiūt de electa: uel potius de neglecta religione pœnitentiā.
 Re uera pares sunt & cōferuntur inter se hæ duæ captiuitates. Illa sex mensibus
 desauiens: & tribus diebus ista transcurrēt. Galli extincto populo: urbe deleta:
 ipsius quoq; Romæ nomen in extremis cineribus persequentes: & Gothi relicta
 intentione prædandi ad confugia salutis: hoc est sanctoꝝ locoꝝ agmina ignara
 cogentes. Ibi uix quenq; inuentum senatorem: qui uel absens eualerit. Hic uix
 quenq; requiri: qui forte uel latens perierit recte sane potest comparari. Hunc
 fuisse ibi senatorum numerū: qui fuerit perditorum. Plane quod re proditur fa-
 tendum est: in hac clade præsenti plus deum sœuisse: homines minus. Tum per/
 agendo ipse: quod illi non impleuissent: cur eos miserit demonstrauit: quippe cū
 supra humanas uires esset incendere Aeneas trabes: & subruere magnarum mo-
 les structurarum: iectu fulminum fotum cum imaginibus uanis: quæ supersti-
 tione miserabili: uel deum uel hominē mentiuntur abiectum est. Horumq; om-
 nium abominatorum quod imissa per hostem flamma non adiit: missus e celo
 ignis euertit. Et quoniā uber dicendi materia est: quæ nequaꝝ hoc cōcludi libro
 potest hic præsentis uoluminis finis sit: ut in subsequētibus cætera psequamur.

Clusia
DusiaRoma
capta

Vin superiori iam libro cōtestatus sum: etiam nunc necessaria repeto secundum praeceptum tuum de anteactis cōfictationibus sēculi: & me nec omnia posse quā gesta sunt: & si cūt gesta sunt explicare: quoniam magna atq; innumera copiosissime a plurimis scripta sunt. Scriptores autem etsi non easdem causas: easdem tamen res habuere propositas: quippe cum illi bella: nos bellorū mīserias euoluamus. Præterea ex hac ipsa de qua quætor: abundantia angustia oritur mihi: & concludit me sollicitudo Nodosior. Si enim aliqua studio breuitatis omitto: putabuntur aut mihi nunc defuisse: aut in illo tunc tempore non fuisse. Si uero significare cuncta: nec exprimere studens cōpendiosa breuitate succingo obscura faciam: & ita apud plerosq; erūt dubia: ut nec dicta uideantur maxime: cum econtrario nos uim rerum: non imaginem commendare curemus. Breuitas autem atq; obscuritas: immo ut est semper obscura breuitas: etsi cognoscendi imaginem præfert: aufert tamen intelligendi uigorem. Sed ego cum utrūq; uitandum sciam: utrūq; faciā: ut quocūq; modo alterutra temperentur: nec multa prætermissa: nec multum cōstricta uideantur.

Quomodo Galli Romam incenderunt.

a Nno ab urbe cōdita. ccc. lxiiii. quem annum sicut grauissimum propter ignoratam sibi captiuitatem Roma præsensit: ita magnificū propter insolitam pacem Græcia habuit. Eo siquidem tempore quo Galli Romam captam incensamq; tenuerunt ac uendiderunt: Artaxerxes Rex Persarum discedere ab armis & quiescere in pace uniuersam Græciam per legatos præcepit: de nuncians contradictorem pacis bello impetendum: quē ita iubentem potuissent uti Græci tam constanter contemnere: q̄ fortiter sēpe uicerunt: nisi porrectam undecūq; occasionem: quā auide desiderauerant tam libenter hausissent. Ostenderunt enim q̄ ægre & misere illa eatenus gesserint: quæ tā facile indigna etiam conditione deposuerūt. Nam quid tam indignum liberis & fortibus uiris q̄ longe remoti: sēpe etiam uicti hostis: & deinde minitantis imperio arma deponere: paciq; seruire: si non ipso tantū annunciatæ pacis sono per corda cunctorū ægra belli tabuisset intentio: & post diuturnas laborum uigilias oscitantes ac stupefactos quies inopinata laxasset: prius q̄ ipsam quietem uoluntas pacta cōponeret. Vnde autem tanta fatigatio omniū per totam Græciam populorum corda corporaque oppresserit: quæ efferos animos ignoto acquiescere ocio tam facile persuasit: q̄breuissime ostendam. Lacedæmonii utpote homines & Græci homines: quo plura habebant: eo ampliora cupientes: postq; auxilio Atheniensium potiti sunt: uniuersam Asiam spe dominationis hauserunt. Itaq; toto orienti bellū mouentes Hircilidem ducem in hanc militiam legunt: qui cum sibi aduersus duos Hircili, potentissimos Artaxerxis Persarum regis præfectos Pharnabazum & Thissa, desphernem pugnam dum uideret: prouiso ad tempus consilio: ut pondus gemi, Pharnaxe congressionis eluderet: denunciato bello unum appetit: alterum pacta pace bazus suspendit. Pharnabazus: Thissaphernem apud Artaxerxem communem tunc Thissa, regem desert: ut proditorem præsertim qui cum hoste belli tempore de fœde, phernes tis conditione pepegisset: hortaturq; regem ut in locum eius Cononem Athēniensem uirum: qui tunc forte apud Cyprum exulabat: ducem nauali bello

cōstituat. Acceptis igitur quingentis argenti talentis conon per pharnabazum euocatur; classiq; præficitur; quibus cōpertis Lacedæmonii & ipsi auxilia naualis belli a rege Aegypti Hercinione per legatos petūt; a quo centū instructas tri remes & sexcenta millia modia frumenti accæperunt; a sociis etiam undiq; magna contraxere subsidia. Cui militiæ cōsensu omniū Agesilaum ducem decreuerunt: uirū pede claudum; sed qui in difficillimo regi statu mallent sibi regi claudicare q̄ regnū; raro nūq; ita pares omni industria duces in unū coiere bellum; qui acerbissimis inuicem præliis fatigati; & multo sanguine obliti: uelut inuicti ab alterutro recesserūt.

Igitur Conon accæpto iterè a rege Persæ magno stipendio: reuersus ad classem inuadit hostiles agros: turres: castella: cæteraq; præsidia expugnat: & ueluti effusa tēpestas quacūq; incumbit: cuncta p̄sternit. Lacedæmonii uero domesticis malis circunuenti: externis inhibare desistunt: abiiciuntq; spem dominationis: imminentē periculo seruitutis. Agesilaum aut̄: quē cum exercitu in Asiam miserant: ad subsidiū patriæ reuocāt. Interea Lysander dux apud Spartā per Agesilaum regi relictus maximā munitamq; classem tunc instruxerat: motus æmulatione uirtutis Agesilai: ut illo pedestre expéditionem agitāt: ipse quoq; nauali discursu ora maritima puagaretur. Conon uero suscepito omni negotio: duplice curā impendebat: debens sociis sollicitudinē: patriæ fidem: ut huic exhiberet naturā illis præberet industriā: in hoc propensiōr ciuibus: quod quieti libertatiq; eorū alicui sanguinis discrimen impenderet: pugnare aduersus insolentissimos hostes piculo regis: præmio patriæ. Conserūt itaq; nauale certamen Persæ Conone: & Spartani Lysandro duce: milites & remiges ipsiq; ductores uno pariter in mutuā cædē ardore rapiuntur. Magnitudine atq; atrocitate belli istius inclinatus ex hoc semper est in posterū Lacedæmoniorū status: prona nāq; ex illo fluere ac sublapsa retro referri spes Spartanorū uisa: donec assurgo do ægre ac misere recidendo cōfecta & potestate careret & noīe. Atheniensibus uero hæc eadē pugna initiū recuperandæ potentia: sicut Lacedæmoniis amittendæ fuit. Primi igitur Thebani auxilio Atheniensiū fulti supiore clade saucios ac trepidos aggrediunt̄: multa animati fiducia ppter uirtutē & industriā Epaminūdæ ducis sui: cū quo sibi facile obtinere posse īperiū toti⁹ Græciæ uidebant̄.

Fit itaq; terrestre præliū Thebanis minimo negotio uincētibus. Vincitur enim etiā hoc conflictu Lysander & occiditur. Pausanias quoq; dux alter Lacedæmoniorum insimulatus proditionis in exiliū truditur. Thebani aut̄ uictoria potiti: collecta uniuersi exercitus manu Spartā contendunt: putantes se uacuā ciuitatē præsidio: nullo intraturos negotio: cuius iam oēs pene copias cū ipso rege delessent: atq; ab oībus sociis destitutos uiderent: Lacedæmonii periculo ciuitatis impulsi: habito inexercitati militis qualecūq; delectu obuiā hosti procedūt. Sed uictis semel aduersus uictores obsistēdi nec uirtus nec animus erat. Cum igitur cædes unius tantū pene partis ageretur: repēte rex Agesilaus accersitus ex Asia improvisus bello supuenit: Thebanosq; iam successu duplicitis uictoriae lætioreſ: segnioreſq; aggreditur: nec difficile superat: maxime cū adhuc apud ipsum pene integræ uires haberentur. Ipse tamē Agesilaus grauiter uulneratus est. At uero Athenienses cū cōperissent insperata Lacedæmonios uictoria subleuatos pristiñae seruitutis: de qua tūc respirare uix cōperat: trepidi metu exercitū cōtrahūt;

Agesila⁹

Lysāder

Nauale
bellumEpami/
nundasPausa/
nias

cumq; Boetiis in auxiliū adiungūt: cōmissu Iphicratis ducis: qui adolescēs ad/
 modū uix dum uiginti annos natus: infirmitatē ætatis maturitate animi nutrie
 bat. Conon quoq; uir quidē Atheniensis: dux aut̄ Persici exercitus auditō Agesi
 lai reditu: ad populādos Lacedæmonior̄ agros reuertitur. Ita Spartani exercitu
 circūsonātiū undiq; hostium clausi atq; exterriti ultima p̄pemodū desperatione
 tabuerunt. Sed Conon postq; uasta hostilis soli populatione satiatus est: Athenas
 pergit in maximo gaudio ciuiū: ipse quippe tristis cū uideret urbē populo quō
 dam cultuq; ornatissimā: tūc miserabili ruinaq; ac desolationis squalore cōfectā.
 Itaq; magnū pietatis miserationisq; monumentū in reparatiōne eius opatus est.
 Nāq; eam a Lacedæmoniis exinanitā Lacedæmonior̄ præsidiis repleuit. Persis
 incendētibus cōcrematā: Persis ædificatibus reformauit. Interea Artaxerxes rex
 Persar̄: sicut in principio dictū est: uniuersis gratiæ populis plegatos: ut ab ar/
 mis discederēt: & paci acqescerēt impauit: non q; misericorditer fessis cōsuleret:
 sed ne illo in Aegypto bellis occupato aliqua in regnum suū tentaretur irruptio
 Cunctis igitur Græcis optatissima quiete resolutis: domesticoq; ocio torpētibus
 Lacedæmonii inquieti magisq; strenui: & furore potius qui uirtute intollerabiles
 post bella deposita tentā furta belloq;. Nam speculati absentia archadū castellū
 eorū repētina irruptione pfugiūt. Archades uero excitati iniuria iuncto sibi The
 banor̄ auxilio amissō furto bellū repetunt. In eo prælio Archedamus dux Lace Archeda
 dæmonior̄ uulneratus: cū etiā cædi suos uictos uideret; occisor̄ corpora p̄ præ mus
 conē ad sepulturā poposcit: quod signū uictoriæ traditæ inter Græcos h̄ri solet. Victoriæ
siḡnū/
 Thebani aut̄ hac cōfessione cōtentī: dato parcendi signo: finē dedere certamini.
 Paucis deinde interueniētibus induciā diebus: Lacedæmonii ad alia bella con
 uersis Thebani cū Epaminunda duce de inuadenda Lacedæmonia quasi secura
 & destituta cepere fiduciā. Taciti intempesta nocte Lacedæmonē ueniūt: sed nō
 ita incautā uel indefensam: ut rebantur: offendūt. Armati enim senes cū reliqua
 turba imbellis ætatis: præcognito aduentu hostiū: in ipsis se portarum angustiis
 obiecerūt: & aduersus qndecim millia militū uix centū confecti æuo hoies p̄ru
 perunt. His itaq; tantā belli molem sustinentibus: iuuentus supueniens cōgredi
 aduersus Thebanos aperto certamine incunstanter decreuit. Cōmiso prælio cū
 Lacedæmonii uincunt: repente Epaminūdas dux Thebanor̄ incautius dimicās
 vulnerat: qua re dum his ex dolore metus: illis ex gaudio stupor nascitur: ueluti
 ex cōsensu tacito utrinq; discessum est. Epaminūdas aut̄ grauiter sautiatus cum
 de uictoria suoq; cōperisset: scutūq; deosculatus esset: remota manu qua uulnus Epami/
 nūdas occluserat: egressu sanguinis ad mortē patefecit introitū: cuius mortē sic Theba
 norum pditio subsecuta est: ut nō pdidisse ducē: sed ipsi cū eo tunc periisse uide mors
 rentur. Cōtextui indigestæ historiæ: inextricabilē cladē atq; incertos belloq; or/
 bes huc atq; illuc lymphatico furore gestor̄ uerbis euēstigio secutus implicui:
 quoniā tāto ut uideo inordinatius scripsi q̄to magis ordinē custodiui. Improba
 dominādi Lacedæmonior̄ cupiditas: q̄tis populis: qualibus urbibus: q̄bus puin
 ciis: cuiusmodi odior̄ motus: q̄tas causas certaminū fuscitarit: quis uel numero
 uel ordine: uel rōne disponat: cum ipsi quoq; non plus afflicti bellis q̄ belloq; cō
 fusione referant. Siquidē tracto per aliquot ætates cōtinuo hoc bello Athenien
 ses: Lacedæmonii: Archades: Boetii: Thebani: postremo Græcia: Asia: Persis atq;
d

PAVLI OROSII

Aegyptiis cum Libya: insulisq; maximis nauales simul pedestresq; cōfictus in discretis egere discursibus: referre cæsa hominū milia nō possem: etiā si bella numerarem. At nunc increpet hæc tēpora: atq; illa collaudet quicunq; nescit hosce omnes istar; urbiū prouinciarūq; populos. Ita nunc in solis ludis ac theatris cōsenescere: sicuti tūc in castris maxime prœliisq; tabuisse: florentissima illa & totius tunc imperium orientis affectans Laccdæmonior; ciuitas uix centū habere potuit senes: ita incessabilibus circūuenta malis immaturas expendebat misere ætates. Et querunt nunc homines: quoq; refertæ pueris & senibus ciuitates se cura iuuenū peregrinatione ditantur: pacificisq; exercitiis stipendia domesticæ uoluptatis acquirunt: nisi forte ut assolent humanæ mutabilitati sordere omni præsentia nouitate rex actu audituq; prurientibus etiā ipsa uita fastidio est.

Terræmotus in Achaia aliquando factus.

Terræmotus 26 **a** Nno ab urbe cōdita. ccc. lxxvi. sacuissimo terræmotu Achaia uniuersa cōcussa est: & duæ tūc ciuitates: idest Ebora & Helice abruptis locorum hiatibus deuoratae. At ego nunc econtrario poterā similia in diebus nostris apud Constantinopolim æque modo principem gentiū: prædicta & facta: sed non perfecta narrare: cum post terribilem denunciationē consciāq; mali sui conscientiā subter cōmota: funditus terra tremeret: & desuper fusa celitus flamma penderet: donec oratione Archadii principis & populi christiani: præsentem perditionē deus exoratus auerteret: probans sc̄e solum esse & conseruatorē humilium: & punitorem malor; Sed hæc ut cōmemorata sint magis q; explicata: uero recundiæ concesserim: ut & qui scit recolat: & qui nescit inquirat. Interea Romani: qui per. lxx. annos ab urbe Volscoꝝ: præterea phaliscoꝝ: equoꝝ & sutrinoꝝ subacti & attriti assiduis bellis conficiebant: tandem in suprascriptis diebus Camillo duce cepere easdem ciuitates: & rediuiuo fine m dedere certamini. Prænestinos autem eodem tempore: qui usq; ad portam Romæ bellando & cedendo uenerant: ad flumen alliam Tito Quintio pugnante uicerunt.

Dicit Romam graui pestilentia laborasse.

Pestilētia 27 **a** Nno ab urbe cōdita. ccc. lxxxviii. Lutio Genutio & Quinto Scrullio consulibus ingens uniuersam Romā pestilentia corripuit. Non ut affolet plus minusue solito tempoꝝ turbata tēperies: hoc est aut intēpestiua siccitas hyemis: aut repentinus calor ueris: aut incōgruus humor æstatis: uel autūni diuitis indigesta illecebra: insuper etiā expirata de calbris saltibus aura corrūpens: repentinus acutar; infirmitatū afferre transcurſus: sed grauis & diurna: quæ in nullo dispar sexu: in nulla dissimilis ætate generaliter cunctos per biennium iugiter tabe cōfecit: ut etiā quos non egit in morte: turpi macie exinanitos afflictosq; dimiserit. Conquerentur hoc: ut arbitror loco obtrectatores temporis christiani: si forte silentio præterierim: quibus tunc cærimonias Romani placauerint deos: & sedauerint morbos. Cum pestilētia indies crudesceret: auctores suasere pontifices: ut ludi scænici diis expetentibus ederentur: & ita pro depellenda tpali peste corpor; accersitus est perpetuus morbus animoꝝ. Vber nūc quidē mihi locus iste doloris atq; increpationis est: sed in quo iā reucrentia tua studiū sapientiæ & ueritatis exercuit: mihi sup eo audere fas nō est. Cōmonuisse me satis sit & ex q̄libet intentiōe lectorē ad illius lectionis plenitudinē remisisse.

Marcus Curtius se præcipitio dedit.

Sequitur hāc miserā lucē: miserorēq; eius expiationē p̄ximo anno sa/
tis triste pdigiū. Repete siqdē medio urbī terra dissiluit: uastoq; præ Curtius
ruptu hiātia subito interna patuerūt. Mancbat diu ad spectaculū terrorēq; cun/
ctorē patenti uoragine impudēs specus: nefariāq; uiui hoīs sepulturā diis inter/
præribus expectabat. Satisfecit improbis faucibus præcipitio sui Marcus Cur/
tius: uir eques armatus: iniecitq; crudeli terræ inopinatā satietatē: cui parē esset:
q; ex tāta pestilentia mortuos p̄ sepulchra suscipet: nisi etiā uiuos scissa sorberet.

Vbi regnum Macedonum: & ubi natus est Alexander.

Anno ab urbe cōdita. ccc. lxxxviii. iteg; terribilis Galloꝝ inūdatio iu/
xta anienē fluuiū ad quartū ab urbe lapidē cōsedit: facile sine dubio
pondere multitudinis & alacritate uirtutis perturbatā occupatura ciuitatē: nisi
ocio & lentitudine torpuisset. Vbi atrocissimā pugnā Mālius Torquatus singu Mālius
lariter inchoauit. Titus Q uintius dictator cruentissima cōgessione cōfecit: su/
gati ex hoc p̄celio plurimi Galli: instauratis iteg; copiis in bellū ruentes: a Gaio
Sulpitio dictatore superati sunt. Post paululū quoq; Thuscoꝝ pugna sub Gaio
Martio consecuta est: ubi coniici datur: q̄ta hominū multitudo cæla sit: qñ octo
.M. sunt capta Thuscoꝝ. Tertio aut̄ in iisdē diebus Galli se in prædā p̄ mariti/
ma loca: subiectosq; cāpos Albanis mórib⁹ diffuderūt: aduersum quos nouo mi/
litū delectu habito: cōscriptisq; legionibus decē. lx. milia Romanorꝝ: negatis sibi
auxiliis Latinoꝝ p̄cesserūt. Cōfecit hāc pugnā Marcus Valerius: auxiliāte cor/
uo alite: unde postea Coruinus est dictus. Occiso. n. puocatore Gallo: hostes ter Coruin⁹
riti: sparsimq; fugiētes grauiter trucidati sunt. Numerandū etiā inter cætera ma/
la censeo primū illud ictū cū Carthaginensibus foedus: quod iisdē tpib⁹ fuit:
præsertim ex quo tā grauia orta sunt mala: ut ex hinc cœpisse uideant̄. Anno si
quidē ab urbe cōdita quadringētēsimo secūdo legati a Carthagine Romā missi
sunt: foedusq; pepigerūt. Quā ex ingressu Carthaginensiū in Italiā malorꝝ gra/
uedinem secuturam: cōtinuarūq; miseriaꝝ tenebras iuges historiarꝝ fides: locorꝝ nenses
infamia: & abominatio dierꝝ quibus ea gesta sunt protestantur. Tunc etiā mox
usq; ad plurimā diei partē tendi uisa est: & saxe de nubibus grando descendens Alexan/
ueris terrā lapidibus uerberauit. Quibus diebus etiam Alexáder magnus: ma/
gnus uere ille gurges miseriaꝝ atq; atrocissimus turbo totius orientis est natus. gnuſ /23/

Artaxerxes Iudæos captiuos dicit.

Vm etiā Ochus qui & Artaxerxes: post trāfactū i Aegypto maximū
diuturnūq; bellū: plurimos Iudæorꝝ i trāmigrationē egit: atq; i Hyr/ Iudæorū
cania ad Caspiū mare habitare præcepit: quos ibi usq; in hodiernū diē amplissi transmi/
mis generis sui incremētis extat cōsistere: atq; exinde qñq; erupturos opinio est: gratio
cuius etiā belli tēpestatē transcurrēs: & Sidona opulentissimā phœnicis puin/
ciae urbē deleuit: & Aegyptū quis prius uictus tūc tñ subactā: cōminutāq; ferro
Persarꝝ subiecit impio. Iam hinc statim a Romanis aduersus Sānitas gentē opi/
bus armisq; ualidā pro cāpanis & fidicinis bella suscepta sunt. Sāniticū bellū an/
cipiti statu gestum Pyrrhus uel Maximus Romani noīs hostis excepit. Pyrrhi Pyrrhus
bellū: mox punicū cōsecutū est. Et quis nūq; post mortē numæ a belloꝝ cladib⁹
fuisse cessatū iani patētes semp portæ indicēt: ex eo tñ ueluti per meridiem toto

PAVLI OROSII

impressus cœlo maloꝝ feruor incanduit. Initium belli punici.

Orro autē inchoato semel bello punico: utrum aliquādo bella:cædes
P atq; ruinæ: omniūq; infandarum mortiū genera: nisi Cæsare Augusto
imperante cessauerint: inquirat: inueniat: prodat: quisquis infamanda

Bella pu christiana tempora putat. Absq; illo tamen inter bella punica unius anni: ueluti
nica alitis præteruolātis excursu Romani ppter iani portas clausas inter febres mor
bosq; reip. adhuc breuissimo pacis signo: uelut tenuissimo aquæ gelidæ haustu
illecti sunt: ut in peius recalescentes: multo grauius uehemētiusq; afflictarentur.
At uero si indubitatiſſime cōſtat sub Augusto primū Cæsare: post partam pacē
uniuersum terraꝝ orbē positis armis: abolitiſq; discordiis generali pace & noua
quiete cōpositū Romanis paruisse legibus: Romana iura: q; propria arma ma
luisse: spretiſq; ducibus suis iudices elegisse Romanos. Postremo oībus gentibus
cunctiſq; puinciis innumeris ciuitatib; infinitis populis: totis terris unā fuisse
Pax or uoluntatē: libero honestoꝝ studio inscriuire paci: atq; in cōmune cōſulere: quod
bis prius ne una quidē ciuitas: unusue populus ciuum: uel quod maius est: una do
mus fratrū iugiter habere potuisset. Q uod si etiam cum imperante Cæsare ista
prouenerint: in ipso imperio Cæsaris illuxisse ortum in hoc mundo domini no
ſtri Iesu Christi liquidissima probatione manifestum est: inuiti licet illi: quos in
blasphemia urgat inuidia: cognoscere fateriq; coguntur: pacē istam totius mudi
& tranquillissimā serenitatē non magnitudine Cæsaris: sed potestate filii dei: qui
in diebus Cæsaris apparuit extitisse: nec unius urbis impatori: sed creatori orbis
uniuersi orbem ipsum generali cognitione paruisse: qui sicut sol oriens diē luce
perfundit: ita misericorditer adueniēs extenta mundū pace uestierit. Q uod ple
nius cum ad id ipsum: perficiente domino uentum fuerit: proferemus.

Romani Latinis bellum intulerunt.

Torq̄tus i Gitur.ccccix. ab urbe condita Romani bellum Latinis rebellantibus
intulerūt: Mālio Torquato: & Decio Murena cōſulibus in quo bello
unus cōſul interfectus est: alter extitit particida. Manlius enim Torquatus filiū
ſuum peremit: iuuem uictorem interfectorēq; Metii Thusculani nobilis mil
itis: & tum præcipue prouocantis atq; insultantis hostis. Alius uero consul: cum
iterato conflictu illud cornu cui præcerat cædi atq; affligi uideret: in confertissi
mos hostes sponte prolapsus occubuit. Manlius q; uictor: occursum tamē no
bilium iuuenum Romanorꝝ: qui legitime exhiberi solet: triūphans parricida nō
Minutia meruit. Anno autē post hunc ſubſequente Minutia uirgo uestalis ob admifſum
inceſtū damnata eſt uiuaq; obrupta in campo: qui nunc Sceleratus uocatur.

Scelus matronarum.

a T uero paruo exin tpe interiecto: horresco referre: quod gestū eſt. Nā
Claudio Marcello & Valerio Flacco cōſulib; incredibili rabie & amo
re scelerꝝ Romanæ matronæ exarscrunt. Erat utiq; ſcēdus ille ac pestilēs annus:
infictaꝝ iam undiq; cateruatim strages egrebantur: & adhuc penes omnes de
corrupto aere ſimplex credulitas erat: cum existente quadā ancilla indice & con
uincente. primū multæ matronæ ut biberent: quæ coxerant: uenena compulſe:
deinde ſimul ut haſſere cōſumptæ ſunt. Tanta autem multitudo fuit matronaz
in his facinoribus cōſciaꝝ ut. ccc. lxxx. damnatæ ex illis ſimul fuisse referantur.

Venenu

LIBER TERTIVS

71

Alexander Rex a Lucanis uictus & occisus.

a Nno ab urbe condita.cccc.xxii. Alexander rex Epirotarum Alexadri. Alexan- illius Magni auūulus traiectis in Italā copiis: cum bellum aduersus der Epi- Romanos pararet:& circa finitimas Romæ urbes firmaret uires exercitus sui: rota auxiliaq; uel sibi acquirere uel hostibus subtrahere studens bellis exerceretur:a Sānitis qui Lucanæ genti suffragabantur maximo bello in Lucania uictus atq; occisus est. Sed quoniā aliquantū Romanas clades recensendo progressus sum: uel Alexadri istius mētione cōmonitus de Philippo Macedonū rege qui Olym/ piadem huius Alexadri Epirotæ sororē uxore habuit:ex qua Alexadru magnū genuit:paucissimis annis retro repetitis magna paruis:inquātū potero:colligā.

De regno Philippi patris Alexadri regis Macedoniæ.

a Nno ab urbe cōdita.cccc.Philippus Amyntæ filius Alexandri pater Philipp⁹ regnū Macedonū adeptus. xxv.annis tenuit:quibus hos oēs acerbi/ Macedo tātū aceruos cunctasq; malor̄ moles struxit.Hic primū ab Alexadro fratre ob/ ses Thebanis datus per trienniū apud Epaminundam strenuissimū imperatore & summū philosophū eruditus est.Ipsō aut̄ Alexadro imperfecto scelere Eurydi ces matris:quis ea cōmiso adulterio:& altero primū filio occiso filiaq; uiduata generi nuptias mariti morte pepigisset compulsus a populo regnū:quod paruo occisi fratris filio tuebat̄:suscepit:qui cū foris cōcursu exurgētiū undiq; hostiū: domi aut̄ deprehensaꝝ lāue insidiasq; metu fatigaret̄:primū bellū cū Atheniensi bus gessit.Q uibus uictis arma ad Illyrios trāstulit multisq; milibus hostiū tru cidatis Larissam urbē nobilissimā cepit. Inde Thessaliā nō magis amore uicto/ riæ:q; ambitione habēdoꝝ equitū Thessalor̄:quor̄ robur exercitui suo admisce ret:inuasit. Ita Thessalis ex improviso præoccupatis atq; in ptatē redactis iungē do eq̄tū peditūq; fortissimas turmas & copias inuictissimū fecit exercitū. Igit̄ Olym/ uictis Atheniēsib⁹ subiectisq; Thessalis Olympiadē Euruche regis Molossoꝝ so pias rorē duxit uxorē.Q ui Eurucha cū per hoc q; societatē Macedonū affinitate re gis paciscebat̄:imperiū suū se dilaturū putaret:per hoc decæptus amisit priua/ tusq; in exilio cōsenuit.Deinde Philippus cū Methonā urbē oppugnaret:ictu sa gittæ oculū pdidit.Ipsam uero urbē mox expugnauit & c̄epit.Exin Græciā to tam ppe cōsiliis præuentā uirib⁹ domuit.Q uippe Græciæ ciuitates dū impare Græci singulæ cupiū impiū oēs pdiderūt.Et dū in mutuū exitiū sine modo ruunt:ab subacti oib⁹ uictæ periere:quod singulæ amitterēt:oppress̄x demū seruiētesq; senserūt: quaq; dum insanas cōcursatiōes Philippus ueluti e specula obseruaret:auxiliūq; semp inferiorib⁹ suggerēdo:cōtentiones bellor̄ somites callidus doli artifex soue ret:uictos sibi pariterq; uictores subiecit. Huic aut̄ ad obtinēdā totius Græciæ dñationē:dñatio īmoderata Thebanor̄ dedit facultatē:q uictos Lacedæmonios ac phocēses:cadibus etiā rapinisq; cōfectos:cū insup in cōi Græciæ cōcilio tāta pecuniæ mulcta onerauissent:q̄tam illi soluere nullo mō possent ad arma fugere coegerūt. Itaq; Phocēses & Philomene duce & auxiliis Lacedæmonior̄ Atheniē siūq; fulti cōmissa pugna hostibusq; fugatis Thebanor̄ castra c̄eperūt. Sequēti prælio inter imensas utriusq; populi strages Philomenes occisus est.In cuius lo Philome cum Phocenses Oenomanum ducem creauerūt. Porro aut̄ Thebani & Thessali nes omisso delectu ciuiū:Philippū Macedoniæ regē:quē hostē prius repellere labō

PAVLI OROSII

rabant:ultrō sibi ducem expetiuerūt. Commisso prælio & Phocensibus pene ad internitionē cæsis uictoria ad Philippum cōcessit. Sed Athenienses audito belli cuentu:ne Philippus transiret in Græciā angustias Thermopylarū pari ratione: sicut aduentantibus antea Persis occupauere. Igitur Philippus:ubi exclusum se ab ingressu Græciæ perstructis Thermopylis uidet:paratum in hostes bellū uerit in socios. Nam ciuitates quaꝝ pauloante dux fuerat:sibi gratulantes ac se ex cipientes patentes hostiliter inuadit:crudeliter diripit:omniq; societatis cōscientia penitus abolita coniuges liberosq; omniū sub corona uendidit:templa quoq; uniuerſa subuertit:spoliauitq;:nec tamē unq per .xxv. annos quasi iratus diis uitus est. Post hæc in Cappadociā transiit. Ibiq; bellū pari perfidia gessit: captos per dolum finitimos reges interfecit:totāq; Cappadociam imperio Macedoniae subdidit. Inde post cædes & incēdia deprædationesq; in socias urbes gestas par ricidia in fratres cōuertit:quos patri ex nouerca genitos cū cohæredes regni ueretur:interficere aggressus est. Cum aut̄ unum ex his occidisset:duo in Olym thum confugerūt:quā mox Philippus hostiliter aggressus urbem antiquissimā & florentissimā:cædibus ac sanguine repletā opibus hominibusq; uacuauit ab stractos etiā fratres supplicio & neci dedit. Dehinc cum excidio socioꝝ & par ricidio fratum elatus licere sibi omnia:quæ cogitauisset putaret auraria loca in Thessalia & argenti metalla in Thracia inuasit:ac ne aliquod ius uel fas inuolatum prætermitteret:præoccupato mari & classe dispersa piraticā quoq; exercere instituit. Præterea cū eū fratres duo Thraciæ reges de regni terminis ambigentes:judicem ex consensu præoptauissent:Philippus more ingenii sui ad iudicium tanq; ad bellum cum instructo exercitu ingressus iuuenes uita regnoꝝ priuauit. Athenienses uero qui prius Philippi ingressum Thermopylarū munitione repulerant ultrō pacem eius expetentes fraudulentissimū hostem de neglecta introitus custodia commonuerunt. Cæteræ etiam Græciæ ciuitates ut intentius ciuilibus bellis uacarent:sub specie pacis & fœderis sponte se externæ dominationi subiecerunt. Maxime cum Thessali Boetiiq; posceret Philippum: ut professum se aduersum Phocenses ducem exhiberet:suscepturnq; bellum gereret contra Phocenses:adhibitis secū Atheniensibus & Lacedæmoniis:uel dif ferri bellum:uel auferri precio & precibus laborabant. Philippus tacite utrisq; diuersa promisit:Phocensibus pacem & ueniam se daturum sacramēto confirmans. Thessalis uero affuturum se mox cum exercitu spondet:bellum tamē ab utrisq; parari uetat. Igitur Philippus instructis copiis angustias Thermopylarū securus ingredit̄:easq; occupatas:dispositis præsidiis emunit. Tuncq; primū se nō Phocenses soli sed & omnis Græcia captā esse persensit. Siquidē primo Phocenses Philippus rupta fide calcatoꝝ sacramento infandæ dilacerationi dedit. Inde omniū urbes finesq; populatus cruenta præsentia effecit:ut etiā absens timeretur. Vbi uero in regnū rediit more pastoꝝ qui pecora sua nūc per aestiuos nūc per hybernos saltus circūducunt:populos & turbas ut illi replenda:uel relinquēda quæq; loca uidebant:ad libidinē suā transfert. Miserāda ubiq; facies: & atrocissimū miseriaꝝ genus obuersabatur:peti excidiū sine irruptione:sine bello captiuitatē:sine crimine exiliū:sine uictore dominatū:premit miseros inter iniuriaꝝ stimulos superflusus pauor:ipsaq; dissimulatione dolor crescit hoc

Thermo
pylæ

Philippi
perfidia.

Parrici
dia

Græcorū
ignauia

altius demissus: quo minus p̄fiteri licet timentibus ne ipsæ quoq; lachrymæ pro cōtumacia accipientur: alios populos auullos a sedibus suis finibus hostiū op̄ponit: alios in extremis regni terminis statuit: quosdā æmulatione viriū ne possent quod posse credebat̄ in supplémenti exhaustar̄ ubiū diuidit. Ita gloriosissimū illud quondā florētis Græciæ corpus in multas laceratasq; particulas extincta primū libertate cōcidit. Sed haec cum per aliquas Græciæ ciuitates exer̄cuisset: & tamē q̄es metu premeret coniiciens ex præda paucor̄ opes omniū ad p̄ficiendam æqualem in uniuersis uastationē utili emolumēto necessariā mari timā urbem ratus Byzantium nobilem ciuitatē aptissimā iudicauit ut recepta, Byzantii colum sibi terra mariq; fieret eamq; obſistentem ilico obſidione cinxit. obſidio

De ciuitate Byzantio quæ Constantinopolis dicta est.

h Aec autem Byzantium quondā a Pausania rege Spartanor̄ cōdita.

Post autē a Constantino christiano principem maius aucta & Constantinopolis dicta glorioſiſimi nunc imperii sedes & totius caput orientis est. Philippus uero post longam & irritam obſidionē: ut pecuniam quā obſidendo exhaulerat prædando repararet piraticā aggressus est. Captas itaq;. clxx. naues Philippi mercibus confertas distraxit: & anhelanti inopiæ parua recreatione subuenit. piratica Inde propter agendā prædam & curandam obſidionē diuīsit exercitū. Ipſe autē cum fortissimis pfectus multas Cherronesi urbes suscepit: profligatisq; populis opes abstulit. Ad Scythia quoniam cum Alexādro prædandi intentione ptransiit. Scythaſ tūc Etheas regebat: qui cum Istrianoꝝ bello premeretur: auxilia a Philippo per Apollonienses petiit: sed cōtinuo Istrianoꝝ rege mortuo: & bellī inctu & auxilioꝝ necessitate liberatus pactionē fœderis cū Philippo habitā dissoluit. Philippus dimissa obſidione Byzātii Scythicū bellum totis viribus aggreditur. Comiſſoꝝ p̄cilio cum Scythæ & numero & uirtute præstarēt. Philippi fraude uincunt̄. In ea pugna. xx. M. virosꝝ ac ſeminaꝝ Scythicæ gentis capta: pecor̄ magna copia abducta: auri atq; argenti nihil repertum. Nam & ea res primo fidem inopiæ Scythicæ dedit. Viginti milia nobilium equor̄ sufficiendo generi in Macedonia missi sunt. Sed reuertenti Philippo Traballi bello obuiāt. In quo ita Philippus in femore uulneratus est: ut per corpus eius equus interficeretur. Cunq; eum omnes occisum putarent in fugam uersi prædam amiserunt. Aliquā tula deinde mora dum cōualeſcit a uulnere: in pace conquiuit. Statim uero ut conualuit: Atheniensibus bellum intulit: qui in tanto discriminē positi Lacedæmonios quondam hostes: tunc socios asciscunt: totiusq; Græciæ ciuitates legationibus fatigant: ut cōmunem hostem cōmunitib⁹ uitibus petant. Itaq; aliquantæ urbes Atheniensibus ſele coniunxere: quasdam uero ad Philippum bellī metus traxit. P̄cilio cōmiſſo cum Athenienses longe maiori numero militū præstarēt: affiduis tamen bellis indurata Macedonum uirtute uincuntur: quā pugnā longitude omnibus anterioribus bellis atrociorē fuſſe ipſe rerum exitus docuit.

Græcia libertatem suam amisit.

n Am & hic dies apud uniuersam Græciæ acqſitæ dominatiōis gloriā:

& uictuſiſimæ libertatis statū finiuit. Postea Philippus cruentissimā Græcor̄ uictoriā in Thebanos & Lacedæmonios exercuit. Siquidē principes ciuitatum seruitus alios ſecuri p̄cuſſit: alios in exiliū egit: & omnibus bonis priuauit. Pullos quidē

PAVLI OROSII

a ciuib⁹ in patriam restituit: ex quibus. ccc. exules iudices rectoresq; præfecit: qui ut antiquū dolorē noua potestate curarēt: pressos infelicitate populos in spē libertatis respirare nō sinerēt. Præterea magno delectu militū in subsidiū regiæ dispositionis ex tota Græcia habito. cc. M. peditū: &. xv. M. eqtū absq; exercitu Macedonū & infinita gentiū Barbarie Persicæ expeditioni in Asiā missurus in struxit. Tres duces: hoc est Parmenionē: Amyntā & Attalū præmittēdos in Peras legit. Et dum suprascriptæ copiæ de Græcia cōgregarent: Alexadri qui erat Olympiadis uxoris suæ frater & post a Sabinis in Lucania prostratus est: quē Epiri regē ob mercedē stupri ppetrati in eū cōstituerat nuptias in copulando ei filiā suā Cleopatrā cælebrare decreuit: qui cum pridie q̄ occideret interrogatus fuissest: quis finis homini esset magis optādus r̄ndisse fertur: eū esse optimū: qui uiro forti post uirtutū suar̄ gloriā in pace regnati sine cōflictatione corporis & dedecore animi subitus & celer inopinato ferro potuisset accidere: quod ipsi mox cōtingit. Nec ab iratis diis quos semp paruipēderat: quorūq; aras tēpla si mulacraq; subuerterat: quin lectissimā ut ipsi uidebat mortē adipisceret: potuit impediiri. Nā die nuptiar̄: cū ad ludos magnifice apparatos inter duos Alexandros gener⁹ filiūq; cōtenderet: Pausania nobili Macedonū adolescentē in angustiis sine custodibus circūuētus occisus est. Afferant nūc multisq; hæc uocib⁹ efferant quasi uiro& fortiū laudes & facta felicia quibus amarissimæ alio& calamitates in dulces fabulas cedunt: si tamen nunq; ipsi iniurias quibus aliquādo uexantur: relatu tristiori deplorent. Si uero de propriis querimoniis tantū alios audientes affici uolunt quantū ipsi perpetiendo senserunt: prius ipsi non præsentibus præterita: sed gestis gesta cōparent: & utraq; ex auditu: uelut certi alieno& arbitri iudicent per. xxv. annos incendia ciuitatum: excidia bello&: subiectiones prouinciar̄: cædes hominū: opum rapinas: prædas peco&: in mortuo& uenditiones: captiuitatisq; uiro& unius regis fraus effera. & dominatus agitauit.

Alexander successit Philippo in regnum.

SVfficerent ista ad exemplū miseria& insinuata memoriae nostræ gesta per Philippum: etiā si Alexadri ei nō successisset in regnū. Cuius bella: imo sub cuius bellis mudi mala ordine sequētia suspendo paulisper: ut in hoc loco pro cōuenientia tēpor⁹ Romana subiiciā. Anno ab urbe condita. ccccxxvi. Caudinæ Caudinas furculas satis cæbres & famosas: insignis Romanor̄ fecit infamia. furculæ Nam cum superiore bello uiginti milia Sannitū Fabio magistro equitū pugnā conserente cecidissent: circūspectiore cura Sānites ac magis instructo apparatu apud Caudinas furculas considerūt. Vbi cum Vecturiū & Posthumiuū consules omnesq; copias Romanor̄ angustiis loco& armisq; clausissent: Pontius dux eorū intantū abusus est uictoria& securitate: ut Hærēnium patré consulendū putaret: utrū occideret clausos: an parceret subiugatis: ut uiuos tamē dedecori reserueret: elegit. Romanos enim antea s̄epissime uinci & occidi: nunq; autem capi: aut ad deditiōē cogi potuisse constabat. Itaq; Sannites uictoria potiti uniuersum exercitum Romanū turpiter captum: armis etiā uestimentisq; nudatū: tantū fin Romani gulis uilioribus operimentis ob uerecunda corpora tegenda concessis: sub iugo missum seruitio& subiectū: lögū agere pompæ ordinē præceperūt. Sexcētis autē eqtibus Romanis in obsidatū receptis oneratos ignominia cæteris reb⁹ uacuos missi

Mors
optima/

Philippi
mors

2

cōsules remiserūt. Quid de exaggerāda huius fēdissimi fēderis macula uerbis labore: qui tacere maluissem: Hodie enī Romani aut oīno nō essent: aut Sānīo dñante seruirēt: si fidē fēderis: quā sibi seruari a subiectis uolūt: ipsi subiecti Sānitibus seruauissent. Posteriore anno infringūt Romani firmatā cū Sānitibꝝ pactionē: eosq; in bellum cogūt: quod Papyrio cōsule insistente cōmissum magnas strages utriusq; populi dedit. Cūq; hinc ira recentis infamiae: inde gloria p̄ximae uictoriae pugnātes stimularet: tādē Romani ptinaciter moriēdo uicerūt: nec cædi pariter uel cädere destiterūt: nisi postq; uictis Sānitibꝝ: & capto duce eorū iu Sānites gū reposuerūt. Idē deinde Papyrius satricū: expulso inde Sānitico præsidio: ex / uicti pugnauit: & cepit. Hic aut̄ Papyrius adeo tūc apud Romanos bellicosissimus habebat: ut cū Alexāder magnus disponere diceret ab oriēte descēdēs obtinere uiribus Aphricā: atq; inde in Italiā trāsuehi: Romani inter cæteros duces tūc in reipublica sua optimos: hūc præcipuū fore: qui Alexātri impetū sustinere posset: meditarentur.

Initium regni Alexandri magni.

Gitur Alexāder anno ab urbe condita. ccccxxvi. patri Philippo suc*i*cessit in regnū: qui primā experientiā animi & uirtutis suæ cōpressis celeriter Græcorū motibus dedit: quibus auctor ut ab impio Mace/donum deficerent: Demosthenes orator auro Persarū corruptus: extiterat. Itaq; Atheniensibus bellū deprecātibus remisit: quos insuper etiā multo metu soluit. Thebanos diruta ciuitate deleuit: reliquos sub corona uēdidit. Cæteras uero ur/bes Achaiæ & Thessaliam uectigales fecit. Illyricos quoq; & Thracas translato Alexātri mox abhinc bello domuit. Inde pfectus ad Persicū bellū: oēs cognatos ac pxi/successus mos suos interfecit. In exercitu eius fuisse tñmō peditū. xxxii. milia: equitū. iiiii. .M.d.naues.c.lxxx.referrunt. Hac tā parua manu uniuersum terrarū orbē utrū mirabilius sit q; uicerit: an q; aggredi ausus fuerit: incertū est. Primo eius cum Dario rege cōgressu. dc. M. Persarū in acie fuerūt: quæ nō minus arte Alexātri superata: q; uirtute Macedonū terga uerterunt. Magna igit̄ cædes Persarū fuit. In exercitu aut̄ Alexātri. cxx. equites: & nouē tñ pedites desuere. Deinde Gor/dien Phrygiæ ciuitatē: quæ nūc Sardis uocitat: oblessam expugnatāq; cæpit: ac direptioni dedit. Inde nūciato sibi Darii cū magnis copiis aduentu: timēs angustias: quibus inerat locorū: Taurū montē mira celeritate trāscendit: &. d. stadiis sub una die cursu trāsmis̄is Tharsum uenit: ibiq; cū sudans in cydnū perfrigidū Alexan/damē descēdisset: obriguit: cōtractu neruorū p̄ximus morti fuit. Interea Darius der ego cū. ccc. M. peditū: &. c. M. equitū in aciem procedit. Mouebat hæc multitudo tus hostium etiā Alexādrū maxime respectu paucitatis suæ: quis iampridē. dc. M. hostiū eadem paucitate superatis nō solum nō timere pugnā: sed etiam uictoria sperare didicisset. Itaq; cū intra iactum teli uterq; constitisset exercitus & inten/tos in signū belli populos discurrentes principes uariis incitamentis acuerrent: ingentibus utrinq; animis pugna cōmittit. In qua ambo reges Alexāder & Da/rius uulnerant: ac tādiu certamē anceps: quoadusq; fugeret Darius. Exinde cædes Persarū secuta est. Ibi tunc peditū. lx xx. M. equitū: decem milia cæsa: captā aut̄ quadraginta. M. fuere. Ex Macedonibus uero cecidere centū. xxx. pedites: Darius equites. cl. In castris Persarū multū auri cæterarūq; opū reptū est. Inter captiuos fugiens cæstro& mater & uxor eadēq; soror & filiæ duæ Darii fuere. Quarū redēptionē

Gordie
Sardis

PAVLI OROSH

Darius cū etiā oblata regni dimidia parte nō impetravisset: tertio cūctis Persarū viribus socio&q; auxiliis cōtractis bellū instaurat. Sed dū hæc Darius agit: Alexāder Parmenionē ad inuadēdā Persicā classem cū copiis mittens ipse in Syriā p̄ficiſcit: ibiq; ex multis sibi regib; cū insulis ultro occurrētib; alios elegit: alios mutauit: alios pdidit: T y& urbē antiq̄ssimā & florētissimā: fiducia Carthaginē siū cognator̄ sibi obsistētē oppressit & c̄epit. Exin Ciliciā: Rhodū atq; ægyptū ptinaci furore puadit. Inde ad tēplū Iouis Ammonis pgit: ut mēdacio ad tēpus cōposito ignominiā sibi pris īcerti & infamiā adulteræ m̄ris aboleret. Nā accersi tū ad se phani ipsiā ātistitē ex occulto monuit: qd sibi tāq; cōsulēti r̄nderi uelit: si cut historici eor̄ dicunt, Ita certus Alexāder fuit nobisq; pdidit: diis ip̄sis mutis & surdis uel i ptāte cē antistitis qd uelit fingere: uel i uolūtate cōsulētis: qd malit audire; reuertēs ab Ammone ad tertīū Persicū bellū Alexādriā i Aegypto cōdit. Darius uero spe pacis amissa. cccciiii. M. peditū: & .c. M. eq̄tū Alexādro ab Aegypto reuertēti apud Tharsū bello se opponit. Nec pugnæ mora: oēs cæca rābie i ferrū ruūt: Macedones totiēs a se uictis hostib; aiosi: Persæ: nisi uincāt: mori præoptātes. Raro i ullo pr̄celio tm̄ sanguis fusum ē. Sed Darius cū uinci suos uideret: mori i bello paratus: psuasū suo& fugere cōpulsus est. Hoc pr̄celio Asiac uires & regna ceciderūt: totusq; oriens in ptāte Macedonici cessit impii: atq; ita attrita est in hoc Persarū oīs fiducia: ut post hoc nullus rebellare ausus sit: patiēterq; Persæ post imperiū tot anno& iugum seruitutis accæperunt.

Alexander Darium uicit.

Darius
uictus

Darii
mors

Occisor̄
numerus

a Lexāder nāq; triginta q̄ttuor cōtinuis dieb; castro& prædā pc̄esuit: ac Persepolim caput Persici regni: urbē famosissimā: cōfertissimāq; opibus totiō orbis: iuasit. Dariū uero cū appinqs suis uictū cōpedib; aureis teneri cōpisset: pseq statuit. Itaq; iusso ut se sequeret exercitu: ipse cū. M. militū pfectū iuenit i itinere solū relictū: multis cōfossū uulnerib;: & extrema uitæ p uulnera efflantē. Hūc mortuū inani misericordia efferri: & in sepulchris maior̄ sepeliri præcæpit: cui nō dicā matrē uel uxorē: sed ēt paruulas filias crudeli captiuitate detinebat. In tāta malor̄ multitudine difficillima dictis fides: trib; pr̄celiis totidēq; ānis qnqes decies cētena. M. peditū eq̄tūq; cōsumpta sūt. Et hæc qdē ex eo regno illisq; populis: unā iā anānos nō multo plures decies nouies cētena. M. p numerus fligata referunt: :qq extra has clades p eosdē tres ānos & Asiae ciuitates pluriæ oppressæ sūt: & Syria tota uastata: Tyrus excisa: Cilicia exinanita: Cappadocia subacta: Aegypt; addicta sit: Rhodus quoq; insula ultro ad seruitutē tremefacta successerit: pluriæq; subiectæ Tauru puiciæ: atq; ipse mōs Taurus diu detrectatū iugū domit⁹ & uict⁹ accepit: & ne forte qsq opinet uel oriētē solū Alexādri uirib; subactū: uel Italiā tm̄mō Romana inquietudine fatigatā: tūc ēt bellū Agidis Spartanor̄ regis i Græcia. Alexādri regis Epiri i Lucania: Zopyriōis præfecti in Scythia gerebae: quo& agis Lacedaemoni⁹ excitata: & rebellate secū uniuersa Græcia cū Antipatri fortissimis copiis cōgressus iter magnas utro&q; strages: & ipse pcubuit. Alexāder āt i Italia affectas occidētis impiū: emulās Alexādrū magnū: post numerosa & grauia bella ibidē gesta: a Brutiis Lucanisq; supat⁹ ē: corpusq; ei⁹ ad sepulturā uēditū. Zopyriō uero præfect⁹ Pōti adunato. xxx. M. exercitu: Scythis bellū iferre ausus ē: & usq; ad iternitionē cæsus fūdit⁹ cū oīb;

copiis suis abrasus est. Igitur Alexáder magnus post Darii mortem Hyrcanos & Mardos subegit: ubi etiā illū adhuc bello intentū Thalestris: siue Minothea Thale, excita suscipienda ab eo sobolis gratia cū .ccc. mulieribus p̄cax Amazon inuestris nit. Post hæc Parthoꝝ pugnā aggressus: quos diu obnitentes deleuit: p̄pemodū Parthi anteꝝ uicit. Inde Dracas Euergetes Parymas: Patapamenos: Hydaspios: cæte, rosq; populos qui in radice: Caucasi morabantur: subegit urbe ibi Alexádria sup Caucasi amnē Tanaim cōstituta. Sed nec minor eius in suos crudelitas: q̄ in hostē rabies accolæ fuit. Docēt hoc Amyntas cōsobrinus occisus: nouerca fratresq; eius necati: Parmenio & Philiotas trucidati: Attalus: Eurylochus: Pausanias: multiq; Macedoniæ principes extinti: Clitus quoq; annis grauis: amicitia uetus nefarie interfe Clitus oculatus. Qui cū in cōuiuio fiducia regiæ amicitiæ aduersus regē opa sua Philippo cīsus præponentē memoriā patris tueref: ab offenso frustra rege uehabulo trāffossus: cōmune cōuiuū moriēs cruetauit. Sed Alexáder humani sanguinis insaturabilis siue hostiū siue etiā sociorū: recentē tamē semp sitiebat cruorē. Itaq; pertinaci impetu in bella p̄currēs Chorasmos & Dacos: indomitā gentē in deditiōne accepit. Callisthenē philosophū: sibiq; apud Aristotélē cōdiscipulū cū plurimis aliis Callisthenē principibus: q̄ eū deposito salutādi more: ut dēcū nō adoraret: occidit. Post hæc nes Indiā petit: ut oceano ultimoꝝ oriēte finiret impiū. Nysam urbē adiit. Dedalos montes regnaq; Cleophilis reginæ expugnauit: quæ cū se dedidisset: concubitu regnum redemit.

Indiam ingressus est Alexander.

Erāgrata perdomitaq; Alexáder India: cū ad saxum miræ asperitatis: India miræq; magnitudinis & altitudinis: in quod multi populi cōfugerāt: peruenisset: cognoscit Herculem ab expugnatione eiusdē saxi terræ, motu phibitū: æmulatione p̄motus: ut Herculis acta suparet: cū summo labore ac piculo saxo potitus oēs loci eius gentes in deditiōne accepit. Cum Poro fortiissimo Indoꝝ rege cruentissimū bellū gessit: in quo Alexáder cū ipso Poro singulariter cōgressus: occisoꝝ deiectus equo: concursu Satellitū præsentia mortis eusasit. Porus multis uulneribus cōfossus retentus & captus est: quo ob testimoniū uirtutis in regnū restituto: duas sibi cōdidit ciuitates Niciā & Bucephalā: Bucephala de noīe equi sui ita uocari præcepit. Inde Arestas stathenos Passidas & gāgari la urbs das cæsis eorū exercitibus Macedones expugnauere: cūq; ad cōfines uētū esset. Ibi cōtra .cc. milia equitū hostiū pugnā cōseruerunt. Et cū ætate detriti: animo agri: uiribus lassi difficile uicissent: castra ob memoriā plus solito magnifica cōdiderūt. Exin Alexáder ad amnē agasinū pergit. Per hūc in oceanū deuehitur: ibi Gessonas Sybosq;: quos Hercules cōdidit: oppressit. Hinc Mardos & Subagras nauigat: quæ gentes eū armatis. lxxx. milibus peditū excepit. Cōmissoꝝ p̄celio diu anceps & cruenta pugna: tandem tristē pene oēm uictoriā Macedonibus dedit. Nā fusis hostiū copiis Alexáder exercitū ad urbē duxit. Et cū murū ascendisset primus: uacuā ciuitatē ratus solus introrsum desiliuit: quē cū undiq; infesti hostes cōcūdedissent: incredibile dictu est: ut eum nō multitudo hostiū: nō uis magna telorum: nō tantus laceſſentium clamor terruerit. Solus tot milia ceciderit: ac sugarit. At ubi se obrui a cōcūfusa multitudine perfensit: muri obice posteriora tutatus: cōtrarios facilius eo usq; sustinuit: donec ad periculū eius Alexádri clamoreꝝ hostiū p̄fractis muris exercitus omnis irrūperet. In eo p̄celio sagitta discrimē

PAVLI OROSII

sub māma traeclus: fixo genu catenus pugnauit: donec cum a quo uulneratus esset: occideret. Inde cōscensis nauibus cū oceanī littora pāgraret: ad urbē quādam cui Ambira Rex erat: puenit. Sed in expugnatione ciuitatis magnā partē exercitus sagittis hostiū ueneno illitis amisit: ac post herba per somniū sibi ostē sā: & in potū sauciis data: cū reliquis subueniretur: urbē expugnauit & cāpit.

Oēs puinciae i Babylonīa ad Alexādrū territā legatos: pacē petētes miserūt.

Ost quasi circūacta meta de occano Indū flumē ingressus Babylonīa

p celeriter rediit: ubi eum exterrita& totius orbis puincia& legati oppre
riebantur: hoc est Carthaginensium & totius Aphricæ ciuitatū: sed &

Hispano&: Gallo&: Siciliæ Sardinia&q;. Plurimæ præterea partis Italia& tantus
rumor in summo oriente cōstituti ducis populos: ultimiq; occidentis inuaserat:

Alexādri ut inde peregrinā toto mūdo cerneret legationē quo uix crederes peruenisse ru
mors.

morē. Alexāder uero apud Babylonīā cū adhuc sanguinē sitiens male castigata
auditate ministri insidiis uenenū potasset: interiit. O dura mens hominū: & cor
semper inhumanū. Ego ipse qui hæc pro afferenda omniū tēpō& alternata cala
mitate percenseo: in relatu tanti mali: quo uel ipsa morte uel formidine mortis
accēpta totus mūdus intremuit: nunquid nō lachrymaui oculis: nunquid non
corde cōdolui: nunquid nō rculuēs hæc propter cōmūnē uiuendi statū maior
miserias meas feci: cum tamē si quādo de meislo referto ut ignotos primū Bar
baros uiderim: ut infestos declinauerim: ut dominātibus eblānditus sim: ut infi
deles præcauerim: ut insidiātes subterfugerim: postremo ut persequētes in mari
saxis: spiculisq; appetentes: manibus etiā pene iam apprehendentes repētina ne
bula circūfusus euaserim: cunctos audientes me in lachrymas cōmoueri uelim:
& tacitus de nō dolentibus doleā reputans duriciē eorū: qui quod nō sustinuere
non credunt. Hispanus Mauritanus ad supplicandū Alexādro Babylonīa adiit:
cruentūq; dominū ultro ne hostē exciperet: per Asyriā Indiāq; quæsūt: terra&
metas lustrās: & utriq; infelicitē notus oceano: & tamē tā uiolentæ necessitatē
memoria uel obliuione defecit: uel uiluit uetustate. Et nos ppetuæ recordationi
hæsurū putamus: quod plurima orbis parte secura unū angulū fugax latro uio
lauit: quasi uero Gotho& & Sueuo& pacē ut nō dicā uersa uice Indus uel Asy
rius: sed etiā uel ipse qui hostē patitur: Hispanū orauerit. At uero si illa Alexan
dri tēpora laudanda potius ppter uirtutē: qua totus orbis obtentus est: quā dete
standa ppter ruinā: qua totus orbis effusus est: iudicant: inuenient & modo plu
rimi: qui hæc laudanda censem: quod multa uicerūt: & miserias aliorū felicitatē
suā reputent. Sed dicet quispiam. Isti hostes Romani sunt. Respōdebitur. Hoc
& tunc toto orienti de Alexādro uidebat: talesq; & Romani aliis uisi sunt: dum
bellis quietos ignotosq; petiuerūt. Sed illi acquirere regna: isti euertere stndent.
Sepata sunt hostis excidia & iudicia uictoris. Siqdē & illi prius eos bellis affli
xerūt: quos postea legibus suis ordinarūt: & hi nūc hostiliter turbāt: quæ q; nō
pmiserit deus: si edomita obtinerēt: ritu suo cōponere molirent: dicēdi posteri re
ges magni: qui nūc nouissimi hostes adiudicant. Quolibet hæc gesta talia noīe
cēseant: hoc est siue dicant: miserias: siue uirtutes utraq; prioribus cōparata hoc
tpe minora sunt: atq; pro nobis ita utraq; faciūt in cōparatione Alexandri atq;
Persa&: si uirtus nūc uocāda est: minor est hostiū si miseria minor ē Romanog;.

Papyrius consul contemptis auguriis magnam consecutus est uictoriā.

Nō ab urbe condita. ccc. l. Fabio Maximo qnquieres Decio Muræna
 a quater cōsulibꝝ: quattuor fortissimi. florētissimiqꝝ populi Italiae ī unū
 agmē fecdusqꝝ coierūt. Nāq; Hetrusci & Vmbri Sānites & Galli uno Hetrusci
 agmine cōspirantes Romanos delere conati sunt. Tremefacti hoc bello Roma / Vmbri
 norū animi: & labefacta fiducia est: nec ausi sunt tantū sperare de uiribus: dolo Sānites
 diuidere hostes potius rati pluribus se bellis implicauere q̄ grauibus. Itaq; cum Galli
 quibusdam suis ad populandos hostiles agros in Vmbriā Hetruriāq; præmissis
 Vmbroꝝ Hetruscoꝝ ex exercitū redire ad tuitionē suorū coegissent: cū Sānitibꝝ
 & Gallis bellum inire properarūt. In quo bello cū Galloꝝ impetu premerentur
 Romani: Decius cōsul occisus est. Fabius tamē post magnā Decianæ partis stra
 gem: tandem uicit. Eo p̄cilio. xl. M. Sannitū: siue Galloꝝ cæsa sunt. Romanorū
 uero septē. M. ex Decii tñmodo parte qui occisus est: referunt. Fuisse aut̄ absqꝝ
 Hetruscis & Vmbris: quos astu Romani bello auocauerūt: Galloꝝ & Sannitū
 .xl. M. peditū &. x. M. equitū. At uero septē. M. Liuius refert: & carpentarios
 M. in armis cōtra aciem stetisse Romanā. Sed ut s̄epe dictū est: semp Roma/
 noꝝ aut domesticā quietē extraneis bellis interpellatā: aut externos euentus mor
 bis interioribus aggrauatos tantū: ut omnimode ingētes animi undecūqꝝ preme
 tentur. Hanc cruentā tristēq; uictoriā pestilentia ciuitatis onerauit: & triūphales Prælium
 pompas obuiæ mortuorū exequiæ polluerunt. Nec erat cui de triumpho gaudia
 suaderent: cū tota ciuitas aut ægris suspiraret: aut mortuis. Sequit̄ annus quo
 Romani instaurato a Sānitibus bello uicti sunt: atq; in castra fugerūt. Postea
 uero Sānites nouū habitū animūq; sumētes hoc est deargentatis armis ac uesti/
 bus paratoq; animo: nisi uincant: mori bello sese offerūt: aduersum quos Papy/
 riū cōsul cū exercitu missus cū a pullariis auguribus uana cōiectantibus cōgre
 di prohiberet: irridens eos tā sc̄iliciter consecit bellū: q̄ cōstanter arripuit. Nā in
 hoc p̄cilio. xii. M. hostiū cæsa. tria. M. capta referunt. sed hāc quoq; istius uere
 laudandā historiā: quā uani haruspices impedire nō potuerūt: oborti subito cor
 rupere morbi. Nam tanta ac tā intollerabilis pestilentia tunc corripuit ciuitatē: Pestilētia
 ut ppter eā quacūq; ratione sedandā: libros Sibyllinos cōsulendos putarint: hor
 rendūq; illū Epidauriū colubrū cū ipso Aesculapii lapide aduexerint: quasi ue
 ro pestilētia aut ante sedata nō sit: aut post orta nō fuerit. Præterea altero abhinc
 anno Fabius Gorges cōsul male aduersus Sānites pugnauit. Nāq; cōmisso exer Fabius
 citu uictus in urbem refugit. Itaq; cū senatus de imouendo eo deliberaret pater maxim⁹
 eius Fabius Maximus ignominia filii deprecatus legatū se filio iturū ultro ob/
 tulit: si illi depellenda ignominia & gerendi iter bellī facultas daref. Q uia im/
 petrata p̄cilioq; cōserto: cū subito pugnantē filiū cōsulem insidente Pontio Sā/
 nitum duce: & infestis hostiū telis cōclusum uideret: in mediū se agmen pius se
 nex equo uectus ingessit. Q uo facto permoti Romani tota ibi incubuere acie:
 donec ipsum ducē Pontiū deleto hostili exercitu: uictū oppressumq; cæperunt.
 Cæsa sunt in eo p̄cilio Sānitū. xx. M. capta aut̄. iiiii. M. cum rege suo. Tandēq;
 Sānitū bellū quod per. xlxi. annos multa Romanorū clade trahebat: capti du
 cis destitutione finitū est. Anno subsequētū cū Sabinis Curio cōsule bellū gestū Belli fi/
 est: ubi quot milia hominū interfecta: quot capta sint: ipse cōsul ostendit: qui cū nis

PAVLI OROSII

in senatu magnitudinē acquisiti agri Sabini & multitudinē capti populi reserre uellet: numerū explicare non potuit. Anno ab urbe cōdita. cccc.lxiii. Dolobella & Domitio cōsulibus Lucani Brutii Sannites quoq; cū Hetruscis & senioribus Gallis facta societate: cum rediuiuū cōtra Romanos bellum molirent: Romani ad exorādos Gallos misere legatos: quos cum Galli interfecissent: Cæcilius prætor ob uincendā legator̄ necē & cōprimendū multoq; hostiū impetu cū exercitu missus ab Hetruscis Gallisq; oppressus interiit. Septē præterea tribuni militum in ea pugna occisi: multi nobiles trucidati. xiii. M. etiā militū Romanor̄ illo bello pstrata sunt. Ita aut̄ quotiēscūq; Galli exarserūt: totis opib⁹ suis Roma detrita ē: ut sub pñti nūc cōcursatiōe Gothor̄ magis debeat meminisse Galloq;

Romanor̄
oculio /

Mortuo Alexādro rege Macedoniae duces eius mutuis se bellis cōsūpserunt.

T ego nunc reuocor ut hæc eadē tēpora qbus Romani ista perpessi sunt: & quæ iter se bella gesserūt Macedonū duces reuoluā: qui mor

Alexātri & plurimā Europæ partē Lybiæq; uel maximā horrēdi subito belloq; Globi col duces. luxerūt. Qui cum ea præcipue loca: in qbus exarsere: populati sunt: reliqua oīa

terrore rumoris: quasi sumi caligine turbauerunt. Sed nequaq; tantoq; regum ac regnōq; bella excidiaq; explicabo: nisi prius ipsa cū regibus regna pdidero. Iḡt Alexāder per. xii. annos tremētē sub le orbem ferro pressit. Principes uero eius

.xiiii. annis dilaniauerūt: & ueluti optimā prædā a magno leone prostratā audi

discerpere catuli: seq; ipsos i rixā iūcē irritatos prædæ æmulatōe fregrūt. Itaq;

Diuīsio
puīciag;

pria Ptolemaeo Aegypti & Aphricæ Arabiæq; pars sorte puenit. Cōfinē huic p/

uinciaæ Syriæ Laomedon Mitylenæus Ciliciæ: Philotas & Philo Illyrios accēpit.

Mediae maiori acropatus: minori socer Perdicæ præponit. Susania ḡes Scyno.

Phrygia maior Antigono Philippi filio assignat. Lyciā & Pamphiliā Learchus

Cariā Cassander. Lydiā Menāder sortiunt. Leonatus minorē Phrygic accēpit.

Thracia & regiones pontici maris Lysimacho. Cappadocia cū Paphlagonia eu/

medi data. Sūma castroq; Seleuco Antiochi filio cessit stipitoribus regis Satel

litibusq; Cassander filius Antipatri præficit. In Bactriana ulteriore & Indiae re

gionib⁹ præfecti priores qui sub Alexādro esse cōperāt: pmanserūt: Seras inter

duos ānes Hydaspe & Indū cōstitutos taxillas habuit: in Colonias i Indis cōdi/

tas Pithon Agenoris filius mittit. Reapomenos fines Caucasi mōtis Axiarches

accēpit. Draicas & Argeos Statanor. Bactrianos Amyntas sortit. Sagilianos

Scythæus. Nicanor Parthos. Philippus Hyrcanios. Phrataphrane Armenios.

Neoptolemus Persas. Peutestes Babylonios. Arthous: Pelasgos. Archesilaus Me

sopotamia adepti sunt. Igitur causa & origo belloq; epistola Alexātri regis fuit:

qua iussit oēs exules patriæ libertatiq; restitui. Potētes. n. ciuitatū Græciæ: timē

tes ne exules recepta libertate ultionē meditarent: a rege Macedonū defecerūt.

Primi Atheniēses cōtracto. xxx. M. exercitu: & .cc. nauibus bellū cū Antipatro

cui Græcia sorte obuenerat: gerūt: per Demosthenē quoq; oratore Sicyona Ar/

gos & Corinthum cæteralq; sibi socias adiungunt Antipatrū obsidione cingūt.

Causa
belloq;

Ibi dux eorum Leosthenes telo ex muris iacto profoissus occidit. Athenieses Leonto: qui Antipatro auxiliū ferebat: occurruunt: eiusque copiis cōminutis ipsum interficiunt. Perdica uero bellum Ariarato Cappadocū regi intulit: eumque uicit; in qua uictoria nil præter uulnera & picula cōquisiuit. Nam oēs ante irruptionē urbis suæ: succēsis domibus suis: se suaque oīa cōcremauerat. Post hæc bellū inter Antigonū & perdicā oris: grauissime multis puinciis & insulis ob auxilia uel negata: uel præstita dilaceratis diu deliberatū: utrum in Macedoniā bellū transferret: an in Asia gereret: nouissime ipse perdicā Aegyptum cū ingenti exercitu petit. Sic Maccedonia in duas ptes discurretibus ducibus in sua uiscera armatur. Ptolemaeus Aegypti uiribus & Cyrenēsib⁹ copiis instructus occurrere bello Perdicæ num di- parat. Inter hæc Neoptolemus & Eumenes cruētissimo iter se prælio digladiati scordie. sunt. Victus Neoptolemus ad Antipatru fugit. Quem ut Eumenē de inspato op- primat: purget: quod Eumenes futurū ratus: insidiates insidiis capit: in eo bello Polypcon occidit. Neoptolemus & Eumenes mutuis sunt uulnerib⁹ cōfossi: sed Neoptolemus interiit. Eumenes uictor euasit. Perdicā cū Ptolemaeo acerbissime bello cōgressus: amissis copiis ipse quoque interfecitus est. Eumenes Pithon & Illius & Alcea frater Perdicæ a Macedonib⁹ hostes pronunciantur: bellūque aduersum eos ab Antigono decernitur. Itaque Eumenes & Antigonus collatis aduersum se maximis copiis cōflikerūt: Eumenes uictus in quoddā castellū munitissimum fu- git. Vnde auxilia Antipatri tūc potētissimi p legatos poposcit: quo nūcio terri- tus Antigon⁹ ab obsidioe discessit. Sed nec sic Eumeni spes firma aut salus certa. Quare ultimo cōsilio Argyraspidas ob arma deargētata sic dictos: hoc est mili Argyra- tes qui sub Alexādro militauerat: in auxiliū rogat. Qui fastidiose ducē in dispo spidae p- nendo bello adeūtes ab Antigono uicti: castrisque priuati & uxores & liberos: si- ditio. mulque oīa quae sub Alexādro acq̄suerat: p diderūt: q̄ postea turpiter plegatos redi sibi quae p diderat: uictorem rogat. Antigonus aut se redditus pollicetur: si sibi uinctū Eumenē ptraheret. Ita illi spe recuperationis illecti dedecorissima pditione ducē suū: cuius signa pauloante secuti fuerat. Captiuū ipsi captū catenatūque duxerunt: & mox cū scđissima ignominia in exercitu Antigoni dispersi sunt. Interea Eurydice Aridei regis Maccedonū uxor multa sub noīe uiri nefaria egit p Cassā drū: quē flagitiose cognitū ad summū fastigiū p oēs honorū gradus puererat: q̄ ex libidine mulieris multas Græciāe ciuitates afflixit. Tūc Olympias mater Ale- xātri regis hortāte Polypconte cū ab Epiro i Maccedoniā psequēte Eacida rege Molossoe ueniret: & ab Eurydice finib⁹ phibere: adnitētib⁹ Macedonib⁹ Ari- deum regē & Eurydicē iussit occidi: q̄q & ipsa Olympias cōtinuo meritas cru- delitatis poenas luit. Nā cū muliebri audacia multas principū cædes ageret au- dito aduētu Cassandri diffusa Macedonibus: cum Roxane nuru sua: & nepote Hercule: in urbē Piethiū cōcedit: ibique cōtinuo p Cassandrū capta imperfecta est Olym- Filius Alexātri magni cum matre in arcē Amphilolytanā custodiēdus est mis- pie mors sus: Perdicā Alceta: & Polypconte cæterisque ducib⁹: quos cōmemorare lōgū est: diuersæ partis occisis: finita bella inter successores uidebantur: cum Antigonus ar- dens cupiditate dñandi liberare bello Herculē regis filiū ab obsidione simulat. His cognitis Ptolemaeus & Cassander inita cū Lysimacho & Seleuco societate Antigo- bellū terra marique enixe instruūt. Antigonus i eo bello cū filio Demetrio uincit nusuicit

PAVLI OROSII

Cassander Ptolemæo in uictoria particeps factus: cū Appoloniā rediret: incidit
 Ranaz clades, Lin abderitas: qui ppter intolerandæ multitudinis ranas & mures: relicto patrio
 solo: & antiq habitaculis: emigrates nouas sedes prætentæ interim pace require
 bant. Sed Cassander & uirtutē & multitudinē gentis agnoscēs ne adacti necessi
 tate Macedoniā bello quaterēt atq; inuaderēt: recæptos in societatem in ultimis
 Macdoniæ finib⁹ collocat. Inde cū iam Hercules Alexadri filius. xiii. esset an
 no: timens ne eum Macedones quasi legitimū regē præoptarent occidendū ta
 cite cum matre curauit. Ptolemæus iter⁹ cum Demetrio nauali prælio cōfixit:
 & cum pene oēm classem atq; exercitū perdidisset: uictus in Aegyptū refugit.
 Hac uictoria elatus Antigonus regē se cū Demetrio filio appellari iubet: quod
 exēplum oēs secuti: regiū nomen sibi dignitatēq; sumperunt. Igitur Ptolemæus
 & Cassander cæteriq; factionis duces: cū decipi se ab Antigono sigillatim uide
 rent: per epistolæ seu iudicē cōfirmantes coeundi in unū tēpus locūq; condicunt:
 & bellū aduersus Antigonū cōmunib⁹ viribus instruunt. Cassander finitim⁹
 bellis implicitus Lysimachum clarissimū inter oēs ducem cū ingenti manu pro
 se sociis in auxiliū misit. Seleucus quoq; ex Asia maiore descendēs nouus Anti
 gono hostis accessit. Hic siquidē Seleucus plurima per orichtē iter socios regni
 Macedonici bella geslit. Principio Babylonē bello expugnauit & cæpit. Braci
 Indiae re bellio annos nouis motibus assurgentēs perdomuit. Transitu deinde in Indiā fecit: qua
 post mortē Alexadri: ueluti detracto excussoq; a ceruicibus iugo præfectos eius
 occiderat. Sandrocotto quodā ad uindicandā libertatē duce: qui postea crudeli
 ter in ciues agēs: quos de extrema dānatione defenderat: ipse feruitio premebat.
 Cū hoc ergo Sandrocotto Seleucus quis multa & grauia bella geslisset nouissi
 me firmatis regni cōditionib⁹: & pacta pace discessit. Adunatis itaq; copiis Pto
 lemæi sociorūq; eius pugna cōmittit: cuius q̄to potentior apparatus tanto gra
 uior ruina fuit. Nā in ea tunc totius pene Macedonici regni uires conciderunt.

Antigo ni mors In ipso bello Antigonus occisus est: sed finis belli huius initiu alterius fuit. Nā
 cū uictoribus de præda nō cōuenisset: iter⁹ in duas factiones deducunt. Seleu
 cus Demetrio. Ptolemæus Lysimacho iungit. Cassandro defuncto filius Philip
 pus succedit. Sic quasi ex integro noua Macedoniæ bella nascuntur. Antipater
 Thesalonicē matrē suā Cassandi uxori: quis miserabiliter pro uita præcantem:
 manu sua transuerberauit. Alexadē frater eius dum bellū aduersum fratrem ob
 ultionē matris instruit a Demetrio: cuius auxiliū petierat: circūuentus occidit.
 Lysimachus cum Doricetis regis Thracū infestissimo bello urgeretur: aduersus
 Demetriū pugnare nō potuit: Demetrius argumēto Græciæ & totius Macedo
 niæ elatus in Asiā transire dispositus. Ptolemæus aut & Seleucus & Lysimachus
 expti priore certamine: q̄tæ uires essent cōcordiæ: iter⁹ societate facta: adunatisq;
 exercitibus bellū in Europā transferūt aduersus Demetriū. His se comitē & bel
 lis socium Pyrrhus rex Epiri iungit: sperās Demetriū Macedonia posse depelli.
 Nec spe frustratus fuit: quippe exercitu eius corrupto: ipsoq; in fugam acto re
 gnū Macedoniæ Pyrrhus inuasit. Deinde Lysimachus genez suū Antipatrū in
 fidiantē sibi interfecit: filiūq; suū Agathoclē ultra humanū morē posuis occidit:
 qbus qdē diebus Lysimachia ciuitas formidolosis terræmotib⁹ euersa: oppressoq;
 populo suo crudele sepulchrū fuit: Lysimachū aut assiduis se parricidiis cruen-

Tremot
25

tantē oēs socii deseruerūt: & ad Seleucū se deferentes pñū iā x̄mulatione regni: ut bellū Lysimacho inferret hortati sunt, Res fōdissimi spectaculi erat: duos re ges: quoq; Lysimachus annos natus. lxxxvii. Seleucus aut. lxxvii. de eripiēdis re gnis alterutrū cōcurrere: in acie stare: arma gerere. Ultimū hoc qdē bellum Ale xandri cōmilitonū fuit: sed quod ad exēplū miseriæ humanæ fuerit reseruatum. Quippe cū orbē terrar̄ extictis iā. xxxiii. ducib; Alexadri soli possiderēt: an gustissimos senectutis ac uitæ suæ terminos nō aspiciētes angustos esse ipio suo totius mūdi terminos arbitrabant̄. In eo bello Lysimachus uel amissis uel inter Lysima festis prius ante hāc pugnā. xv. liberis postremus occisus est. Sic Lysimachus so chus. lutio pugnā Macedonicæ fuit. Sed nec Seleucus qdē tāta uictoria ipūne est lā Seleuc⁹ tatus. Nā neq; ipse post. lxxvii. ānos qetē naturalis mortis inuenit: sed extortā si bi infeliciter uitā: uelut imatura morte finiuit. Quippe insidente Ptholemæo: cuius sororē Lysimachus i mīmonio habuerat insidiis circūuentus occisus est. Hāc sunt iter parentes & filios fratres & socios cōsanguinitatis societatisq; cō mercia. Tanti apud illos diuīna atq; humana religio pēdebat: Erubescat sane de recordatiōe præteritog; q nūc iteruentu solius fidei christianæ: ac medio tm̄ iura tionis sacramento uiuere se cū hostib;: nec pati hostilia sciunt: qb; indubitātissi me pbatur: q; nō sicut illi antea cæsa iungebāt fœdera porca: sed quia nūc inter Barbaros ac Romanos creatorē eis dñm suum contestantes tm̄ fide adhibita in Belli Ma sacramentū seruāt euāgelia: q̄tum tunc nec inter parentes ac filios potuit seruare cedonici natura. Nunc aut̄ finis Macedonici belli: finis etiam libri fiat: præsertim cū iam finis. abhinc Pyrrhi bella incipient: & mox Punica consequantur.

Pauli Orosii in quartum librum præfatio.

Ixisse Aeneā Virgilius refert: cū post picula sua suorūq; nau fragia residuos agere socios solaret. Forsan & hāc olim me minisse iuuabit. Hāc snia semel apte facta semp uim suā tri plicē diuersissimis effectibus refert: cū & præterita tāto gra tiora habent̄ in uerbis: q̄to grauiora referunt̄ in gestis: & fu tura dum desiderabilia fastidio præsentiū fiunt: semp meliora credunt̄. Ipsiſ aut̄ præsentib; ob hoc in nulla pte miseriaq; iusta cōparatio adhi beri pōt: quia multo maiore molestia afficiūt: q̄tulacūq; sint ista: quæ sunt: q̄ illa quæ siue trāfacta siue uentura: & si magna dicunt̄ interim oīno nō sunt. Veluti si quis nocturnis pulicibus titilatus atq; ex eo uigiliis anxius alias forte quas ex ardentissimis febrib; diu sustinuit uigilias recordet: pculdubio impatiētius fe ret istoq; inquietudinē: q̄ illaq; recordationē. Sed q̄uis apud oīum sensus pro ca prū tēpoq; ita uideri queat: nūquid tm̄ aliquis existet qui uel in ipsa anxietate p nunciet grauiores pulices esse q̄ febres: aut acerbius accipiat se uigilare sanum q̄ dormire potuisse moriturū. Quæ cū ita sint delicatis istis & querulis nostris ut cūq; cōcedo ut hāc quibus nunc: quia sic expedit: interdū admouemur sentien do grauia putent. Nō tm̄ cōniveo: ut etiā asserāt cōparādo grauiora: quēadmo dum si quis molissimis e stratis cubiculoq; per cōmodo matutinus egrediēs: no sturno genu lacunarū dorsa obriguisse herbasq; incanuisse pspiceret: & inopi

PAVLI OROSII

nato uisu admonitus diceret: frigus est hodie: hic mihi nequaquam reprehēdēdus ui deretur: quia uel cōmuni usu uel p̄prio sensu locutus esset. At si trepidus in cū biculū recurrens stratisq; sese adoperiens uel magis abdens clamaret tantū oīo frigus esse quātū nec in Apēnino aliquādo fuerit: cū Hānibal elephātos equos plurimāq; exercitus sui partē: niuibus clausus atq; oppressus amisi: hūc ego pue rilbus licentiis naufragantē: nō modo dicentē ista nō ferrem: sed etiā ab ip̄sis stratis ocii sui testibus in populū publicūq; p̄traherē: eiq; foras p̄ducto infantes in eo atq; ex eo ḡclu ludentes iocūdātes sudātesq; monstrarē: ut uerbosa nugacitas delicatis uiciata nutrimētis nō in tpe uiolentiā: sed in se esse segniciē docere: & in cōparatione rex diuidicāda nō maiores parua tolerasse: sed se nec parua tolere sufficienter p̄barent. Q uod euidentius ip̄sis in memoriā reuolutis pr̄teritor̄ cladib⁹ approbab⁹: Pyrrhi bello in primis sicut ordo est pdito: cuius causa & origo hāc fuit.

Pyrrhi
bellum.

proletarij

Delphini
oraculū

57

Roma/
noꝝ fuga

Nno ab urbe cōdita. cccc. lxiii. Tarentini Romanā classem forte pr̄tercuntem ē spectaculo theatri p̄spectam hostiliter inuaserunt qnq; tñ nauibus uix per fugā elapsis: cætera retracta in portū classis & profili gata est. Præfecti nauiu trucidati: omnes bello utiles caſi: reliqui precio uenditi sunt. Continuo missi Tarentū a Romanis legati ut de illatis quererent iniuriis: pulsati ab eisdē auctas insuper iniurias rettulerunt. His causis bellū ingens exortum est. Romanos: qui q̄tiq; hostes circūstreperent p̄metientes: ultima adegit necessitas p̄letarios quoq; in arma cogere: hoc est eos qui in urbe sufficiēdæ semp̄ proliſ causa uocabant militiæ ascribere: quippe cū fruſtra de p̄ole cura sit nisi rebus præsentibus consulat. Itaq; irruit in uniuersos Tarentinoꝝ fines cū Leuino consule Romanus exercitus: igni ferroq; uaſtat oia: plurima expugnat oppida iniuriā insolenter accæptā crudeliter uindicat. Cōtinuo Tarentinos plurimis finitimoꝝ præſidiis fultos maxime Pyrrhus auxit: qui etiā ī se ob magnitudinē uiriū cōſiliorūq; summā belli nomenq; traduxit. Nā Tarentū utpote ex Lacedæmoniis cōditā cognatāq; Græciæ ciuitatē uindicaturus totas uires Epiri Thessaliæ & Macedoniae elephātes usq; in id tēpus iūios Romanis numero. xx. in Italia primus inuexit: terra mari uiris equis armis belluis ad postremū uiribus suis dolisq; terribilis: sed delphici illius uanissimi spiritus & mēdaciſſimi nebulonis: quē uatē magnū ip̄si ferūt; rñſo circūuētus ambiguo: exitū fecit qualē nō putabat illū cōſuluisse. Itaq; apud Heracleā cāpaniæ urbē fluuiūq; Lirim prima iter Pyrrhū regē & Leuinū cōſulē pugna cōmissa est. Cōſumptus est grauiflmo certamine dies utrinq; oibus mori intentis: fugere nesciis. Introductos aut̄ inter cōcurrētia agmina elephātos: forma truces: odore graues: mole terribiles: ut uidere Romani nouo pugnādi genere circūuenti & territi: equis maxime pauitatibus diffugerūt. Sed postq; Minutius quartæ legionis primus hastatus protentā in se manū belluæ gladio defecuit: & cōturbatam dolore uulneris auerti bello: atq; in suos ſeuire cōpulit: eiusq; imoderato discursu p̄turbari: ac pmisceri cōperūt: finis pugnæ etiā bñficio noctis impositus est. Victos fuisse Romanos turpis fuga p̄didit: quorū tūc cecidisse peditū referunt. xi. M. dcccc. lxxx. Capti aut̄. ccc. &. x. Eq̄tes uero caſi. cc. xlvi. capti. dcccii. signaꝝ amissa. xxii. Nā q̄tus e diuerso numerus socioꝝ Pyrrhi fuerit extinctus: memoriatē nō est traditū: maxime quia

mos
scripto

scriptorū ueterē mos est ex ea parte quā uicerit: occisorū nō cōmemorare numerū
ne uictoriæ gloriā maculent dāna uictoris: nisi forte cū adeo pauci cadūt: ut ad/
mirationē terrorēq; uirtutis augeat paucitas p̄ditorū: sicut in prima belli Persici
cōgressione apud Alexādrū magnū fuit: cui inter .cccc. fere milia hostiū interfic-
ta: no[n] nē tr̄mō in exercitu eius pedites defuisse referunt̄. Sed Pyrrhus atroci-
tate cladis: quā hoc bello exceperat: diis suis hominibusq; testatus c̄st: Affigens ti-
tulū in tēplo Tarētini Louis: in quo haec scripsit. Qui ante hac fuere inuicti uiri
pater optime Olympi: hos ego in pugna uici: uictusq; sum ab eisdē. Et cū a so-
ciis increparet: cur se uictū diceret: qui uicisset: r̄ndisse fert̄. Nā ego si iterū eo-
dē mō uicero: sine ullo milite Epitū reuertar. Interea Romanus exercitus postq;
uictus clā fugit e castris: miserabilē belli cladē grauioribus móstris auctā accu-
mulatāq; p̄fensit. Nam pabulatorē forte p̄gressos: uelut hostilis quādā oborta
tépestas cum horribili fragore cœli correptos diris fulminibus exussit. Quippe Hulmina
.xxxiiii. eoꝝ qdā turbo p̄strauit. xxii. semineces relictī: iumēta exanimata & ca-
pta q̄plurima: aut merito cōtigisse nō in signum uaestationis futuræ: sed uaestatio
ipsa referat̄. Secūda inter Pyrrhū & Romanos cōsules pugna in Apuliæ finib⁹
fuit: ubi clades belli ad utrosq;: sed maxime ad Pyrrhū: uictoria ad Romanos cō-
cessit. Nā cū diu obnixe cūctis in mutuā cādē ruentib⁹ uanceps illi pēderet euen-
tus Pyrrhus trāffixo brachio saucius prior cessit e p̄celio. Sed & Fabritius lega Pyrrhus
tūc uulnerat⁹ est. Elephāti p̄ia pugna uulnerari: atq; i fugā cogi posse depreuictus
hensi. Deinde subiectis inter posteriora ac mollia ignibus exagitati: ardentes in
sup machinas furore trepido circūferētes exitio suis fuere. Cæla sunt i ea pugna
.iii. M. Romanorū. De exercitu uero Pyrrhi uiginti milia prostrata sunt. Regis
signa ablata quadragintatria. Romanorū undecim amissa sunt.

Romanorum miseria nullis cessat induciis.

p Yrrhus bello fractus Agathocle mortuo rege Syracusano ad Siciliæ
accersitus impiū Syracusas cōcessit. Sed & Romanorū miseria nullis
cessat induciis. Cōsumit̄ morborū malis ītercapedo belloꝝ: & cū foris
cessat̄ a p̄celio: agit̄ introrsum ira de cœlo. Nā Fabio Gurgite iterū Gaio Genu Vrbis pe-
tio Clepsina cōsulib⁹ pestilētia grauis urbē ac fines eius inuasit: quā oēs tū præ silentia. 29
cipue mulieres pecudesq; corripiēs: necatis in utero foetib⁹ futura ple uacuauit:
& imaturis partibus cū piculo matrū extorti abortus p̄iiciebant. Adeo ut de-
fectura successio: & defuturū animatiū genus adēpto uitalis partus legitimo or-
dine crederet̄. Interea reuersum ex Sicilia Pyrrhū Curius cōsul exceptit: tertiūq;
id bellū contra Epirotas apud Lucaniā in Aurusinis cāpis gestū est. Itaq; primo
cōcursu: cū Pyrrhi milites Romanorū impressione trepidarēt: circūspectantesq;
fugā bello cedere molirent̄: Pyrrhus elephātos ex subsidiis iussit induci. Roma-
ni assueti iā pugnare cū belluis: cū malleolos stuppa inuolutos: ac pice oblitos:
uncis insuper & aculeis tenaces p̄parauissent: eosq; flāmatos in terga belluag
turresq; uibrarēt: nō difficile furētes ardentesq; belluas in eoꝝ excidia: quoꝝ sub-
sidia fuerat̄: retorserūt. Octoginta nāq; milia peditū in illo p̄celio habuisse regē
dicunt. Eq̄tū uero sex. M. Ex his cæsa referunt̄. xxx. M. Capti aut̄. ccc. Pyrrhus Pyrrhus
q̄nto decimo anno: quo uenerat: ab Italia uictus aufugerat: qui post multa gra- fugatus
uissimaq; bella quā gessit in Græcia apud Argos Achaiæ florentissimā urbem moritur.

PAVLI OROSII

Spartani regni audiitate seductus saxo ictus interiit. Tunc quoq; apud Romanos Sextilia uirgo uestalis cōuicta:damnataq; incæsti ad portā Collinā uiua defossa est. Tarentini noua arma sollicitant.

Tarentini noua arma sollicitant.

Tarenti/
noꝝ bel/
lum.

Nno ab urbe cōdita.cccclxxvi.Tarētini Pyrthi morte cōpta iter no
ua aduersus Romanos arma sollicitat.Carthaginēsiū auxilia poscunt
p legatos atq; accipiūt.Cōserto prælio uicere Romani:ubi iā tūc Car
thaginenses:quis nōdū hostes adiudicati:uinci tñ a Romanis se posse senserunt.
quēti āno magnā uiscerē suorē p̄t seueritas Romana cōcidit. Nam aduētāte
ū Pyrrho octauia legio diffidēs Romanæ spei:nouū scelus auxit.Rhegynos
equib⁹ subsidio præcerat:interfecit:prædā sibi oēm atq; ipsum oppidū uēdica
Hoc facinus in tā sceleratos defectores puniēdum Genutio cōsuli uisum est:
obsessa Rhegynoꝝ urbe captiſq; oībus ipse quidē i reliquos pfugas:& latro
exercuit digna supplicia.Romanos uero milites integræ legiōis Romā misit
populi iuſſu medio foro uirgis caſi:securiq; pcussi sunt.Visum sibi est tunc
ma uicere cum legionē suā integrā occidit:quæ sine dubio uicta fuisset:si ea
tili prælio pdidisset.

Octauæ
legionis
facinus,

Nno ab urbe cōdita.ccccxxvii.obscoena & dira pdigia uel uisa Roma
mæ:uel nūciata sūt.Aedes salutis ictu fulmis dissoluta:pars mori sub
eodē loco de coelo ut dicūt tacta est.Lupi tres aī lucē ingressi urbē se
sū cadauer itulerūt sparsūq; mēbratim i foro ipsi strepitū hoīum exterriti re
uerūt.Apus Phormias multis ictib⁹ fulminū mœnia undiq; ambusta & disso
sūt.Apus agrū Calœnū repēte flāma scisso hiatu terræ eructata trib⁹ dieb⁹
rib⁹ noctib⁹ terribiliter exæstuās quinq; agri iugera exhausto penitus succo
ertatis i cinerē extotruit ita:ut nō fruges solū:sed & arbores cū imis stirpib⁹
umpississe referat.Sequēti abhīc anno Séproni⁹ cōsul aduersus Picētcs duxit
rcitū.Et cū directe itra iactū teli utraq; acies cōstitisset:repēte ita cum horré
fragore terra tremuit ut stupore miraculi utrūq; pauefactū agmē hebesceret
u attoniti utriq; populi hæsitauere.Präiudicata incesti cōsciētia tādē p cursu
rito iniere certamē.Triste adeo id bellū fuit:ut merito dicat tm sanguinē hu
nū suscepura ēt cū gemitu horrisono tunc terra tremuisse.Romani q pauci
nodū eo prælio eualeūt uicerūt.Sāguis e terra lac uisu ē emanare de coelo.

Pœnos
frans.

Nno ab urbe cōdita. cccclxxx. inter pdigia: sanguis e terra: lac uisum
manare de cōelo. Nā & plurimis locis scaturiēs e fontibꝝ cruor fluxit:
& de nubibꝝ guttatum i spēm pluuiæ lacte demissō: diris: ut ipsis ui/
n est: terrā imbrībꝝ irrigauerūt. Eo tpe Carthaginēs dato aduersum Romā/
auxilio Tarētinis: cū a senatu plegatos arguerent: turpissimā rupti fœderis
præsumpto accumulauere piurio. Tūc ēt Vulciniēs Hetruscoꝝ florētissi
luxuria pene pierē: nā cū licētia i cōsuetudine progata: seruos suos passim li
os facerēt cōiuuiis alligarēt: cōiugiis honestarēt: libertini i ptem ptatis rece
plenitudinē p scelus usurpare moliti sunt: & liberati seruitutis iugo ambitu
ationis arserunt: & quos dños subditi eñimite dilexerunt: eos iā liberi quos
os fuisse meminerāt: execrati sunt. Itaq; cōspirātes i facinus libertini: quoꝝ tā
manus fuit: ut sine cōtrouersia ausu potirent: correptā urbem suo tm generi
dicāt: p̄fimonia cōiugiaq; dñorꝝ sibi p scelus usurpāt: extorres dños p cul abi/

Sermon 2
Facing p.
30

gunt qui miseri: exules egentesq; Romā deferunt: ubi ostērata miseria: querelaq; defleta per Romanorū seueritatē & uindicati sunt & restituti. Anno ab urbe cōdita. cccc. lxxx. primo pestilentia ingens apud Romā cōflagravit: cuius attroci Pestilētia³⁹ tatem significare cōtentus sum: quia uerbis implere nō possum. Si enim spaciū tēporis: quo mansit: inquirit: ultra biēniū uastando porrecta est: si depopulatio quā egerit: census indictus est: qui nō q̄tum hominū deperisset: sed quaꝝ superfuisset inquireret: si uiolentia qua id fecerit: sibyllini libri testes sunt: qui ea cōœsti ira impositā r̄nderūt. Sed ne quēq; quasi tentatio cauillationis offendat: quod cū sibylla iratos deos dixerit: nos irā cælestem dixisse uideamur: audiat & intel ligat: q; hæc & si plerūq; per aereas potestates fiūt: tamē sine arbitrio omnipo tentis dei oīno nō fiunt. Eodē tēpore Capparonia uirgo uestalis incesti rea suspē Vestalis dio periit: corruptor eius consciiq; serui supplicio afficti sunt. Ecce cōtinuatim incesta⁴⁴

quaꝝ & q̄ta numeramus: accidisse annis singulis plurima: inter quos certe raro aut pene nullo nihil triste gestū est. Et hoc cū iidē scriptores p̄posito sibi magis laudādi negocio cauerēt numerositates miseriaꝝ: nec eosdē qbus hæc & de qbus scribebant ostenderent: auditoresq; suos exēplis præteritorū terrere potius: q̄ in struere uiderent. Porro aut̄ nos in ultimo tēpore positi mala Romanorū scire nō possumus: nisi per eos: qui laudauere Romanos. Ex quo intelligi datur: q̄ta illa fuerint: quaꝝ studio ppter horrorem impressa sunt: cum tanta inueniantur quaꝝ te nuiter inter laudes emanare potuerūt.

Bella punica.

T quoniā ex hoc iā punica bella succedūt res ipsa exigit ut de Carthagine quaꝝ ante urbē Romā duos & lxx. annos ab Elisa cōdita iuenerit: dec̄ ei⁹ cladib⁹ ac domesticis malis sicut Pōpeius Trogus & Iustinus exprimūt: uel pauca referant. Carthaginēses uelut uernaculū atq; intestinū sempiter se malū habuere discordiā: qua infelicitate nulla unq; tpa uel foris p̄spā uel domi q̄ta duxerūt: sed cū inter cætera mala ēt pestilētia laborarēt: homicidiis pro remediis usi sunt. Quippe hoīes ut uictimas imolabāt: ætateq; impuberē: quaꝝ ēt hostiū misericordiā puocaret: aris admouebant: De quo sacroꝝ: imo sacrilegioꝝ genere: qd potissimum discutiēdū sit: nō iuenio. Si. n. hmōi ritus aliq; dæmones præcipe ausi sunt: ut mortib⁹ hominū occisione hominū satisfieret: intelligendū fuit se oparios atq; adiutores pestilētiae cōduci: ut ip̄i: quos illa nō corripuissest: occiderent. Sanas. n. atq; incorruptas offerri hostias mos est: ita ut illi nō sedarēt morbos: sed præuenirēt. Itaq; Carthaginēses aduersis diis ppter istiusmodi sacra: sicut Pōpeius Trogus & Iustinus fatent: sicut ēt apud nos constat ppter præsumptionē ipietatēq; ipsoꝝ irato deo cū in Sicilia diu infelicitate dimicassent: translato in Sardinia bello iterū infelicius uicti sunt: ppter q̄ ducēsuū Mezeū & paucos q̄ supfuerāt milites exulare iussérunt. Exules ueniā p legatos petētes repulsi patriā bello & obsidione cinxerunt. Ibi tūc Mezeus dux exu Mezeus lum Chartalonē filium suū sacerdotē Herculis: q; sibi uelut insultas purpuratus occurrerat: in crucē sub oculis patriæ ut erat dignus: cū purpuris infulisiq; suspē Chartalodit. Post paucos autem dies urbē ipsam cæpit: q̄ cū imperfectis plurimis senatoꝝ cruentē dñareſ: occisus est. Hæc t̄pibus Cyri Persarꝝ regis gesta sunt. Post hæc pes his vero Hamilcho rex Carthaginēsiū cū i Sicilia bellū gereret: repete horribili pe Hamilste exercitū amisit. Nec morā morbis: populo cateruatin cadēte: cito qsq; corre cho.

Vitiae
humane

PAVLI OROSII

ptus tñox mortuus rā nec sepeliebat: cuius mali nūcius cū attonitā tā repētino
 luctu Carthaginē repleuisset: nō secus: ac si capta esset: turbata ciuitas fuit. Oia
 ululatib⁹ p̄sōabāt clausæ ubiq̄ ianuæ: cūcta priuata publicaq; officia dānata: uni
 uersi ad portū currūt: egrediētesq; de nauib⁹ paucos q̄ cladi supfuerāt de suis p/
 cunctabant. Postq; de clade suoꝝ dicētib⁹ illis uel gemētib⁹ miseri intelligūt: tūc
 toto littore plāgētiū uoces: tūc infeliciū matrū ululatus & flebiles querelæ au/
 diebant. Inter hæc exiēspcedit & ipse de naui sua ipator sordida & seruili tuni
 ca discinctus. Ad cuius conspectū plāgētia iungunt agmina. Ipse quoq; manus
 ad cœlū tēdēs nunc suā: nūc publicā infelicitatē accusat & deflet: ad postremū
 uociferās p̄ urbē: tādē ingressus domū cūctos qui lachrymātes p̄sequebant: ulti
 mo dimisit alloqo: ac deide obseratis ianuis exclusis ēt filiis gladio dolorē uitāq;
 finiuit. Hæc Darii tpib⁹ gesta sunt. Post hæc Hāno uir qdā Carthaginēsis priua
 tis opib⁹ rei. p. uires lupans: inuadēdæ dñatiōis hausit cupiditatē. Cui rei cōsiliū
 utile ratus est: ut simulatis unicæ filiæ nuptiis oēs senatores quoꝝ dignitatē ob/
 stiturā incāptis suis arbitrat: iiter pocula ueneno necaret. Q uā res p̄ ministros
 pdita: sine ultiōe uitata est: ne i uiro potēti plus negocii res faceret cognita q̄ co
 gitata. Hoc cōsilio elusus Hāno alio machinamēto facin⁹ aggredi parat. Serui/
 tia cōcitat: qb⁹ repēte incautā urbē opprimeret. Sed cū ante statutā cædib⁹ diē
 p̄ditū se præuētūq; intellexisset: castellū quoddā cū uiginti milib⁹ seruoꝝ arma
 tus occupat: ibidū Aphros regēq; mauroꝝ cōcitat: capt⁹ est: ac primo uirgis cæ
 sus: deinde effosis oculis & manib⁹ cruribusq; fractis: cū a singulis mēbris poena
 exigeret: in cōspectu populi necatus est. Corpus uerberib⁹ laceratū crucifixū ē:
 filii cognatiq; oēs supplicio traditi: ne qs eū eiusdē familiæ unq; aut imitari: aut
 ulcisci meditareſ. Hæc tpib⁹ Philippi gesta sunt. Post hæc Carthaginēſes cū Ty
 rū urbē auctorē originis suæ: ab Alexādro magno captā euersamq; didicissent:
 timētes trālitū eius i Aphricā futuꝝ: Hamilcharē quēdā cognomēto Rhodanū
 uir facūdia solertiaq; præcipuū ad p̄scrutādos Alexātri actus direxerūt: qui p̄
 Parmenionē q̄si transfluga exceptus dehinc in militiā regis admissus oia ciuib⁹
 suis p̄ tabellas scriptas: & post cāra suplitas enunciabat. Hūc mortuo Alexādro
 Carthaginē reuersum: q̄si urbē regi uēdicasset: nō ingrato tm̄ aio: uerꝝ ēt crude/
 li inuidia necauerunt. Deinde cum assidua: nec unq; lati p̄spa aduersus Siculos
 bella gererēt: & Syracusas urbē Siciliæ tunc florētissimā obsidione cinxisscat:
 per Agatoclē Siciliæ regē miro circūuenti ingenio usq; ad extrema despationis
 adducti sunt. Nāq; Agatocles cum apud Syracusas a Carthaginēſib⁹ obsideret
 ac se neq; bello parē instruētu copias: neq; obsidiōis patientē stipēdiog; sufficie
 tia uideret: bene p̄uiso: ac melius dissimulato cōsilio in Aphricā cū exercitu trā
 siit. Ibi suis qd molliat apit: deinde quid facto opus sit: docet. Ilico unanimiter
 naues primum: in quibus uenere incēdunt nequa spes refugiendi foret. Deinde
 cum oia in quæ direxisset: p̄sterneret: uillas castellaq; incēderet: Hānonē quen/
 dam cum. xxx. M. Poenoꝝ obuiū habuit: quē cum duobus. M. suoꝝ interfecit.
 Ipse autē duos in eo bello tantū perdidit. Q uā pugna & Aphroꝝ animis incre
 dibiliter fractis & suoꝝ i imensum auctis urbes castellaq; expugnat: prædas in/
 gentes agit: hostium multa milia trucidat. Castra deinde ad quintum lapidem a
 Carthagine statuit: ut damna rerum opulentissimaꝝ uastationemq; agroꝝ & in

Hamil/
chonis
mors.

Hānonis
facinus

Hamil/
charis fi
des.

Agato/
clis faci
nus.

cendia uillarę de muris ipsius urbis specularent̄. Adiicit̄ præsentibus malis tri-
stior fama. Nā & apud Siciliā deletus cū impatore Aphro& exercitus nunciāt̄:
quē reuera incautū ac pene ociosum Andro Agatoclis frater oppresserat. Hoc p
totā Aphricā rumore displo non tributariæ tñ urbes ab his:ue& etiā socii reges
deficiebāt: inter quos rex quoq; Cyrena& Appellas pactus est cū Agathocle cō/
munionē belli:dū regnū Aphricæ ardēter affectat. Sed postq; in unū exercitus
& castra iūxerūt:p Agathoclē blādimētis & insidiis circūvētus occisus est. Car-
thaginēs cōtractis undiq; copiis ī bellū exarsere. Quib⁹ Agathocles hñs secū Carthagi
Apellæ copias cōgredit̄: eosq; magno utriusq; exercitus sanguine & graui pœ/
nensium lio supat. Hoc certaminis discriminē tāta despatio pene illata est: ut nisi ī exerci/
strages tu Agathoclis orta seditio fuisse: transfugiturus ad eū Hamilchar dux Pœno&
cū exercitu fuerit. Ob quā noxā ī medio foro iussu Carthaginēsū patibulo affi-
xus crudele spectaculū suis præbuit. Deinde cū post mortē Agathoclis Cartha-
ginēs Siciliā instructa classe uastarēt:a Pyrrho rege Epiri ab Italia accersito:
terrestri naualiq; certamine s̄aepē supati nouissime ad Romana bella cōuersi sūt.
Prōhdolor: legūt ne ista de ueterib⁹: qui de recētib⁹ cōquerunt̄: īmo legūt:& ea
nō æqtate sed æx̄pulatione coniiciūt. Maximo.n.illo & ineffabili: quē nec ipsi di-
scernūt: stimulo cōpūgunt̄: nō pp tēpora mala: sed pp tēpora christiana:& deri-
uatio est inuidi ulceris: ut qcqd agit̄ sub execrabilis: atrocius esse uideat̄: sicut ēt
inter nos s̄aepē inimico& oculis uideri solet eos: quos execrant̄: nihil nō prauū:
nihil nō turpe: nihil nō obſcēnum: nihil nō uulnerosum dicto factoue agere:&
hoc tñ simpliciter. In tantū.n. captū cor obliquat inuidia: ut rectū natura nō ui-
deat: de quo& numero sunt isti. Sed multo miseriore: qa inimici dei ac pinde ini-
mici ueritatis: de qbus flentes hæc dicimus: & quos misericorditer si patient̄ ar-
guimus: ut sanemus: qui uitioso oculo hæc uidēt: atq; ideo duplicita illis uident̄:
quæ uident̄: & cōfusi caligine neq; in id cadūt: ut minus uidēdo plus uideat̄:
cū tñ id quod est: ita ut est uidere nō possint: qui grauiora arbitrant̄ flagella pa-
tris q̄ hostis incendia: qui acerbiorē uocant blandientē: admonentē: & redimētē
deum: q̄ pſequentē: dominantē trucidantēq; diabolum: q̄q si de patre intellige-
rent: de castigatione gauderēt: & si praeuideret̄ fructus eruditioñis: es̄et discipli-
na tollerabilis: ac pp spē: quæ nunc gētib⁹ data est: ante uero nō fuerat: leuiora
ducent̄: & si grauiora paterent̄: q̄q cōtemptus miseriarę possunt etiā a suis di-
scere: apud quos sūma mala pro sūmis bonis existimata sunt tantū: ut gloriā fa-
mæ cælebrē atq; illustrē cōsequerent̄: p quos colligi dat̄: q̄ta nobis: qbus æterni-
tas beata p mittit̄: sint tollerāda pro uita: cū illi tāta potuerit tollerare pro fama.

Romani Siculos & Pœnos uicerunt: & Regulus serpentem miræ magnitu-
dinis interfecit.

Nno ab urbe cōdita.cccc.lxxxiii. Appio Claudio & Quinto Fabio
a consulibus: Mamertinis: quo& Messana nobilis Siciliæ ciuitas erat:
auxilio cōtra Hieronē Syracusanum regē: & Pœno& copias Hieroni Hiero ui-
iūctas Appiū Claudiū cōsulē cū exercitu misere Romani: qui tā celeriter Syra c̄tus.
cusanos Pœnosq; supauit: ut ipse quoq; rex re& magnitudine pterritus ante se ui-
ctum q̄ cōgressum fuisse pdiderit: qui ex infractis uiribus amissaq; fiducia: cum
pacem supplex rogaret.cc, argenti talentis iussu consulum mulctatus accēpit.

PAVLI OROSH

Consules itaq; Agrigentū Siciliæ ciuitatē adentes: ibi præsidia Pœnor̄ opibus ualloq; cinxerūt. Cūq; inclusus ca obsidione senior Hānibal impator Pœnor̄ ad summā egestatē redactus esset: Hāno impator nouus Carthaginensiū cū equiti/ bus. M.d.&c. xxx. peditū milibus. xxx. etiā elephantis ex improviso intercessit: expugnationēq; ciuitatis paulisp distulit: sed cōtinuo ciuitas capta est. Pœni ma/ xiimo bello uiicti & p̄figati. xi. elephanti in potestate redacti. Agrigētini sub co/ rona oēs uenditi sunt. Hānibal senior facta cū paucis eruptione diffugit. Gneo

Hāniba/ lis senio/ ris fuga/ Cornelio Afina & Gaio Duilio cōsulibus: cū Hānibal senior orā Italiae mariti/ mā instructa. lxx. nauiu classē uastaret: Romani & ipsi classē fabricari atq; in/ strui præcipiūt: quod Duilius cōsul celeriter impleuit. Nā intra. lxx. diē qua ar/ bores cæsæ erāt. c. xxx. nauium classis deducta in ancoris stetit Cornelius Afina/ cōsul alter cū. xvi. nauibus Liparā insulā petit: ubi ab Hānibale: quasi ad collo/ quium pacis euocato: Punica fraude captus: atq; in uinculis necatus est. Q uod ubi Duilius alter cōsul audiuit: cū. xxx. nauibus aduersus Hānibalē pfectus est. Cōmiso nauali p̄celio Hānibal amissa nauī: qua uehebaē scapha subductus au/ fugit. xxx. naues eius & una captæ. xiii. mersæ. iii. M. hominum occisa. vii. M. capta referunt̄. Postea Carthaginēs Gaio Aqlio Floro & Lucio Cornelio Sci/ pione cōsulibus Hānonē in locū Hānibalis subrogatū pro Sardis Corsis defen/ sandis: nauali p̄celio p̄fecerūt: qui a Scipione consule uiictus: amissō exercitu ipse cōfertissimis hostibus se imiscuit: ibiq; interfectus est. Eodē anno. iii. M. ser/ uor̄: &. ivi. M. naualiū sociō in urbis Romæ excidiū cōiurarūt: & nisi matu/ rata p̄ditio cōsiliū præuenisset: destituta præsidio ciuitas seruili manu periisset. Anno ab hoc p̄ximo Calatinus cōsul Camerā Siciliæ urbē petens temere in an/ gustias deduxit exercitū: quas Pœnor̄ copiæ iādudū p̄astruxerāt. Cui cū oīno nulla uel obistēdi uel euadēdi facultas esset: Calphurnii flāmæ uirtute & ope li/ beratus est: qui lecta. ccc. uirō manu in sessum ab hostibus tumulū occupauit: & in se Pœnos oēs pugnādo cōuertit donec Romanus exercitus obseſſas angu/ stias hostē nō urgēte transiret. Cæsi sunt in eo p̄celio oēs. ccc. solus Calphurnius quis multis cōfossis uulneribus & cadaueribus obiectus euasit. Hānibal senior a Carthaginēsibus iter̄ classi p̄positus infelicitē cū Romanis nauali p̄celio cōgressus & uiictus est: ab exercitu suo seditione orta lapidibus cooptus interiit. Attilius cōsul Liparā Melitāq; insulas Siciliæ nobiles puagatus euertit. Cōsules in Aphricā iussi trāsterre bellū cū. ccccxxx. nauibus Siciliā petierūt: qbus Ha/ milchar Pœnor̄ impator & Hāno classi p̄fectus occurrit. Cōseruo nauali p̄ce/ lio Carthaginēs in fugā uersi. lxiii. naues p̄diderūt. Victores cōsules in Aphri/ cam cōuersi sunt. Primāq; omniū Clipeā urbē in ditionē recæperūt. Inde Car/ thaginē perentes. ccc. aut eo amplius castella populati sunt: infestaq; Carthagini/ signa circūtulerūt. Manlius cōsul ab Aphrica cū uiictici classe decedens. xxvii. . M. captiuō cū ingētibus spoliis Romā reuexit. Regulus bellū Carthaginēs/ sortitus: iter cū exercitu faciēs haud p̄cul a flumine Bragada castra cōstituit: ubi

Serpens miræ ma/ gñitudi/ nis. cū plurimos militū aquādi necessitate ad flumē descēdentes serpēs miræ magni/ tudinis deuoraret: Regulus ad expugnādā bestiā cū exercitu p̄fectus est. Sed ni/ hil in tergo eius p̄ficiētibus iaculis atq; omni telō iectu irrito: quæ per horren/ dam squamæ cratē quasi per obliquā scutō testudinē labebat. Mirūq; in mo/

*Fuor̄
cōiurā*

dum ne corpus læderet ab ipso corpore pellebant: cū insup magnā multitudinē
 morsu cōminui: impetu proteri: halitu etiā pestifero exanimari uideret: ballistas
 deferri imperauit per quas saxū murale spinæ eius incussum cōpagē totius cor
 poris dissoluit. Talis siquidē est natura serpētis: ut cū pedibus carere uideat: co
 stis tñ & squamis quas a summo gutture usq; ad imā aluum parili mō dispositas
 habet: ita instruat ut squamis: quasi unguibus: costis quasi eruribus innitatur.
 Non. n. ut uermis: cui spinæ rigor nō est & in directū corpusculi sui partes gra
 datim porrigēdo cōtractas: cōtrahēdo porrectas motū explicat: sed alternis intē
 ta conatibus latera sinuosa circūfert: ut p exteriorē spinæ curuaturā rigentē co
 starum aciē tendat: costis aut̄ natura ad summū rectis squamae ungulas figat:
 quod uicissim & celeriter agēdo nō solū plana plabit: sed etiā cōuexa cōscēdit:
 tot uestigiis instructa: quot costis. Huius itaq; rei causa est: ut si in qualibet cor
 poris pte ab alio usq; ad caput iētu aliquo collidat: debilis reddita cursum h̄c
 nō possit: qd ubiq; illi iētus inciderit: spinā soluit: per quā costas pedes & mo
 tus corporis agebantur. Vnde etiā hic serpēs qui tādiu tot iaculis inuulnerabilis
 obstitit: ad unius saxi iētu debilis cessit: ac mox circūuentus telis facile oppres
 sus est. Coriū aut̄ eius Romā deuectū: quod fuisse. cxx. pedū spatio ferūt: aliquā
 diu cunctis miraculo fuit. Regulus aduersus tres impatores idest Hasdrubales Regulus
 duos & accitū ex Sicilia Hamilcarē atrocissimū bellum gessit: in quo cæsa sunt
 Carthaginēs. xvii. M. capta autem. v. M. elephanti. x. &. viii. abducti: oppida
 .lxxxii. in deditōne cessere Romanis. Carthaginēses fracti bellis: & cladib⁹ exi
 naniti pacē a regulo poposcerūt sed cum intolerabiles & duras cōditiones pacis
 audissent: tuti⁹ rati sese armatos mori q̄ miseros uiueat: precio nō solū Hispanoꝝ
 uel Galloꝝ auxilia quæ iā dudū plurima habebāt: sed etiā Græcoꝝ cōparāda du
 xerūt. Itaq; Xanthippū Lacedæmonioꝝ regē cū auxiliis accitū ducē bello præ, Xanthip
 fecerūt. Xanthippus inspectis Pœnoꝝ copiis atq; in cāpū deductis: longe in me pus
 lius mutato apparatu: pugnā cū Romanis inseruit. Ingēs ibi ruina uiriū Roma
 narum fuit. Nā. xxx. M. Romanorū militū in illa tūc cōgressione pstrata sunt.
 Regulus ille dux uir nobilis cū. d. uiris captus est: & i catenas cōiectus. decimo
 demū anno Punici belli nobilē triūphū Carthaginēsib⁹ præbuit. Xanthippus tā
 audacis facti cōscius rex instabiliū mutationē timēs ilico ex Aphrica migravit
 in Græciā. Igit̄ Aemili⁹ Paulus & Fului⁹ nobilior cōsules auditā captiuitate re, Paul⁹Ae
 guli & clade exercitus Romani trāsire i Aphricā cū classe. cc. nauīū iussi Clipeā milius
 petunt. Eo Carthaginēses cū pari classe cōfestim uenerūt: nec differre potuit na, Fuluius
 uale certamē. c. iiiii. naues Carthaginēsū demersæ. xxx. cū pugnatoribus captæ.
 Præterea. xxxv. M. militū cæsa sunt. Romanorū aut̄ nouē nauibus deprehensis
 .M. c. periere milites. Cōsules aut̄ Clipeæ castra posuerūt. Duo Hánones impa
 tores Pœnoꝝ eo rursus cū exercitu magno cōuenerūt. Prælio cōmisso. ix. M. mi
 litū pdiderūt. Sed & tunc apud Romanos nūq̄ diuturna felicitas erat: & qua
 lescūq; successus magnis cōtinuo malorū molibus obruebant. Cum itaq; Roma
 na classis ad Italiā prædis onusta remearet: infando naufragio euersa est. Nam Naufra
 ex. ccc. nauibus. cc. xx. pierunt. lxxx. uix abiectis oneribus liberatæ sunt. Hamilgia duo
 car dux Pœnoꝝ cū exercitu in Numidiā Mauritaniāq; missus: postq; hostiliter Roma
 eruēteq; in uniuersos egit: q̄ regulū libēter suscepisse dicerent. M. argēti talētis. norum

§.xx.M.boum reliquos condemnauit.Principes autē oīum populorū patibulo suffixit.Tertio anno sicut semp īdomitus furor cito piculorū obliuiscit.Serui lius Cæpio & Sēpronius Blesus cōsules.cclx.nauibus in Aphricā trāsgressi uniuersam orā maritimā:quæ circa syrtes iacet:depopulati sunt:atq; in supiora progressi:captis euersisq; ciuitatib⁹ plurimis ingentē prædā ad classem deuexerunt.Inde cum ad Italiā redirēt:circa Palinuri p̄montorium:quod a Lucanis montibus in altum excurrit:illisi scopulis.c.l.naves onerarias nobilēq; prædā crudeliter acq̄litā infelicitē pdiderunt.Vicit aliqñ apud Romanos improbissimā cupiditatē enorimitas miseriaq;.Nā p̄es:qui bus nauticæ rei iam pertesum erat:de creuere ne amplius q.Ix.nauū classis ad subsidium haberef Italiae:quod qdem decretum cōtinuo adacti indomita cupiditate rupunt.Præterea Cotta consul in Siciliam transgressus plurimis p̄ciliis aduersus Pœnos & Siculos terra mariq; pugnauit:& p totā Siciliā partim hostiū:partim etiā sociorū inhuimanas strages reliquit.Lucio Cæcilio metello Gaio Furio Placidio cōsulib⁹ Hasdrubal nouus Carthaginēsium impator cum elephātis.c.xxxiii.& eq̄tum:peditumq; amplius nensium .xx.M.Lilybeum uenit ex Aphrica:& cōtinuo cū Metello cōsule apud Panor strages. mū pugnā cōseruit.Sed Metellus uim magnā belluaq; timens prius eas magno usus cōsilio uel in fugā:uel in mortē egit:& sic facile quis magnā uim hostium supauit.xx.M.Carthaginēsū i eo p̄cilio cæsa sunt.Elephāti quoq;.xxvi.interfecti.c.iiii.capti:& p Italiā ducti maximū Italī gētib⁹ spectaculū præbuerunt. Hasdrubal cū paucis Lilybeum pfugit:atq; absens a Pœnis capite dānatus est.

Carthaginenses deuicti pacem a Romanis petierunt.

POst hæc fessi tot malis Carthaginēses pacē esse petēdā a Romanis de creuerunt:Ad quā rē Attilium regulum antea ducē Romanū:quē iā per qnq; annos captiuū detinebāt:inter cæteros legatos præcipue mittēdum putauerunt:quē nō impetrata pace ab Italia reuersum:refectis palpebris illigatum in machina uigilādo necauerunt.Alter deinde Attilius Regulus & Mālius Vul sco ambo bis cōsules cum classe.cc.nauium:&c.iiii.legionibus Lilybeum pfecti sunt:quod oppidū in p̄mōtorio situm Romani obsidere conati:supueniēt Hā nibale:qui Hamilcharis fuit filius uiicti:maiore exercitus sui parte perdita:ipſi ægre euaserunt.Post hos Claudius cōsul cum classe.cxx.nauū ad drepani portum contra hostē pfectus:ibiq; mox exceptus classe Pœnorū supatus est.Et ipse quidē cum.xxx.nauib⁹ Lilybeum in castra cōfugit.reliquæ oēs.hoc est.lxxxxx.aut captæ aut demersæ fuerunt.viii.M.militū cæsa.xx.M.capta referunt.Gaius quoq; iunior collega Claudiū uniuersam classem naufragio amisit.Anno etiā cōsequēti classis Punica in Italiā trāsiit.Eiusq; plurimas partes lōge lateq; uasta uit.Interea Luctatius cum classe.cc.nauū in Siciliā trāsuectus:dum apud Dre panum ciuitatē pugnā inter primores Siciliæ cieret:transfixo femore ægerrime cum iā obrueret erectus est.Porro autē Pœni cum.cccc.nauibus magnisq; copiis ad Siciliā duce Hānone cōcurrunt.Nec tamen Luctatius segnior:imo cōsilia Pœnorū celeritate mira præuenit.Postq; pxime sibi utrorumq; classes apud Aegades insulas per totā noctem intertextis p̄pmodum ancoris cōstituerunt:orta luce prior Luctatius signum bello dedit.Crudescente pugna uiictus Hāno nauē auerit:& dux fugæ primus fuit.Aliq̄ta cū eo pars exercitus sui Aphricā

Reguli
mors.

Naufra
gium.

petunt. Alii cōfugere Lilybeum sexaginta tres Punicæ naues captæ sunt. cxxv. demersæ. xxxii. M. hominum capta. cæsa. xiiii. M. fuere. Romanorū aut. xii. naues demersæ sunt. Luctatius deinde ad Ericinam ciuitatem: quā Pœni tenebant: uenit. Ibiq; duo. M. Carthaginensium conserta pugna interfecit.

Carthaginenses petitam pacem consequuntur.

Vnc Carthaginenses præcipiti festinatione ad Luctatium cōsulem ac deinde Romā mittunt: Orant pacem: quā cōditionibus ante ppositis illico cōsequuntur. Conditiones aut erant ut Sicilia Sardiniaq; decederent: pro quo impensis bellicis puri argenti. iii. M. talentorū Euboicorū: æquis pēsionibus per annos. xx. pēderent. Huius pacis cōditio habita est post annū. iii. & .xx. ex quo bellū Punicū primū fuerat inchoatū. **Q**uis rogo duarū ciuitatū unū bellū per annos. xxiii. gestū fando explicet: quos reges Carthaginēsium: quot cōsules Romanorū: quot agmina exercituum: quātū numerū nauium cōtraxerit: profigarit: oppresserit: & tum demū si illa ad plenū perpēsa uideantur: de præsentib⁹ judicet. Anno ab urbe cōdita. dvii. repentina subuersio ipsius Romæ præuenit triumphū Romanorū. Neq; enim temere dixerim quādo nō uel modicā lœticia Romæ supueniens repete q̄ grauissimus luctus oppresserit. Si quidem Q unito Luctatio Catulo Aulo Mālio cōsulibus diuersæ igniū aquarūq; clades pene absūplere urbem. Nā Tyberis insolitis auctus imbrīb⁹: & ultra opinionē uel diu turnitate uel magnitudine redūdās oia Romæ ædificia in plano posita deleuit. Diuersæ qualitates locorū ad unā cōuenere perniciē: quoniā quæ segnior redundatio tenuit: madefacta dissoluit: & quæ cursus torrētis inuenit: impulsa deiecit. Aquarū grauissimā cladē grauior ignis secuta uastatio est: qui ignis icertū unde surrexerit plurimas ciuitatis partes puagatus: cū hominū domorūq; miserabilē stragē fecisset: tū etiā tantū opum uno incendio cōsumpsit: q̄tū plurimæ & peregrinæ uictoriæ cōferre nō possent. Dehinc cū oia in circuitu fori popularetur: Vrbis in cendium / 56/ adēm Vesta corripuit. Et nec sibi siqdē diis subueniētibus: ignē illū qui æternum putabat: tēporarius ignis oppressit. Vnde etiā Metellus dū arsuros deos eripit: uix brachio semiusto ablatus aufugit. Tito Sépronio Gracco & Gaio Valerio Fultone cōsulibus cū Phaliscis bellauere Romani. Eoq; prælio. xv. M. Phaliscorū interfecta sunt. Galli bellum Romanis intulerunt.

Odem anno Galli Cisalpini noui extitere hostes: aduersum quos uaria sorte bellatum est. Nam in primo cōflictu Valerio consule. iii. M. d. cecidere Romanorū. Secundo. xiiii. M. Galloq; cæsa. ii. M. capta sunt. Sed ob priorē cladem triumphus cōsuli denegatus est. Tito Manlio Torquato. Gaio Attilio Bubulco cōsulibus Sardinia insula rebellauit: auctoribus Pœnis: unde mox Sardi subacti & oppressi sunt. Carthaginensibus aut uiolatoribus pacis: quā ipsi poposcissent: inferri bellū decretum est. Contra Carthaginenses pacem suppliciter poposcerunt. Et cum hi missis legatis nihil p̄fecissent: post etiā. x. princibus bis æque supplicantibus nec impetrarent: nouissime Hānonis hominis minimi inter legatos oratione meruerūt. Hoc anno porta Iani gemini Porta Ia clausa est: quia nūsq; eodem anno bellum erat: quod sub Numa solum Pompilio ni clausa rege prouenerat. Hic demum nobis tacendum est: & quia tempora quidem cōferti nostra nullo modo possunt: silentio trāsmitti expedit: ne obtrectatores dieg

uitæ suæ ad insultandum potius sibi hoc strepitu suscitemus. Ecce portæ Iani clausæ fuerunt. Foris bellum Romanorū non fuit. Omnes sibolem suā in gremio suo cōquiescentem Roma continens nō superauit.

Post primū punicū bellum Roma uno anno post.cccc.lx.annos quicuit.

T hoc quādō: post primū bellum Punicum. post quantum temporis: post annos quadringētos sexaginta. quādiu: anno uno. & quid altero subsecutum est: ut de cæteris taceam: bellum Gallicum: & Hannibal cum bello Punico secūdo. Heu mihi cognouisse hæc & denudasse. Quinetiam me pudet. pax ista unius anni: uel magis umbra pacis. lenimētū miseriārum: an incentiuū malorū fuit: stillicidium istud olei in mediū magnæ flāmæ cadens extinxit somitem tanti ignis: an aluit: Parū aquæ frigidæ ardentissimis haustū in febribus sanavit ægrotū: an potius incendit: per annos ppe. dcc. idest ab Ho/ stilio Tullo usq; ad Cæsarem Augustū una tantūmodo æstate Romana sanguinem uiscera non sudarunt. & inter plurimas magnorū sacerdotiorū ætates misera ciuitas: uere misera mater: uix uno tépore a timore luētuū: ut non dicam ab ipsis luctibus conquicuit. Hoc si quisquā hominū tam parum in uita sua quietis habuisse: nūquid uel uixisse diceretur? Aut si quisquā per totum annum dolorib; & cruciatibus angatur: medio autē anni ipsius spatio unū tantū diem tranquillum: & sine cōflictationibus transigat: nūquid ex eo die leuamentū malorū accipiet: ac nō totum annū miseriis deputabit? Sed illi inquit hunc annum pro glo/ rioso signo infatigabilis uirtutis collocauerunt: atq; utinā pro obliuione calamitatis cōtinuæ præterissent. Nam sicut in corpore hominis ita demū dignoscitur lepra: si uariatim iter sanas cutis partes color diuersus appareat: at si ita se ubiq; diffundat ut omnia unius coloris: quis adulterari faciat periit illa discretio: ita si labor cōtinuus æquili tolerantia: sine respirandi appetitu perfluxisset: intentio uoluntatis & electio cōsuetudinis diceretur. Cum autē in hoc pauxillū ocii tantope uel maiorū gaudia: uel minorū studia reclinantur: pfecto discernitur: & quā iocunditatē habuerit hæc breuitas: & quā amaritudinē illa plixitas: hoc est. quies illa q̄ grata fuisset: si diurna mansisset: & hæc incessabilis miseria q̄ etiam uitāda fuerit: si uitari quacunq; potuisset. Anno ab urbe cōdita. dcliii. Hamilchar dux Carthaginensium ab Hispanis in bello cū aliud bellū aduersus Romanos clā pararet: occisus est.

Legati Romanorū ab Illyriis interfecti:

Equenti anno legati Romanorū ab Illyriis interfecti sunt. Post cum ipsis Illyriis atrocissimū bellum gestum est. in quo multis oppidis pulisq; deletis: reliqui se Fulvio Posthumioq; consulibus dediderunt. Tertio deinceps anno miserā ciuitatem sacrilegis sacrificiis male potentes funeris stauere pontifices. Nāq; decem uiri consuetudinē priscae superstitionis aggressi Gallum uitum & Gallam foeminā cum muliere simul Græca in foro boario uiuos defodérūt. Sed obligamentū hoc magicū in contrariū cōtinuo uersum est. Nāq; diras illas: quas fecerant externorū mortes fedissimis suorū cædibus expiauerunt. Siquidem Lucio Aemilio Catulo Gaio Attilio Regulo consulibus magna formidine cōsternatus senatus defectione Cisalpinæ Galliæ: cum etiā ex ultiore Gallia ingens aduentare exercitus nunciaretur: maxime gessatorū quod nomen non gentis sed mercenarioꝝ Gallorum est. Itaq; permoti consules totius

Hamil/ charis
mors.

Galloꝝ
ipetus.
Cennate

Italiae ad præsidium imperii cōtraxere vires. Quo facto in utriusq; cōsulis exercitu. dccc. M. armatorū fuisse referūtur: sicut Fabius historicus: qui eidem bello interfuit: scribit. Ex quibus Romanorū & Campanorū fuerunt peditū. ccclxviii. M. Equitum uero. xxvi. M. dc. cætera multitudo sociorū fuit. Cōmissio prælio apud Arretium Attilius cōsul occisus est. lxxx. M. Romanorū: nec saltem tanta: quāta eos terrere debuit: cæsa sui parte fuderūt. Nam. iii. M. eorū tūc imperfecta historici tradūt: quod ideo ignominiosius turpiusq; est. tam paucis amissis tanta agmina diffugisse: quia se in aliis uictoriis nō uiribus animorū præualuisse: sed belloq; prouentibus prodiderūt. Q uis enim rogo in exercitu Romanorū crede/ret numerū istum fuisse saltē: nō dico fugisse? Post hæc secūdū cum Gallis prœ/ lium gestum est: in quo plane. xl. M. trucidata sunt Galloꝝ. Sequēti anno Man lius Torquatus & Fulvius Flaccus cōsules primi trans Padū Romanas duxere legiōes. Pugnatū est ibi cum Insubribus Gallis: quoꝝ imperfecta sunt. xxiii. M. quinq; M. capta. Eo deinde anno: qui huic p̄ximus fuit: dira miserā urbem ter/ruere pdigia. Miserā utiq;: quæ hinc fremitu hostiū: inde nequicia demonū ter/rebatur. Nāq; in Piceno flumine sanguis effluxit: & apud Tuscos cœlum ardere Prodigia uisum est: & Arimini nocte multa lucē claram effulsiſſe: ac tres lunas distatibus cœli regionibus exortas apparuisse. Tunc quoq; magno terræmotu Achaia & Rhodus insulæ adeo cōcussæ sunt: ut labentibus uulgo tectis ingens ille quoq; Colossus rueret. Eodē anno Flaminius cōsul cōtéptis auspiciis: quibus pugnare phibebatur: aduersum Gallos conflixit: & uicit. In quo bello octo milia Galloꝝ Galloꝝ cæsa. decem & septem milia capta sunt. Post hoc Claudius cōsul Gessatoꝝ. xxx. strages. 43/ milia deleuit: ubi etiā ipse Viridomarꝝ regem in primā aciem p̄gressus occidit: & inter multa Insubriū quos ad deditio[n]ē coegerat oppida: Mediolanū quoq; urbē florentissimā cepit. Deinde Istri noui hostes excitati sunt: quos Cornelius Minutiusq; cōsules multo quidem Romanorū sanguine subegerūt. Emergit hic paululū antiquus ille Romanorū improbae laudis etiā de parricidiis appetitus. Nam Fabius censor Fabiū Buteonē filiū suū furti insimulatū interfecit: dignū se facinus: q; pater uel parricidio plectendum duceret: quod ne leges quidē: nisi multa pecuniæ aut summū exilii circa quēlibet hominū censuerunt.

Hánibal Romanis infestissimus.

a Nno ab urbe cōdita. dxxxivii. Hánibal Pœnorum imperator Sagun Hánibal tum florentissimā Hispaniæ ciuitatem: amicam populi Romani: pri mū bello petitam: deinde obsidione cinctam: & fame excruciatam omniaq; for/ titer contemplatione fidei: quā Romanis deuouerant: digna indignaq; tolerantē .viii. demū mense deleuit. Legatos Romanorū ad se missos iniuriuosissime etiam excidiū. a cōspectu suo abstinuit. Exinde odio Romani noīs: quod patri Hamilchari: cū esset. ix. annos natus: fidelissime alias infidelissimus ante aras iurauerat: Publio Cornelio Scipione & Publio Sépronio Longo cōsulibus Pyreneos mótes trās/ gressus inter ferocissimas Gallos: gentes ferro uiā aperuit. & nono demum die a Pyreneo ad alpes puenit: ubi dum montanos Gallos repelleret ab ascensu: obni/ tentes bello superat: atq; inuias rupes igni ferroq; rescindit. quadruduū cōmora/ tus: quinta demū die cum maximo labore ad plana Italiae peruenit. Fuisse tunc exercitum eius centum milium peditum. &. xxx. M. equitum definiunt. Scipio

cōsul Hānibali primus occurrit: cōmissōq; p̄cēlio apud Ticinum ipse grauiter Roma/ uulneratus per Scipionē filiū admodū p̄t̄extatū qui post Africānus cognō nor̄ stra minatus est: ab ipsa morte liberat⁹ euasit. Cāsus est ibi pene oīs Romanus exer ges. Pugnat⁹ est deinde eodem cōsule ad flumen Trebiā: iterūq; Romani pari clade supati sunt. Sempronius cōsul cognito collegæ casu a Sicilia cū exercitu rediit: qui similiter apud eundē fluuiū cōgressus amisso exercitu pene solus ea sit. In eo tñ p̄cēlio etiā Hānibal sauciatus est: qui postea cū in Hetruriā primo uere transiret: in summo Apēnino tēpestate correptus biduo cōtinuo īmobiliter cū exercitu niuib⁹ cōclusus & onustus obriguit: ubi magnus hominū numerus iumenta q̄plurima: elephāti aut̄ pene oēs frigoris acerbitate perierunt. At uero alter tunc Scipio frater cōsulis Scipionis in Hispania plurima bella gesit. Ma gonem quoq; P̄enorum ducem bello uicit & cepit.

Prodigia q̄plurima.

Prodigia Iris tunc etiā Romani pdigiis territi sunt. Nā & solis orbis minui uisus est. & apud Arpos parvæ in cœlo uisæ. Sol quoq; pugnasse cū lūrgibor na. apud Capenas intra diē duas lunas ortas. in Sardinia sanguine duo scuta su dauisse. in Phaliscis cœlū scindit: uelut magno hiatu uisum. apud Antiū metentibus cruentas spicas in corbē decidisse. Iḡit̄ Hānibal sciens Flaminiū cōsulē folium in castris esse: quo celerius imparatū obrueret: primo uere p̄gressus arripuit p̄piorē: sed palustrē uia: & tū forte Sarnus late redūdans pēdulos & dissolutos campos reliquerat: de quibus dictū est. & quæ rigat æquora Sarnus: in quos cū exercitu Hānibal p̄gressus nebulis maxime: quæ de palude exhalabāt: p̄spectū auferētibus: magnā partē socior̄ iumentorūq; p̄didit. Ipse aut̄ uni elephāto: qui Hānibal solus supfuerat: supsedens uix difficultatē itineris euasit. Sed oculum: quo dudu oculum iam egrotauerat uiolētia frigoris & uigiliar̄ ac laboris amisit. Vbi uero p̄ximus amisiit. castris Flaminii cōsulis fuit: uastatione circūiacentiū locor̄ Flaminiū in bellum excitauit. Hæc pugna ad Thrasumēnū lacum facta est: ubi exercitus Romanus infelicissime arte circūuentus Hannibal funditus trucidatus est. Ipse quoq; Pugna consul occisus. xxiii. M. Romanor̄ in eo p̄cēlio cāsa: sex. M. capta referuntur. ad Thra De exercitu uero Hannibal. ii. M. ceciderunt. Famosum hoc apud Thrasumē sumenū num lacum certamen fuit tanta clade Romana maxime: cum ita intentus pu lacum. gnantium ardor extiterit: ut grauissimum terræmotum: q̄ tunc forte tam uehē mens factus est: ut urbes diruisse: mōtes transtulisse: discidisse rupes: & flumina retrorsum coegisse referatur: pugnantes omnino nō senserunt. Factam ad Thrasumēnū ruinam sequitur pugna Cānensis: quāvis Fabii Maximi dictatoris tem pus medium fuerit: qui impetum Hannibal cunctando tardauit.

Pugna Cannensis.

a Nno ab urbe condita. d. xl. Lucius Aemilius Paulus & Publius Terentius Varro consules cōtra Hannibalem missi impatientia Varro nis cōsulis infelicissime apud Cānas Apuliæ uicum omnes Romanæ spei uires pene perierunt. Nam in ea pugna. xlivi. M. Romanor̄ imperfecta sunt: qq; & de exercitu Hannibal magna pars cāsa est. Nullo tamen Punico bello Romani adeo ad extrema internitionis adducti sunt. Periit enim in eo consul Aemilius Paulus. Consulares autem & prætorii uiri. xx. interfici sunt. Senatores uel capti

uel occisi sunt. xxx. nobiles uiri. ccc. pedestriū militū. xl. M. equitum. iii. M. d.
 Varro cōsul cum. l. equitibus Venusium fugit. Nec dubiū est ultimū illum diē Strages
 Romāni status futurū fuisse: si Hannibal mox post uictoriā ad peruadendam Cānensis
 urbem contendisset. Hannibal in testimoniuū uictoriæ suæ tres modios annulo-
 rum aureoꝝ Carthaginem misit: quos ex manibus intersectorum equitū Roma-
 norum senatorūq; detraherat. Vsq; adeo autē ultima desperatio reipublicæ apud
 residuos Romanos fuit: ut senatores de relinquenda Italia sedibusq; quærendis
 consilium incundum putarint. Quod auctore Cæcilio Metello confirmatum
 fuisset: nisi Cornelius Scipio Tribunus tunc militū idem qui postea Aphrica-
 nus fuit: districto gladio deterruisset. ac potius pro patriæ defensione in sua uer-
 ba iurare coegisset. Romani ad spem uitæ: quasi ab inferis respirare ausi dicta-
 storem Decium Iunium crearūt: qui delectu habito ab annis decem & septem
 immaturæ inordinatæq; militiæ quattuor legiones undecunq; contraxit. Tunc
 etiam seruos spectati roboris ac uoluntatis: uel oblatos: uel si ita opus fuit: publi-
 co precio emptos sub titulo libertatis sacramento militiæ adegit. Arma quæ de-
 erant tēplis detraherūt. egenti ærario priuatæ opes refusæ sunt. Ita equester or-
 do: ita plæbs trepida: oblitæ studioꝝ: in cōmune cōsuluit. Iunius quoq; dictator
 antiquum Romanæ miseriæ factum recolens pro supplémento exercitus edicto:
 uel ut Asylo patesfacto: homines quicūq; sceleribus ac debitib; obnoxii essent: im-
 punitate permitta militiae mancipauit: quoq; numerus ad sex. M. uirorum fuit.
 Campania uero uel potius omnis Italia ad Hannibalem desperata penitus Ro-
 mani status reparatione defecit. Post hoc Lucius Posthumius prætor aduersum Cāpaniæ
 Gallos pugnare iussus cum exercitu cæsus est. Deinde Sempronio Graccho &
 Quinto Fabio Maximo cōsulibus Claudius Marcellus ex prætore p̄consul de-
 signatus Hannibalis exercitū p̄celio fudit. Primusq; post tantas reipublicæ rui-
 nas spem fecit Hannibalem posse superari. Scipiones aut̄ in Hispania Hasdrub-
 ale P̄enorum imperatorem ad Italiam exercitum comparant̄: grauissimo
 bello oppresserunt. Nam. xxxv. M. militum de exercitu eius uel cæde: uel ca-
 ptione minuerunt Celtiberos milites: cum primum externam manum Roma-
 ni in castris habere cœperūt. præcio sollicitatos ab hostiū societate in castra sua
 duxerunt. Sempronius Gracchus proconsul ab hospite suo Lucano quodam du- Sempro
 stus in insidias occisus est. Centenius Penula centurio decerni sibi ultro bellum nius
 aduersum Hānibalem petiit: A quo cum octo. M. militum: quos in aciem edu- Gracch⁹
 xerat: cæsus est. Post hunc Gneus Fulvius prætor ab Hannibale uictus amiss⁹ Cétenius
 exercitu uix evasit. Pudet recordationis. Quid enim dicam improbitatem ma- Penula
 gis: an miseriā Romanorum: immo uerius uel improbam miseriam: uel miserā Gneus
 improbitatem? Q uis credat eo tempore: quo ærarium populi Romani egenā Fulvius
 stipem priuata collatione poscebat. miles in castris: nō nisi aut puer: aut seruus.
 aut sceleratus: aut debitor: & ne sic quidem numerus idoneus erat: senatus in cu-
 tria omnis pene nouitius uidebatur. Postremo cum ita imminutis fractisq; omni-
 bus desperaretur: ut consilium de relinquenda Italia subiretur: eo tempore cum
 unū domesticū bellum: ut diximus: ferri uix ullo modo posset: tria insuper trās-
 marina bella quis credat fuisse suscepta: unum in Macedonia cōtra Philippum
 potentissimum Macedoniæ regem: Alterum in Hispania contra Hasdrubalem

PAVLI OROSII

Hánibalis fratrem: Tertium in Sardinia contra Sardos: extra hoc: Quartum Hánibalis: quo in Italia premebantur: & tamen fortis in alterutrum desperatio in meliora profecit. Nam in his omnibus desperando pugnarunt: pugnando uicerūt. Ex quo euidenter ostenditur: nec tempora tūc fuisse trāquilliora oīis: sed homines miseriis fortiores. Anno ab urbe condita. d. xlīii. Cladius Marcellus Syracusas opulentissimā urbem Siciliæ secūda oppugnatione ui cepit. Q uam cum iam pridem obsedisset. Archimedis Syracusani cuius admirabili ingenio prædicti machinis repulsus expugnare nō potuit.

Hánibal usq; ad Anienem flumen deuenit tertio lapide ab urbe Roma.

Hánibal apud urbem priorem. Ecimo anno postq; Hánibal in Italiā uenerat Gneo Fuluio & Publio Sulpitio cōsulibus Hánibal de campania mouit exercitū. & cum in genti clade omniū per Sidicinum Sinuessanumq; agrum uia Latina profectus ad Anienem fluuiū tribus milibus ab urbe cōsedit: incredibili totius ciuitatis metu cū senatu populoq; diuersis curis trepido matronæ quoq; amenes pauore per ppugnacula currenerent: & conuehere in muros saxa: primæq; pro muris pugnare gestirent. Ipse aut̄ cum expeditis equitibus usq; ad portam Col. linam infestus accessit: deinde omnes copias in aciē direxit. Sed & cōsules Ful. uius & Publius nō detrectauere pugnam. At ubi expositæ utrinq; acies consti. terunt: in cōspectu Romæ prämiū uictoriæ futuræ tantus subito se imber e nu. bibus grādine mixtus effudit ut turbata agmina uix armis retentis in sua se castra colligeret. Deinde cū serenitate redditæ in cāpū copiæ atq; in aciē rediissent: rursum uiolentior fusa tépestas maiore metu mortaliū audaciam coercuit. territosq; exercitus in tentoria refugere coegit. Tūc cōuersus in religionem Hánibal dixisse fertur: potiūdæ sibi Romæ modo uoluntatē nō dari: modo potestatem. Rūdeat nūc mihi obtrectatores ueri dei loco: Hánibali a capessenda subruē daq; Roma utrū Romana restitit fortitudo: an diuina miseratio: an forlīta conseruati isti dedignant̄ fateri: quod Hánibal & uictor extimuit: & cedēs pbauit: An si istā diuinā cautelā per pluuiā de cœlo uenisse manifestum est: ipsam autē pluuiam opportunis & necessariis téporibus nō nisi per christum: qui est uerus deus ministrari: etiam ab huiusmodi hominibus satis certo sciri: nec negari posse existimo. Maxime nunc: quādo ad documentum potentia eius cum siccitate turbante pluuiam poscere assidue cōtigit: & alternis uicibus nūc gentiles: nūc christiani rogāt: nec unq; etiam ipsis testibus factum est: ut optati imbræ superueniant: nisi in die: quo rogari christū & christianis rogare permittitur: procul dubio cōstat: urbem Romā per hunc eundem uerum deum: qui est christus Iesu ordinantē secundū placitum ineffabilis iudicii sui: & tūc affutare fidei credulitatē seruatam fuisse: & nūc pro parte sui incredulam castigatam. At uero Scipioes in Hispania ambo Scipiones a fratre Hasdrubalis interfecti sunt. In Campania interficti Capua capta est a Q uinto Fuluio proconsule. Principes autem Campanorum ueneno mortem sibi consciuerunt: Senatum omnem Capuæ etiam prohibente Senatu Romano Fuluius Supplicio necauit. Interfectis in Hispania Scipioni. bus cum omnibus incusso pauore contantibus Scipio se admodum adolescens ultro obtulisset: & pudēda penuria esset ærarii Claudio Marcello & Valerio Leuino auctoriibus: qui tunc cōsules erant aurum argentūq; signatū ad quāstores

palam omnes senatores in publicum cotulerunt: ita ut nihil praeter annulos singulos: bullasq; sibi ac filiis: & deinde filiabus uxoribusq; singulas tantum auri uncias: & argenti non amplius q; singulas libras relinquerent.

Scipio in Hispania imperiū proconsulare sortitus est.

Cipio annos natus. xxiiii. imperiū in Hispania proconsulare sortitus: Scipio ultiō patris præcipue & patrui animo intendēs pirenum transaphrica gressus primo impetu Carthaginem nouam cepit: ubi stipendia maxima: præsidia ualida: copiae auri argentiq; magnæ Pœnorū habebātur: ubi etiam Magonē fratrem Hānibal captum cum cæteris Romam misit. Leuinus cōsul ex Macedonia rediens Agrigentū urbem Siciliæ expugnauit. Ibiq; Hānonem Aphroditem cepit. xl. ciuitates in deditioñem accepit. xxvi. expugnauit. Hannibal in Italia Gneum Fuluiū p̄cōsulem. Præterea Tribunos. xi. &. vi. M. militum interfecit. Marcellus cōsul cum Hānibale triduum continuum dimicauit. Primo die pari pugna discessum est. Sequenti uictus cōsul. Tertio die uictor octo. M. hostium interfecit. Ipsumq; Hānibalem cū reliquis fugere in castra compulit. Fabius cōsul Maximus Tarentū: quæ a Romanis descuerat: iter expugnauit: & cepit. Ibiq; ingētes copias Hānibal cū ipso duce eius Carthalone deleuit. xxx. M. hominū captiuorū uendidit: precia in fiscum rettulit. Sequenti anno in Italia Claudius Marcellus consul ab Hānibale cum exercitu occisus est. Scipio in Hispania Pœnorū ducem Hasdrubalem uicit: & castris exuit. Præterea. lxxx. ciuitates aut deditioñe: aut bello in potestatē redegit. Aphris sub corona uenditis Scipiōis sine precio dimisit Hispanos. Hannibal utrumq; consulem Marcellum & Crispi successus num insidiis circūuentos interfecit. Claudio Nerone & Marco Liuio salinatore consulibus cum Hasdrubal Hānibal frater ab Hispaniis per Gallias ad Italiā Hasdrubal ueniret: iussusq; a Carthaginensibus ut fratri cum copiis iungeretur: magna se bal intercum auxilia Hispanorū Gallorumq; deduceret: cum maturato aduentu descendit. ficitur. disse iam ex alpibus consulibus proditus fuisset: ab exercitu Romano ignorante Hānibale præuentus cum omni exercitu suo interfectus est. Diu quidē incertus belli euentus fuit: elephantis maxime Romanā infestantibus aciem: qui a militibus Romanis occisi sunt: quos a uolitando uelites uocant: quod genus militiæ pauloante fuerat repertū: ut lecti agilitate iuuenes cū armis suis post terga equi tum sederent: & mox cum ad hostem uentum esset: equis desilirent: & continuo pedites ipsi ex alia parte equitibus: per quos adiecti fuerant: dimicantibus hostem perturbarent. Ab his ergo uelitibus elephati retroacti: cum regi iam a suis nō possent: fabrili scalpro intra aures adacto necabantur. Id genus occidēt: cum opus esset: belluæ idem dux Hasdrubal primus inuenerat. Fuit hoc p̄cio Pœni Metaurus Flumen ubi Hasdrubal est uictus: quasi Thrasumenus lacus: & Cessana Piceni ciuitas ut uicus ille Cānensis. Nam. lxiii. M. de exercitu Hasdrubalis ibi occisa sunt. Capta sunt. v. M. cccc. Quattuor. M. ciuium Romanorum inter eos reperta atq; reuocata sunt: quod uictoribus consulibus solatio fuit. Nam & ab exercitu eorum. viii. M. ceciderunt. Hannibali caput fratris sui Hasdrubalis ante castra projectum est. Quo uiso & simul clade Pœnorū cognita: anno. xiii. q; in Italiam uenerat: refugit in Brutios. Post hæc anno continuo inter Hānibalem & Romanos quies a tumultu bellorum inter-

Velites

cessisse uisa est: quia inquietudo morboꝝ in castris erat: & grauissima pestilentia
Scipio i utriq; exercitus angebant. Interea Scipio uniuersa Hispania a Pireneo usq; ad
Aphricā oceanū in puincīa redacta: Romā uenit. Consul cum Lycinio Crasso creatus in
transit.

Aphricā transit. Hānonē Hamilcaris filiū ducē Pœnoꝝ interfecit: exercitumq;
cius partim eæde: partim captiuitate dispdit. Nam. xl. M. Pœnoꝝ eo prælio oc-
cidit. Sempronius cōsul cū Hānibale cōgressus & uictus Romā refugit. Scipio
in Aphrica aggressus hyberna Pœnoꝝ atq; alia Numidaꝝ: quæ utraq; haud p-
cul ab Utica erāt: Nocte cōcubia fecit incendi. Pœni trepidi cum casu accidisse
ignem putarent: inermes ad extinguendū cōcurrerūt. Quare facile ab arma-
tis superati sunt uel oppressi. In utrisq; castris. xl. M. hominū igni ferroq; cōsum
pta sunt. capta. v. M. duces ipsi miserabiliter ambusti ægre effugerunt. Hasdrubal
imperator Carthaginem pfugus uenit. Itaq; Siphax & Hasdrubal mox pluri-
mū reparauere exercitū: atq; iteq; cum Scipione cōgressi sunt: uictiq; fugerunt.
Siphacem fugientē Lælius & Masinissa ceperūt. Cætera multitudo Cyrrhā cō-
fugit: quā Masinissa oppugnatam in deditiōne recepit. Siphacem ad Scipionē
cathenis uinctum deduxit: quē Scipio cū ingentibus spoliis plurimisq; captiuis
Romā perducendum Lælio tradidit.

Hānibal reuersus est: ut fessis Carthaginēsibus subueniret.

h Annibal in Aphricā redire iussus: ut fessis Carthaginensibus subueni-
ret: flens reliquit Italīā: omnibus Italīi generis militibus qui seq nol-
lent interfectis: cui cum ad Africā littus p̄pinquanti iussus esset quidam de-
nauticis ascendere in arborē nauis: atq; inde speculari: quā regionem teneret: se-
pulchrū dirutum se p̄spexisse respōdit. Abominatus dictum Hānibal: deflexo
cursu ad Leptim oppidū copias exposuit: ubi cōtinuo refecta multitudine Car-
thaginiē uenit: deinde Scipionis colloquiū petiit. Ibi cum diu se attoniti mu-
& Hāni/ tua admiratione duo clarissimi duces suspexissent: infecto pacis negocio præliū
balis col cōsertum est: quod diu magnis ducum artibus dispositum: magnis copiæ mo-
loquium libus gestum: magnis militū uiribus cōsummatū Romanis uictoriā contulit.
Octoginta elephanti ibi uel capti uel occisi sunt. Carthaginēsū interfecta sunt
.xx. M. d. Hānibal omnia & ante prælium & in prælio expertus: cum paucis:
hoc est uix. iiiii. equitibus inter tumultum elapsus Andrumetū confugit. Postea
Carthaginē post. xxx. & sex annos q; inde paruuus cum patre exierat: uenit: Con-
sultantq; senatu nullam esse spem residuā: nisi in petenda pace persuasit. Gaio
Cornelio Lentulo Publio Aelio Peto cōsulibus Carthaginēsibus pax per Scipio
nem uoluntate senatus populiq; concessa est. Naves tamen plus q.d. in altū pro-
ductæ in conspectu ciuitatis incensæ sunt. Scipio iam tunc cognomēto Aphri-
canus triumphans urbem ingressus est: quem Terentius qui postea comicus ex-
nobilissimis Carthaginensibus captiuis pilleatus: quod indulta etiam libertatis
insigne fuit: triumphantem post currum secutus est.

Secundum Punicum bellum finitum est & Macedonicum successit.

Nno ab urbe cōdita. d. xlvi. bellum Punicum secundum finitum est:

a quod gestum est annis. xvii. cui Macedonicū cōtinuo successit: quod

Quintus Flaminius consul sortitus post multa & grauissima prælia:
quibus Macedones uicti sunt: pacem Philippo dedit. Deinde cū Lacedæmoniis

Terenti⁹
comic⁹

Macedo-
nicū bel-
lum.

pugnauit: uicto Nabide duce ipsoq; nobilissimos obsides Demetrium Philippi filium & Armenē Nabidis filium ante currum duxit. Romani captiui: qui sub Hānibale per Græciā uēditi fuerāt: uniuersi recepti: capitib⁹ ratis: ob detersam seruitutē: currum triūphātis secuti sunt. Eodē tpe Insubres Boii atq; Cenomāni contractis in unum uiribus. Hamilchare Pœnor⁹ duce qui in Italiā remanserat Cremonā Placentiāq; uastantes difficillimo bello a Lucio Fuluio prætore supati sunt. Postea Flaminius p̄cōsul Philippum regē & cum eo Thracas Macedonas Illyrios multaq; præterea gentes quæ in auxilium eius uenerant: bello subegit. Victi Macedones castra amiserūt. viii. M. hostium eo die cæsa. v. M. capta Po- lybius scribit. Valerius dicit. xl. M. trucidata. Claudius uero. xxxii. M. interfec- ta cōmemorat. Sed hæc uarietas scriptor⁹ utiq; fallacia est. Fallaciæ autē causa pfecto adulatio est dum uictores laudes accumulare uirtutēq; patriæ extollere uel præsentibus uel posteris studēt. Alioquin inquisitus nō fuisset numerus: nec qualiscūq; fuisset expressus: q; si gloriosum est duci & patriæ plurimos hostium peremisse: qto magis lātum patriæ & duci beatū potest uideri suoq; uel nullos uel paucissimos perdidisse. Ita lucidissime patet q; simili impudentia mentiendi qua occisor⁹ hostium numerus dicitur: socioq; quoq; amissor⁹ damna minuunt: uel etiam oīno reticentur. Igitur Sempronius Tuditanus in Hispania citeriore bello oppressus cū omni exercitu Romano imperfectus est. Consul Marcellus in Hetruria a Boiis oppressus magnā partē exercitus p̄dedit: cui postea Eurius cō- sul alter auxilio accessit. Atq; ita uniuersam Boior⁹ gentē igni ferroq; uastantes p̄pmodum usq; ad nihilum deleuerunt. Lucio Valerio Flacco Porcio Marco Catone cōsulibus Antiochus rex Syriæ bellū cōtra populū Romanū instruens Antiochus in Europā trāslit ex Asia. Tūc etiā Hānibal ppter excitādi belli rumores: qui de chus rex eo apud Romanos ferebant exhiberi Romæ a senatu iussus clā ex Aphrica p̄se Syriæ. Etus ad Antiochū migrauit: quē cū apud Ephesum inuenisset: mox contantem Hānibal in bellum impulit. Tunc etiam lex quæ ab Oppio tribuno plēbis lata fuerat: ne ad Antiochus mulier plus q̄ semunciā auri haberet: neue uersicolori uestimento: nec uehi chum mīculo per urbē uteretur: post. xx. annos abrogata est. Publio Scipione Aphrica grauit. no iter & Tito Semproni Longo cōsulibus apud Mediolanum. x. M. Galloq; cæsa. Sequenti autem prælio. xi. M. Galloq; Romanor⁹ uero. v. M. occisa sunt. Publius Digitius prætor in Hispania citeriore pene oīm amisit exercitū. Marcus Fulvius prætor Celtiberos cum pximis gentibus uicit: regemq; eorū cæpit. Minutius a Liguribus in extremū periculum adductus & insidiis hostium cir- cūuētus uix Numidaq; equitū industria liberatus est. Scipio Aphricanus inter Scipioes cæteros legatus ad Antiochū missus ēt cū Hānibale colloquiū familiare habuit cū Hāni. Sed infecto pacis negocio ab Antiocho discessit. In utraq; Hispania per Flami- bale col- nium Fuluiūq; prætores bella multum horrida cruentaq; utriusq; populi gesta loquium sunt. Porro Publio Cornelio Scipione & Marco Acilio Glabrone cōsulib⁹ An- tiocbus quis thermopylas occupasset: quaq; munimine tutior p̄prer dubios bellī euentus fieret: tñ cōmiso bello a cōsule Glabrone supatus uix cū paucis fugit e prælio. Ephesumq; puenit. Is habuisse fert armator⁹. lx. M. ex qbus. xl. M. cæ- sa: capta aut̄ plus q. v. M. referunt fuisse. Alter consul Scipio cum Boior⁹ gente cōfixit: in quo prælio. xx. M. hostiū iterfecit. Sequēti āno Scipio Aphricanus

Capita
rata.

velliD

nibisq;

ibidem:

lum. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

1. 1. 0

Lex op̄ia

habes in auxilio Eumenē Attali filiū aduersus Hānibalē: qui tūc Antiochī classi praeerat: bellū nauale gessit. Antiochus uicto Hannibale & in fuga acto: simulq; omni exercitu amissō pacē rogauit. Filiūq; Aphricani: quē utrū exploranter: an in p̄celio cepisset: incertū est: ultro remisit. In Hispania ulteriore Lucius Aemilius p̄cosul a Lusitanis cū uniuerso exercitu cæsus interiit. Lucius Bebius in Hispaniā p̄ficiſcēs a Liguribus circunuētus cū uniuerso exercitu occisus est: unde nunc quidē supfuisse cōstat: ut internitionē ipsam Romæ Massilienses nunciare curauerint. Cōsul Fulvius de Græcia in Gallogræciā: quæ nunc est Galatia transuectus ad Olympū montē puenit: ad quē uniuersi Gallogræci cum cōiugibus & liberis cōfugerāt: ibiq; acerbissimū bellum gessit. Nāq; de superiorib; locis sagittis & saxis grādibus cæterisq; telis Romani grauiter cōtriti tandem usq; ad cōgressum hostiū pruperūt. xl. M. Gallogræco eo p̄celio interfecta referunt. Martius cōsul aduersus Ligures pfectus: lupatusq; quatuor milia militū amisit: & nisi uictus refugisset celeriter in castra: eandē internitionis cladē: quā Bebius dudum ab eisdē hostibus accepat: ptulisset. Marco Claudio Marcello Q uinto Fabio Labeone cōsulibus: Philippus rex qui legatos populi Romani interfecit: ppter Demetrii filii sui: quē legatū miserat: uerecūdissimas preces: ueniā mēruit: eundēq; cōtinuo uelut Romanis amicum: suiq; pditorē fratre quoq; ipsius ad parricidiū fratri ministro: nihil de utroq; misere mali suspicantē: ueneno ne cauit. Eodē āno Scipio Aphricanus ab ingrata sibi urbe diu exulās apud Līterni & Hānibalis nūm oppidū morbo periit. Iisdem etiā diebus Hānibal apud Prusiā Bithyniā regē cum a Romanis reposceret: ueneno sese necauit. Philopomenes dux Achimors. uoꝝ a Mesaniis captus occisus est in Sicilia. Tunc Vulcani insula: quæ ante nō fuerat: repēte mari edita cū miraculo oīum usq; ad nunc manet. Quintus Fulvius Flaccus prætor in citeriore Hispania maximo p̄celio. xxiii. M. hoīum sudit. quatuor milia cæpit. Tiberius Sempronius Gracchus in Hispania ulteriore c.l. oppida uacuata quassataq; bellis ad deditiōnē coegit. Eadē tēpestate & Lūcius Posthumius in citeriore Hispania. xl. M. hostium bello interfecit. Gracchus prætor ibidē iter. cc. oppida expugnauit & cæpit. Lepido & Mutio cōsulibus. Basterna & rū gens deleta Basternas gens ferocissima auctore Persa Philippi filio: prædaꝝ spe sollicitato & trāseundi Istri fluminis facultate: sine ulla pugna uel aliquo hoste deleta est. Nā tunc forte Danubius: qui & Ister crassa glacie supstratus pedestre facile trāsitum patiebat. Itaq; cū improuide toto & maximo simul agmine inestimabilis hoīum: uel equoꝝ multitudo trāsiret: enormitate ponderis & cōcussione gradientium cōcrepās gelu & glatialis crusta dissiluit uniuersumq; agmē: quod diu sustinuerat: mediis gurgitib; uicta tandē & cōminuta destituit: atq; eadē rursus fragmētis impediētibus supducta submersit. Pauci ex omni populo p̄ utrāq; ri/ pam uix cōcisis euasere uisceribus. Publio Lycinio Crasso & Gaio Cassio lōgino cōsulibus Macedonicū bellum gestum est: merito inter maxima bella referēdū. Nam in auxilio Romanorū tota primū Italia. Deinde Ptolemaeus rex Aegypti & Ariarates Cappadociæ. Eumenes Asiae: & Masanissa Numidiæ fuerunt. Perſen & Macedonas secuti sunt Thraces cū rege Cothe. & uniuersi cū rege Genitio Illyrii. Itaq; aduenienti Crasso cōsuli Perſes occurrit. Cōmissioꝝ p̄celio miserabiliter uicti fugere Romani. Sequēti pugna pene pari clade partis utriusq; in

Gallo/
græci in
terfecti
Galatia

parricidiū

Aphrica
nibalis
mors.

Basterna
rū gens
deleta

olaries
rupta
Macedo
nicū bel
lum.

Hyberna discessum est. Deinde Perses pfligato multis præliis exercitu Roma/
no in Illyriū trāsgressus Sulcanū oppidū defensum præsidiis Romanis pugnā/
do cœpit: ubi magnā Romanorū præsidiorū multitudinē partim occidit: partim
sub corona uēdedit: partim secū in Macedoniā duxit. Postea cū eo Lucius Ae/
milius Paulus cōsul dimicauit: & uicit. Nā. xx. M. peditū in eo prælio iterfecit.
Rex cū eq̄tatu subterfugit: sed cōtinuo captus atq; i triūpho cū filiis ante currū
actus post apud Albā in custodia defecit. Filius eius iunior fabricā ærariā ob to/
lerandā inopiā Romæ didicit: ibiq; cōsumptus est. Plurima præterea & satis di/
uersis prouentibus bella multaq; ubiq; gentium gesta sunt: quæ breuitatis causa
prætermisi.

Bella in Hispania gesta.

Nno ab urbe cōdita. dc. Lucio Lycinio Lucullo & Aulo Posthumio
Albino cōsulibus: cū oēs Romanos ingēs Celtiberoꝝ metus inuasif/
set: & ex oībus nō esset: qui ire in Hispaniā uel miles uel legatus aude/
ret: Publius Scipio qui postea Aphricanus est dictus: ultro sele militaturum in Scipio
Hispaniā obtulit, cū tamē in Macedoniā sorte iā deputatus esset. Itaq; pfectus Aphica/
in Hispaniā magnas strages gentiū dedit. Sæpius etiā tā militis q̄ ducis usus offi/
cio. Nā & barbarꝝ puocantē singulariter cōgressus occidit. Sergius aut̄ Galba
prætor a Lusitanis magno prælio uictus est: nniuersoq; exercitu amissio ipse cū
paucis uix elapsus euasit. Eodē tpe censores theatru lapideū in urbe cōstrui cen/
suerūt: quod ne tūc fieret: Scipio Nasica grauissima orōne obstitit: dicēs inimi/
cissimū hoc fore bellatori populo: ad nutriēdā desidiā lasciuiaq; cōmētū. Adeoq;
Nasica mouit senatū: ut nō solū uendi oīa theatro cōparata iussit: sed etiā subselia lu/
dis poni phibuerit. Quāmobrē intelligāt nīi qbus qcqd extra oblectamentū li/
bidinis occurrit: offendio est: pp hoc q̄ se infirmiores esse hostibus suis ipsi sen/
tiunt: & fateant̄ theatra accusanda nō tpa: nec blaphemādum deū uerꝝ solū qui
usq; nūc ea phibet: sed abominādos deos: uel dæmones suos qui ista petierunt:
pfundo siqdē satis malignitatis suæ argumēto: tale sacrificiū flagitātes: quo nō
magis fuso cruento pecudū: q̄ pfliata uirtute hominū pascerent̄. Nā utiq; tunc
nec hostes: nec fames: nec morbi: nec pdigia deerant: imo tunc plurima erāt: sed
theatra nō erāt: in qbus quod incredibile dictu est: ad arā luxuriæ uirtutum ui/
timæ trucidant̄. Carthaginēsibus aliquātū uisum est hoīes imolare. sed male præ/
sumpta p̄suasio breui prætermissa ē. A Romanis uero exactū est: ut semetipſos
pditioni impēderet. Factū esse sic fatent̄: & clamāt ut fiat: qui pro mactāda gre/
gis sui pecude fortasse offenderent̄: & pro interficiēda cordis sui uirtute lētant̄.
Quin potius Nasicæ erubescat: q̄ christianis exprobandū putat̄: & nō nobis de
hostibꝝ quos semp habuerūt. sed illi de theatro: quod hīi phibuerat: cōquerant̄.
Igit̄ in Hispania Sergius Galba prætor Lusitanos citra Tagū flumē habitātes
cū uoluntarios in ditionē recepisset: p scelus interfecit. Simulās. n. de cōmodis
eōꝝ se acturꝝ fore: a circūpositis militibus cunctos inermes incautosq; pstrauit:
quæ res postea uniuersæ Hispaniæ ppter Romanorū perfidiā causa maximi tu/
multus fuit.

Bellum terrible ortum in Hispania.

Nno ab urbe cōdita. dc. ii. Lucio Censorino & Marco Mālio cōsuli/
bus tertiu Punicū bellū exortū est. Igit̄ cū senatus delendā Carthagi bellū Pu/
nem censuisset: pfecti in Aphricā cōsules & Scipio tūc tribunus mi/
nicum.

PAVLI OROSI

litum ppe Uticā maioris Aphricani castra tenuerunt. Ibi Carthaginēsibus euocatis iussisq; ut arma & naues traderēt nec moratis tāta uis armorū repēte tradita est: ut facile tota ex his Aphrica potuisset armari. Sed Carthaginenses postq; arma tradiderūt & relictā urbe secedere pcul a mari. x. M. passuum iussi sunt: dolorē ad despationē cōtulerunt: aut defensuri ciuitatē: aut cū ipsa p ipsam sepeliēdi: ducesq; sibi duos creauerunt Hasdrubales: armāq; primū facere aggressi axis ferriq; inopiā auri & argēti metallis suppleuerūt: cōsules oppugnare Carthaginē statuunt: cuius situs hīmōi fuisse dicit. Vigintiduo milia passuum muro amplexa tota mari pene cingebat absq; faucibus: quæ. iii. M. passuum apiebant. Is locus murū. xxx. pedes latū habuit saxo quadrato in altitudine cubitorū. xl. Arx: cui Byrsæ nomē erat: paulo amplius q. ii. M. passuum tenebat. Ex una parte murus cōmuni erat urbis & Byrsæ: iminēs mari: quod mare stagnū uocabāt: qm̄ obiectu p̄tentæ linguæ trāquillatur. Cōsules igit̄ quis aliquātā muri partē quassatā machinis diruissent: tamē a Carthaginēsibus uicti ac repulsi sunt: quos fugientes Scipio repulso intra muros hoste defendit. Censorinus in urbem rediit. Manlius omissa Carthagine ad Hasdrubalem arma cōuertit: Scipio Masinissa mortuo inter Masinissæ filios tres Numidiæ regnū diuisit: quo circa Carthaginem reuerso Manlius Tezagam urbem expugnauit atq; diripuit. Duodecim. M. ibi Hasdrubalis mors Luuencij Aphrorum cæsa. Sex. M. capta sunt. Hasdrubal Pœnorū imperator Masinissæ nepos subseliorum fragmentis in curia a suis propter suspicionem proditionis occisus est. Iuuencius prætor in Macedonia aduersus Pseudo Philippū cōgreditus cum maxima clade totius Romani exercitus interfactus est.

Tertium bellum punicum.

a Nno ab urbe cōdita. dc. vi. idest anno. l. post bellum punicū secundū

Gneo Cornelio & Lentulo Lucio Mūnio consulibus Publius Scipio superioris anni cōsul delere Carthaginē suprema sorte molitus Cothonē ingreditur: ubi dū sex cōtinuis diebus ac noctibus pugnat: ultima Carthaginenses despatio traxit ad deditōne: petētes ut quos belli clades reliquos fecit: saltē seruire liceat. Primū agmē mulierū satis miserabile: post uiros magis deforme descēdit. Nam fuisse mulierū. xxv. M. uiros. xxx. M. memoriarū traditū est. Rex Hasdrubal se ultro dedit. Trāffugae: qui Aesculapii téplū occupauerāt uoluntario præcipito dati igne consumpti sunt. Vxor Hasdrubalis se duosq; filios secum uirili dolore & furore foemineo in mediū iecit incēdiū: eundē nūc mortis exitū faciēs nouissima regina Carthaginis: quē quondā prima fecisset. Ipsa autē ciuitas decē & septē diebus cōtinuis arsit: miserūq; spectaculū de uarietate cōditionis humanarū uicto

Carthago suis præbuit. Diruta est autē Carthago omni mirabili lapide in pulucrē cōgo diruta. minuto. dcc. post anno quo cōdita erat. Multitudo oīs captiuorū exceptis paucis principibus uenūdata est. Ita. iiiii. postq; cceptū fuit anno: bellū Punicū tertium terminatū est. Sed mihi qlibet studiose querēti: uerū tamē homini tardioris ingenii nūsq; oīno cā belli Punici tertii: quā intantū Carthago accenderit: ut iuste euerti decerneref: eluxit. Illudq; me uel maxime mouet: q; si ita: ut in superioribus bellis eidēs in assurgentē cā & dolor accēdebat: cōsultatione nō opus erat. At uero cū alii Romanorū ppter ppetuā Romarū securitatē delendā esse decernerent. Alii uero ppter ppetuā Romanarū uirtutis curam: quā sibi semper ex

suspitione æmulæ urbis impenderet: ne uigor Romanus bellis semper exercitus in languidâ segnitiâ securitate atq; ocio solueretur in columnen Carthaginé statui suo pmittendâ esse censeret: causam nō ex iniuria lacescentiū Carthaginensium. sed ex incôstantia torpescentiū Romanorū ortā inuenio. Q uod cum ita sit: cur christianis tēporibus imputant hebetationē ac rubiginē suā: qua foris crassi: in-
tus exesi sunt: qui porro ante. dc. fere annos: sicut sui timētes prudētesq; prædi-
xerant cotem illā magnā splendoris & acuminis sui Carthaginē pdiderunt. Itaq;
finē uolumini faciā: ne forsitan collidendo uehemētius: discussa ad tēpus rubigi-
ne: ubi necessariū acumen elicere nō possum supuacuā asperitatē inueniā: q̄q ob-
uiantē asperitatē nequaq; expauescerē: si interioris spem acuminis inuenirem.

Pauli Orosii in quintum historiarum librum præfatio.

Cio aliquātos post hæc deinceps pmoueri posse quod uicto-
riæ Romanæ multaꝝ gentiū & ciuitatū strage crebrescunt:
q̄q si diligenter appendāt: plus damni inuenient accidisse: q̄
cōmodi. Neq;. n. paruipendenda sunt tot bella seruilia: socia-
lia: ciuilia: fugitiuorū: nulloꝝ utiq; fructuū & magnaꝝ tamē
miseriaꝝ. Sed conniueo: ut quēadmodū uolunt: ita fuisse ui-
deatur: unde arbitror esse dicturos. Ecquid his tpibus beatius: quibus continui
triūphi: cælebres uictoriæ: diuites prædæ: nobiles pompaꝝ: magni ante currus re-
ges: longo ordine uictoræ gētes agebant? Q uibus breuiter r̄ſidebitur: & ipsos de
tpibus solere causari: & nos pro eisdē tpibus instituisse sermonē: quæ tēpora nō
uni tantū urbi attributa: sed orbi uniuerso cōstat esse cōmunia. Ecce q̄ fœliciter
Roma uincit: tā infœliciter quicqd extra Romā est uincitur. Q uāti igitur pen-
denda est gutta hæc laboriosæ fœlicitatis: cui ascribit̄ unius urbis beatitudo: in
tanta mole infœlicitatis: per quā agit̄ totius orbis euersio. Aut si ideo fœlia pu-
tantur: q̄a unius ciuitatis opes auctæ sunt: cur nō potius: infœlicissima iudicent
quibus miserabili uastatione multaꝝ ac bene institutaꝝ gentiū potentissima re-
gna ceciderunt? An forte aliud tunc Carthagini uidebat: cum post annos. c. xx.
quibus modo bellorū clades: modo pacis cōditiones perhorrescēs nūc rebelli in-
tentione: nūc suppliciter bellis pacē: nunc pace mutabat bella? Nouissimeq; mi-
seris ciuibus passim se in ignē ultima desperatione iacentibus: unus rogos tota
ciuitas fuit: cui etiā nunc situ paruæ: mœnibus destitutæ: pars miseriaꝝ est audi-
re: quid fuerit. Edat Hispania sententiā suā: cum per annos. cc. ubiq; agros suos
sanguine suo rigabat: importunūq; hostem ultro hostiatim inquietantē nec re-
pellere poterat: nec sustinere: cū se quiq; diuersis urbibus ac locis fracti cæde bel-
lorum obsidionū fame exinaniti: imperfectis coiugibus: ac liberis suis: ob reme-
dia miseriaꝝ cōcursu misero ac mutua cæde iugulabāt. Q uid tunc de suis tem-
poribus sentiebat: ipsa postremo dicat Italia: cur per annos. cccc. Romanis utiq;
suis cōtradixit. obstitit. repugnauit: si eorū fœlicitas: sua infœlicitas nō erat. Ro-
manosq; fieri rex dños bonis cōmunibus nō obstabat. Non requiro de inume-
ris diuersarū gentium populis diu antea liberis: tūc bello uictis: patria abductis:
recio uenditis: scrutute dispersis: quid tunc sibi maluerint: quid de Romanis

PAVLI OROSII

opinati sint: quid de temporibus iudicarint. Omitto de regibus magnarū opum: magnaū virium: magnaū gloriæ diu potentissimis: aliquādo captis: seruiliter ca- tenatis: sub iugum missis: ante currū actis: in carcere trucidatis: quoꝝ tā stultū est exquirere sententiā: q̄ durum nō dolere miseriā. Nos: nos inquā ipsos uitæq; nostræ electionē: cui acquiescimus cōsolamur. Maiores nostri bella gesserūt: bel lis fatigati pacē petentes tributa obtulerunt. Tributū precium pacis est. Nos tri buta pendimus: ne bella patiamur. ac per hoc in portum ad quē illi tandem pro euadendis malorū tēpestatibus cōfugerunt. nos consistimus: & manemus. Igitur nostra tempora uiderimus: utrū felicia. certe felicia illis ducimus. q̄: quod illi ultimo delegerūt: nos continue possidemus. Inquietudo enim bellorum: qua illi attriti sunt: uobis ignota est: in ocio autē: quod illi post imperiū Cæsaris natu- tamq; christi tenuiter gustauerunt: nos nascimur. & senescimus. quod illis erat debita pensio seruitutis: nobis est libera collatio defensionis. Tantūq; interest in- ter præterita præsentiaq; tēpora: ut quod Roma in usum luxuriæ suæ ferro ex- torquebat a nostris: nunc in usum cōmunis reipublicæ conferat ipsa nobiscum. Aut si ab aliquo dicitur: tolerabiliores parentibus nostris Romanos hostes fuī- se: q̄ nobis Gothos esse: audiat & intelligat quāto aliter: q̄ circa seipsum agitur: sibi esse uideatur. Olim cum bella toto orbe feruebant: quæq; puincia suis regi- bus: suis legibus: suisq; moribus utebatur: nec erat societas affectionū: ubi dissili- debat diuersitas potestatū. Postremo solutas & Barbaras gentes quis tandem ad societatem adduceret: quas diuersis sacrorum ritibus institutas etiā religio sepa- rabat. Si quis igitur tunc acerbitate malorū uictus patriam cum hoste deseruit: quē tandem ignotū locū ignotus adiit. Quā gentem generaliter hostem hostis orauit. Cui se cōgressu primo credidit: nō societate nominis inuitatus: nō cōmu- niōne iuris adductus: non religionis unitate securus. An parū exempli dederunt

*hospitium
immola*

Būsiris in Aegypto peregrinorū infelicitē incurrentiū impiissimus immolatorū. Crudelissimaq; circa aduenas Dianæ Tauricæ litatura: sed magis crudelia sacra Thraciæ cum Polynestore suo usq; ad propinquos hospites scelerata: & ne anti- quitatibus uidear imorari: testis est Romā de Pompeio interfecto. testis est Ae- gyptus de interfecto Ptolemæo. Mihi aut̄ prima qualescūq; motus perturbatio- ne fugienti: de confugiendi statione securo ubiq; patria ubiq; lex & religio mea est. nunc me Aphrica tam libenter exceptit: q̄ cōfidenter accessi. Nunc me inquā ista Aphrica pace simplici exceptit sinu pprio iure cōmuni. de qua aliquādo di- cūtum: & uere dictum est. hospitio phibemur harenæ: bella carent. primaq; uetant- consistere terra. Nunc ultro ad suscipiendos socios religionis & pacis suæ beni- uolum late gremiū pandit: atq; ultro fessos: quos foueat: inuitat.

Per fidem christianam ubiq; securum esse peregrinum. Atitudo orientis: septētrionis copiositas: meridiana diffusio magnaū insularū largissimæ tutissimæq; sedes mei iuris & nominis sunt: quia ad christianos & Romanos Romanus & christianus accedo. Modo timeo deos hospitis mei nō timeo religionem eius nece mea. nō habeo talem quem pertime- scam locum: ubi & possessori liceat perpetrare quod uelit: & peregrino nō liceat adhibere quod cōuenit: ubi sit ius hospitis: quod meū nō sit. Vnus deus: qui té- poribus: quibus ipse inotescere uoluit: hanc regni statuit unitatem: ab omnibus

& diligitur & timetur. Eædē leges quæ uni deo subiectæ sunt: ubiq; dominant: ubiq; ignotus accessero: repentinam uim: tāq; destitutus non pertimesco. Inter Romanos: ut dixi: Romanus: inter christianos christianus: inter homines homo legibus imploro rempublicā: religione cōscientiā: cōmunione naturā. utor tem/ porarie omni terra quasi patria: quia: quæ uera est: & illa quā amo: patria in ter/ ra penitus nō est. Nihil perdidī: ubi nihil amauī: totūq; habeo: quod do: Q uem/ diligo: mecum est: maxime: quia & apud omnes idem est: qui me nō modo notum/ omnibus: uerū & proximū facit: nec egentē deserit: quia ipsius est terra & pleni/ tudo eius: ex qua omnibus omnia iussit esse cōmunia. Hæc sunt nostrorū tēporū/ bona: quæ in totū: uel in trāquillitate præsentiu: uel in spe futuro: uel in præfu/ gio cōmuni: nō habuere maiores: ac per hoc cessabilia bella gesserūt: quia mutā/ darum sedium cōmuniohe non libera persistendo in sedibñs suis: aut infeliciter/ necati sunt: aut turpiter seruierūt. Q nod clarius p̄mptiusq; ipsis ueterum gestis/ per ordinē explicatis aperietur. Anno ab urbe cōdita sexcentesimo sexto: hoc est/ eodē anno: quo & Carthago deleta est: Gneo Cornelio Lētulo & Lucio Mūmio/ cōsulibus ruinā Carthaginis euersio Corinthi subsecuta est: quæ potentissimæ Corinthi/ urbium paruo unius tēporis interuallo per diuersas mūdi partes miserabile col/ euersio. luxit incendiū. Nam cū Metellus præter Acheos Boetiosq; duob⁹ bellis hoc est/ primo apud Thermopylas: iterū in Phoceis deuicisset: quo: priore bello occisa/ esse. xx. M. secundo. vii. M. cæsa Cladius historicus refert. Valerius Antias in/ Achaia pugnatū esse. &. xx. M. Acheorū cū duce suo Dieuo cecidisse cōfirmat. Polybius uero Achiuus quis tūc in Aphrica cū Scipione fuerit: tamē quia do/ mesticā cladē ignorare nō potuit: semel in Achaia pugnatū Critolao duce aſſe/ rit. Dieū uero adducentē ex Arcadia milites ab eodē Metello prætore oppres/ sum cum exercitu docet. Sed de uarietate discordantiū historicorū aliquāta iam/ diximus: quo: sufficiat detecta hæc & male nota mendaciorū nota. quare parū/ credendū esse in cæteris euidenter ostendūt: qui in his quoq; quæ ipsi uiderunt: / diuersi sunt. Igitur post exticta totius Achaiae præsidia: destitutaq; urbiū euer/ sionem Metello prætore meditante consul Mūmius repentinus cum paucis ue/ nit in castra: qui dimisso statim Metello Corinthum sine mora expugnauit: ur/ bem toto tunc orbe longe omniū opulentissimā: quippe quæ uelut officina om/ nium artificū atq; artificio: & emporium cōmune Asiæ atq; Europæ: per mul/ ta retro sæcula fuit. Permissa crudeliter etiam captiuis prædandi licentia: sic om/ nia cædibus ignibusq; cōpleta sunt: ut de muro: ambitu quasi e camino in unū/ apicem coartatum exūdaret incendium. Itaq; plurima parte populi ferro flam/ misq; consumpta reliqua sub corona uendita est. Vrbe incensa muri funditus di/ tuti sunt. Muralis lapis in puluerem redactus: præda ingens erepta est. Sane cū/ propter multitudinem & uarietatem statuarū simulacrorūq; in illo ciuitatis in/ cendio p̄mixta in unū auri argēti atq; æris omnia simul metalla fluxissent: nouū/ genus metalli factū est. Vnde usq; in hodiernū diem siue ex ipso: siue ex imita/ tione eius æs Corinthiū: sicut memoriae traditū est: & Corinthia uasa dicunt̄. rinthiū.

Iterum bella grauia surrexisse in Hispania.

Idem cōsulibus Viriatus in Hispania genere Lusitanus: homo pasto / Viriatus/ talis & latro: primū infestando uias: deinde uastando puincias: postre Lusitan⁹

PAVLI OROSII

mo exercitus prætor & consulū Romanorū uincendo: fugando: subiiciendo: maximo terrori Romanis omnibus fuit. Siquidē Iberū & Tagum maxima & diuersorū locorū flumina late transgredienti & peruaganti Gaius Vecilius prætor occurrit: cōtinuo cælo usq; ad internitionē pene omni exercitu suo uix ipse prætor cum paucis fuga lapsus euasit. Deinde Gaium Plautium prætorē idem Viriatus præcliis multis fractum fugauit. Post etiā Claudius Vnimānus cū magno apparatu belli instructi contra Viriatum missus quasi pro abolenda supiore macula: turpiorem auxit ipse infamiam. Nam cōgressus cū Viriato uniuersas: quas secū deduxerat: copias: maximasq; uires Romani exercitus amisit. Viriatus trabeas fasces: cæteraq; insignia Romana in montibus suis trophea præfixit. Eodē

Roma/ tēpore. ccc. Lusitani cum. M. Romanis in quodam saltu contraxere pugnam: in
norūm qua. lxx. Lusitanos: Romanos autē. ccc. xx. cecidisse Claudius refert. Et cum ui
ignauia. ctores Lusitani sparsi ac securi abirent: unus ex his lōge a cæteris segregatus cū

circunfusis equitibus pedes ipse deprehensus unius equo lancea perfosso,

ipsius equitis ad unum gladii iustum caput desecuisset: ita omnes metu perculit:
*ut prospectantibus cunctis ipse cōtemptim atq; ociosus abscederet, Appio Clau
dio Q uinto: Cæcilioq; Metello cōsulibus Appius Claudius aduersus Salascos
Gallos congressus & uictus. x. M. militum perdidit. Reparata pugna. v. M. ho
stium occidit sed cum iuxta legē qua constitutum erat ut quisquis quinq; milia
hostium peremisset: triumphandi haberet potestatem. Iste quoq; cum triūphum
expectasset: propter damna uero superiora non impetravisset: infami impuden
tia atq; ambitione usus: priuatim cū tribus triumphauit Lucio Cæcilio Metel
lo & Fanio Maximo Seruiliiano cōsulibus inter cætera prodigia Androgynus*

Romæ uisus iussu haruspicum in mare mersus est. Sed nihil impie expiationis

Pestilen/ pcuratio profecit. Nam tanta subito pestilentia exorta est: ut ministri quoq; fa
tia ingēs ciendorum funerum primū non sufficerent: deinde non essent. Itaq; magnæ do
/ 4z mus uacuæ uiuis: plene mortuis remanserūt. Largissimæ introsum hæreditates
& nulli penitus hæredes. Deinde iam nō solum in urbe uiuendi: sed etiā appro
pinquādi ad urbē negabatur facultas. Tam sœui per totā urbem tabescētiū sub
rectis: atq; in stratis suis cadauerū putores exalabantur. Expiatio illa crudelis &
uiam mortibus hominū morte hominis instruens: tandem Romanis inter mis
tras erubescētibus: q̄ misera & uana esset innotuit. Ante enim in suffragiū præ
ueniendæ clavis est habita: & sic pestilentia subsecuta est: quæ tamē sine ullis sa
crificiis: satisfactionibus tantūmodo scđm mensurā arcani iudicii expleta cor
reptione sedata est: quā si artifices illi circūuētionū haruspices sub ipsa: ut asso
lent: declinatione morborū forte cælebrassent: pculdubio subsidiis & ritibus suis
reductæ sanitatis gloriā uendicassent. Ita misera & ad sacrilegia male religiosa ci

Fabii
Cons. fa/ cuitas mendaciis: quibus liberari nō poterat: eludebatur. Igitur Fabius cōsul cō
tra Lusitanos & Viriatum dimicans Bacciam oppidum: quod Viriatus obside
cinus. 44 bat: depulsis hostibus liberauit: & in deditiōne cum plurimis aliis castellum re
capit. Fecit facinus etiā ultimis Barbaris Scythiae: nō dicam Romanæ fidei &
moderationi execrabile. Quingentis enim principibus eorū quos societate inui
tatos deditiōnis iure suscepserat: manus præcidit. Pompeius sequentis anni cōsul
fines Numantinorū ingressus: accepta maxima clade discessit: nō solum exercitu

pene omni profligato:uerum etiam plurimis nobilium:qui eius militiae aderat: interemptis. Viriatus autem cum per.xiiii.annos Romanos duces atque exercitus protriuisset:insidiis suorum interfactus est:in hoc solo Romanis circa eum fortiter agentibus:que percussores eius indignos praemio iudicarunt. At ego non modo Viriatus nunc:uerum etiam saepe intertexere orientis illa inextricabilia bella poteram: mors. quae raro unquam nisi sceleribus aut incipiunt:aut terminantur:sed Romanorum: cum quibus nobis actio est:tanta sunt ut iure fastidianur aliena. Mithridates tunc siquidem rex Parthorum sextus ab Arsace:uicto Demetrio praefecto:Babyloniam urbem:finesque eius uniuersos uictor inuasit. Omnes praeterea gentes:quae inter Hidaspem fluuium & Indum iacent:subegit. Ad Indiam quoque cruentum extensus imperium Demetrium ipsum sibi secundo bello occurrentem & uicit:& capuit. quo capto Diodotus quidam cum Alexandro filio regnum eius & regium nomine usurpauit:qui postea ipsum Alexandrum filium:quem participem periculi in peruidendo regno habuerat:ne in obtinendo consortem haberet occidit. Marco Aemilio Lepido & Gaio Hostilio Macino consulis predigia apparuere diuersa.& quamcum in ipsis fuit ex more curata sunt.sed non semper aucupatoribus euentuum & structoribus fallaciarum haruspicibus opportuni casus suffragantur. Namque Macinus consul postquam a Popilio apud Numantiam suscepit exercitum:adeo Macinus praelia insculpti cuncta gessit.atque in id suprema desperatione perductus est.ut consul turpissimum foedus cum Numantinis iisdem facere cogeretur:quamvis & Pompeius iam aliud aequum in famam foedus cum iisdem Numantinis pauloante pepit. Senatus dissoluit foedus:& Mancinus tradi praecipit Numantinis:qui nudus a se dato corpore:manibus post tergum reuinctis ante portas Numantiorum est expositus. Ibique usque in noctem manens:a suis desertus:ab hostibus autem non suscepimus lachrymabile utriscum spectaculum praebuit.

Quod falsa numina sibi usurparunt Romani.

Xclamare hoc loco dolor exigit:cur falso uobis Romani magna illa numina iusticie ac fidei fortitudinis & misericordiae uedicatis? A Numantinis haec uerius discite. Fortitudine opus fuit:pugnando uicerunt. Fides exigebatur:credentes aliis secundum se:quos occidere potuerant pacto:foedere dimiserunt. Iusticia probada erat.probauit eam uel tacitus senatus:cum iisdem Numantini per legatos suos:aut iniuriam pacem solam:aut omnes:quos pignore pacis accepto uiuos dimiserant:reposcebant. Misericordia examinanda uidebatur:satis documeti dederunt uel emittendo ad uitam inimicum exercitum:uel ad penam non recipiendo Mancinum. Mancinus ne rogo dedendus fuit:qui uicti exercitus impendentem trucidationem praetentu boni pacti foederis dispulit? Quis periclitantes patriae uires in meliora tempora reseruauit? At si displicuit foedus quod pactum est cur miles hoc pignore redemptus:aut cum reueteretur recessus est:aut cum repeteret redditus non est? At si placuit seruati militis qualiscumque pugno:cur Mancinus qui hoc pepigit solus deditus fuit? Nuper Varro:ut per propera pugna iniretur:collegam Paulum obluctantem impulit:trepidantem praecipit exercitum:infelices copias apud infames illas Romanis cladibus Canas non disposuit certaminis:sed opposuit morti plus quam xl. M. ibi militum Romanorum sola impatiencia sua:de qua sibi uictoriā iam dudum Hannibal presumebat:amisit.

PAVLI OROSII

Collega etiā Paulo quo tandem uiro perditō nouissime in urbem pene solus impudentissime redite ausus meruit impudētie suæ præmiū. Nam gratiæ ei: quod de republica nō desperasset: quā tamē ipse fecerat desperata: publicæ in senatu actæ sunt. Porro autē Mācinus qui sorte bellica circūuētum exercitū: ne pderet: laborauit ab eodē senatu deditioñe dānatus est. Scio Romanis & illud in Varro ne displicuisse: sed tēpori cōcessum est. & hoc in Mācino placuit: sed scdm tēpus præsumptū est: atq; ideo ab initio pfectis: ut nec ciuis cōsulat cōueniēter ingratias: nec hostis fideliter credat infidis. Interea Brutus i interiore Hispania. lx. M. Gallogre Gallogræcos: qui Lusitanis auxilio uenerāt: asprimo bello & difficiili: quis iācū corū stratos circūuenisset: oppressit: quos in eo p̄cilio. l. M. occisa. Sex. M. capta refuges. runtur: pauci fuga euaserūt. In citeriore Hispania Lepidus p̄cōsul Vacceos inoxiam gentē & supplicē & senatu prohibente p̄tinaciter expugnare tentauit. Sed mox accepta clade grauissima improbarē pertinaciæ penas luit. Sex. M. quippe Romanos in hoc iniusto bello iustissime cæsa sunt: reliqui exuti castris: armis etiā pditis euaserūt. Nec minus turpis hæc sub Metello clades: q̄ sub Mancino fuit: quare nūc sibi hæc tēpora loco felicitatis ascribāt nō dico Hispani tot pulsat fatigatiq; bellis: sed ipsi Romani tā cōtinuis subacti cladibus: totiensq; superrati: ut nō exprobrē quot prætores eorū: quot legati: quot cōsules: quot legiones: quātiq; exercitus cōsumpti sunt. Illud solū reuoluo quāta fuerit timoris amētia. Roma. Miles Romanus hebetatus: ut iam nec ad experimētū quidē belli cohibere penorū igna dem: atq; affirmare animū posset. sed mox cōspecto Hispano specialiter hostem uia. Diffugiens: uinci se pene prius crederet: q̄ uideri. Quo argumento patet apud hispanie utrosq; misera illa tēpora iudicata: cum & Hispani & si uincere poterant: inuiti iaus/48 tamē desererēt ocia sua dulcia & bella externa tolerarēt: & Romani q̄to impudētius alienæ quieti se se ingererēt: tanto turpis uincerētur.

In urbe Roma puerum natum nouum mōstrum. & in Sicilia montē Aetna uastos ignes eructasse.

Eruio Fuluio Flacco & Q uinto Calphurnio Pisone cōsulib⁹ Romæ puer ex ancilla natus est quadrupes: quadrimanus: oculis. iiiii. aurib⁹ totidem natura uirili duplex. In Sicilia mons Aetna uastos ignes eru

Puer q̄ drupes. Monstrū 42 Aetna ex undatio*f* Ciuite bellū in Sicilia. *b* bellū 3/41 etauit ac fudit: qui torrentū modo per præcipites prona pxima quæq; corripiētibus exussere flāmis. Longinquiora autē fauillis callidis cū uapore graui late uolitantib⁹ torruerūt: quod Siciliæ semp uernaculū genus monstri nō portendere malū assolet. sed inferre. In Bononiensi agro fruges in arboribus natæ sunt. Igit in Sicilia bellum ciuile ortū est: quod adeo graue & atrox multitudine seruorū tūc ad arma instructorū copiaq; & magnitudine uiriū fuit: ut nō dicā prætores Romanos: quos penitus p̄fliaguit. sed cōsules quoq; terruerit. Nam septuaginta milia seruorū tum in arma cōspirantium fuisse referuntur: excepta urbe Messana: quæ seruos liberaliter habitos in pace cōtinuit. Cæteræ Sicilia in hoc quoq; miserior est: quia insula: & nunq̄ erga pactum suum iuris idonea: nunc tyrānis subiecta: nunc seruis: uel illis dominatu improbo exigentibus seruitutē: uel istis præsumptione peruersa cōmutatibus libertatē: maxime quia clausa undiq; mari egerere foras non facile potest intestinum malum. Viperinā quippe conceptionē perditionis suæ aluit: sua libidine auctam: sua morte uicturā. In hac autē seruulis

tumultus excitatus: quanto rarer cæteris: tanto truculentior est: quia intentione
comouetur libera multitudo: ut patriam augeat: seruulis: ut perdat.

Scipio Numantiam deleuit.

a Nno ab urbe cōdita. dc. xx. cum maior pene infamia de fœdere apud
Numantiā facto: q̄ apud Caudinas quondam furculas pudore Roma
næ frontis oneraret: Scipio Aphricanus consensu omniū ex tribuno cōsul crea-
tus: atq; ad expugnandam Numantiā cum exercitu missus est. Numantia autē
citerioris Hispaniæ haud procul a Vacceis & Cantabris in capite Gallatiæ sita
ultima Celtiberoꝝ fuit: hæc per annos. xiiii. cum solis. iiii. M. suor. xl. M. Ro-
manor. non solum sustinuit: sed etiā uicit. pudendisq; fœderibus affecit. Igit̄ Sci-
pio Aphricanus Hispaniā ingressus nō illico se ingessit hostibus: ut quasi incau-
tos circūueniret sciens nūq; id genus hominū adeo in ocium corpore atq; animo
resolui: ut nō ipsa qualitate habitudinis suæ apparatus alioꝝ præcelleret. sed ali-
quādiu militē suū in castris uelut in scholis exercuit. Et cū partē æstatis totāq;
hyemē: ne attentata quidē pugna transegisset: sic quoq; parū p̄pemodū hac p̄fe-
cit industria. Nāq; ubi copia pugnanda facta est exercitus Romanus oppressus
impetu Numantinoꝝ terga conuertit: sed increpatione & minis obiectantis sele
consulī: manuq; retinentis tandē indignatus in hostē rediit: & quē fugiebat fu-
gere compulit. Difficilis in relatu fides. Numantinos effugauere: & fugiētes ui-
dere Romani. Vnde q̄uis Scipio. quia præter spem acciderat: lētatus & gloria/
tus esset: tamē ultra bellum aduersus eos audendū nō esse p̄fessus est. Itaq; Sci-
pio insistendum inopinatis puentibus censuit. urbem ipsam obsidione conclusit
& fossa circūdedidit: cuius latitudo pedib⁹. x. altitudo. xx. fuit. Ipsum deinde ual-
lum sudibus præstructū crebris turribus cōmuniuit: ut si qua ab erūpente ho-
ste in eū tentaretur irruptio: iam nō quasi obſessor cū obſesso: sed euersa uice ob-
ſessus obſesso repugnaret. Numantia autē in tumulo sita haud procul a flumine
Durio tria. M. passuū ambitu muri amplexabatur: q̄uis aliqui asserāt eā & par-
uo situ & sine muro fuisse. Vnde credibile est: cum hoc spaciī cura alendoꝝ cu-
stodiendorūq; pecor. uel etiā exercendi ruris cōmodo: cum bello premerentur
incluserint ipsum arcem paruā natura munitā obtinentes. Alioquin tantā pauci-
tatem hominū: tam amplū urbis spaciū nō munire magis q̄ prodere uidebatur.
Igitur cōclusi diu Numantini: & fame trucidati dēditionē sui obtulerunt. Si to-
lerabilia iuberentur: sepe etiā orantes iustæ pugnæ facultatē: ut tanq; uitris mori-
liceret. Ultimo omnes subito duabus portis eruperunt: larga prius potione usi-
non uini: cuius ferax is locus non est: sed succo tritici per artem confecto: quem
succum a calefaciendo celiā uocant. Suscitatur enim illa ignea uis geminis ma-
defactæ frugis ac deinde siccatur: & post in farinam redacta molli suēco admi-
scetur: quo fermento sapor austritatis & calor ebrietatis adiicitur. Hac igit̄ po-
tione post longam famē recalcantes bello seſe obtulerunt. Atrox diu certamen
& usq; ad periculum Romanorū fuit. Iterumq; Romani pugnare se aduersum
Numantinos fugiendo p̄bauissent nisi sub Scipione pugnassent. Numatini in-
terfectis suoꝝ fortissimis bello cedunt: cōpositis tamē ordinibus: nec sicut fugiē Numatī
tes in urbē reuertuntur: corpora intersectorꝝ ad sepulturā oblata accipe noluerūt:
nouissima spe desperationis in mortē oēs destinati clausam urbē ipsi introrsum tium 43

PAVLI OROSII

succederunt: cunctiq; pariter ferro ueneno atq; igne consumpti sunt. Romani nihil ex his penitus habuere uinctis præter securitatē suā. Neq; n. euersa Numātia uicisse se magis Numātinōs q; eualisse duxerūt: unū Numantinū uictoris ca tena nō tenuit: unde triūphū dederit Roma nō uidit. Aurū uel argentum quod igni supesse potuisset: apud pauperes nō fuit: arma & uestes ignis absumpsit.

Deleta Numantia cæteras gentes pacem petiisse.

i Gitur ea tēpestate cum hæc apud Numantiā gesta sunt: apud Romā

Gracchοꝝ seditiones agitabant̄. Scipio aut̄ cū deleta Numātia cæte-

ras Hispaniæ ḡetes pace cōponeret: Tiresum quendā Celticū principē cōsuluit:

Concordia qua ope res Numātina aut prius inuicta durasset: aut post fuisset cuersa. Tiresus r̄ndit. Concordia inuicta discordia exitio fuit: quod Romani tāq; sibi ac de se dictum exempli loco acceperunt. Q uippe quibꝝ iam de seditione discordantis

Gracchο totius urbis nunciabatur. Carthagine Numātiaꝝ deleta oritur apud Romanos
rum sedi utilis de prouisione collatio: & oritur infamis de ambitione cōtentio. Gracchus
tribunus pl̄ebis iratus nobilitati: q; inter auctores Numantini scederis notatus

esset: agrū a priuatis eatenus possellum populo diuidi statuit. Octauio tribuno
pl̄ebis obſistenti ademit imperiū: & successorem Numitium dedit. His causis

senatum ira: populum supbia inuasit: ac tunc forte Attalus Eumenis filius mo-
riens testamēto populum Romanū imperio Asiæ hæredem succedere iusserat.
Gracchus gratiam populi precio appetens legem tulit: uti pecunia: quæ fuisset
Attali: populo distribueretur. Obſidente Nasica etiam Pompeius spopondit: se
Gracchum cum primum magistratum adiisset: accusaturum.

In urbe ortam seditionem grauem. & in Sicilia seruilem contagionem.

Racchus cum niteretur: ut ipse tribunus pl̄ebis subsequēte anno per-
maneret: cūq; comitiōꝝ die seditiones populi accederet: auctore Nasī
ca inflāmata nobilitas fragmentis subſeliorꝝ pl̄ebē fugauit. Gracchus

**Tiberii
Gracchi
mors** per gradus quibus itur sup Calphurniū fornicem detraicto amiculo fugiēs ictus
fragmento subſelii corruit: Rursusq; afflurgens alio ictu clauē cerebro impacta
exanimatus est. Dūcēti præterea in ea seditione interfici: corūq; corpora in ti-
berim piecta sunt: ipsius quoq; Gracchi inhumatū cadauer extabuit. Orta præ-
terea in Sicilia belli seruilis cōtagio multas late infecit puincias. Nam & Min-
turnis. cccc. l. serui in crucē acti: & Sineuissæ ad. iiiii. M. seruoꝝ a Q uinto Me-
tello & Gneo Seruilio cæpione oppressa sunt. In metallis quoq; Atheniensium

**Seruilis
cōtagio.** idem tumultus seruilis ab Heraclito prætore discussus est. Apud Delon & serui
nouo motu intumescentes oppidanis præuenientibus pressi sunt absq; illo pri-
mo Siciliensis mali somite: a quo istæ uelut scintillæ emicantes diuersa hæc incē-
dia seminauit. In Sicilia enim post Fuluium cōsulem Piso consul Mamercium
oppidum expugnauit. ubi octo. M. fugitiuorum interfecit. Q uos autē capere
potuit patibulo suffixit: cui cum Rutilius consul successisset. Idem quoq; Tau-
rominium & Aetnam firmissima fugitiuorꝝ refugia bello recepit: ubi amplius q;
. xx. M. tunc seruorum trucidata referuntur. Misera profecto talis belli & inex-
tricabilis causa. Pereundum utiq; dominis erat: nisi inſoleſcentibus seruis ferro
obuiam iretur. Sed tamen in ipsis quoq; inſolentissimis damnis pugnæ: & inſol-
licitoribus lucris uictoria: quanti periere uicti: tantum perdidere uictores.

Attalum regem Asiæ testamento Asiam reliquise Romanis.

Nno ab urbe cōdita dc. xxii. Publius Lycinius Crassus cōsul & pōti/
a fex maximus aduersus Aristonicū Attali fratre qui traditā testamēto
Romanis Asiā puaserat: cū instructissimo est missus exercitu. Præte/
rea magnis regibus: hoc est Nicomedē Bithiniæ: Mithridate Pōti & Armeniæ:
Ariarathie Cappadociæ: Philomene Paphlagoniæ: eorūq; maximis copiis adiu/
tus: cōserto tamē bello uictus est. Et cū exercitu post plurimā cädē in fugā acto
ipse cum iā circūuentus ab hostibus: & pene captus esset: uirgā: qua erat usus ad
equū in oculum Thracis impegit. Barbarus aut cū ira & dolore exarsisset: latus
Crassi gladio trāsuerberauit. Ita ille excogitato genere mortis effugit & dedecus Crassi
& seruitutem. Perpēna cōsul: qui Crasso successerat: audita morte Crassi & clade mors
exercitus Romani raptim in Asiā puolauit: Aristonicū recenti uictoria furiantē
improuiso bello adortus nudatū oibus copiis in fugā uertit. Cūq; Stratonicē ut
bem: ad quā ille cōfugerat obsidione cinxisset: trucidatū fame ad deditonē coe/
git. Perpēna cōsul apud Pergamū correptus morbo diē obiit. Aristicus uero Aristoni
ductus ad urbē Romā iussu senatus in carcere strāgulatus est. Eodē anno Pto/ ci mors.
lemæi Alexadrinorū regis uita misera miserorē uitæ exitū dedit. Is. n. sororē suā
stupro cognitā: ac deinde in matrimonio receptā turpius q̄ duxit: abiecit. Priui/
gnā uero suā: hoc est filiā sororis & cōiugis: cōiugē ascivit: filiūq; suū: quē ex so Ptole/
more suscepit: necnō & filium fratris occidit. Quāmobrē tantis incestis parrici/ mātus in
diisq; execrabilis ab Alexadrinis regno pulsus est. Iisdē tibis Antiochus nō cō cestus
tentus Babylonia atq; Hecharbana totū Mediae impiū aduersus Pharaathē Par
thor regē cōgressus uiclus est: q̄ cū i exercitu suo. ccc. M. armatorū h̄se uideret. Antio/
.c. M. & ampli 9 calonū & lixarū imixta scortis & histrionib⁹ trahebat. Itaq; faci chus
le cū uniuerso exercitu suo Parthorū uirib⁹ oppressus interiit. Gaio Sempronio
Tuditano & Marco Acilio cōsulib⁹ Pūbliū Scipionē Aphricanū pridie pro cō
cionē de piculo salutis suæ cōtestatum: quod sibi pro p̄ia laborāti ab improbis
& ingratis denūciari cognouisset: alio die mane exanimē in cubiculo suo reptū
nō temere iter mala Romanoꝝ maxima recēsuerim: præsertim cū tm̄ in ea urbe
Aphricani uigor & modestia ualeret: ut facile uiuo eo neq; sociale neq; ciuile bel Scipiōis
kum posse existere crederet. Hunc qdā uxorū Sempronii: Gracchorū autē aphrica/
sororis dolo necatū ferunt: ne scelerata: ut credo: familia: atq; i p̄niciē patriæ suæ ni mors
nata: inter impias seditiones uiroꝝ nō etiā facinoribus mulierū esset imanior.

Iterum Aetnam uasto tremore exundasse igneis globis.

Arco Aemilio & Lucio Oreste consulibus: Aetna uasto tremore con/
m cussa exundauit igneis globis. Rursusq; alio die Lypara insula & ui Aetna / 43/
cinum circa eam mare in tantū effebuit: ut adustas quoq; rupes dis exūdatio
soluerit: tabulataq; nauium liquefactis cæris extoruerit: exanimatos pisces sup/
natantes excoixerit: homines quoq; nisi qui longius potuere diffugere: recipro/
cato anhelitu calidi aeris adustis introsum uitalibus suffocauit.

Vbi in Aphrica a belloꝝ excidiis cessatum est: horribilem & inusitatam per/
ditionem locustarum securam.

Arco Plautio Isæo & Marco Fulvio Flacco cōsulibus uix dū Aphri
m cā a belloꝝ excidiis q̄scētē horribilis & inusitata pditio cōsecuta est.

Locustæ Nāq cum per totā Aphricā immensæ Locustæ multitudines coaluissent; & nō Aphrica modo iā spem cunctā frugū abrasissent: herbasq; oēs cū parte radicū & folia ar-
næ. bōs cum teneritudine ramosq; cōsumpsissent: ueræ etiā armāras cortices atq; ari-
da ligna prossent: repētino arreptæ uento: atq; in globos coactæ: portataq; diu
per aerē Aphricano pelago imersæ sunt. Haę cum imensos aceruos lōge undis
urgētibus fluctus per extēta late littora ppulissent: tetrū nimis atq; ultra opinio-
nem pestiferæ odorē tabida & putrefacta cōgeries exhalauit. Vnde oīum pariter
animatiū tāta pestilētia cōsecuta est: ut auīū pecudū ac bestiaræ corruptiōe aeris
dissolutaræ putrefacta passim cadauera uitium corruptiōis augerēt. At uero q̄a
Pestis im- fuerit hoīum lues ego ipse dum refero: toto corpore phorresco. Siqdē in Numi-
mensa. dī dia in qua tunc Miciplā rex erat. dccc. M. hoīum: cīrea orā uero maritimā quæ
maxime Carthaginēs atq; Vticensi littori adiacet: plus q̄. cc. milia perisse tradi-
tum est. Apud ipsam uero Vticā ciuitatē. xxx. milia militū: quæ ad præsidū to-
tius Aphricæ ordinata fuerāt extincta atq; abrasa sunt. Quæ clades tā repētina
ac uiolenta instituit: ut tunc apud Vticā sub una die per unā portā ex illis iunio-
ribus plus q̄. M. d. mortuos elatos suisse narretur. Verum tamen pace & gratia
omnipotētis dei dixerim: de cuius misericordia & in cuius fiducia hæc loquor:
q̄uis & tēporibus nostris exoriant̄ aliquādo hæ diuersis partibus locustæ: & plā-
runq; etiā: sed tolerabiliter lədant: nunq; tamē temporibus christianis tanta uis
inextricabilis mali accidit: ut pñicies Locustæ: quæ nullo mó ferri uiua potui-
set: mortua plus noceret. & qua diu uiuente peritura erāt omnia: ea perdita pe-
reuntibus magis omnibus optandum fuerit: ne periret.

Polt euersana Carthaginem iterum iussum est eam restitui,
a Nno ab urbe condita. dc. xxvii. Lucio Cæcilio Metello & Q uinto
Cartha/ Tito Flaminio cōsulibus Carthago in Aphrica restitui iussa. xx. & se-
go resti/ cundo demū anno: q̄ fuerat euersa: deductus ciuium Romanorū familiis: quæ cā-
tuta. incolerēt: restituta & repleta est: magno ante pdigio præcedēte. Nā cū mensores
ad limitādū Carthaginem agrū missi stipites terminorū indices fixos: nocte a
lupis reuulsos mordicus: corrososq; repissent: aliq; diu hæsiratū est: utrū Romanæ
.G. Grac paci expediret: Carthaginē reformari. Eodem anno Gaius Gracchus Gracchi il-
chus. lius: qui iā occisus in seditione fuerat frater: tribunus plæbis p tumulū creatus:
magna reipublicæ pñicies fuit. Nā cum s̄epe populum Romanū largitionibus
pmisissq; nimiis in acerbissimas seditiōes excitauisset: maxime legis agrariæ cā
pro qua etiā frater eius Tiberius Gracchus fuerat occisus: tandem a tribunatu mi-
nutio successore decessit. Minutius tribunus cū maxime ex parte successoris sui
Gracchi statuta cōuulsiisset: legesq; abrogasset: Gaius Gracchus cū Fulvio Flac-
co ingēti stipatus agmine capitolii: ubi cōcio agitabat: ascēdit. Ibi maximo tu-
Graccho multi excitato qdā præco a Gracchanis imperfectus: uelut signū belli fuit. Flac-
rum sedī cōsulū duobus filiis armatis cinctus: comitāte etiā Graccho togato: breueq; gladiū
sub sinistra occultāte: quis & præconē frustra præmisisset: qui seruos ad liberta-
tem uocaret: Ianū tāq; in arce occupauit: cōtra quē Decius Brutus uir cōsularis
a cliuo publico cū ingēti certamine irruit. Ibi diu obstinatissime dimicauit Flac-
cus. Gracchus postq; in tēplū mineruī successerat: gladio incūbere uolens inter-
uentu lictoris retentus est. Itaq; cū diu anceps bellū agitaret: tandem sagittarii ab

Opimio missi cōsertā multitudinē disturbauerūt. Duo Flacci pater filiusq; cum per adē Lunæ in domū priuatā desiluissent:foresq; obiecissent:resciso craticio pariete:cōfossi sunt. Gracchus pro se amicis pugnantibus ac peuntibus ægre ad pontē subliciū puenit:ibiq; ne uiuus caperet:ceruicē seruo suo præbuit. Caput Gracchi excisum cōsuli allatū est:corpus ad Corneliam matrē Missenū oppidum deuestū est. Hæc aut̄ Cornelia Aphricani maioris filia Missenū post prioris filii mortē secesserat. Bona Gracchi publicata sunt. Flaccus adolescens in robore chi mors necatus est. Ex factione Gracchi.cc.l.hoīes in Auentino monte cæsi referuntur. Opimius cōsul sicut in bello fuit fortis:ita in quæstione crudelis. Nā amplius q̄tria. M.hominū suppliciis necauit:ex qbus plurimi ne dicta qdē causa inoccētes interfecti sunt. Iisdē t̄pibus Metellus Baleares insulas bello puagatus edomuit. & piraticā infestationē:quæ ab iisdem tūc exoriebat plurima incolar̄e cāde cōpressit. Gneus quoq; Domitius p̄cōsul Allobrogos Gallos iuxta opidū Vindaliū grauissimo bello uicit:maxime cū elephantor̄e noua forma equi hostiū hostesq; cōterriti diffugissent.xx.M.ibi Allobrogū cæsa referunt'.iii.M.capta sunt.

Aetnam ultra solitum exarsisse.

e Odem t̄pe Aetna mons ultra solitum exarsit:& torréribus igneis sup Aetna fusis lateq; circūfluentibus Catinā urbē finesq; eius oppressit:ita ut te exarsit. Etā adūm calidis cineribus præusta & prægrauata corruerent:cuius leuandæ cladis causa senatus.x.annorum uectigalia Catinensibus remisit.

Iugurthæ Numidaꝝ regi bellum cōsensu populi Romani senatum indixisse.

Nno ab urbe cōdita.dc.xxviii.Fabius cōsul Bitinteo regi Arneruor̄ bytintey
a Galliaꝝ ciuitatis bellū maximo instructu cōparati adeo cū paruo exercitu occurrit:ut Bytinteus paucitatē Romanor̄e uix ad escā canibus: quos in agmine habebat:sufficere posse iactaret:qui cū sibi ad transferēdas copias unū pontē Rhodani fluminis parū esse intelligeret:aliū cū paucis lintrib⁹ catenisq; cōnexū supstratis cōfixisq; tabulis struxit. Conserta pugna:& diu grauiter agitata uicti Galli:cōuersisq; in fugā dum q̄sq; sibi timet:coaceruatis inconstrages sulte agminibus præproprio trāsitu pontis uincula ruperūt.ac mox cū ipsis lintrib⁹ bus mersi sunt.c.lxxx.M.armator̄e in exercitu Bytintei fuisse tradunt:ex qbus c.l.M.uel cæsa uel mersa sunt.Q uintus Martius cōsul Galloꝝ gentē sub radi ce alpiū sitā bello aggressus est:qui cū se Romanis copiis circūseptos uiderent: belloq; impares fore intelligeret:occisis cōiugibus ac liberis in flāmas sese piecērunt.Q ui uero præoccupatibus Romanis peragēdæ tūc mortis suæ copiā non habuerat:capti⁹ fuerat:alii ferro:alii suspēdio:alii abnegato cibo sese cōlumpserunt:nullusq; oīo uel pūulus supfuit:q seruitutis cōditionē uitæ amore toleraret.

Nno ab urbe cōdita.dc.xxxv.Publio Scipione Nasica & Lucia Cal Iugurphurnio Bestia cōsulibus Iugurthæ Numidaꝝ regi bellū cōsensu pothæbellū puli Romani senatus indixit.Sed ego de Iugurtha ordinis tñ loco & causa cōmemorationis breuiter p̄strinxerim:qa ut de natura eius uaria atq; introlerabili.ita & de rebus tā dolose:q̄ strenue gestis pp̄ opimā scriptor̄e luculentiam satis sufficiēs apud oēs noticia est.Igit̄ Iugurtha Micip̄sæ Numidaꝝ regis adop̄tiuus:hæresq; iter naturales eius filios factus primū cohæredes suos:idest Hyppalem occidit.Aherbalē bello uictū Aphrica expulit.Calphurniū inde cōsulem

PAVLI OROSII

aduersum se missum pecunia corrupit: atq; ad turpisstimas cōditiones pacis ad-
 duxit. Præterea cum Romā ipse uenisset oībus pecunia aut corruptis: aut atten-
 tatis seditiones dissensionesq; p̄misicut: quā cū egredere: infami satis notauit eu-
 logio: dicēs, O urbē uenalē & mature periturā: si emptorē inueneris, In sequenti
 Vrbs ue
nalis
 anno Aulum Posthumū Posthumii cōsulis fratrē: quē is. xl. M. armatorē exerci-
 tui præfecerat apud Calamā urbē thesauris regiis cōditis inhiantē bello oppres-
 sit: cui uicto ignominiosissimū fœdus exegit. Vniuersam pene Aphricam a Ro-
 Metell⁹ manis deficiente regno suo iunxit. Postea tñ Metelli cōsulis integritate & disci-
 plina coercitus: duobus etiā prœliis uictus uicit præsentē se & uastari Numidiā
 suā & nō posse defendi. a quo in deditiōne coactus. ccc. obsides dedit. frumentū
 atq; alios cōmeatus p̄soluturū sese spopōdit. iii. M. amplius pfugarum reddidit.
 Marius Exin cum incertus in pace improbos nō phiberet excursus: Gaii Marii cōsulis
 nō minore pene q̄ ipse prædictus erat astutia: Romanisq; uiribus fractus est: ma-
 xime postq; Marius urbē Capsam ab Hercule Phoenice: ut ferūt cōditam: regiis
 tūc thesauris cōfertissimā dolo circūnenit. & cepit. Diffidēs deinde p̄priis rebus
 Bocchus & uiribus Iugurtha societatē cū Boccho mauro: rege fecit cuius eq̄tatu in im-
 rex. mēnsū auctus mariānū exercitū creberrimis incursionib⁹ fatigauit. Postremū
 apud Cyrthā urbē antiquā Masinissa regiā aduersum Romanos expugnationē
 eius parātes. lx. milib⁹ equitū instructus occurrit. Nūq; ulla Romano militi tu-
 multuosior pugna & terribilior fuit: adeo ut discursu & fremitu circūcursantū
 & impetētiū eq̄tū suscitatus puluis cœlū subtexuerit: diē ademerit: noctēq; ob-
 duxerit: tātus aut̄ telo: nimb⁹ ingruerit: ut nulla pars corporis esset ab ictu tu-
 ta: q̄ppe q̄bus & uisus ad p̄spiciēdū impedimēto caliginis & expeditio ad caue-
 Maria dū cōpressione multitudinis deerat. Nec laborabat eques Maurus ac Numida:
 nor̄ peri ut bene collocatū hostē opportuno teli impetu rimaret. Sed potius in icertū pi-
 culum. la mittebant: certi: q̄ uulnera incerta nō essent. Ita coacti in unū Romani eq̄tes:
 in unū pedites densabant. Intercapdinē tātī piculi nox interueniēs dedit. Eadē
 postera die & belli & piculi facies erat erūpere in hostē: quis stricto miles gladio
 nō ualebat ferire: eminus enī iaculis repellebat. fugere nō poterat. Vndiq; enī ue-
 locior ad p̄sequēdū eques incluserat. Iam tertia dies & nullū undecūq; suffragiū
 dira undiq; mortis facies obiiciebat. Tandē Marius cōsul fortī despatione sp̄ci
 uiā fecit: & cū uniuerso simul agmine prupit e uallo. campoq; sese simul e prœlio
 dedit. Et cū ite: circūfusi hostes nō solū agminis extrema laniarēt: uē: etiā me-
 dia excussis p̄cul telis cederēt: turbatosq; Romanos insup etiā æstu solis intole-
 rantia sitis: mortis circūstantia usq; ad extremū despationis fatigaret: subito no-
 tum illud Romano: aduersus Aphros tēpestatū imbriūq; suffragiū cœlo mis-
 sum insperatae salutis fuit. Siqdē repentina pluua sitientibus Romanis & æstuā
 tibus refrigeriū potumq; præbuit. Porro aut̄ Numidis hastilia telo: quæ ma-
 nu intorquere sine armētis solent: lubrica ac per hoc inutilia reddidit. Scuta etiā
 quæ elephati corio extento atq; durato habilia & tuta gestabāt: cuius ea natura
 est: ut acceptū imbre: tāq; spongia ebibat: ac per hoc in tractabile repētino pō/
 Numida dere fiat: quia circūferri nō poterāt: defendere nequiuierūt. Ita ex insperato cōtu-
 rū fuga. batis destitutisq; Mauris ac Numidis Bocchus & Iugurtha fugerūt. Post hoc. l.
 . M. armatorē nouissimo bello ab iisdē regibus obiecta hæc quoq; usq; ad inter-

nitionem Romanis uincitibus cæsa referuntur. Ex eo Bocchus spem belli abii-
ciens pacē petiuit. atq; in premium pacis Iugurthā dolo captum catenisq; obru-
tum per Syllam legatū misit ad Mariū: qui in triumpho ante currum cū duo Iugur-
bus filiis suis actus mox in carcere stragulatus est. Isdem diebus obscenū pro-
digium ac triste uisum est. Lucius Aelius eques Romanus cū uxore & filia Ro-
gulatus. ma in Apuliā rediens tempestate correptus est: qui cum filiā cōsternatā uideret:
ut citius p̄prioribus tectis succederent: relictis uehiculis: arreptisq; equis filiam
uirginē equo insidente in mediū agmen accepit. Puella uero iētu fulminis exau-
timata est. Sed omnibus sine scissura aliqua uestimentis adēptis: ac pectoris pe-
dumq; uinculis dissolutis: monilibus etiā annulisq; discussis: ipso quoq; corpore
illæso: nisi quod obscenū in modū nuda: & lingua paululū exerta iacuit: equus
quoq; ipse quo utebatur straturis frenis & cingulis dissolutis passim ac disper-
sis exanimis p̄cul iacuit. Post hoc paruo intercessu temporis Lucius Vecturius
eques Romanus Aemiliā uirginē Vestalem furtiuo stupro polluit. Duas præ-
terea uirgines Vestales eadē Aemilia ad participationē incesti sollicitans cōtur-
bernalibus sui corruptoris exposuit ac tradidit. Indicio per seruū factō suppli-
cium de oranib; sumptum est. Isdem præterea Iugurthini bellū tēporibus Lu-
cius Cassius cōsul in Gallia Tigurinos usq; ad oceanum p̄secutus: rursumq; ab
eisdem insidiis circūuentus occisus est. Lucius quoq; Piso uir consularis legatus
Cassii cōsulis interfectus. Gaius Publius alter legatus: ne residua exercitus por-
tio: quæ in castra cōsugerat: deleref: obsides & dimidiā partem rerum omnium
Tigurinī turpissimo fēdere dedit: qui Romā reuersus a Cælio tribuno plæbis
die dicta eo q; Tigurius obsides dederat: in exilium profugit. Scipio proconsul Scipiōis
capta urbe Gallorum: cui nomen est Tolosa. c. M. ponderis auri: & argenti. c. x. facinus.
. M. e templo Apollinis sustulit: quod cum ad Massiliam amicam populo Ro-
mano urbem cum præsidiis misisset. interfectis clā: sicut quidam contestantur:
quibus ea custodienda & peruehenda cōmiserat: cuncta per scelus furatus fuisse
narratur. Vnde Magna quæstio post Romæ acta est.

Multas gentes in unum conspirasse: ut Romanum nomen delerent.
Nno ab urbe cōdita. dclii. Gaius Manlius & Quintus Cæpio pro-
cōsules aduersus Cimbros & Teutones Tigurinos & Ambronas Gal-
lorum gentes: quæ tunc: ut imperium Romanum extinguerēt: conspi-
rauerant: missi puincias sibi Rhodano flumine medio diuiserunt: ibi dum inter-
se grauissima inuidia & cōtentione disceptant cū magna ignominia & periculo
Romani nominis uicti sunt. Siquidē in ea pugna Marcus Aemilius consularis
captus atq; interfectus est. Duo filii cōsulis cæsi. lxxx. M. Romano s̄ociorūq; Roma/
ta tēpestate trucidata. lx. M. calonū atq; lix ār̄ imperfecta Antias scribit. Ita & ex norū stra-
vni penitus exercitu. x. tantūmodo homines: qui miserū nunciū ad augendas ges.
miserias reportarēt: supfuisse referuntur. Hostes: binis castris atq; ingenti præda
potiti noua quadā atq; insolita execratione cunctaq; cæperant: pessundederunt.
Vestis discissa & projecta est: aurum argētumq; in flumen abiectum est: lorice
uiroq; concisæ: phaleræ quoq; equoq; disperditæ: equi ipsi gurgitibus immersi:
homines laqueis collo inditis ex arboribus suspensi sunt: ita ut nihil prædæ ui-
ctor: nihil misericordia uictus agnosceret. Maximus tunc Romæ nō solum lu-

PAVLI OROSI

etus: uerū etiā metus fuit: ne cōfestim Cimbri alpes transgrederentur: Italiamq;
 .Q .Fa/ delerent. Isdem tēporibus Quintus Fabius Maximus filium suum adolescen-
 bius ma tem ruri relegatum cum duobus seruis parricidii ministris interfecit: ipsosq; cō-
 ximus. tinuo seruos in preciū sceleris manumisit. Die dicta: Gneo Pompeio accusante
 Parrici / damnatus est. Igitur Marius quarto cōsul: cum iuxta Isaram Rhodanūq; flumi-
 diuz/45/ na: ubi in seſe cōfluūt caſtra posuiſſet: Theutones Cimbri & Tigurini & Ambro-
 nes: postq; continuo triduo circa Romanos caſtra pugnarunt: si quo pacto eos
 excuterent uallo: atq; in equū funderent: tribus agminibus Italiam petere desti-
 narunt. Marius post digressum hostiū caſtra mouit: & collem occupauit: qui cā
 po & fluuio: ubi hostes ſeſe diffuderāt: imminebat. Cunq; exercitui eius aqua ad
 potandum deeffet: quaerelisq; omniū coargueretur: aquam quidem in conspectu
 esse respōdit: sed eam ferro eſſe uendicandam. Primis itaq; calonibus cū clamore
 in pugnam tuentibus ſubsecutus exercitus: mox iusto certamine cōpositis ordi-
 nibus bellatū eſt: & uicere Romani. Quarto die rursus pductæ utrinq; in cam-
 pum acies usq; ad meridiē pene pari pugnare discriminē. Post ubi incalēſcēte
 Roma/ sole fluxa Galloꝝ corpora in modū niuum distabuerunt: usq; in noctem cādes
 norū ui/ potius q̄ pugna protracta eſt. Ducenta milia armatorꝝ in eo bello interfecta ſunt
 catoria. .lxxx. M. capta. uix. iii. M. fugiſſe referuntur. Dux quoq; eoz Teutobecchus oc-
 cisus eſt. Mulieres eoz constantiore animo: q̄ ſi uiciffent: petierunt a cōſule: ut ſi
 bi inuiolata castitate: uirginibus ſacris ministrare fas eſſet: quo uitam ſibi reſer-
 uarent. quā rem cum nō impetrassent: paruulis ſuis ad ſaxa illis cunctæ ſeſe fer-
 ro ac ſuſpēdīo peremerūt. Hæc de Tigurinīs & Ambronibꝝ geſta ſunt. Theuto-
 nes autē & Cimbri integris copiis alpium niues emenſi Italiae plana puerunt.
 Ibiq; cum rigidum genus diu blandioribus auris cibis poculis ac lauacris emol-
 lirentur: Marius quintū consul & Catulus aduersus eos missi: die ad pugnam &
 campo dato: Hannibal ſecuti ingeniū: in nebula diſpoſuere pugnā: in ſole pu-
 gnauerunt. Prima ſiquidem perturbatio Galloꝝ ſuit: q̄ Romanam aciem prius
 offendere diſpoſitam: q̄ adelle ſenſerūt. Cūq; illico uulnerati equites retro in ſuos
 cogerentur: totāq; multitudinē indispoſite adhuc aduentantē conturbarēt: & ſol
 cū uento ortus ex aduerso ethiuſiſſet: uifus eoz puluis opplicuit: & ſplendor he-
 betauit. Ita factum eſt: ut tanta ac tam terribilis multitudo: minima Romanos
 Cibrorū clade: ſua ultima internitione cāderetur. Centū. xl. M. eoz tūc in bello cāſa. xl.
 & Theu/ .M. capta dicuntur. Mulieres grauiorē penē excitauere pugnam: quæ plauftris
 tonū ſtra in modum caſtroꝝ circuſtructis: ipsæ autem desuper propugnantes diu prope re-
 ges. pulere Romanos. Sed cum ab his nouo cādis genere terrentur: abſciſſis enim
 cum crine uerticibus in honesto ſatis uulnere turpes relinquebantur: ferrū quod
 in hostem ſumpferant: in ſe ſuoiſq; uerterunt: nāq; alia concuſsim mutuo iugula
 tæ. alia apprehensis inuicem fauicibus strangulataꝝ. alia funibus per equoꝝ cru-
 facinus. ta conſertis ipsiſq; equis extimulatis: quibus equoꝝ crura nexuerāt: in diſdere cer-
 uices: quo uouisq; protractæ atq; exanimataꝝ ſunt. alia laqueo de ſubiectis plauftris
 temonibus pependerūt. Inuenta eſt etiam quādam quæ duos filios trai-
 etis per colla corum laqueis ad ſuos pedes uixerit: & cū ſeipſam ſuſpēdīo mori-
 turam dimiſiſſet: ſecū traxerit occidēdos. Inter hæc multa & miserabilia mortis
 genera: reguli quoq; duo ſtrictis in ſe gladiis cōcurriſſe referunt. Lucius & Bo-

iorix reges in acie ceciderunt. Claudius & Cesorix rapti sunt. Ita in his duobus praeliis. cce. l. M. Galloꝝ occisa. &c. xl. M. capta sunt; absq; innumera mulierū in multitudine: quæ se suosq; paruulos fœmineo furore: ui aut uirili necauerunt.

Post triumphum Marii incredibile facinus & nunq; antea Romanis cognitum perpetratum fuisse.

Gitur talē Marii triūphū Romanāq; uictoriā incredibile facinus: & nūq; antea Romanis cognitū. Romæ subito ppetratū: uersa ī horrōre ac mōerōre tota urbe fuscauit. Publitius qdā malleolus seruis annitēti bus matrē suā interfecit. Dānatus particidio: insutusq; eculeo ī mare plectus est: Parricidū pleuerūtq; Romani facinus & pœnā: de qua re Solon Atheniēsis decernere nō diū ausus fuerat: dū fieri posse nō credidit: & Romani q se ortos a Romulo scirent: Publitii etiā hoc fieri posse intelligētes suppliciū singulare sanxerūt. Anno ab urbe cōdīta. dcv. post Cimbricū & Teutonicū bellū & quintū Marii cōsulatū: quo status impii Romani iure cōseruatus iudicat: cōsulatu sexto eiusdē Gaii Marii ita la/ befactatus est: ut pene usq; ad extremū intestina clade cōciderit. Euoluere ac per currere nahi discordiarꝝ ambages & inextricabiles seditionū causaſ ī cōmodū si mulac lōgū uidet: sane breuiter strinxisse sufficiat: quod primus Lucius Apuleius Saturnin⁹ excitati tumultus auctor extiterit: quinto Metello Numidico ui/ to sane primario acerrimus inimicus: q eū censorē creatū ptractū domo: atq; in Capitoliū fugiēte armata multitudine obsedit: unde eqū Romanorꝝ indignatio ne deiectus est: plurima ante Capitoliū cāde facta. Anumiū deinde cōpetitorē Bellū cō/ suū Saturninus & Glaučia: fraude Gaii Marii cōsules: occiderūt. subsequēte an uile. no Marius sextum cōsul & Glaučia prætor: & Saturninus tribunus plæbis cō/ spirauerūt: Metellū Numidicū in exiliū quacūq; ui agere. Die dicta a supposi/ tis eiusdē factiōis infamibus ausib⁹ cōcionē domi suā habuit: ibiq; ab aliis rex: ab aliis impator est appellatus. Marius manipulatim plæbe descripta altere cō/ sulē cū præsidiis in colle disposuit: ipse portas cōmuniuit. In foro præliū cōmis/ sum est. Saturninus a Marianis foro pulsus in Capitoliū cōfugit. Marius fistu/ las qb⁹ eo aq deducebat: incidit. Bellū deide ī aditu Capitolii horridū satis actū est. Multiq; circa Saufeniū & Saturninū cæsi. Saturninus palā clamitās Mariū auctore ēē oīum molitionū suarꝝ cōtestatus est. Cū aut ipse Saturninus & Sau/ feni⁹ & Labienus cogéte Mario ī curiā cōfugissent: p eq̄tes Romanos effractis forib⁹ occisi sunt. Gaius Glaučia extractus e domo Claudi⁹ trucidatus est. Furi⁹ tribunus plæbis bona oīum publicāda decreuit. Gneus Dolobella Saturnini fra/ ter p for⁹ olitoriū fugiēs cū Lucio Leganio imperfectus est. Itaq; auctorib⁹ tātæ se ditiōis occisis qes populo fuit. Tūc Cato atq; Pōpeius rogationē de reditu Me/ telli Numidici toti⁹ urbis gaudio pmulgarūt: quod ne pficeret: Marii cōsulis & tegritas. Furi⁹ tribuni plæbis factiōib⁹ itercessum est: Rutili⁹ quoq; uir ītegerri⁹ adeo fidei atq; īnocētiae cōstātia usus est: ut die sibi ab accusatorib⁹ dicta usq; ad co/ gnitionē neq; capillū barbāue sumiserit. neq; sordida ueste humiliue habitu suf/ fragatores cōciliarit. inimicos pmulserit: iudices tēperarit: orationēq; a prætore cōcessam nihilo summissorē q animū habuerit. Cum eidēti oppugnaret calū/ nia: & opinione bonorꝝ omniū iure absoluēdus putaret: piurio iudicū cōdēna/ tus est: qui Smyrnā cōmigrans litterarum studiis cōtentus cōsenuit.

PAVLI OROSII

andous eis nō sit. M̄c̄estam urbem prodigia terruerunt.

Nno ab urbe condita. dc. lix. Julio C̄esare & Lucio Marco Philippo cōsulibus intestinis causis sociale bellum tota cōmouit Italia. Siquidē

Littius Drusus tribunus pl̄ebis Latinos oēs spe libertatis illectos cū placito ex Prodigia plere nō posset: in arma excitauit: quo accessit ut m̄c̄estā urbē pdigia dira terre rent. Nā sub ortu solis globus ignis a regione septētrionis cū maximo celi frā gore emicuit. Apud Arētinos cū panes per cōuiuia frāgerent: crux e mediis pānibus quasi e uulneribus corporę fluxit. Præterea per septē cōtinuos dies grādo lapidū imixtis etiā testare fragmētis terrā latissime uerberauit. In Sānitibus ua stissimo hiatu terrae flāma prupit. & usq; in cōelū extēdi uisa est. Cōplures præ terea itinere uidere Romani globum coloris aurei cōelo ad terrā deuolui. maio remq; factū rūrlus a terra in sublime ad orientē solem ferri ac magnitudine sua ipsum solē obtexisse. Drusus tātis malis anxius domi suā incerto qdem auctore Bellū so / iterfectus est. Igit̄ Picentes & Vestini Marsi Peligni Marrucini Sānites & Lu ciale.

ad se missum apud Asculū occiderūt: statimq; clausa ciuitate oēs ciues Romāos in dicta cēde iugularūt. Cōtinuo atrocissimā pñiciem infamissima præcessere p digia. Nāq; oīum generę aīalia: quæ manus hoīum ppeti: atq; inter hoīes uiuere solita erant: relictis stabulis pascuisq; cū balatu hinnitu magnituq; miserabili ad siluas montesq; fugerūt. Canes quoq; quoq; natura est extra hoīes esse nō posse: lachrymosis ululatib⁹ uagi lupos ritu oberrarunt. Igit̄ Gneus Pōpeius prætor cū Picentibus iussu senatus bellum gessit & uictus est. Postq; sibi Sānites Papiū Mutilium impatorē præfecerant: Marsi aut̄ Agamēnonē archipiratā præopta

Gn. Pō / peius.⁴¹ Iul. Cæ / sar. Mariū ppinquū suū legatū sibi legit: quē assidue submonentē morā bello utilem fore & paulisper in castris exerceri militē oportere tironē: dolo id eū agere ratus contempnsit: se seq; in insidias marsoꝝ & uniuersum agmē exercitus sui incautus iniecit: ubi & ipse consul occisus & multi nobiles interfecti & octo. M. Romanor̄ militū cæsa sunt. Arma & corpora interfector̄ in conspectu Marii legati Telonius Flavius pertulit. atq; in testimoniuū cladi euexit. Marius raptis cōtinuo copiis uictores insperatus oppressit. octo. M. & ipse Marsoꝝ interfecit. Cæprio autem a Vestinis & Marsis deductus in insidias cum exercitu trucidatus est. Iulius Cæsar postq; apud Eserniā uictus aufugerat: cōtractis undiq; co piis aduersus Sānitas & Lucanos dimicans multa hostiū milia interfecit. Cunq; ab exercitu impator appellatus esset: Romāq; nuncios pro adepta uictoria misisset: senatus Sagum hoc est uelē memoris: quā exorto sociali bello sumpserat: haec spe arridente deposituit. atq; antiquū togæ decorē recuperauit. Marius deinde sex. M. Marsoꝝ cecidit. Septē milia armis exuit. Sylla cū. xxiiii. cohortib⁹. Eserniā missus: ubi artissima obsidiōe Romani ciues & milites premebant: maximo bello & plurima cēde hostiū urbē sociosq; seruauit. Gneus Pōpeius Picētes gra ui prælio fudit: qua uictoria senatus latos clauos & cætera dignitatis insignia re

Aliæ Ro / manorū cepit: cū togas tñmodo de uictoria Cæsarī primū respirāte sumpsisset. Porcius Cato prætor & Plotius legatus Hetruscos & Vmbros plurimo sanguine impeso uictoriæ difficillimo labore uicerūt. Gneo Pōpeio & Portio Catone cōsulibus: Pompeius

diu obsedit Asculū ciuitatē. nec tamē expugnauisset: nisi populū in campū pro*M. illa*
 rumpentē grauissima oppressione uicisset. Decē & octo milia Marsorū in ea pu*habitu*
 gna cū Frāco suo impatore cæsa sunt capta. iii. milia. Quattuor milia autē Ita*cru*
 licorū viroꝝ ex ea cæde p̄fugorū: iugum montis coacto in unū agmine forte cō*scend*
 erant. ubi oppressi exanimatiq; niuibus miserabilī morte riguerunt: & ui*sebantur*: nec ullum erat p̄cul intuentibus mortis indicū nisi diurna īmobili*as*: quā nullo modo humānæ uitæ uegetatio diu ppeti potest. Eadē die Picentes
 uicti sunt: quoꝝ dux Iudacilius cōuocatis principib; suis post magnificas epu*lā*
 las largaq; pocula cunctos ad exēplū sui puocās hausto ueneno cōlumptus est:
 cunctis factum eius laudantibus: sed nemine subsequēte. Anno ab urbe condita
 ,dc.lxi. cū ad obsidēdos Sānites Pōpeius & Romanus issent exercitus: & Post
 humius Albinus uir cōsularis: tūc Lucii Syllæ legatus intolerabili supbia oīum
 in se militū odia suscitasset: lapidibus occisus est. Sylla cōsul ciuilem cruorē non
 nisi sanguine hostili expiari posse testatus est: cuius rei cōscientia permotus exer
 citus ita pugnā adorsus est: ut sibi unusq; pereundū uideret: nisi uicisset. xviii.
 Sānitum. M. illo prælio cæsa sunt. Iuuentū quoꝝ Italicum ducem & magnū
 ipsius populum psecutus occidit. Portius Cato cōsul Marianas copias habens: Portius
 cum aliquāta strenue gessisset: gloriatus est: Gaium Marium nō maiora fecisse: Cato a fi
 & ob hoc cum ad Lacū Fucinū cōtra Marsos bellum gereret: a filio Gaii Ma*lio marii*
 ri in tumultu belli: quasi ab incerto auctore pstratus est. Gaius Gabinus lega*iterfect⁹*
 tus in expugnatione hostiliū castorū interfectus est. Marrucini Vestiniq; Sul
 pitio legato Pompeii psequēte uastati sunt: Popedius & Obsidius Itali impera*ci ins M*
 tores ab eosdē Sulpitio apud flumen Theanū horribili prælio oppressi & occisi
 sunt. Pompeius Asculum ingressus præfectos & centuriones cunctosq; princi
 pes eoz uirgis cecidit. securiq; p̄cuſſit: scruos prædamq; omnē sub hasta uendi
 dit: reliquos liberos quidē: sed nudos & egentes abire præcepit. Et eum de hac
 præda opitulationē aliquā in usum stipendii publici senatus fore speraret: nihil
 tamē ex ea Pompeius egenti arario cōtulit. Nāq; eodem tempore cum penitus Aērarii.
 exhaustum esset ærarium & ad stipendiū frumenti deesset expensa: loca publica Ro*ino*
 quæ in circuitu Capitolii pontificibus: auguribus: decem uiris & flaminib; in pia.
 possessionē tradita erant: cogente inopia uendita sunt: & sufficiens pecuniæ mo
 dus: qui ad tempus inopiae subsidio esset: acceptus est. Evidem in sinum tunc
 ipsius ciuitatis euersarum omniū urbium nudatarumq; terrarū abrasæ undiq;
 opes cōgerebantur: cum ipsa Roma turpi adigente inopia præcipuas sui par
 tes auctionabatur. Quāmobrē cōsideret tunc tempora sua: cum quasi inexpli
 bilis uenter cuncta cōsumens & semper esuriens cunctis urbibus quas miseras
 faciebat: ipsa miserior nihil relinquens nihil habebat: & stimulo domesticæ fa
 mis ad continuationē bellicæ inquietudinis trudebatur. Isdem temporibus rex
 Sothimus cum magnis Thracum auxiliis Græciam ingressus cunctos Mace*Sothim⁹*
 doniæ fines depopulatus est. Tandemq; a Gaio Sentio prætore superatus redire
 in suum regnum coactus est.

Bellum Mithridaticum & bella ciuilia coepere pene simul.

Nno ab urbe cōdita. dc.lxii. nondū finito sociali bello: Romæ primū Bellū ci*bellum ciuile cōmotū est: eodēq; anno Mithridaticū bellū: & si minus uile,* [56]

Bellū Mi infame: non tamē minus graue cōceptum est. Evidē de Mithridatici belli spatio
 thridati uarie traditum est: utrū abhinc cooperit: an tunc præcipue exarserit: maxime cū
 cum. alii. xxx. alii. xl. annis gestū ferant. Sed quis iisdem tēporibus gesta pplexis co-
 aceruata malis exarserint: a me tamē speciatim: & si breuiter singula pferentur.
 Marius. Sylla consule: cōtra Mithridatē in Asiā cū exercitu pfecturus: in Cāpa-
 nia tamē: ppter socialis belli reliquias consistentes: affectauit septimū cōsulatū;
 & bellum fuscipe Mithridaticū. Quo Sylla cognito: impatiens reuera iuuenis:
 intempataq; ira p̄citus cū. iiii. legionibus primū ante urbē consedit: ubi Grati-
 dium Marii legatū: quasi primā uictimā belli ciuilis occidit: mox urbē cū exer-
 Syllæ in situ irrupit: faces ad inflāmandā urbē poposcit. Omnibus metu addic̄tis p̄ sacrā
 urbē irūia cito agmine in forū uenit. Marius cū pmouere nobilitatē: inflāmare pl̄ebē:
 ruptio. equestrē q̄eide ordihē parmare aduersus Syllā frusta tentasset: postremo seruis
 spe libertatis & prædæ ad arma sollicitatis: nec quicq; repugnare ausis tandem in
 Capitoliu cōcessit. Sed cum eo Syllanae cohortes irruissent: magna suorū cāde:
 diffugit. Ibi tunc Sulpitius Marii collega: seruo suo pdente: pstratus est, Seruū
 uero ipsum: q; hostē indicauerat: manumitti: q; uero dominū pdiderat: faxo Tār
 Marii suū peio deiici cōsules decreuerunt. Marius fugiens cum psequentiū instātia circū/
 ga. 018 septus esset in Minturnēsiū paludibus sese abdidit: de qbus infelicitē luto obli-
 tus: ignominioseq; ptractus: turpi aut spectaculo Minturnas deductus: contru-
 susq; in carcere pcussore ad se missum solo uultu exterruit. Deinde lapsus e uin-
 culis in Aphricā trāfugit. Sollicitatoq; ex Utica filio: ubi is custodia obseruat:
 Marii re cōtinuo Romā regressus: Cinnae cōsuli societate scelerē cōiunctus est. Igit̄ ad cō-
 ditus. fligandā uniuersam républicā exercitū sibi in quattuor partes diuiserūt. Tres si-
 quidē legiones Mario datae: parti copiae Gneus Carbo præpositus est. Partem
 Sertorius accepit: Ille scilicet Sertorius iā hinc ciuilis belli incētor & particeps:
 qui etiā hoc finito aliud post in Hispania bellū excitauit: quod p̄ multos annos
 maximis Romanorū clādib⁹ traxit. Cetera uero exercitus portio Cinā secuta est.
 Porro aut Gneus Pōpeius: qui a senatu cū exercitu accersitus: ut reipublicā op̄i-
 tularetur: & diu sese nouaq; rex aucupatione suspenderat: cōteptus a Mario uel
 Cinna ad Octaviū consulem sese cōtulit. & mox cum Sertorio cōflicxit. Infelicitē
 pugnā interuētus noctis diremit. Sexcēti ex utraq; parte milites trucidati sunt.
 Pōpeius Postera die cum p̄mixtim corpora ad sepulturā discernerentur: miles Pompeia-
 nus fratris sui: quē ipse interfecrat: corpus agnouit. In trāscursu enī utrinq; co-
 gnitionē uultus & galeæ considerationē furor ademerat: quis parum sit culpæ
 circa ignorantia: ut uideatur nescisse de fratre: quod non ambigit̄ scisse de ciue.
 Itaq; uictor uicto infelicitior: ubi & fratris corpus agnouit. & parricidium suū
 execratus bella ciuilia illico pectus suum gladio transuerberans: simulq; lachry-
 mas & sanguinē fundens super fraternū sese cadauer abiecit. Et quid hoc pro-
 fuit ad confusionem crudelis incepit: quod in primo statim bellorum ciuiliū
 exordio infamis fama percrebuit: concurrisse ignaros quidem fratres: sed con-
 scios ciues: petiisse fratrem scelere uictorē fratri occisi spolia: ac mox tantæ im-
 manitatis refū eodē gladio atq; eadem manu p̄ suam necem parricidiū: quod
 admiserat: uindicasset? Nunquid in tantarum animositate partiū tam triste mo-
 uit exemplum? Nunquid apud quenq; periculum sceleris repulit terror erroris?

Sertori⁹

Pōpeius

Parricidiū

Nūquid hæc quæ cōmunis est etiā cum belluis pietas & reuerētia naturæ: quod unus perimendo ac pereundo cōmisit: quod in se agi posset intremuit: seseq; ab huiusmodi incepto cōscientia uictus remouit? Quin potius annis fere. xl. con sequētibus in tantū cōtinuata sunt bella ciuilia: ut magnitudo laudis appetenda ex magnitudine sceleris putaret. Omnes enim post tale documentū in tali mali tia parricidior; pericula refugissent: nisi parricidia ipsa uoluissent. Igit̄ Marius Marii coloniā Hostiensem ui ingressus omnia ibi genera libidinis ataritiæ & crudeli tatis exercuit. Pompeius fulmine afflatus interiit. Exercitus uero eius pestilentia correptus pene totus absumptus est. Nam: xi. M. uiros de castris Pompeii mor tua sex. M. autē de parte Octauii consulis subtracta sunt. Marius Antiū & Ari ciam ciuitates hostiliter irrupti. cunctosq; in his præter proditores interfecit: bo na suis diripienda permisit. Post Cinna cōsul cum legionibus: & Marius cum fu gitius urbem ingressi nobilissimos quosq; e senatu: & plurimos cōsulares uiros interfecerunt. Sed quota hæc portio ostentatæ miseriae est: uno uerbo definisse cædem bonorum: cuius fuit tanta numerositas: tanta diuturnitas: tanta crudeli tas: tantaq; diuersitas. Verūtamē æquius est: me aliquid utilitatis subtraxisse cā: q; tantum horroris ingessisse notitiæ: siue peritis hæc: siue imperitis obiiciantur. De patria siquidem: de ciuib; & de maioribus nostris hæc loquimur: qui his exagitati malis tam abominanda gesserūt: de quibus etiam auditis posteri per horrescant: qui profecto nolunt ista nimium exaggerari: aut sufficientis notitiæ moderatione: si sciunt: aut misericordis reuerentiæ contemplatione: si nesciunt. Igitur Marius cū interfector; ciuium capita illata conuiuiis: oblata Capitolio: collocata rostris: spectaculum ornatumq; congereret: ac septimū consulatū cum Cinna tertiu consule puasisset: in exordio consularis imperii sera tandem morte Marii præreptus est. Cinna bonoꝝ neces malor; cæde suppleuit. Nam cum introducta mors. per Mariū fugituor; manus insatiabilis prædandi esset: nullamq; partē aucto ribus prædæ cōsulibus ministraret: in forum quasi stipendii causa sollicitata: mi litibusq; circūdata: inermis extincta est. Cæla sunt illa die in foro urbis octo. M. fugituor; idemq; Cinna quartum consul ab exercitu suo interfactus est. Inter ea Cinna in residui senator; qui potentia Cinnae & Marii crudelitatē: insaniā Fimbriæ: Ser terfectus toriic; audaciā fuga euaserat: transuecti in Græciā coegere precibus Syllam: ut periclitanti imo iam pene pditæ patriæ opem ferret. Igitur Sylla mox ut Cam panum littus attigit: Norbanū cōsulem prælio oppressit. vii. milia tunc Roma ditus in norū Romani interfecerūt. sex milia eoruū ab iisdem capta sunt. c. xxiiii. de Italiam. Syllana parte ceciderūt. Fuluiꝝ uero Hadrianus: cui imperiū pro prætore erat: regnū Aphricæ seruoꝝ manu affectans a dominis eoz apud Uticā cōgestis sar mentis cū omni familia incensus est. Damasippus prætor incentore Mario cōsu le Quintū Scæuolam: Gaiū Carbonē: & Lucium Domitiū: Publum Antistiū: in curiā quasi ad consultandū uocatos crudelissime occidit. Corpora interfector; per carnifices unco tracta: atq; in Tyberim missa sunt. Eodē tempore Syllæ du ces plura prælia aduersus marianas partes infelicissima fœlicitate gesserūt. Nā & Quintus Metellus Charinatis copias cecidit. & castra puasit. & Gneus Pōpe pompeiꝝ ius Carbonis equitatū grauiter trucidauit. Syllæ etiā & Marii adolescētis maxi mu tūc præliū apud sacriportū fuit: i quo de exercitu Marii cæla sūt. xxv. M.

sicut Claudio scribit. Pompeius Carbonē etiam castris exuit: fugientēq; insecurus nunc cædendo: nunc ad deditōnē cogēdo plurima exercitus parte priuauit. Metellus Norbani agmen oppressit: ubi. ix. milia marianæ partis occisa sunt. Lucullus cum a Quintio obſideretur: erupit: & repentina pugna obſessorē de-

Syllæ Vi leuit exercitum. Nam plus q. x. milia ibi tunc cæſa referuntur. Sylla deinde cū Ctoriæ Campaninio Sānitum duce & Charinatis reliquis copiis ante ipsam urbē portamq; collinam ad horam diei nonam signa contulit. grauissimoq; prælio tandem uicit. lxxx. milia hominum ibi fusa dicuntur. xi. milia sese dediderunt. reliquam multitudinē in fugam uersam insatiabilis uictorum ciuium ira consumpsit.

Sylla urbem intrauit. multosq; interfecit & proscriptis.

Sylla mox ut urbem uictor intrauit. iii. milia hominū qui se per legatos dediderant: contra fas contraq; fidem datam inermes securosq; interfecit. Plurimi tunc quoq; ut non dicā innocentes: sed etiā ipsius Syllanæ partis occisi sunt: quos fuisse plus q. ix. milia ferunt: ita libere per urbem cædes per cussoribus paſſim uagātibus ut quēq; uel ira uel præda sollicitabat: agitabatur. Igit' cunctis iam: quod singuli timebant: aperta fronte timentibus: Q uintus catus Syllæ dixit: cum quibus tandem uicturi sumus: si in bello armatos: in pace inermes occidimus. Tunc Sylla auctore Lucio Fursidio primipilari primus in famam illam tabulam procriptionis induxit.

Sylla dictaturam adeptus est.

Prima proscriptio. lxxx. M. hominū fuit: in quibus quattuor consules erāt. Carbo Marius Norbanus & Scipio: inter eosq; Sertorius tūc maxime p̄tīmēscendus. Item alia cum d. nominibus proposita est: quā cum Lollius quippe securus: nihilq; sibi conscient legeret: ubi suū repente nomē offendit: dum se trepidus ad operto capite foro subtrahit: interfectus est. sed ne i ipsis quidem tabulis fides ac finis malorum uidebatur. Nāq; alios: quos proscripterāt: iugulabāt. Alios autem postq; iugulauerant: proscriptebant. Nec ipsius mortis erat uia simplex: aut una conditio: ut in nece ciuium saltē ius hostiū seruaret: qui nī

M. Ma hil uictis p̄tēr uitā exigunt. Marcum Mariū siquidē de caprili casa extractū rii mors. uinciri Sylla iussit. ductumq; trans Tiberim ad Luctaciorē sepulchrum effossis oculis: mēbrisq; minutatim defectis: uel etiā fractis trucidari. Post hunc Publius

C. Ma Lectorius senator & Venuleius triūuir occisi. Marci Marii caput Praeneste est rii mors. missum: quo uiso Gaius Marius ultima desperatione correptus: ubi a Lucrecio obſidebatur: ne incideret in inimicosq; manus cum Teleſino mutua morte cōcurrit. Dumq; uiolentius ipse in cōcurrentem manus adegit: circa suum uulnus manum percutientis hebetauit. Ita eo interfecto ipse leuiter uulneratus ceruicē seruo suo p̄ebuit. Charinatem p̄ætorē Romanum Sylla iugulauit. Inde Prænesti profectus omnes Marianæ militiæ principes hoc est legatos: quæstores: p̄fectos: & tribunos iussit occidi. Pompeius carbonē a Cossura insula in Aegyptū fugere conantē in Siciliā ad se retractum & cōplures cū eo socios eius occidit.

Sylla di Cator. Sylla dictator creatus est: ut dānationis & crudelitatis libido honesti p̄cipuiq; nominis reuerentia & amaretur & uelaretur. Pompeius in Aphricā transgressus eruptione circa Uticam facta. x. & .ix. M. hominum interfecit: quo bello Domitius dux Marianus: dum inter primores pugnat: occisus est. Idemq; Pompeius

Hiertā Numidiæ regē psecutus: fugientē ab Vgode bocchi mauroꝝ regis filio *Vgodis*
spoliari oibꝝ copiis fecit: quē cōtinuo Bullā reuersuſ tradito sibi oppido iterfecit.

Post bella ciuilia sonātibꝝ undiqꝝ bellorꝝ fragoribꝝ quattuor bella exurrexisse.

Reatis itaqꝝ Publio Seruilio & Oppio Claudio cōsulibus Lucius Syl
la est tandem priuatus: Hoc fine cōclusa sunt duo bella funestissima: so
ciale: Italicum: & Syllanum ciuile. Hæc per annos. x. tracta plus q. c.

l. M. Romanorꝝ consumplerunt. tantūqꝝ lectissimorꝝ uiros uernaculorumqꝝ mi
litum hoc ciuili bello Roma pdidit: q̄tum in ea supiore tempore: cum se iam ad
uersum Alexādrum magnum circūspiceret: indiscretis ætatibus census inuenit.
Præterea uiros cōsulares. xxiiii. prætores sex. aedilicios. lx. senatores fere. cc. absqꝝ
innumeris totius Italiaꝝ populis: qui passim sine cōsideratione deleti sunt. Q uo
modo neget quisqꝝ: si ualet: quin eodē dāno suo uicerit Roma: quo amisit Italia.
Prohpudor. Nūqd nā & hic cōparatione ambigua egent tēpora: Immo uel ma
xime inquiūt. Nā qd tā apte: q̄ bellis ciuilibus bella ciuilia cōparātur: An forte
diceſ: etiā in his tpibꝝ bella ciuilia nō fuiffe: qbus a nobis r̄nidebit. Iustius quidē
socialia uocari oportere. sed nobis pficere si ciuilia nominent. Tunc enim causis
uocabulifqꝝ ac studiis paria docent oīa: dum sibi in his tāto plus uindicat reue
tentia christianaꝝ religionis q̄to minus præsumpserit ira uictoris. Nam cū ple
rūqꝝ improbi tyrāni temere inuadentes rempublicā: usurpatōqꝝ regio statu: Ro
mani imperii corpus abrupint: atqꝝ ex eo bella uel per se iniusta importarint: uel
in se iusta cōmouerint: Britānis Gallisqꝝ populis erecti & instructi hæc bella q̄tu
externis pxima: tantū longinqua ciuibus: qd nisi socialia iure uocitent cum ip̄si
Romani Sertori quidē: aut Perpēnæ: aut Crassi: aut Spartaci bella ciuilia uspiā
nominarint. In tali ergo uel defectu: uel duellione sociorꝝ minore nūc ntiqꝝ inui
dia laboraret: si fortassis existeret uel grauis pugna: uel cruēta uictoria. Verū tñ
cum in hisce tpibus oīa plus necessitatis afferat: & minus pudoris: hoc est causa:
pugna: uictoria: uel extingueda insolentia tyrānorꝝ: uel pro cohibendo sociorꝝ
defectu: uel pro inurēdo ultionis exēplo: cui tandem dubiū est. quāto nūc mitius:
quātoqꝝ clemētius excitata: ut dicūt bella ciuilia gerunt īmo reprimunt. Q uis
enim unū ciuile bellū per dece annos his tpibus agitatū audierit: Q uis uno bel
lo. c. l. M. hominū uel hostiū ab hostibus: ut nō dicā ciuiū a ciuibꝝ cæſa memi
nerit: Q uis illam quā explicare longū est: optimorꝝ atqꝝ illustriū uiros multi
tudinē trucidari in pace cognouerit: Postremo qui illas infames interficiendorꝝ
tabulas tenuerit: legerit: senserit: ac nō potius omnibus notum sit: una cunctos
pace compositos atqꝝ eadē salute securos uictos uictoresqꝝ pariter cōmuni exul
tasse laeticia: ac etiā in tantis totius imperii Romani puinciis urbibus ac popu
lis uix paucos aliquādo extitisse quod iusta ultio īuito etiā uictore damnarit: Et
ut uerbis uerba nō onerem: nō temere dixerim tantā uel in bello saltē extinctam
modo fuiffe gregarioꝝ militum manum: quāta tunc cæſa est in pace nobilium.

Igitur Sylla mortuo Lepidus Marianæ partis assertor aduersus Catulū Sylla
num ducē surgens rediuiuos belloꝝ ciuiliū cineres fuscitauit. Bis tūc acie certa
tū est. Plurimi Romanorꝝ iā ipsa paucitate miserorꝝ: & adhuc illo furore insaniē
tiū cæſi sunt. Albanorꝝ ciuitas obsidiōe oppugnata atqꝝ excrucianta fame: ultima
miserabiliū reliquias deditione seruata est. Ibi tunc Scipio Lepidi filius captus

PAVLII OROSII

atq; occisus est. Brutus in cisalpinā Galliā fugiens: psequēte Pompeio apud Re-
giū interfectus est. Ita hoc bellum ciuile nō magis clāmētia Catuli: q̄ tedio Syl-
lanæ crudelitatis: ut ignis in stipula eadē cæleritate qua exarsit: euanuit. Anno
ab urbe cōdita. dc. lxxiii. sonātibus undiq; bellor; fragoribus: quoq; unū in Hi-
spania erat: aliud in Pamphilia: in Macedonia tertiu: quartū in Dalmatia exan-
guis: adhuc atq; exhausta intestina pnicie: tāq; febris Romana respulsa: pro-
pulsare armis occidētis septētrionisq; fortissimas gētes cogebat. Sertorius siqdē
uir dolo atq; audacia potēs: cū partiū marianar; fuisse Syllā fugiēs ex Aphrica
dilapsus in Hispaniā bellacissimas ferocissimasq; gētes in arma ex armis excita-
uit. Aduersus hūc ut breuiter definiā duo duces missi Metellus & Domiti⁹ quo-
rū Domitius ab Hirtuleio Sertorii duce cū exercitu oppressus est. Manili⁹ p̄cō
sul e Gallia in Hispaniā cū trib⁹ legionib⁹&. M. d. eq̄tib⁹ trāsgressus iniquā cū
Hirtuleio pugnā cōseruit: a quo castris copiisq; nudatus in oppidū Hilerdā pe-
ne solus refugit. Metellus multis p̄ciliis fatigatus p̄ deuia oberrans hostē mora-
Pōpeius fatigabat: donec Pōpeii castris cōsociasēt. Pōpeius cōtracto apud Polentiā exer-
fugatus. citu Lauronē ciuitatē: quā tūc Sertori⁹ oppugnabat frustra conatus defendere:
uictus aufugit. Sertorius supato fugatoq; Pōpeio Lauronē captā cruētissime de-
populatus est: reliquū agmē Lauronēsiū: quod cædibus supfuerat: miserabiliter
in Lusitaniā captiuitatē traduxit. Pompeiū aut̄ hoc est illū Romanor; ducē a se
uictū fuisse gloriatus est: quē magna præditū fiducia ad hoc bellū nō pro cōsu-
le: sed pro cōsulib⁹ Roma misisset. Fuisse tūc Pōpeio. xxx. milia peditū & mille
eq̄tes Galba scribit. Sertoriū aut̄. lx. milia peditū. octo milia eq̄tū habuisse cōme-
morat. Postea uero Hirtuleius cū Metello cōgressus apud Attalicā Bethycx ur-
bem. xx. M. militū pdidit: uictusq; in Lusitaniā cū paucis refugit. Pōpei⁹ Belgī
dā nobilē Celtiberiæ urbē caput. Sertori⁹ cū Pōpeio deinde cōgressus. x. M. mi-
litū eius iterfecit. Ex alio cornu uincēte Pōpeio tantūdē pene ipse pdidit. Multa
inter eos præterea prælia gesta sunt. Ménius quæstor Pompeii idēq; uir sororis
eius occisus est. Hirtuleii frēs interfecit. Perpēna: qui se Sertorio iunxerat cōmi-
nutus est. Postremo ipse Sertorius. x. demū anno belli inchoati iisdē: qbus & Vi-

terfect⁹ riatus suoq; dolis iterfectus finem bello fecit. Romanisq; uictoriā sine gloria de-
dit: quis Perpēna postea pars exercitus eius secuta sit: qui a Pompeio uictus cū
uniuerso exercitu suo iterfectus est. Ciuitatibus uero cūctis ultro ac sine mora
per deditiōnē receptis duæ tm̄ restiterūt: hoc est Vximia & Caligur; quaq; Vxi-
miā Pompeius euertit. Caligurū Afrānius iugi obsidione cōfectam. atq; ad infa-
mes escas miserāda inopia coactam ultimo cæde incendioq; deleuit. Percussores
Sertorii præmiū ne petēdū qdē a Romanis esse duxerūt: q̄ppe qui meminissent
antea Viriatī p̄cussoribus denegatū. Et quis nullo tūc præmio patrauerint Ro-
manā securitatē: tñ fide fortis ac uiribus semp Hispania: cū optimos inuictissi-
mosq; reges reipublicæ dederit: nullū unq; tyrānoq; ab initio usq; i hodiernū diē
uel de sc editū misit: uel in se extrinsecus incurrentē uiuū: potentēue dimisit.

De bello Macedonico.

Bellum Macedo nterea Macedonicū bellū Claudius sortitus uarias gētes quæ Rho-
nicum. pulabantur: nam inter cætera dictu audictuq; horrida: quæ in captiuos agebāt:

*hispanje
1 ann;*

raptis: cū poculo opus esset: Romanorū capitū ossib⁹: cruentis: capillatisq; adhuc: ac per interiores cauernas male effosso cerebro oblitis: aude ac sine horrore: tāq; ueris poculis utebant: quoꝝ cruentissima atq; īmanissima corda sciuerant. Has itaq; ut dixi: Cladius Macedoniz pellere finibus bello attentauit: magnisq; se maloꝝ molibus obiecit: unde cum hæc animo gereret curis circunseptus morbo insup correptus interiit. Huius successor Scribonius attemptataꝝ supiore bello gentium uim declinans: in Dardaniam arma cōuertit: eamq; supauit.

De suscepto bello orientis.

Vblius uero Seruilius ex cōsule Ciliciā & Paphiliā crudelissime adortus dum subdere studet: pene deleuit Lyciā & urbes eius obfessas: op̄ pressasq; cāpit. Præterea Olympū montē puagatus Phasidē cuerit. Corycū diuit. Tauri quoq; mōtis latera in Ciliciā uergētia pscrutatos Isauros bello confractos in deditioñē redegit. Primusq; Romanorū per Taurum duxit exercitū: Bellū II, ac līmitē itineris fecit. Triennio emenso: quo bellum gestum est: Isaurici nomen lyricum. assumptis. Cosconi⁹ p cōsul sortitus Illyricum: p̄trita subactaꝝ Dalmatia: Salona urbem florentissimā post biēnium tandem expugnauit & cāpit.

Gladiatores Capuae a ludo Gnei Lentuli diffugisse.

Nno ab urbe cōdita. dc. lxxix. Lucullo & Cassio cōsulib⁹ gladiatores .lxiii. Capuae a ludo Gnei Lentuli diffugerunt: qui cōtinuo ducibus Crisso & Inomao Gallis: & Sparthaco Thrace Vesuuū montē occuparūt: unde erūentes Clodii prætoris: qui eos obsidione cinxerat: castra expugnarūt. Ipsoꝝ in fugā acto cuncta in prædā uerterūt. Inde per Consctiā & Metapontū circū ducti ingētia breui agmina collegerunt. Nā Crisso. x. M. multitudo. Sparthaco aut̄ triplex tunc numerus fuisse fert. Inomaus enim iā supiore bello fuerat occisus. Itaq; cū cædibus incēdiis rapinis struprisq; oīa miscerēt: in exequiis Matronae captiuæ: quæ se dolore uiolati pudoris necauerat: mun⁹ gladiatoriū ex. cccc. Bellū gla captiuis scilicet: qui spectādi fuerāt: spectaturi: utpote Lanistæ gladiatoꝝ potius diatorū q̄ militū principes ediderūt. Deinde cōsules Gelius & Lentulus aduersus eos cū seu fugi exercitu missi: quoꝝ Gelius Crissum acerrime pugnantē p̄celio oppressit Lentu tiuoru. lus a Sparthaco superatus aufugit. Post etiā collatis frustra ambo cōsules copiis accepta graui clade fuderūt. Dehinc Gaium Cassium p cōsulem idē Sparthacus opprēsum bello interfecit. Itaq; exterrita ciuitate nō minore p̄pemodum metu: q̄ sub Hānibale circa portas tremēte trepidauerat: senatus Crassum cū legionib⁹ cōsulum nouoꝝ supplemēto militū misit. Is mox: ut fugitiuorū pugnā iniit. sex. M. eoꝝ interfecit. dcccc. uero cāpit. Inde prius q̄ ipsum Sparthacū ad caput Silari fluminis castra metantē bello aggredetur. Gallos auxiliatores eius: Germanosq; supauit: e qbus. xxx. milia hominū cū ipsis ducib⁹ occidit. Nouissime uero ipsum Sparthacū disposita acie cōgressum: & maximas cum eo fugitiuorū copias pculit. Nā. lx. M. eoꝝ cæsa. sex milia capta referunt. iii. M. ciuium Romanorū recepta sunt. Cæteri qui ex hoc bello lapsi oberrabāt per cōplures duces frequēti indagine attriti sunt. At ego iteꝝ ac s̄epius repeto. Nūqd nā & hic cōparatione aliq̄ egēt tēpora. Quis rogo audire nō horreat. nō dicā bella talia. sed uel noīa tanta bellorū externa: ciuilia: socialia: ciuilia: fugitiuorū: quæ nec sic saltē seſe ut cōmoti maris fluctus: quis molibus magnis sequunt: sed undiq; diꝝ

PAVLI OROSII

uersis causis: uocabulis: formis: malisq; excitata: coaceruataq; cōcurrūt: Ut e pxi
mo repetā: & infame illud seruile præterea. Iugurthinū bellū nondum adhuc ab
Aphrico detonuerat: & iā Cimbricū a Circio fulminabat. De Cimbricis illis nu/
bulis adhuc foedi uaſtiq; torrētes effusi sanguinis agebant: & iā ſocialis belli ne
uero post infinitā crebrāq; Italici belli tēpeſtatē diſcurri tuto per Italiā minime
poterat. Ita oēs absq; illis pīculōſiſſimis inimicaz urbium uoraginibus diſſoluta
ac lubrica pace titubabāt. Iam ſibi Marianū atq; Syllanum Roma parturiebat
excidiū: & aliud e diuerso oriēs atq; aquilo hoc eſt Mithridaticū minabat: quod
qdē Mithridaticū a ſupioribus coeptū: porro in ulteriora porrigit. De Mariana
face rogu Syllanaz cladis accēſus eſt. De iſto rogo funeſtissimo Syllani & cui
lis belli per plurimas terraz partes ardentē ſudes ſparſi ſunt multaq; incēdia ex
uno ſomite diſſuderūt. Nā Lepidus & Scipio in Italia. Brutus in Gallia. Domi
tius Cinnaz gener in Aphrica. Carbo in Cossura & Sicilia. Perpēna in Liguria.
& poſt cū Sertorio in Hispania: omniūq; atrocissimus Sertorius in eadē Hispa
nia hæc tunc ciuilia. uel quo alio dicēda ſunt noie bella excitātes: de uno multa:
de minimo magna fecerunt absq; illis tribus uaſtiſſimis bellis: quæ tunc extera
uocabant: hoc eſt Pamphilico. Macedonico atq; Dalmatico: diſſimulato etiam
magno illo Mithridatico longe omniū diuturniſſimo: infeſtissimo: ac formido
loſſiſſimo: deinde adhuc Hispaniensi Sertoriano nondū finito: imo adhuc ipſo ui
uente Sertorio hoc fugitiuor: & ut uerius dīcā gladiatori: bellū inhorruit: iā nō
ſpectandū paucis: ſed ubiq; metuendū. Q uod qa fugitiuor bellū dicit: nemini
uile habeat ex noie. Saepē in eo singuli & aliquādo ſimul cum agminib; fru
stra iunctis ambo cōſules uicti ſunt: plurimiq; nobiles trueidati: ipſi aut fugitiui
plusq;. c. M. ſucre: qui cæſi ſunt. Ex quo admonemus: ut ipſa cōſoleſ ſe Italia de
uexatione externor: præſentū per recordatioñē præteritor. Exeatq; in ſeipſam:
nec putet ſe incōparabiliter crudelius dilacerari. Q uamobrem huic quinto uo
lumiñ iam finēm fecerim: ut bella ciuilia externis ubiq; permixta uel quæ dicta
ſunt: uel etiam quæ ſequuntur: quia ſic ſibi ſerie temporum & malis ſequacibus
cohaerent: libri ſaltem termino ſeparentur.

Pauli Orosii uiri doctiſſimi in ſextum historiarum librum plogus.

Mnes hoīes cuiuſlibet uel ſecta: uel patriæ: uel uitæ ita ſemp
ad pſpectum prudentiæ naturali bono eriguntur: ut oblecta
mento corporis rationale mentis & ſi nō actu præferat: iudi
cio tamē præferendū ſciat: Q uæ mens ratione duce illuſtra
ta in medio uitutū: qbus genuino fauore quis uitiiſ inclinet
aſſurgit: ſcientiā dei quaſi arcē pſpicit, Dcum enim quilibet
hominū ad tēpus cōtempnere potest: nescire in totū non potest, Vnde quidā dum
in multis diis credunt: multos indiscreto timore finixerūt. Sed hinc iam uel ma
xime cum auctoritate ueritatis operāt: tunc etiā ipſa ratione diſcutiente diſcſ
ſum eſt. Q uippe & philoſophi eoz: ut de noſtriſ ſanctiſ ſileā: dum intento mea
tiſ ſtudio querunt: ſcrutaturq; omnia: unum deum auctorē omniū reppererūt:

ad quē unum oīa referunt̄. Vnde etiā nunc pagani quos iā declarata ueritas de cōtumacia magis q̄ de ignorātia cōuincit: cum a nobis discutiunt̄: non se plures deos sequi: sed sub uno deo magno plures ministros uenerari satent̄. Restat igit̄ de intelligētia ueri dei p̄ multas intelligēdi suspitiōes cōfusa dissensio: q̄a de uno deo omniū pene una opinio est. Hucusq; humana scrutatio tametsi cum labore patuit. at ubi ratiocinatio deficit: fides subuenit. Nisi enī crediderimus: nō intellegemus. Ab ipso audias: ipsiq; deo credas: quod uerū uelis scire de deo.

Hic dicit̄: quomodo deus ex nihilo fecit impiū Romanū idest ex pastorib⁹.

Taq; idē unus & uerus deus: in quē oīs: ut diximus: & si ex diuersis opinionibus secta cōcurrīt: mutās regna: & disponēs tēpora: peccata quoq; puniēs: quae infirma sunt mundi elegit: ut cōfundat fortia: Ro/ manūq; imperiū assumpto pastore pauprimi status fundauit. Hoc p̄ reges & cōsules diu puectum postq; Asiae Aphricæ atq; Europæ potitū est: ad unū impera torē eundēq; fortissimū cuncta sua ordinatione cōgessit: Sub hoc impatore. quē oēs fere gētes amore & timore pmixto iuste honorarēt: deus uerus: qui supstitione sollicita ab ignorātibus colebat: magnū illum intelligētiæ suæ fontē aperuit: De siluis p̄mptiusq; p̄ hominē docturus hoīes: filiū suū misit operantē uirtutes: quæ præcellerent hominē: coarguentēq; dæmonas: quos aliqui deos putauissent: ut quia ipsi tāq; homini nō credidissent: opibus tāq; dei crederēt: deinde ut in magno silentio ac pace latissima inoffense & celeriter noui noīs gloria: & annunciatæ salutis uelox fama p̄curreret: uel etiā: ut discipuli eius per diuersas gētes euntibus: ultroq; per cunctos salutis dona offerētibus obeundi ac disserēdī quippe cū Romanis ciuib⁹: inter ciues Romanos esset tută libertas: Q uod ideo cōmemorandum putauit: quia hic sextus libellus usq; ad Cæsarē Augustū: de quo hæc dicuntur: extēdit̄. Q uod si aliqui hāc lucidissimā rationē irritā putant: suisq; diis potius assignāt: quos primū prudentia elegerint. dein præcipuo cultu inuitarint: ut si per eos amplissimū hoc pulcherrimūq; imperiū cōcederet̄. Sic enim iactitat̄: quod ipsi optimo genere sacror̄ meruerint præcipuū deor̄ fauorē: quibus adēptis uel prætermis̄ discesserint omnes adytis arisq; relictis dii: quibus imperiū hoc steterat. Vnde q̄uis reuerentia sanctitatis tuæ multa fortissime uerissimeq; disseruerit: tamē & mihi locus exigit: ut pauca subiiciā. Si Romani colēdo deos emeruerunt fauorē deor̄: & nō colendo amiserunt: ut ipse Romulus parēs Roma inter tot mala ab ipso ortu suo ingruētia saluus esset: colendo quis meruit. An Amulius auus qui eum exposuit ad necem? An pater: qui incertus fuit? An Rhea mater stupri rea? An Albani parētes: ipsa quoq; ab initio Romani nominis germina p̄sequētess? An tota Italia: quæ per .cccc. annos dum audere potuit: excidio eius inhiavit? Non inquiūt. sed dii ipsi: quia se colendōs sciebāt: futuros custodiere cultores. Ergo præscii sunt. Si ergo præscii sunt: cur hoc imperiū inter tot annos sēcula eo potissimum tēpore ad summā potētia arcē pduxerunt: quo ille nasci inter homines atq; agnosci ut homo uoluit: post cuius nomē & ipsi pro nihilo cōtempti sunt: & cū uniuerso mundo etiā illi quos ipsi puxerant currerunt. Sed humiliter obrep̄sit inquiūt & latēter intravit. Latētis & humiliis unde tam cælebris fama: Tam indubitata fides: Tam manifesta potētia: Signis quibusdam & uirtutibus mentes hominū supstitione sollicitas cœpit & tenuit̄.

PAVLI OROSI

Ad hæc si potuit homo: dii magis posse debuerūt. An quia ille hæc potentia a pa-
tre sibi traditæ prædicabat: puentū est aliquando ad intelligētiā illius noti & igno-
ti dei: quā apprehendere: ut dixi: nemo nisi p ipsum potest. Nec quisq; potest: nisi
qui toto se despecto: ac pspecto cōuersus ad sapientiā dei omnē quærēdi ratioci-
nationē trāstulerit ad credēdi fidē. Verūtamē breuiter discutio. Dii isti: quos tā-
tos ferunt ut Romanā rēpublicā & ppicii puexisse: & aduersi afflixisse uideant:
eo certo tēpore: quod palā cōstat: quo nasci Christus uoluit: & annunciarī genti-
bus ccepit: deuotissime atq; intētissime colebant. Ita illi cōsulentes & sibi & cul-
toribus suis: nō potuerunt repellere: uel reprimere superstitionē eius: ppter quā
spernēdos se cultoresq; suos destituēdos uiderēt: q̄q si ab inuitis danda uenia: nec
desperādi fuerūt: si a uoluntariis seruāda præscientia: nec prius fuerāt adiuuādi.
Hoc factū est inquiūt. Nā excitauius gētes: accēdimus reges. instituimus le-
ges. disposuimus iudices. præparauimus poenas suppliciis & crucibus: orbē totū
scrutati sumus: siquo modo tādē christianū nomē & cultus de uniuerso mundo
posset abradi. Hoc eatenus est factū: donec sc̄ecūda crudelitas eousq; iter tormē-
ta ac p tormenta pficeret: q̄diu ipsum regiū culmē per quod solū phiberi potu-
erat: occuparet. Et quid postea cōsecutū est: Impatores inquiūt christiani cessare
sacra: & claudi tēpla iussērūt: atq; ideo excessere oēs adytis arisq; relictis dii: qui
bus impiū hoc steterat. O q̄ta & q̄ inoffensa lux ueritatis est: si nō aduersus eam
ultra sese offerentē imbecilli infeliciter oculi clauderent. Si christiana fides per
multa retro tēpora s̄xuiētibus undiq; aduersum se gētibus: regibus: legibus: cæ-
dibus: cruciatibus: ac mortibus reprimi nullo mō potuit. Imo ut dixi: inter hæc
& per hæc creuit. cultus aut̄ idolor̄ iam quodāmodo ex se deficiens ac sibi eru-
bescens ad unā clemētissimā iussionē sine ullo pœnali terrore cessauit: cui dubiū
est hoc per istius intelligētiæ demōstrationē de creatore suo tandē inotuisse crea-
turæ: quē illa eatenus per uarias ratiocinationes mentis intentæ q̄libet aliis offu-
scata quāsierit: ac p hoc statim amori eius quē etiā ignorās dilexerat: inhæsisce:
Nec igit̄ mirū est: si in magna familia inueniunt̄ aliqui serui: qui cōsuetudine:
lasciuiaq; seductoꝝ assuefacti patiētia domini sui ad contemptū ipsius abutant̄:
unde & merito deus uel ingratos: uel incredulos: uel etiā cōtumaces uariis cor-
reptionibus arguit. Q uod semp utiq; fatendum est: tunc tamē præcipue quādo
adhuc per uniuersum mundū nulla erat ecclesia: quæ interuentu fidelium precum
meritas mundi pœnas: iustūq; iudicium dei exorata ipsius clemētia temperaret:
unde etiā hæc: quæ mala hominibus uidentur qualiacūq; sint grauiora sine du-
bio omnia fuerūt: sicut ipso ordine: quo ccepta sunt pbabunt. Bellum Mithri-
daticum: uel ut uerius dicam: bellum Mithridatici clades multas secum inuoluens
puincias tracta & protenta per. xl. annos fuit. Nam dc. lxi. ut dixi anno ab ur-
be condita: quo etiam primū ciuile bellum cōperat inardescere: consulatu uero
Ciceronis & Antonii: ut uerbis poetæ optimi loquā: Barbarico uix cōsummata
uereno est. Sed in his tēporibus. xxix. gerendi belli inueniuntur anni. Qualiter
autem. xl. a plērisq; dicti sint: non facile discernitur.

De Mithridate rege Ponti atq; Armeniæ.

Gitur Mithridates rex Ponti atq; Armeniæ postq; Nicomedē Bithy-
nia regē amicū populi Romani regno priuare molitus est: atq; a se

natu monitus: si facere tētaret bellū sibi a populo Romano inferēdū fore: iratus Mithri,
 Cappadociā cōtinuo puerit atq; expulso ab ea Ariobarzane rege cunctā puincia daticum
 igni ferroq; uastauit. Bithyniam deinde pari clade corripuit: Paphlagoniā simili bellum.
 exitu afflxit: pulsis ex ea Philomene & Nicomedē regib;. Post cū uenisset Ephe
 sum: crudeli præcepit edictō ut per totā Asiā quicunq; inuenti essent ciues Ro
 mani sub una die oēs necarentur: & factum est. Nec explicari aut comprehendendi
 ullo modo uerbis potest: quæ tunc multitudo Romanorū ciuiū cæsa sit: qs mœ
 tor plurimae prouinciarū: quis gemitus occidendo& pariter atq; occidentiū su
 erit: cum singuli quiq; aut pdere innocentes hospites: & amicos: aut ipsi pericli
 tari pena hospitum cogerent. Archelaus quoq; dux Mithridatis cum. cxv. M.
 peditum atq; equitum in Achaiā præmissus: Athenas cunctāq; Græciā partim
 ui: partim deditioне obtinuit. Sylla cui post cōsulatum Mithridaticū bellū ob
 uenerat. Archelaum apud Pyreum Atheniensiū portum septēplici muro cōmu
 nitum diu obsedit. Ipsam Atheniēsiū urbē ui cæpit: ac postea iusto prælio cum
 Archelao cōfixit. Centum & .x. milia de exercitu Archelai. interfecta. uix. x. mi
 lia supfuisse referunt. Cōperta clade Mithridates lectissima. lxx. M. militū Ar
 chelao in subsidium misit ex Asia. Secundo prælio ex his. l. M. interfected sunt.
 Ibiq; Diogenes Archelai filius trucidatus est. Tertio bello oēs copiæ quas Ar
 chelaus habebat extinctæ sunt. Nā. xx. M. militū eius in paludē pulsa cū Syllæ
 fidē implorarēt: insatiabili uictoris ira interfected sunt: totidēq; alia in flumē co
 acta ac necata. reliqui miserorū passim trucidati sunt. Porro aut̄ Mithridates in
 Asia nobilissimae urbium principes occidere: bonaq; eo& publicare animo in
 tenderat. Cūq; iam. M. dc. ita interfecisset Ephesii exēplum uerētes excluso præ
 sidio ei portas obiecerūt. Similiter Smyrnæi. Sardi. Colophonii. Trallianiq; fe
 cerunt. Perturbatus Mithridates per Archelaum ducē suum cum Sylla de pace
 pepigit. Interea Fimbria Marianorū scelerum Satelles homo omniū audacissi
 mus Flaccū cōsulem: cui legatus ierat apud Nicomediā occidit: ac mox arrepto
 exercitu Mithridatis filiū ex Asia ad Miletopolim fugās stationē regis inuadit.
 Ipsumq; Pergamo pellit. fugientēq; insecutus apud Pitam obsedit: & profecto
 cōpisset: si Lucius Lucullus ciuilib; discordiis curā reipublicā prætulisset. Cūq;
 eum mari coartare obiecta classe uoluisset: ab Iliēibus repulsus est. Inde Fim
 bria Iliēibus iratus a quibus pro Syllæ partis studio obiectu porta& repul
 sus uidebatur: ipsam urbem Ilium antiquā illam Romæ parentē funditus cæde
 incendioq; deleuit. Sed eā Sylla cōtinuo reformauit. Idem Fimbria apud Thia
 tyram cū exercitu Syllæ oblideretur: desperatione adactus: in téplo Aesculapii
 manu sua interfectus est. Fānius & Magnus de exercitu Fimbriæ profugi Mi
 thridati sese adiunixerunt: quo& hortatu Mithridates cum Sertorio per legatos
 in Hispaniā missos: fœdus pepigit. Sertorius uero ad eum Marcū Mariū fir
 mandi fœderis causa misit. Quē rex apud se retentum breui ducē fecit in locū
 Archelai: qui se ad Syllam cū uxore liberisq; cōtulerat: Marius & Eumachus
 duces a Mithridate aduersus Lucullum missi: magno exercitu breui cōgregato:
 cum Publio Rutilio apud Calcedoniā congressi sunt: eūq; cum plurima exerci
 tus ipsius parte ceciderunt. Lucullus Mithridatē Cyzicenos obſidentē fossa cin
 xit: euīq; quod faciebat pati compulit: atq; ad ipsos Cyzicenos: ut bono animo

PAVLI OROSII

essent nunciū misit unum ex militibus nandi peritum: qui duobus utribus suis spensus medius ipse regulam tenens: plantisq; subremigans septem milia passuum transmeauit. Mithridates inopia laboras partē copiarum instructam armis dormum abire praecepit: quā Lucullus excipiens uniuersam disperdit. Nā amplius quindecim milia hominum tunc interfecisse narratur. Tunc etiā Fannius qui se Mithridati iunxerat & Metophanes regius prætor a Mamercho uicti cū duabus. M. equitū in Mesiam profugerunt. Atq; inde in Niconiā digressi in colles

Mithridates ob sessus. Camposq; & inheremos inciderūt: ubi nō solum montes usti: uel saxa quasi quādam fulgine offuscata cernuntur. Verū etiā campi ambusto solo squalidi per quā quaginta passuum sine ullo ignis uel fornacis indicio & pendulo in profundum ciēnere putres iacēt. Tribus etiā locis torridæ uoragine ostenduntur: quas Græci phisias uocant. In qbus dum oberrantes inopinatis tandem periculis redēpti sunt: & clam in regis castra uenerūt. Deiotarus rex Gallogræcia præfectos regis bello trucidauit. Interea Mithridates apud Cizicū eadē mora: qua obsidebat: obsessus in magnā penuriam pestilentiāq; exercitum suum coartauit. Nam plus quam tercenta milia hominū fame & morbo in eadē obsidione amississe fertur: ipse cū paucis arrepta naui clam fugit e castris. Lucullus incruento milite spectator clādis alienæ nouum genus uictoriae adeptus est: moxq; Mariū adortus uicit atq; fugauit. In quo p̄celio plus quam undecim milia Marianos militum interfecta referuntur. Lucullus postea cū eodē Mario nauali p̄celio cōgressus. xxx. & quinq; naues regias: & complures onerarias aut demersit aut cœpit. Multi ibi ex his quos Sylla proscripterat: interempti sunt. Marius postera die de spelunca ubi latet extractus: imeritas hostilis animi peccas luit. Eodē uero Lucullus impetu Apameā uastauit: & sub monte Olympo prius Athan munitissimā ciuitatē capitam expugnatāq; diripuit. Mithridates aduersus Byzantiū instructa classe nauigans tēpestate correptus. lxxx. rostratas naues p̄didit. Ipse cum quassata iam fragium naui mergeretur in Myoparonē Seleuci piratae: ipso pirata iuuante transiliuit. Inde Sinopen: ac postea miseri cum magna difficultate peruenit.

Catilina ubi de incesto accusatus.

Catilina Odem anno apud Romā Catilina incesti accusatus: q; cum Fabia uirgine uestali stuprum cōmisissē arguebatur: Catuli gratia fultus euasit. Lucullus Sinopen expugnaturus obsederat. Hāc Seleucus Archipirata & Leocares Spado: qui præsidii causa præterat: expoliatam atq; incensam reliquerunt. Lucullus miserorum hostium intestina clade permotus celeri occursu immissum restinxit incendium. Ita misera ciuitas uersa uice hostium sociorūq;: unde defendēda disperdita: & unde disperdenda seruata est. At uero Marcus Lucullus qui Curiōni in Macedonia successerat: totam Bessarū gentem bello appetitam in deditōnem recāpit. Eodē tēpore Metellus prætor Siciliæ: cum foodissima illa Gaii Verris prætura Siciliā afflictam inuenisset: maxime Pergamenone Archipirata nefariis prædis & cædibus dilacerante: qui pulsa classe Romana: Syracusanum portum obtinuerat: mox cum nauali terrestriq; p̄celio cōminutum Sicilia decedere compulit. Præterea Lucullus trāsgressus Eupratē & Tigrim apud Tigranocertam urbē cum Mithridate & Tigrane cōgressus: paruissima suorum manu magnū hostium numerum occidit. Nam. xxx. milia hominum in eo bello cæsa

Luculli uictoria

referuntur. Tigranes uix. cl. equitibus comitatus ausfugit: diademate & tiara ne Tigranis agnosceretur abiectis. Tunc ad Lucullum totius pene orientis supplices uenere fugam. legati. Imminente hieme per Armeniam in Mesopotamia regressus: Nisibin urbem illis in locis tunc inclytam expugnauit & cœpit.

Per omnia maria piratæ se diffuderunt.

Isdem diebus piratæ per oia sparsi maria & iā non tantū intercipientes nauium cōmeatus: sed etiam insulas prouinciasq; uastantes impunitate sceleris: & auditate prædæ uulgo sese associantes in imensum augebant. Piratæ Q uos Gneus Pompeius post multā quidem uastationem: quā terra mariq; diu egerant: mira tandem celeritate compressit. Eodem tēpore Cretam insulam per biénium Metellus euertit: diuturnoq; bello domitam i potestatē redegit: legesq; minois Romanis legibus pmutauit. Pompeius postea successor Lucullus in minori Armenia iuxta montē distracum castra regis obsidione cōclusit. Rex cum omnibus copiis eruptione per noctem facta insup etiā psequentes bello repellere statuit. Pompeius fugiētes psequi intendit. Itaq; bellū nocte cōmissum est. Luna tūc orta a tergo Romanis erat. Regii longitudine umbras pxiimitatē hostium rati cuncta in irritū tela fuderūt. Romani ueluti inermes postea aggressi sine labore uicerūt. Nāq; de exercitu Regio. xl. M. cæsa uel capta sunt: Romani uulnerati. M. uix aūt. xl. interficti. Rex iter tumultus belli fuga lapsus adiutus etiā Mithridatio sub lustris noctis euasit: relicusq; ab oibus amicis philosophis: scriptori datis fubus regi uel carminū ac medicis solus per deuia æquū manu trahēs: atq; ad oēs ga nocturnos strepitus trepidās: in quoddā castellum diuertit: atq; inde in Armeniā perrexit. Pompeius regē insecurus inter duo flumina: quæ ab uno móte diuersis speciebus exoriunt: hoc est Euphratē & Araxē urbē Nicopolim senib⁹ lixis & agris uolētibus cōdidit. Orāti Tigrani ueniā dedit. Exercitū Hærodis Albañor regis præfectosq; eius ter pcelio uicit: postea epistolas Hærodis & munera cū Albanis instaurāda libēter accæpit. Artacē regē Hiberiæ bello fudit: totamq; Hiberiā in deditiōne accæpit. Inde cū Armeniā. Colchos. Cappadociā & Syriā ordinatis rebus cōposuisset: promouēs de Ponto in Parthiā ad Hebatanā urbē caput Parthici regni. I die uenit. In Bosphoro Mithridate cærealia sacra cælebrā te: terræmotus adeo grauis repēte exortus est: ut magna clades ex eo urbiū atq; agros secuta narret. Eodē tēpore castor Mithridatis præfectus: qui panagorio præerat: interfictis amicis regis: arcē occupauit: & quattuor Mithridatis filios ad præsidia Romana trāsmisit. Mithridates accēsus ira in sclera exarsit. Nā cōplures tūc amicos suos: & Exipodrum filiū suū interfecit: cū antea iā aliū homo charē parricidio trucidasset. Pharnaces alter filius eius exéplo fratrum territus exercitū ad psequēdum se missum sibi cōciliauit: & mox aduersus patrē duxit.

De exitu Mithridatis.

Ithridates diu ex altissimo muro filiū precatus: ubi inexorabilē uidit: moriturus exclamasse fert. Quoniā Pharnaces inqt: me mori iubet: uos si estis dii patrii: precor ut qñq; & ipse hāc uocē a liberis suis audiat, Satiq; descēdēs ad uxores Pellices: ac filias suas uenenū oib⁹ dedit. Q d cū ipse nouissimus hausisset: nec tñ pp remedias: qbus uitalia sua aduersus noxios succos sāpe obstruxerat: ueneno cōfici posset: frustraq; spatiaret: si quo tādem modo insula

Pompeii
successus

Hebatana

Tremot⁹
64

Mithri/
Parri
datis fu/
adūi [63]

Mithri/
datis
mors.

pestis per uenas uegetatione corporis acti discurreret: Gallum quēdā militē iam fracto muro disurrentē inuitauit: eiq; iugulū præbuit. Hūc exitū Mithridates habuit uitæ: nobisq; sentetiæ suæ fortissimū argumētū reliquit: homo omniū: ut ferē: supstitionisssimus: annos natus: lxxv. habēs secū semp philosophos: omnisq; artiū peritissimos. Si estis inquit dii patrii. Ita ille diu colendo ac diu quærendo p̄senserat: hos nō esse certos deos: qui esse putabant. Rex multæ experiētiæ atq; æuo grauis uerū deū: ad cuius noticiā nō nisi auditu per fidē uenit: nō intelligebat. hos aut falsos esse rōnis ipsius luce præuiderat: aliud cōsuetudini: aliud mēti suæ tribuēs. Si estis inquit dii: hoc dicere est: ego sentiens sup hoīem esse potentiorē ipso hoīe potestatē precādi necessitate motus cōmodo diligentia & excuso ignorantiā meā. Inuoco qui est: dum cōuenio qui nō est. Quapropter cū dolore & timore cōsiderandū: qua poena: quoue iudicio digni erunt: qui cōtra interdictum iā ppalatæ & publicæ ueritatis eos sectant & colunt deos: de quibus etiā illi iā tūc dubitare poterāt: qui adhuc præter eosdē scire nihil poterāt. Verū tamē breuiter cōsulo: qualia tunc toto orienti tépora uidebant: cum per. xl. annos miserae nationes alternis tantorū ducum uastationibus terebant. Cum quæq; ciuitas tantis cōcursibus media ineuitabiliter p̄clitabatur: inde accensura alterum: unde alterum tempasset: hoc mox habitura supplicii quod remedii ad tépus habuisset: cum trepidæ diuersarū puinciarū legationes inter succedētes Romanorū duces & truculentiorē noticiā Mithridatē alternis ad utrūq; prout quæq; lors belli attollebat: & incertis satisfactionibus transferebant: augendo pericula quæ sanabāt. Nunc quid cōtinuo Pompeius homo Romanoꝝ moderatissimus p̄ plurimas partes orientis finito Mithridatico bello egerit: paucis proferā.

De Pōpeio dicit: q cū audisset mortuū Mithridatē multa fecit bella i oriēte.

Nno ab urbe condita. dcc. lxxxxix. Marco Tullio Cicerone & Gaius

Pompeii gesta a Antonio cōsulibus: Pompeius occisi Mithridatis nuncio accepto Syriam & Phœnicē bello aggressus Ithyreos primū Arabesq; pdomuit: urbēq; eorū: quā petrā nomināt: c̄epit. Hinc ad Iudæos quibus Aristobolus ex pulso fratre Hircano primus ex sacerdote rex præterat: atq; ad Hierosolymā urbem eorū Gabinū cum exercitu mittit. Ipse cōtinuo subsecutus: & a prib⁹ urbe suscepitus: sed a plæbe muro tépli repulsus expugnationē eius intendit. Id nō solum natura loci: uerū etiā ingenti muro fossaq; maxima munitū: cum alias aliis legiōes dies noctesq; succedere sine requie cogeret: uix tertio mense expugnauit. xiii. milia ibi Iudæorū c̄esa narrantur. cetera multitudo in fidē uenit. Pompeius muros ciuitatis euerti æquariq; solo impauit: & cum aliquātos Iudæorū securi p̄cussisset. Hircanum sacerdotio restituit. Aristobolum captiuū Romā duxit. Hoc bellum orientis cum uiginti & duobus regibus sese gessisse ipse Pompeius Catilinæ pro concione narrauit. Interea cōiuratio Catilinæ aduersus patriā per eosdē dies cōiuratio in urbe habita ac p̄dita. In Hætruria uero ciuili bello extincta est. Romæ uero consciī cōiurationis occisi sunt: sed hanc historiam agente Cicerone & describēte Salustio satis omnibus notā: nūc a nobis breuiter fuisse perstrictam sat est: mortus etiā a pelignis ortus a Marcellis patre & filio per Lucium uectium p̄ditus patesfacta Catilinæ cōiurbatione: quasi succisa radice compressus est: & de utroq; per Bibulum in pelignis per Ciceronem in Brutiis vindicatum est.

Hic dicit de Heluetiorum gente fortissima: & gentibus Gallorum cum quibus pugnauit Cæsar & uicit.

Nno ab urbe cōdita. dc. lxxxviiii. Gaio Cæsare & Lucio Bibulo cōsu
a libus: lege uatinia Cæsari tres puinciae cū legionibus septē in qnque/
nium datæ: Gallia transalpina & Illyricū. Galliā comatā postea sena/
tus adiecit. Hāc historiā Suetonius trāquillus plenissime explicuit: cuius nos cō
petes portiūculas decerp̄simus. Heluetiōꝝ aīos fortissime Galloꝝ omniū gentis
ea uel maxima cā: q̄ ppetuo pene cū Germanis bello altercabant: a qbꝝ Rheno
tantū flumine dirimunt̄. Ortingentorix qdā princeps gētis spe totas inuadendi Ortingē
Gallias in arma aceēderat. Quo cæteri optimates correpto: & ad mortē coacto torix.
cohibere tñ semel aiatas in prædā plæbes nequiuerūt. Qui cōiuratione facta ac
die dicta exustis uicis ac domibus suis: ne quod desideriū ex spe reuertēdi foret:
pfecti sunt. Quos cum apud Rhodanū flumē obuios Cæsar habuisset: magno
difficiliꝝ bello bis uicit: uictosq; ad deditiōē coegit. Horꝝ fuit: cū primū pgres/
fa est oīs multitudo Heluetiōꝝ: turringoꝝ & baiōꝝ utriusq; sexus ad. clvii. milia
hominū. Ex his. xlvi. milia in bello ceciderunt: cætera in terras pprias remissa
sunt. Postea Cæsar cōtra Ariouistum rēgē excitantē inuachētēq; secū incredibiles Cæsar
Germanoꝝ copias: qbꝝ nup uniuersos Galliaꝝ populos subegisse iactabat: apud
Sequanos uicit. Cum aut̄ diu exercitus Cæsaris Germanoꝝ multitudine & uir/
tute pterritus pugnā detrectasset. Ariouistus ī Germaniā arrepta nauicula Rhe/
num trāsuectus effugit: uxores uero eius duæ totidēq; filiæ captæ sunt. Fuerunt
aut̄ in exercitu Ariouisti Arudes Marcomanes. Triboci. Vangiones. Nemetes. Arioui/
Edures & Sueui. Pugna maxime grauis ex phalāge Germanoꝝ fuit: quā coacto fūs.
in unū agmine: scutisq; supra capita cōtextis ad irrumpēdā Romanoꝝ aciē tun
undiq; p̄struxerint. Sed postq; aliq Romanoꝝ militū agilitate audaciaq; insi/
gnes supra obduclā saliere testudinē: scutisq; sigillatim uelut squāmis reuulsis de
sup nudos deprehensorꝝ detectorūq; humeros pfoderūt: territi hostes nouo mor
tis piculo terribilē dissoluere cōpagē. Exinde in fugā uersi p.l. milia passuū insa
tiabilit̄ cæsi sunt: neq; coniici numerus potuit Germanoꝝ uel q̄tus fuerit occi/
sioꝝ. Post hāc Belgaꝝ gens quæ tertia pars Galliaꝝ est: aduersus Cæsarē exarsit.
Quoꝝ distributim copia hāc fuit. Bellouagi: q̄ cæteris numero & uirtute p̄
stare uideren̄ habuere lectissima. lx. milia armatorꝝ. Suestones ex duodecim op
pidis. l. milia. Neruii: quoꝝ adeo indomita feritas p̄dicabat: ut nūq; in id t̄pis
mercatores ad se admiserint: uina cæteraq; uenalia deferre: qbus inducta iocun/
ditas torporē uirtutis afferret: habuerūt similiter. l. milia Atrabates: et & Abiani
. x. milia. Morini. xxy. milia. Menapii. x. milia. Galeti. x. milia. Velocasses & Ve
romandui æque. x. milia. Atuatici. x. &. ix. milia. Condrusi: Eburones: Cercesi:
Cenomani: qui uno noīe Germani uocant̄. xl. milia. & ita fuisse referuntur. cc.
. lxxxv. milia armatorꝝ lectissima. His repēte silua erumpētibus exercitus Cæsa/
ris pturbatus atq; in fugā actus plurimis suoꝝ amissis: tandem hortatu ducis resti/
tit: uictoresq; aggressus usq; ad internitionem pene deleuit. Igitur Cæsar magnis
in Gallia rebus gestis: cum in Italiam proficiſci decreuisset: Galbam cū legione
. xii. ad Veragrados Edunosq; misit. Qui cum hiemandi causa in uico Vera/
gradorum: cui nomen erat Octodorus consedisset: mediumq; oppidi partē: quæ

PAVLI OROSII

torrente diuidebat' accolis cōcessisset: quadā die eosdē discessisse: per noctem ac
 p̄ximo insedisse colli uidet. Quippe illi paucitatē uix mediæ legionis despectui
 habētes: ultroneā sibi prædā nullo cessurā negocio arbitrabant: finitimosq; suos
 in hāc cādis ac prædæ societatē uocauerunt. Igitur galba tā præsentibus piculis
 circūsepto ac trepido inter uarias cōsultationes certi cōsiliī: incerto repente Galli
 descensu montis effusi ea castra imperfecta circūdant: raroſq; per uallum pugna
 tores saxis telisq; onerāt. Cūq; iam castra irrumperent: Pacuuii primipilaris &
 uoluseni tribuni cōsilio cuncti Romani portas eruperunt: incautosq; subito ag-
 gressi hostes primū pturbauerunt: deinde in fugā ueros miserabili strage fude-
 runt. Nā ampliusq; triginta milia Barbaroꝝ tunc cāſa referunt. Igitur. Cæſar cū
 iam pacatas uniuersas Galloꝝ gentes putaret: ad nouum & maximū bellum re-
 tractus est. Nāq; dum Publius Crassus adolescēs cum legione septima oceanote
 Galli re/ belles
 nus apud Andegauos hyemat: Veneti cæteriq; cōfines repēte in arma cōiurant.
 legatos Romanorꝝ uinciūt: eosq; ita demū se reddituros: si obsides suos recipiāt:
 Romanis indicāt: socios sibi ad id bellū Osissimos: Lexouios: Namnetes: Ambi-
 baritos: Morinos: Diablites: & metapios assiscunt: auxilia quoq; a Britānia ac-
 cersunt. Cæſar p Crassum de rebellione deditarꝝ gentiū certior factus quis intelli-
 geret: q̄ta ineundi belli difficultas esset: tamē rē tāti negocii nō negligēdā est ra-
 tus: ne cæteris exēplo eiusmodi audēdi licētia laxaret. Itaq; terrestri proelio pseq
 hostes frustra aggressus: quippe cū hostes p interfusa ex oceano æstuaria: atq; in
 accessos recessus tutis terrarꝝ finibus munirent: naues lōgas ædificari in Lygere
 fluuio iubet: p quē in oceanū deductæ cōstiterunt. Moxq; ut ab hostibus uisæ
 sunt: continuo. ccxx. naues eorū paratae atq; omni genere armorū instructissimæ
 pgressæ in portu ex aduerso steterunt. Bruto circūspiciēt imparē longe nauiū
 esse cōflictū: qa Barbaroꝝ naues solido robore intextæ: saxoꝝ modo adactos ro-
 strataꝝ ictus retundebāt. Hoc primū auxilio fuit: q; falces acutissimas nō p̄tina
 citer cunctis præfixas: funibꝫ aut̄ subnexas parauerat: qbus cū opus esset: appre-
 henſos eminus rudētes: subductis hastilibus per funē falce retrahēdo succiderēt.
 His cæleriter expeditis dirūpi hostiliū antēnarꝝ armamenta præcæpit. Ita ante/
 nis ruentibus cōplures illico naues uelut captas imobiles reddidit. Alii hoc pī-
 lo territi: suspēlis uelis qua uentus intēderet fugere conati: celsante mox uēto de-
 stituti ludibrio fuere Romanis: Itaq; incensis oībus nauibus: interfectisq; his qui
 pugnauerāt: Galli reliq; sese oēs dediderunt. Sed Cæſar maxime ob iniuriā lega-
 torꝝ: & ut gēti ad oīa cōsilia mobili terribilis exēpli notā inureret cunctis princi-
 pibus p̄ tormēta interfectis: reliquos sub corona uēdidit. Iisdem diebus Titurius
 Sabinus aulercos: Eburones Luxouiosq; primates suos: q; auctores belli resu-
 scitādi esse nollent: interficerāt: eruptione facta incredibili cæde deleuit. Publius
 uero Crassus cū in aqtaniā puenisset: bello exceptus est. Nāq; sociato magno eq-
 tatu pedestribusq; copiis præualidis Romanos adorti diu grauiter turbauerūt.
 Post uicti: atq; in oppidū sociati coacti: obsessi q; cū se expugnari uiderēt: armis
 traditis in deditiōne recepti sunt. Aqtani clade p̄moti undiq; exercitū cōtrahūt.
 de citeriore quoq; Hispaniā auxilia accersunt: duces bello maxie eos præficiūt: q
 cū Sertorio militauerāt. Hi oēs dū obsidionē Crasso parāt in castris suis Crasso
 obruente deleti sunt. Nā ex aquitanis & cantabris quorū. l. milia tūc in auxiliū

uenerat. xxxviii. milia cæsa referunt. Cæsar Germanos: qui Rhenū cū immensis Germanis copiis transmiserant: simul & totas Gallias subiucere sibi parabant: bello adortus nos & strusq; ad internitionē cecidit. Quoꝝ fuisse numerū ad. cccc.l.milia ferūt. Tūc Cæ ges. sar in Germaniā facto ponte trāsgrediēs Sycabros & Vbios obsidione liberat.

Hic dicit qualiter Cæsar Gallias subiecit: & transiuit in Britanniam.

Veuxos maximā & ferocissimā gentem: quoꝝ esse. c. pagos & populos multi pdidere. Totāq; Germaniā aduentū suo terret: moxq; in Galliā resciſſo ponte cōcedit. Inde ad Morinos uenit: unde in Britaniā pxi, mus & breuissimus transitus est. Nauibus circiter onerariis atq; actuariis. lxxx. præparatis in Britaniā trāsuehit. Vbi acerba primū pugna fatigatus: deinde ad uera tēpestate correptus: plurimā classis partē & non paruā militū: equitū uero pene oēm dispedit. Regressus in Galliā legiones in hyberna dimisit: ac. dc. naues utriusq; cōmodi fieri impauit. Quibus iteꝝ in Britaniā primo uere transuectis: dum ipse in hostē cū exercitu pgit: naues i. ancoris stātes tēpestate correptæ uel collisæ inter se: uel harenis illisæ ac dissolutæ sunt. Ex qbus. xl. perierunt: cæteræ cū magna difficultate reparatae sunt. Cæsar is eq̄tatus primo cōgressu a Britanis uictus: ibiq; Labienus tribunus occisus est. Secundo prælio cū māgno suoꝝ diſcrimine uictos Britanos in fugā uertit. Inde ad flumē tamēsim pfectus est: quē uno tantū loco uadis trāsmeabilem ferūt. In huius ulteriore ripa Cassouelauno duce imensa hostiū multitudo conſederat: ripāq; fluminis ac pene totū sub aqua uadum acutissimis sudibus pstruxerat. Quod ubi a Romanis deprehensum ac uitatum est: Barbaræ legiones nō ferentes siluis ſeſe abdidere: unde crebris eriptionibus Romanos grauiter ac ſaſe lacerabant. Interea Trinobantū firmissima ciuitas cū Androgorio duce datis. xl. obſidib⁹ Cæſari ſeſe dedit. Quod exē plū ſecutæ urbes aliae q; plures in ſeſdus Romanos uenerunt: iſdemq; demonſtrantibus Cæſar oppidū cassouelaunū inter duas paludes ſitum: obtentu insup siluarum munitū: omnibusq; rebus cōfertissimū tandem graui pugna cæpit.

Capitulū reuerso uidelicet cæſare a britaniā iteꝝ galli rbellauerūt & uicti ſūt.

Xin Cæſar a Britanis reuersus in Galliā postq; legiones in hyberna miſit: repētinis bellorꝝ tumultibus undiq; circūuentus & cōflictatus est. Nāq; Ambiorix cū eburonatibus & atuaticis cōſpirāt animatus treuirorꝝ cōſilio Cottā & Sabinū legatos apud Eburonas. cū tota funditus legione rix insidiis circūuētos interfecit. Ambiorix hac uictoria elatus atuaticos & nerios plurimosq; alios raptim in arma cōtrahit: atq; ad Ciceronē legatum qui ſimiliter tūc legioni i. hybernis præterat: cōtēdit. Multitudo hostiū ex hoc colligi potuit: q; cū in obſidione caſtroꝝ uallū circūdandū eſſe a captiuis Romanis docerent: & instrumenta ruralia nō haberēt: gladiis cōcidendo terrā & sagulis exportando uix tribus horis uallum pedū. x. & fossam pedū. xv. per milia paſſū. xv. in circuitu perfecerunt. Præterea. c. xx. turres miræ altitudinis extruxerūt: & cum ſeptem dies noctesq; ſuccidui hostium cunei pugnarēt: ac uentus ſubito plurimus exortus eſſet. testas fundis feruentes intorsere: flāmataq; tela focis: ac mox concapto igne rutilantia intra caſtra iecerunt. Quo factō per cuncta culmina rapti uentus iſſitens ſparsum animauit incēdiū. Sed nec ſic quidē Romani cum undiq; obruerentur uulneribus: laboribus: uigiliis: ieiuniis incendiis ſeſſerūt.

Noſfragij

59

Ambioſ

sullā an

vanguis

.x. i. o. i.

Tandem Cæsari nunciatus est. Vnā deletā esse legionē: alterā iam pene confectā. Aduentante uero cū duabus legionibus Cæsare deseruere hostes obsidionē: atq; in eū cuncti raptis copiis ruunt. Cæsar paruissimis castris cōsulto cōditis equiti busq; præmissis: ut fugā fingerēt: impauit: ut ad transitū uallis quæ media erat: sibiq; pīculosa uidebat: hostes cōtēptu sui inuitaret. Quibus aduētātibus insup obstrui portas præcepit. Quo uiso Galli quasi iā uicissent: ad obducēdū extrin secus uallo cōuersi sunt. Cæsar totis repēte portis paratū effudit exercitum: uer-
sosq; in fugā Gallos uastissima cæde cōfecit. Nā.lx.milia fuisse tunc referuntur:

**Inducio
marus.** e qbus pauci per paludes inuias euaserunt. Induciō marus treuiroꝝ princeps ma-
gnas armatorꝝ copias habēs: postq; de cōsenſu Galliæ totius certior redditus est.
Labieni castra legionēq; cui is praterat: quod facile factu arbitrabat̄: delere sta-
tuit: ac deinde eburonibus neruiisq; cōiunctus ad opprimendum Cæsarē pgere.
Labienus qbus pót artibꝝ simulat timorē: atq; ita Induciō marus negligētiorē cū
insultātibus copiis pro uallo oberrantē repētina eruptiōe pstrauit. Hac uictoria
Labieni reliq Galloꝝ conatus repressi sunt: & Cæsar paulo quietior reliqua par-
te hyemis fuit. Sed intelligēs sibi maiora belli supēsse negocia: maxime q; pluri-
ma pte exercitus amissa: aliisq; grauiter sauciis: ne ad sustinēdū qdē sibi idoneus
ne dicā ad cōprimēdū Galloꝝ impetū uideret: Gneio Pōpeio cōsule cōscribi le-
giones: sibiq; in auxiliū mitti petit. Itaq; ante exactā hyemē tres ad eū legiones
uenerunt. Igit̄ Cæsar prius q; in unū hostiū copiæ coirent: ineunte uere aggredi

**Cæsaris
successus** trepidos & opprimere sparsos in finibꝫ suis parat. Primū itaq; neruiosq; fines di-
ripit: prædā uero quæ copiosissima erat: exercitui pmittit. Deinde menapios qui
sibi pp imensas paludes atq; impeditissimas siluas munitissimi uidebant̄: tribus
agminibꝫ inuadit: nimiaq; cæde uulg agitato residuos supplices in deditiōē
recepit. Labienus sequēti proelio oēs treuiroꝝ copias iterfecit: arte in bellū pīuo-
catas: prius q; germanis aduētātibus iungerent̄: & cōtinuo ipsam ciuitatē capit.

**Arduē
na silua.** Cæsar ulcisci mortē Sabini & cottæ legatorꝝ uolens in ambiorigē & Eburones
deletæ legionis auctores: postq; in Arduēnā siluā refugisse cōperit: quæ silua to-
tius Galliæ maxima est: atq; a ripis rheni finibusq; treuiroꝝ ad neruios usq; per-
tingit: & in lōgitudine plus q; l. M. passuū patet: pmetiens rē sui maximis pīculi-
fore: si per obstructas spatiōsasq; siluas ignoti diuiderent̄: hostēsq; locis notissi-
mū quærerēt̄: oēm Galliā per nūcios inuitat: ut quiq; secundū placitū suū recō-
ditas in Arduēna silua prædas quærat: diripiātq;. Quo facto Gallis utrinq; mo-
rientibus maximas Romanorꝝ iniurias sine cuiusq; Romani discrimine uindica-
uit. Ita hoc tutissimo uincēdi genere securus ī Italīa rediit. Igit̄ Cæsare in Italīa

**Vergen-
torix.** reuerso Gallia rursus in arma cōiurat: multiq; simul populi coeūt. Dux his Ver-
gentorix fuit: cuius cōsilio statim oēs Galli ciuitates suās ultiro incēderūt: prima
a suis incēsa Biturigo: inde ad Cæsarē qui magnis itineribus per Narbohensem
pīnciā clā ad exercitum recurrerat: impetū faciunt. Cæsar tunc oppidum noīe
cenapū obsidione cōcluserat. Quod diu oppugnatū tādē post multas Roma-
norꝝ clades pluuiō die cum hostilium machinorꝝ augmēta: Neruiiq; elāguerent̄
applicitis turribus captum atq; deletum est. xl. ibi hoīum. M. fuisse referuntur:
e qbus uix. lxxx. p fugā lapsi ad pxiā Galloꝝ castra uenerunt. Præterea aruer-
ni cāteriq; confines sollicitatis ctiā ad se heduis multis aduersus Cæsarē pīcliiis

bellauerūt: Qui cū se pugnādo fatigati in quoddā castellum recepissent: milites
 prædæ inhiātes ad expugnationē oppidi animū intēdunt: frustra Cæsare de loci
 iniquitate causante. Itaq; ibi Cæsar erūpētibus desup hostib; pressus multa exer
 citus sui pte pdita uictus aufugit. Dū hæc ad chæstā gerunt. Vergentorix: quē
 oēs cōfensu pari regē præoptauerāt: suadet: uti ex tota Gallia oēs: qui arma fer
 re possent: huic bello præsto sint. Hoc enim esse unū bellū: quo aut ppetua liber
 tas: aut æterna seruitus: aut mors oīum cōsequat. Itaq; absq; eo numero quē infi
 nitū ante cōtraxerat: eqtū circiter octo. M. peditū. ccl. M. cōtracta sunt. Dehinc
 duos colles sibi inuicē obuersos Romani Galliq; ceperūt. Vnde multis sēpe eru
 ptionib; & uariis pūtibus proeliātes tādē Romani præcipua Germanor; equi
 tum: quos sibi iā dudū amicos nūc in auxiliū acciuerāt uirtute uicerūt. Verge
 torix alia die cōgregatis oībus: qui fuga euaserāt: dixit se auctore bona fide de
 fendēdæ libertatis atq; rūpēdi federis fuisse: & nunc siue Romanis sese ad mor
 tem oēs offerāt: siue solū pro oībus dedāt: paratū aio fore. Itaq; Galli uoluntatē: ricis de
 quā pudore aliqdū texerāt: quasi ex cōsilio regis assumerēt: ilico sibi ueniā pre
 cantes: eū solū uelut auctore magni sceleris dediderunt. Bellouagi oībus finibus
 Galloꝝ gētis ipsor; opinione fortiores hēbant. Hi Correo duce bellū instaurāt:
 sibiꝝ in hāc suscepiti belli societatē Ambianos Aulercos Velocasses Athrabatesq;
 cōiungunt: & locū quēdā cinctum atq; impeditū undiq; paludibus capiunt: cō
 missioꝝ prælio magnā remorꝝ manū: quæ auxilio Romanis erat trucidāt. Dein/
 de cū opportunū sibi locū insidiis pūsum occupassent atq; hoc cōperto Roma
 ni ad insidiar; locū instructi ordinatiq; uenissent: cōmiso prælio Gallos fugien
 tes eisdē locoꝝ munitionibus qbus clausi fuerāt: incluserūt: cunctosq; ad interni
 tionē ceciderūt. Ibi Correus uel fugā uel deditiōne detrectās Romanos: ne uiuꝝ Correus
 caperet instanter occidēdo: ut occideret: coegit. Igitur cū pacatā esse uniuersam dux
 Galliā Cæsar: neq; ausurā fore ad aliquos aspirare motus arbitraret legiones in
 hyberna dimisit: ipse tamē Ambiorigis fines qui tot bella excitauerāt: horrenda
 hoīum strage uastauit. At uero Gaius Caninius legatus bellū apud Pictonas in
 uenit: ubi magna hostiū multitudo impeditā itinere legionē circūdedit: atq; ad
 extremum discrimē adduxit. Porro Fabius alter legatus acceptis Caninii litteris Fabiōle
 in Pictonas pficiscit. Ibiꝝ a captiuis de opportunitate locoꝝ certior factus ino
 gatus pinātes hostes opprimit: magnisq; stragib; factis plurimas prædas agit. Deinde
 cū Caninio signum aduētus sui dedisset: Caninius totis castris subito exiliēs sese
 iniecit hosti. Ita Fabio ex alia pte & Caninio ex altera insistente maximo & diu
 turno bello inumeræ Galloꝝ copiæ trucidatæ sunt. Inde Fabius in carnutes pfe
 etus est. Sciebat enī Dommacū ducē antiqssimū rebellionis otius incentorē ab
 hoc bello elapsum: si a remoricis gētibus adiūctus esset: maximos iter; tumultus
 in Gallia esse moturū: sed adhuc eos ipsa nouitate trepidātes mira uirtute & cæ
 leritate pdomuit. Interea Draptes unaq; literius cum adesse Caniniū & legiones Caninius
 esse in finibus suis uiderēt: undiq; collectis copiis oppidū intrāt quod in editissi
 ma mōtis arce pēdens: duabus pribus p abrupta latera nō paruo flumine cinge
 batur: medio deinde descensu largissimo fonte secuꝝ plurimaq; introrsum copia
 frumenti tutū irritos pcul discursus hostiū despiciebat. Caninius quod solū Ro
 mana pūsione potuit: ambos duces cū parte copiæ plurima in cāpū euocatos

maximo p̄cilio supauit. Nā uno e ducib⁹ intersecto alter cū paucissimis fugit. Nullus in oppidū rediit: sed ad id oppugnandū Cæsar opus fuit. Itaq; certior p̄ nūcios factus Cæsar accurrit: circūspectisq; oībus: uidet: si expugnare ui moliat: ludo & sp̄ctaculo hostiū delendū esse exercitū suū: hoc solū esse præsidū si quo quo mō hostes aqua arceanē. Sed & hoc quoq; nīl Cæsar nemo potuisset: siqdē fons quo ad potū utebant̄: medio deuexi montis latere fundebat: Cæsar ad p̄xi/ mū fōtis admoueri uineas turrēq; extrui iubet: fit magnus illico cōcursus ex op̄ pido. Quibus sine piculo p̄ciliantibus: Romani q̄uis ptinaciter obsisterēt: cre/ briusq; succederēt: cōplures tñ trucidant̄. Igit̄ extruit agger: & turris pedū.lx.

Fōtis de siccatio cuius uertex æquare ad fontis locū posset: ut uel ex æquo tela coniici queāt uel præcipitata desup saxoꝝ uoluminā non timeri. Oppidani aut̄ ubi examinari siti nō solum pecora sua: uer̄ et infirmiores hoīum ætates uident: cupas pice seu & sindulis repletas: ac deinde imisso igne in pna præcipitant: easq; ipsi toto oppido effusi subsequunt̄. Ardētibus machinis cum graue p̄ciliū suis Cæsar ac piculo/ sum uideret iminere: cohortes in circuitu oppidi ire uelociter p̄ occultum impat atq; undiq; subito uaustum clamorē attollere. Quo facto cōsternati oppidani: dū recurrere ad muniēdum oppidū uolunt: ab oppugnatiōe turris uel demolitione aggeris recesserūt. Illi tñ q ad incidēdas fontis uenas sub obtētu aggeris tuti cu niculos pfodiebāt: reptos in abstruso aquaꝝ meatus p̄ multa diuidēdo tenuari in semetipls: cōsumiq; fecerūt. Oppidani fonte siccato ultima despatiōe correpti de ditionē sui faciūt. Cæsar aut̄ oībus q̄ arma tulerāt manus sustulit: & uitā reliq; quo testatior esset et̄ posteris poena improbog;. Multum enī ad coercendā auda ciā ualet p̄positum punitiōis exēplum: cum ipsa miseri præsens forma uiuentis: & ad recordationem admonet consciōs: & ad sciscitationem cogit ignaros.

Hic dicit quando Galli exhausti & domiti sunt.

Cæsar is in aenea Xhaustis atq; edomitis Gallis Cæsar securus cū legionib⁹ in Italīa re diit: nullos post se Galloꝝ motus p̄timescēs: certo se sciēs minime ali/ quos: qui uel moueri audeāt: uel si moueant̄: timendi sunt reliq; se: cōstitui nunc ante oculos uelim exāguē defœtāq; Galliā post illas ardētissimas febres iternosq; æstus uitaliū molliora torrétes: ut sese habebat: q̄ta macie: q̄toq; pallore sit: q̄ de/ missa ac resoluta iaceat: q̄ ipsos quoq; necessarii officii motus ne eūdē incursum maloꝝ reuocēt: p̄timescat. Irruit enī in eā repētino impetu Romanus exercitus: ueluti fortissimo corpori fortior lues: quæ tāto grauius accēdit: q̄to impatiētius tolerat̄. Sitiebat misera: cū instāte gladio p̄fiteri spōsionē seruitutis æternæ auil sis insuper obſidibus cogeret̄. Sitiebat: ut dixi: notā illā oībusq; suauissimā uelut aquaꝝ gelidā dulcedinē libertatis: q̄toq; eā magis subtrahi intelligebat: tāto aui/ dius desiderabat. Hinc illā tā frequēs cōtra uetita præsumptio inuadebat: & pro defendēda libertate: importuna libertas præreptaq; insatiabiliter potiūdi licetia: q̄ male cōceptā p̄niciē restringere uidebat: augebat. Hinc Romanus exercitus ante pugnā insidiator argutior: hic in pugna hostis infestior: hic post pugnā ui/ etor imitior: hinc oīa ad domādā impatiētā crudescētia: hic iā nec remediis cre debat̄. Itaq; si interrogare possem hāc: de qua loqmur nationē: qd tūc: cum hāc ipsa sustinebat: de illis tp̄ibus iudicaret: respōderet: ut arbitror: dicēs. Sic me illa tunc febris exāguē reddidit ac frigidam fecit: ut etiam hāc: quæ omnes pene

perstrinxit: serue facere uel cōmouere nequuerit: atq; ita me Romani inclinauerunt: ut nec ad Gothos surgam. Sed ne ipsa quidē Roma clades quas intulit euitauit. Exercitæ nāq; diu actæq; sunt p totos mundi cardines potētiae ducum: uiresq; legionū: quæ in sece cōcurrētes eius dāno uincerēt: cuius piculo uincērent'. Victorem scilicet a Gallia Cæsarē reuersum ciuilia bella sequunt' & Crassus consul prouinciam sortitus est in Parthos.

Am uictorem Cæsarē de Gallia reuersum ciuilia bella comitata sunt: aliaq; grauissima mala: iterfecti apud Parthos Crassi & trucidati exercitus præcesserunt. Anno ab urbe cōdita. dc. lxxxvii. Crassus in consulatu collega Pompeii prouinciā sortitus in Parthos: homo inexplebilis cupidi tatis: audita in Hierosolymis tépli opulentia: quā Pompeius intactā reliquerat: in Palestinā diuertit. Hierosolymā adit: téplum inuadit: opes diripit. Inde p Me sopotamiā tēdens in Parthiā quacūq; iter habuit sociis ciuitatibus auxilia indixit: precia exegit: moxq; ut Euphratē trāsiit: Illico Abegesen legatū ab Hærode rege Parthorū ad se missum obuiū habuit: a quo uehemēter increpitus est: q; cōtra foedus Luculli Pompeii auaritia inductus Euphratē trāsierit. Quā mobrē si ne mora futur: ut pro auro Parthico serico ferro oneraret'. Itaq; cum ppe caras uentū cēt. Parthi subito ingruētes cū sucena & sylacea præfectis: sagittis oppres sere Romanos. Cecidere ibi plurimi senatores: aliq; ēt cōsulares & prætorii uiri. Roma Crassus quoq; fili⁹ Crassi lectissimus iuuenis in acie occisus est. Præterea q̄ttuor noſ stra cohortes cū Vargūteio legato mediis deprehensæ cāpis iterfectæ sunt. Surenas ges. rapto eq̄tatu Crassum pseq; intēdit: eūq; circūuētū ac frustra colloquiū ei⁹ petē tem interfecit: quis uiuū auferre maluisset. Pauci noctis bñficio liberati caras cōfugerunt: cognita clade Romanorū multæ orientis puīciae a societate & fide populi Romani defecisset: ni cassius collectis ex fuga militibus paucis itumescentē Syriā egregia animi uirtute ac moderatiōe pressisset: Qui & Antiochū copiasq; eius ingētes prælio uicit: & iterfecit. Parthos quoq; ab Hærode i Syriā missos: iāq; ingressus Antiochiā bello expulit: duceq; eoꝝ Osagēm interfecit.

Narratur hic de Romano exercitu: qualiter ut oceanus crescit & minuitur.

Gitur Romani status agit' semp alterna mutatio: & uelut forma oceani maris: quæ omni die dispar nūc succiduis p septē dies attollit' īcre mentis: nunc cōsequētibus totidē dieb⁹ naturali dāno & defectu in teriore subducit'. Ut enī de pximis ordinar: Cimbris Tigurinisq; uincentib⁹: cū apud Rhodanū flumē Romanus exercitus periit: & artissimas Roma sensit angustias: refusa cōtinuo clade Cimbrosq; magis elata puentibus prior⁹ oblita defecitu est. Hāc deinde recētissimæ pspiritatis iactantiā Italicū bellū & dilacratio Syllana castigat. Rursus post hāc domesticā intestināq; perniciē: qua usq; ad medullas pene euiscerata & exesa est: parib⁹ ppemodū spatiis téporē nō solū reparata: uer⁹ etiā extenta est: cū Lucullus Asiā: Pompeius Hispaniā: Cæsar Galliā pdomuit. Romanūq; impium usq; ad extremos ppemodū terræ terminos ppatu est. Hāc nūc amplissimā dilatationē uastissima ruina cōsequit'. Apud Parthos enī cōsul Romanus occidi': exercitusq; dele': atrocissimum illud Pompeii & Cæsaris bellū ciuile cōscribit': & inter hāc Roma ipsa repento correpta in Vrbis incendio cōcremae'. Anno siqdem ab urbe cōdita. dcc. incertū unde cōcretus pluri cendium

PAVLI OROSI

mā partē urbis ignis inuasit: neq; unq; antea tanto correptā ac uastatā ciuitatē se
runt. Nā. xiii. uicos cū uico iugario cōsumptos memoriae p̄ditū est. Hinc iā ci/
uile bellū cōmitit: quod magnis iā duduī dissensionib⁹ ac molitionib⁹ parabat.
Hic de bello ciuili dicitur inter Cæsarē & Pompeiū: & de incendio urbis.

Am rediens Cæsar uictor de Gallia decerni sibi absenti alter⁹ cōsulatū
poposcit. Cōtradictū est a Marcello cōsule admittente Pompeio: deinde
decretū est a senatu: ut i urbē Cæsar nō nisi dimisso exercitu ueniret:
& ex Marcelli cōsulis auctoritate ad legiōes quæ apud Nuceriā erāt Pompeius
cū imperio missus est. Cæsar Rauēnā sese cōtulit. Marcus Antonius & Publius
Cassius tribuni plāebis pro Cæsare intercedētes: intercedēte Lentulo cōsule curia
foroq; phibiti ad Cæsarē pfecti sunt: curione cōlioq; simul comitātibus. Cæsar
rubicone flumine transmeato mox ut ariminū uenit. v. cohortes: quas tunc solas
habebat: cū qbus: ut ait Liuius: orbē terrar⁹ adortus est: qd facto opus esset edo
cuit. Deplorās aut̄ iniurias suas cām belli ciuilis pro restituēdis in patriā tribu
nis esse testatus est. Inde p Antoniū septē cohortes: quæ apud Salōnē morabant
a Lucretio recepit: tresq; legiones: quæ Domitio apud Corphiniū erāt ad partes
suas traduxit. Pompeius atq; oīs senatus crescētibus Cæsaris uiribus trepidi: tāq;
Italia pulsi: in Græciā transuecti durachiū gerēdi belli sedem delegerunt. Cæsar
Romā uenit: negatāq; sibi ex ærario pecuniā fractis foribus inuasit: ptulitq; ex
eo auri pōdera. iiiii. M. cxxxv. argēti pondera ppe. dccc. M. Inde digressus ari
minū ad legiones mox alpes trāsuectus Massiliā uenit: ad quā oppugnādā q; re
ceptus nō esset: Treboniū cū tribus legionib⁹ relinquēs ad Hispanias cōtendit:
quas Lucius Afranius & Marcus Petreius & Marcus Varro Pompeiani duces
cū legionib⁹ obtinebāt. Ibi multis p̄ciliis Petreium Afraniūq; supatos cōposita
pactiōne dimisit. In ulteriore uero Hispania duas legiōes a Marco Varrone su
scēpit: similiter & duces eius. Post hāc Curio Catonem Sicilia expulit. Valerius
Cottā Sardinia. Tuberonē Aphrica Varrus eiecit. Cæsar Massiliā rediens obsi
dione domitā uita tantū & libertate cōcessa cæteris reb⁹ abrasit. At uero Dolos
bella ex parte Cæsaris in Illyrico per Octauiuū & Libonē uictus: copiisq; exutus
ad Antoniū fugit. Basilius & Salustius parantes singulas legiones: qbus præerat
similiter & Antonius. Hortēsius quoq; ab infimo mari cum classe cōcurrēs: oēs
pariter aduersus Octauiuū & Libonē pfecti & uicti sunt. Antoniūcū se Octauio
cū. xv. cohortib⁹ dedisset: oēs ad Pompeiū a Libone deducti sunt. Curio ex Sici
lia in Aphricā cū exercitu transgressus est. Quē iuba rex cōtinuo exceptū cum
oibus copiis trucidauit. Octauius Salonas oppugnare conatus oēs pene copias
quas duxit: amisit. Cœlius descivit a Cæsare: ac se Miloni exuli iunxit. Cūq; am
bo seruor⁹ manu capuā oppugnare molirent: occisi sunt. Bibulus apud Corcyra
pudore uictus: quod custodiae eius quā pelago & oppido prætēdebat hostis illu
serat: inedia sese uigiliisq; cōfecit. Appius Claudius Censorinus: qui iussu Pōpeii
Græciā tuebat: iā abolitā poetici oraculi fidē uoluit expiri. Quippe ab eo Va
tes adactus descēdere in Specū respōdisse fert de bello cōsulenti. Nihil ad te hoc
Romane bellū p̄tinet. Euboicæ cœla obtinebis. Cœla aut̄ uocant Euboicū sinū.
Ita Appius pplexa icertus sorte discessit. Admonet nos aliqd obrectatorib⁹ nris
cōsultor iste consulere. Querebantur utiq; fide christianoq; sibi sacra interdicta

Cœla /

cærimoniæsq; sublatas: & ob hoc ideo maxime:q; extis uaticiniisq; cessantibus
 futuræ clades: quia sciri nequeūt: nō uitant. Cur ergo longe ante impiū Cæsaris
 natuitatēq; christi: sicut ipsorū auctores attestant: abolita fuerit poetici oraculi
 fides? Abolita aut ideo: quia cōtempta. Poro aut quare cōtepta: nisi quia uel fal-
 sa: uel uana: uel dubia? Vnde prudēter poeta præmonuit. Incōsulti abeūt sedēq;
 odere sibyllæ: & ne forte id paruipendā: quod cōteptu abolitū atq; antiquatum
 fuit: hoc est aut nomē: aut sedem: Appollo ille Phythus erat: quē ferunt magno
 illo Phytone serpēte interfecto: totius uaticinationis auctore & principe: hæredē
 & sedis & diuinationis & nominis exitisse: ibiq; eū reddere elegisse respōsa: ubi
 orta cum auctore ipsa diuinatio uidebat. Præterea quæ per alias quoq; terrarū
 partes spumātibus buccis: rabidoq; discursu oīs furiatorū ructat insania: ad quē
 plurimi terrarū reges: quasi ad uiuā uocē cōsulti numinis cucurrerūt: cui sāpis-
 sime ipsi Romani quoq; opulētissima dona miserūt. At si Appollo iste Phythus
 paulatim discernēte experiētia cōtemptus relictus atq; abolitus est: quid uiuum
 de mortua pecude: quid uerū de amēte muliercula sperari potest? Quid postre-
 mo: inflauit cū pinguis ebur Tyrrhenus ad aras: expositis opimæ pecudis inte-
 stinis nō finxit esuriēs? Nam sicut ipsi fatentur: uel obscura uel falsa dicēdō ipse
 Appollo seducit. Quamobrem æquo animo ferāt: si imitari interim nolunt: nos
 id ueritatis iudicio etiā phibere: quod potuerūt maiores eorū uel experiēdo cō-
 temnere. Interea apud Durachiū multi orientis reges ad Pompeiū cum auxiliis Durachi
 cōuenerūt. Quo cū Cæsar uenisset: Pompeiū obsidione frustra cīxit: ipse terrā nū bellū
 .xv. M. paſſū fossa præſtruēs: cū illi maria paterēt: Pompeius castellū quoddā
 ppinquū mari: quod Marcellinus tuebat: euertit: præſidiaq; Cæsaris: quæ ibidē
 morabant occidit. Cæsar Torquatū legionēq; unā: ut expugnaret: aggressus est.
 Hoc periculo sociorū Pompeius cognito: oēs eo copias cōtraxit: in quē se illico
 Cæsar omissa obsidione cōuertit. Torquatus aut euestigio prumpēs auersum in
 secutus est. Ita Cæsar milites ancipiti piculo territi ipso Cæsare frustra obſisten-
 te fugerūt. Pompeius uero Cæsaris quoq; testimonio uictor pſequente reuocauit
 exercitū. xxiiii. M. militū Cæsaris: Centuriones. xxxii. equitesq; Romani cōplu-
 tes in eo prælio cæsi sunt. Cæsar inde citato agmine per Epirū in Thessaliā per-
 rexit. Pompeius uero cū maximis copiis secutus: bellūq; cōmissum est. Itaq; in-
 struit utrinq; acies. Pompeius. lxxxviii. cohortes triplici ordine locauit. Fuerūt
 aut peditū. xl. M. equites in sinistro cornu. dc. in dextro. d. Præterea reges mul-
 ti senatores: equitesq; Romani plurimi: absq; leuium armaturarū magna copia
 Cæsar similiter. lxxx. cohortes triplici ordine dispositi: cui fuerūt minus q. xxx.
 M. peditū. equites. M. Videre ibi & gemere erat cōtractas Romanorū uires in
 cāpis Pharsalicis ad occisionē mutuā cōstitisse: quas si cōcordia rexisset: nulli po-
 puli: nulli reges ferre potuissent. Prima cōgressione equitatus Pompeii pulsus si pharsa-
 nistra latera nudauit. Deinde cū diu utrinq; dubia sorte cederentur: atq; ex alia lica-
 pte Pompeius inter hortadū diceret: parcite ciuibus nec tamē faceret: ex alia ue-
 ro Cæsar hoc faceret: quod urgeret: dicēs: miles faciē feri: parce ciuibus: tandem
 uniuersus Pompeii fugit exercitus: castraq; direpta sunt. Cæsa sunt in eo prælio
 Pompeianorū. xv. M. Centuriones. xxxiiii. Hic exitus pugnæ ad paleopharsalū
 fuit. Pompeius fugiēs in hostio penei amnis onerariā nauē nactus ī Asiam trāſiit.

PAVLI OROSII

- Pompeii mors Idē per Syriā in Aegyptū uenit: ibiq; mox ut littus attigit iussu Ptolemaei adōlescētis in grām Cæsarīs uictoris occisus est. Pompeii uxor filiōq; fūgerūt. Cætra Pompeiana classis direpta est: oibus qui ī ea erāt crudelissime trucidatis: ibiq; & Pompeius Bithynicus occisus est. Lentulus uero vir cōsularis apud Pelusium interfectus est. Cæsar cōpositis apud Thessaliā rebus Alexātriā uenit: platoq; ad se ac uiso Pompeii capite annuloq; fleuit. Cūq; se in regiā recepisset: eludebat a tutoribus: quominus pecuniā accipet: tēpla sua astu spoliātib⁹: ut & regios thesauros uacuos esse ostēderēt: & in inuidiā Cæsarīs populum cōcitarēt. Præterea Achillæ defectio Achillas dux Regius: imbutus semel Pompeii sanguine Cæsarīs quoq; necē meditabat. Nam iussus exercitū dimittere cui præerat. xx. M. armatorū nō modo spretuit imperiū: uerū & aciē direxit. In ipso prælio regia classis forte subducta iubet incendi. Ea flāma cū partē quoq; urbis inuasisset. cccc. M. librōrū pxi mis forte ædibus cōdita exussit: singulare pfecto monumētū studiis: curæq; maiorū. qui tot tantaq; illustrium ingeniorum opa cōgesserāt: unde q̄libet hodie: quæ in tēplis extant: quæ & nos uidimus armaria librōrū: qbus direptis exinanita ea a nostris hominibus nostrisq; tēporibus memoren⁹: quod quidē uerum est: tamen honestius credit: libros alios fuisse quæsitos: qui pristinas studiorū curas æmuſarentur: q̄ aliā ullam fuisse tunc Bibliothecā: quæ extra. cccc. M. librōrū fuisse ac per hoc euasisse credat. Cæsar postea insulā ubi pharus est: cæpit. Eo Achillas cū Gabinianis militibus uenit: ingēs pugna cōmissa est: magna ibi Cæsarianoq; militum multitudo cecidit: omnes etiam interfectores Pompeii interficti sunt. Cæsar ui insistentium hostium pressus Scapham ascēdit: qua mox pondere subsequentium grauata ac mersa per. cc. passus ad nauem una manu eleuata: quachartas tenebat natando peruenit: mox nauali certamine pulsatus magna facilitate classem regiam depresso & cæpit.
- Petentibus Alexandrinis regem reddidit Cæsar.
- a Lexādrinīs potentibus regē reddidit: monitū: ut magis amicitiā Romā: q̄ arma experiri studeret: qui tamē ut liber fuit ilico bellū intulit: sed cōtinuo cum toto exercitu suo & ipse deletus est. Nam. xx. M. hominū in eo bello cæsa referunt. xii. M. cum. lxx. longis nauibus dedita. v. naues ex uictibus cecidisse referunt. Rex ipse adolescēs Scapha exceptus ut fugeret: multis insiliētibus mersis necatus est. Corpus eius ad littus deuolutū indicio lorice aure cognitum fuit. Quia Cæsar Alexandriā præmissa Alexādrinos oēs ad ditionē desperatione cōpulit: regnumq; Aegypti Cleopatrae dedit. Inde Syriā pugnatus pharnacē in ponto uicit: posteaq; Romā uenit: dictator & cōsul creatus: in Aphricā transit: & apud Tapsum cū Iuba & Scipione pugnauit: maximāq; hominū multitudinē ibi interfecit. Castra utriusq; direpta sunt. lx. elephanti capti.
- Ptolemei mors Cato sese apud Uticā occidit. Iuba p̄cussori iugulum precio dato præbuit. Petreius eodē se gladio pfodit. Scipio in nauī: qua ad Hispanias fugere cōtendēs uento coactus in Aphricā redierat: semetipsum iugulauit: in eadē nauī ēt Titus Torquat⁹ occisus est. Cæsar Pompeii magni nepotes: filiāq; Pompeiā: simulq; cū his faustum Syllam & Afrannium & Petreium filium iussit occidi. Inde quattuor triumphis urbem ingressus: disposito: recuperatoq; reipublicæ statu continuo in Hispanias cōtra Pompeios Pompeii filios pfectus. xvii. q̄ egressus ab urbe su-
- bibliotheca
incensā
67
- Dubia
Nulla
Dicitur
Nulla
- Catō

erat: die Saguntū peruenit: statimq; aduersus Pompeios duos & Labienum atq;
Actium uarū multa bella & uaria sorte geslit. Ultimum bellum apud mundam
urbē gestum est. Vbi tantis est uiribus dimicatum: tantaq; cædes acta: ut Cæsar
quoq; ueteranis etiā suis cedere nō erubescensibus cum cedi cogiq; aciem suam
cerneret: præuenire morte futurū uicti dedecus cogitarit: cum subito uersus in
fugam Pompeiorum cessit exercitus. Et quidē eo die hoc bellum actum est: quo Cæsar is
Pompeius pater ab urbe bellum gesturus aufugerat. iiii. q; annis hoc ciuile bel/ discrimē
lum indefinēter toto orbe tonuit. Titus Labienus & Actius Varus in acie cæsi
sunt. Gneus Pompeius cū.c.eq; tibus aufugit: frater eius Sextus Pompeius cōtra
cta celeriter nō parua Lusitanor; manu cū cæsonio cōgressus est uictus: fugiēsq;
interfectus est. Munda ciuitas cum imensa hominum cæde Cæsare oppugnante
uix capta est.

Qualiter in curia a senatu interfectus sit Cæsar.

Cæsar Romā rediit: ubi dum reipublicæ statum contra exempla ma-
iorum clæmēter instaurat: auctoribus Bruto & Cassio: conscio etiam
senatu plurimo in curia. xxiiii. uulneribus cōfossus interiit: In qua cō
iuratione fuisse amplius q. lx. consciens ferunt. Duo Brutus & Gaius Cassius aliiq;
socii strictis pugionibus in Capitoliū secesserunt. Diu deliberatum est utrū Ca-
pitolum cum auctoribus cædis oporteret incendi. Corpus enim ratum populus
dolore instimulatus in foro fragmētis tribunalium ac subseiorū cremauit. Per-
censuit latitudinē regni sui Roma cladibus suis: atq; in suam conuersa cædē sin
gulas quasq; gentes ibidem: ubi domuit: uindicauit. Asiae Europæ atq; Aphricæ
non dico tribus mundi partibus: sed totis trium partium angulis edidit gladia/
tores suos: feriatisq; inimicis spectaculū miseræ ultiōnis ingessit. Nec tamē suffi-
cit ipsas quoq; cum auctoribus cæsus fuisse consumptas: recidiua semina in co/
dem agro germinauerunt: magna cōtinuo metentibus malorum incremēta cum
magnō sudore factura. Victor ciuilis belli a ciuib; Cæsar occiditur: in cædem
unius trahuntur agmina consciorum. Certum enim erat: q; Cæsar indigne pe/
remptus plures posset habere ultores. Plurima nobilitas una simul cathena sce/
leris copulatur: ne fore tanta malorum materia nō belli magnitudine suppleat:
sed uindictæ breuitate tenuetur. Medeā illam fabulæ ferunt dentes quondam se Cōpara-
uisse serpentis: e quibus quasi cōpetētes semini seges armati homines terra emer-
tio a Me serunt: leseq; mox inuicem pugnādo pstrauerunt. Evidē hoc poetarū cōmenta dea
finixerūt. Nostra aut̄ Roma Cæsare occiso q̄ta de cineribus eius agmina armata
parturiit: q̄ta bella in testimoniu miserae fecunditatis nō legenda pueris: sed spe
etanda populis excitauit: & tamē horum omnium malorum initium supbia est.
Inde surrexerunt bella ciuilia: inde iterum pullularunt. Non ergo iniusta cædes
est eorū qui eam iniuste insectantur: si ambitionis æmulatio per ipsos & in ipsis
& agitur & punitur: donec qui detractauere collegium discāt ferre dominatum:
summaq; imperii totius ad unum redacta longe aliud oēs homines uiuendi ge/
nus subeant: ut omnes humiliter placere studeant nō insolenter offendere: sed ad
tam salubrem humilitatis doctrinā magistro opus est. Itaq; opportune cōpositis Christus
rebus Augusti Cæsar is tēporibus natus est dominus christus. Qui cū in forma saluator
dei esset: formā serui humiliter assumpsit: ut tunc demū aptior fieret humilitatis nat⁹ sub
institutio: quādo jam per totum mundū pœna superbia omnibus esset exēplo. Augusto

De potentia & uirtute Augusti Cæsaris.

a Nno ab urbe cōdita .dccx. imperfecto Iulio Cæsare Octauius qui testamento Iulii Cæsaris auūculi & hæreditatē & nōmē assumpserat: idēq;

qui postea rerū potitus Augustus est dictus: simul ut Romā adolescēs admodū uenit: in dolo suā bellis ciuilibus uouit. Nā ut breuiter coaceruationē malorū explicē bella ciuilia qnq; gessit: Mutinense: Philippense: Perusinū: Siculū: Actia cum. Equitib; duo: hoc est primū & nouissimū aduersus Marcū Antonium: secundū aduersus Brutū & Cassiū: tertīū aduersus Luciū Antoniū: quartū aduersus Sextū Pompeium Cnei Pompeii filium cōfecit. Antonius a senatu hostis p̄nunciatus Deciū Brutum apud Mutinā obsidione cōcluserat: cōsules Hircius & Pāsa: & cū his Cæsar ad liberādū Deciū Brutū expugnādūq; Antoniū missi. Pansa primo ueniēs exceptus insidiis inter suorū clades ipse quoq; pilo grauiter uulneratus ab eodē uulnere interpositis dieb; est mortuus. Hircius auxiliū collegæ ferēs magnas Antonii copias uasta strage deleuit: Cæsar eatenus castra cū stodiuit. Secūda illa aduersū Antoniū pugna: magnæ utrinq; strages actæ sunt. Nāq; tunc ibi Hircius cōsul occisus est: uictus fuit Antonius: Cæsar uictoria potitus est: cui Decius Brutus de cōiuratione occisi Iulii Cæsaris confessus preces p̄cenitētæ fudit. Dolobella Treboniū unum ex interfectorib; Cæsaris Smyrna interfecit. Dolobellā senatus hostē p̄nunciauit: cōsilium occisorū uterq; exercitus Cæsari paruit. Postea Decius Brutus i Gallia a Sequanis captus & occisus ē. Basilius autē æque unus de pcussoribus manu seruorū suorū necatus est. Lepidus satis a gēte Cæsare Antonium recepit in gratiā: atq; ob fidē recōciliatæ gratiæ filiā eius matrimonio sortitus est. Inde cum ad urbem accessissent: ac rumor de futura p̄scriptione ortus esset: Caius Toranius uir prætorius nihil tamē metuens incursu militū domi suæ iterfectus est: aliiq; cōplures trucidati sunt. Itaq; ne latius atq; effrenatus p̄scriptorum cædes ageret. cxxxii. senatorum noia in tabula p̄posita sunt. Primū Lepidi præcepto & noie: deinde Antonii: tertio Cæsaris. Ibi Antonius Tulliū Ciceronē inimicū suū: ibi Luciū Cæsarē auunculum suū: & quod exaggerādo sceleri accessit: uiuā matrē p̄scriperat: ibi Lepidus Luecium Paulum fratrē suū. In eodē p̄scriptorum numero triginta eq̄tes Romani: multæ diu & uariaæ cædes actæ. Domus p̄scriptorū direptis oibus dirutæ sunt. At Dolobella in Syria multa cū Cassio bella gessit: a quo uictus ipse se iterfecit. Brutus & Cassius magnis exercitib; cōparatis apud Athenas cōuenerunt: totaq; Græciā depopulati sunt. Rhodios Cassius terra mariq; oppugnatos ad deditiō nem coegit: qbus præter uitā nihil reliqt. Igif' Cæsar & Antonius eosdē i Macedonia magnis bellorū apparatib; p̄secuti ad mortē cōpulerūt: quis manifestissime illa tūc pugna nō uirtute partis: Antonii: sed Cæsaris felicitate confecta sit. Cæsar. n. tunc æger cū se in castris capiēdæ quietis causa tenere statuisset: hortatu & precib; medici sui: qui p̄ somnium admonitū sese fatebat: ut ea die castris Cæsarē salutis ipsius cā educeret i cāpū: ægre iter copias egressus est: ac mox castra eius ab hostib; capta sunt: sed rursus cæsariani milites Cassii castra cæpunt. Quare ad despatiōnē adacti Brutū & Cassiū imaturā sibi mortē ante belli termi nū cōsciuerūt. Nā inuitatis pcussoribus Cassius caput: Brutus latus præbuit. At Romæ fulvia uxor Antonii: socrus Cæsaris dñatū: ut mulier agitabat: incertum

in hac mutatione cōsularis regiiq; fastigii:utrum deficientis potentia ultima:an
 incipientis prima nomināda:certe etiam in eos insolens per quos:ut in soleceret
 agebatur. Nam & Cæsarē reuersum apud Brundisiū cōtumeliis:factionibus:in
 sidiisq; periit. A quo ppulsata ad Antoniū cōcessit in Græciā. Sextus Pompeius
 postq; se in pscripto & numerū relatum comperit:cōuersus in latrocinia oēm orā
 Italie cædibus rapinisq; uastauit. Sicilia præpta:cōmeatibusq; impeditis Ro
 mā fame affecit. Mox cum eo pacē triumuiti:ut nō dicam tyrāni:idest lepidus:
 Cæsar:Antoniusq; fecerūt. Sed cōtinuo cum cōtra pactum Pompeius fugitiuos
 alegeret:ut hostis habitus est. Mœna libertus Pompeii cū.lx.nauium classe ad
 Cæsarē defecit:eidēq; classi ipse iussu Cæsaris præfuit. Idemq; cōtinuo cū Stati
 liu T auro aduersus Menecratū Pompeianū ducem nauale bellum gessit. Deinde
 ipse Cæsar aduersus eosdem Pompeianos cruentissimū bellum gessit nauale cō
 fecit:sed cōtinuo uictricē classem pene uniuersam apud Syllaceū naufragio ami
 lit. Ventidius Persas & Parthos in Syriā irrūpentes tribus bellis maximis fudit:
 regemq; eoz pacoz in acie interfecit:ea scilicet die qua Crassus a Parthis fuerat
 occisus:Antonius uno uix castello expugnato pacem cū Antiocho fecit:ut ipse
 tantā rē cōsumasse uideref. Ventidiū Syriæ præfecit:iussitq; ut Antigono bellū
 inferret:qui Iudeos tunc forte debellauerat:captisq; Hierosolymis tēplū spolia
 uerat:regnumq; Hærodi dederat. Quem cōtinuo uictum in ditionē recepit.
 Mœna libertus cum sex nauibus ad Pompeium rediit:a quo clemēter receptus
 Cæsaris classem incendit:quis nuper Cæsar alterā secundo naufragio p̄didisset.
 Idemq; Mœna postea ab Agrippa nauali p̄celio circūuentus cum sex triremi
 bus ad Cæsarē transiit. Sed hunc Cæsar tertio transfigam indulta tantū uita se
 gnem reliquit. Deinde Agrippa inter Milas & Liparas aduersus Democham &
 Pompeium nauale bellum gessit:ac uicit:ibiq; tūc naues.xxx.aut demersit aut
 cepit:reliquis laceratis. Pompeius deniq; Messanā cōfugit. Cæsar interea T auro
 meniam traicerat:quem repentina impetu Pompeius afflixit. Vnde multis di
 uersis nauibus suis ac magna multitudine suorum militū perdita in Italiam Cæ
 sar aufugit:nec interueniente mora in Siciliā rediit:ibiq; Lepidum ex Aphrica
 aduentantē obuium habuit:sumimas sibi partes terrore:minis:ac superbia uen
 dicantem. Post dies paucos Agrippa iussu Cæsaris a littore cum acie instructa
 prospectans atrocissime nauali p̄celio aduersus Pompeiū cōfixit:& uicit. Nam
 .clxiii.naues aut demersit:aut cepit. Pompeius cum.x.&.vii.nauibus uix elas
 plus euasit. Lepidus magna.xx.legionū insolentia tumens:cum Messanā mili
 tibus permisam diripuisset:ipsum Cæsarem ad se uenientem semel atq; iterum
 spreuit:ac potius telis appeti iussit. Quā ille collecta in leuum brachium lacer
 na repellendo uitauit. Mox īmiso equo ad suos reuersus instructo exercitu ad
 uersus Lepidum ueniens plurimas legiones Lepidi:paucis imperfectis:transire in
 suam partem compulit. Lepidus tamen intelligens:quā uanitas sua tenderet:de
 posito paludamento:assumptaq; ueste pulla supplex Cæsari factus uitam & bo
 na impetravit perpetuo quidē mulctatus exilio. Taurus Cæsar is præfectus to
 tam pene Siciliam ferro pertentatam:cōterritamq; in fidem recepit.xliiii.legio
 nes sub unius tunc imperio Cæsar is erant. Milites multitudine ferociores quos
 dam pro accipiendis agris tumultus exiitauerunt.

Mœna

Nauale
bellum/

PAVLI OROSII

De Antonio uicto & mortuo.

S. Ed Cæsar animo ingens. xx. M. militū exauctorauit. xxx. M. seruorū dominis restituit. vi. M. quoq; domini nō extabāt: in crucē egit. Quās urbem ingressus: ut in ppetuum tribunitiæ potestatis esset: a senatu decretū est.

fons olei ¹⁶⁰ His diebus trans Tyberim e taberna meritoria fons olei terra exündauit: ac per totum diē largissimo riuo fluxit. Antonius uero postq; araxem transmisit: omnibus undiq; malis circūuentus: tandem Antiochiā cum paucis rediit. Nam cum multitudine equitum & sagittarioꝝ ab oībus proliis: quæ plura tentauit uictus effugeret: tū præterea incertis & ignotis locis impeditus grauissima fame ad nefandos cibos coactus est: plurimiq; militū sese hostibus dediderūt. Inde in Græciam trāsiit: iussitq; Pompeiū: qui uictus a Cæsare exercitū bellumq; reparabat: cum paucis ad se uenire. Pompeius fugiēs a tito & formo antonianis ducibꝫ spe terrestri naualique bello uictus & captus: ac post paululū interfectus est. Cæsar Illyricū & Pānoniā partēq; Italiae bellis subegit & domuit. Antonius Artabanē Armeniæ regē pditione & dolo cepit: Q uem argentea cathena uinctū ad confessionē thesauroꝝ regiorū coegit. Expugnatoꝝ oppido: in quo cōditos esse p̄di derat: magnā uim auri argentiq; abstulit: Q ua elatus pecunia denunciari bellū Cæsari atq; octauiae sorori Cæsarīs & uxori repudiū indici iussit: & Cleopatrā si bi ex Alexādria occurrere impauit: Ipse actiū: ubi classem cōstituerat pfect⁹: cū prope tertiā partē remigum fame absūptā offendisset: nihil motus: reī inquit modo salui sint. Nā remiges nō deerūt: quoad Græcia hoīes habuerit; Cæsar. cc. xxx. rostratis nauibꝫ a Brundusio in Epirū pfectus est Agrippa uero p̄missus a Cæsare multas onerarias naues frumento atq; armis grāves ab Aegypto Syria Asiaq; ad subsidij Antonio ueniētes cepit. Per agratoꝝ Pelopōnenſium ſinu Methonā urbē ualidissimo Antoniano p̄fēdīo munitā expugnauit. Inde Corcyra cepit: fugiētes nauali p̄celio pfectus & p̄fligauit: multisq; rebus cruētissime gestis ad Cæsarē uenit. Antonius defectu & fame militū ſuorū cōmotus bellū instituit maturare: ac repēte instructis copiis ad Cæsarīs castra p̄cessit: & uictus est. Tertio post fugā die castra Antonius ad actiū trāstulit nauali p̄celio dimicare paratus. ccxxx. rostratæ fuere Cæsarīs naues: &. xxx. sine rostris: tritimes uelocitate liburnicis pares: & octo legiones classi ſuppositæ absq; cohortibus. v. prætoriis. Classis Antonii. clxx. hauium fuit: q̄tum numero cedēs: tātum magnitudine p̄cellens. Nā. x. pedū altitudine a mari aberat: Famosum & magnum hoc bellū apud actiū fuit. Ab hora quinta usq; in horam septimā: incerta uincēdi ſpe grauissimæ utrinq; cædes actæ: reliquū diei cum ſubsequente nocte in uictoriā Cæsarīs declinauit. Prior regina Cleopatra cū. lx. uelocissimis nauibus fugit. Antonius quoq; detracto insigni p̄xtoriæ nauis fugientē ſecutus uxorē est. Illucescente iam die uictoriā Cæsar cōſumauit. xii. M. ex uictis cedidisse reſerunt. vii. M. uulnerata ſunt: e quibus. M. intercurandum defecerunt. Antonius & Cleopatra cōes liberos cū parte regiæ gaza ad rubrum mare p̄mittendos censuerunt: ipsi p̄fēdīis circa duo Aegypti Pelusiū parethoniūq; di ſpofitī ſiclassem: & copias instaurādo bello parauerunt. Cæsar ſextū impator appellatus: & quartū ipſe cū Marco Lycinio Crasso cōſul Brūdusiū uenit: ibiꝫ orbis terrarū p̄fēdīa diuīſis legionibꝫ cōpoſuit. Inde in Syriā: mox Pelusiū adiit:

nauale bellum

ubi ab Antonianis præsidiis ulro susceptus est. Interea Cornelius Gallus præmissus a Cæsare. iiii. legiōes quas Antonius apud Cyrenas præsidii loco cōstituerat: suscepit ī fidē: atq; inde Parethoniū primā Aegypti a Libyæ parte ciuitatē uicto cepit Antonio: ipsumq; cōtinuo apud Phasæ uicit. Antonius equestre aduersus Cæsarē bellū iniit: in eo quoq; miserabiliter uiictus aufugit. Kalendis sexti libus prima luce Antonius cū ad instruēdā classem in portum descēderet: subito uniuersæ naues ad Cæsarē trāsierunt. Cūq; unico præsidio spoliatus esset: trepidus se cū paucis recepit in regiā. Deinde īminente Cæsare turbataq; ciuitate idē Antoni⁹ se se ferro trāsuerberauit: ac semianimis ad Cleopatrā ī monumētū: i qđ se illa mori certa cōdiderat: platus est: Cleopatra postq; se ad triumphum seruari intellexit: uolūtariā mortē petēs: serpētiſ: ut putatur: morsu in sinistro tacta brachio exanimis inuēta est: fruſtra Cæſare etiā psyllos admouēte: qui uenena serpētium e uulneribus hominū haustū reuocare atq; exugere solent: Cæſar Alexan‐dria urbe oīum lōge opulentissima & maxima uiictor potitus est. Nā & Roma intantū opibus eius aucta est: ut propter abundantia pecuniar̄ duplicitia: qđ usq; ad id fuerat: possessionū aliarūq; rex uenaliū precia statuerent. Occisi sunt iussu Cæſaris maior Antonii filius & Publius Caninius infestus semp Cæſari: sed & Antonio infidus: & Cassius Parmensis ultima uiolati patris Cæſaris uiictima: & Quintus Ovinius ob eā maxime notam: qđ obſcenissimæ lanificio textrinoq; reginæ: senator populi Romani præfesse non erubuerat. Dehinc Cæſar pedestribus copiis in Syriā uenit: deinde ī Asiā ad hiberna concessit: ac post per Græciam Brundusium peruectus est.

Hic Cæſar primū impator Augustus est salutatus.

a Nno ab urbe cōdita. dcccxyi. ipso impante Cæſare Augusto & Lucio Appuleio cōſulibus: Cæſar uiictor ab oriente rediens octauo idus Ianuarii urbē triplici triūpho ingressus est: ac tum primū ipse Iani portas: sōpitis oībus finitisq; bellis ciuilibus clausit. Hoc die primū Augustus cōſalutatus est. Q uod nomē cunctis antea inuiolatū: & hucusq; cæteris inausum dñis: tantum orbis licite usurpatū apicē declarat impii: atq; ex eodē die summa rex ac potestatū penes unū cœpit esse: & mansit: quod Græci monarchiā uocat. Porro autē hunc esse eundē diē: hoc est octauo idus Ianuarias: quē nos epiphaniam: hoc est apparitionē ſiue maniſtationē dominici sacramenti obſeruamus: nemo credens ſiue etiā fidei cōtradicentiū nescit. De quo noſtræ iſtius fidelissimæ obſervationis ſacramēto uberius nunc dicere: nec ratio nec locus flagitat: ut & querentibus reſeruasse: & negligētibus nō ingeſſiſſe uideamur. Hoc autem fideliter cōmemorasse ideo par fuit: ut per omnia uenturi christi gratia præparatū Cæſaris imperiū cōprobetur. Nam cum primū Gaio Cæſare auūculo ſuo interfecto ex Apollonia rediens urbem ingredetur: hora circiter tertia repente liquido ac puro ſereno circulus ad ſpeciē cœleſtis arcus orbē ſolis ambiit: quaſi unum eum ac potiſſimū in hoc mundo ſolumq; clarissimū in orbe moſtraret. cuius tēpore uenturus esſet: qui iſpum ſolū ſolus: mundūq; totum & feciſſet & regeret.

De restauratione ſeruorum dominis.

d Einde cū ſecūdo ī Sicilia receptis a Pōpeio & Lepido legionib⁹. xxx. ſeruor̄. M. dñis reſtituiſſet: &. xlivii. legiōes ſol⁹ impio ſuo ad tutamē

Iann⁹
clauso
61

Epipha
nia/

orbis terrarū distribuisset: ouansq; urbē ingressus oīa superiora populi Romani
 impatori dedita donāda littera: etiā monumētis nedū aboleri censuisset: in die/
 bus ipsis fons olei largissimus: sicut supius expressi: de taberna meritoria p totū
 diē fluxit. Quo signo qd euidētius q̄ in diebus Cæsarī toto orbe regnatis futu
 ra christi nativitas declarata est: Christus enim lingua gētis in qua & ex qua na
 turas est: unctus īterpretat̄. Itaq; cū eo tpe: quo Cæsari ppetua tribunitia potestas
 decreta est: Romæ fons olei p totū diē defluxit sub principatu Cæsarī Roma/
 no impio p totū diē hoc est p omne Romani tēpus impii: christū & ex eo chri/
 stianos: idest unctum atq; ex eo unctos demeritoria taberna: hoc est de hospitali
 largaq; ecclesia affluēter atq; incessabiliter pcessuros: restituēdosq; p Cæsarē oēs
 seruos: qui tñ cognoscerēt dñm suū cæterosq; qui sine dño inuenirent̄: morti sup
 plicioq; dedēdos: remittēdaq; sub Cæsare debita peccator̄ in ea urbe: in qua spō
 taneū fluxisset oleū: euidētissima his: q pphetaꝝ uoces nō audiebat: signa ī ccelo
 & terra pdigia pdiderūt. Tertio autē cum urbē triumphās quintū cōsul ingre/
 sus est: eo scilicet die quē supra nominauiimus: cū & Ianū post. cc. annos primū
 ipse clausit: & clarissimū illud Augusti nomē assumpsit: qd fidelius ac uerius cre
 di: aut cognosci potest. cōcurrētibus ad tantā manifestationē pace: noie: die: quā
 hunc occulto quidē gestoꝝ ordine ad obsequiū præparatiōis eius prædestinatū
 fuisse: qui eo die: quo ille manifestādus mūdo post paululum erat: & pacis signū
 prætulit: & potestatis nomē assumpsit: Quid aut ī quarto reditu cū finito Can/
 tabrico bello: pacatisq; oībus gētibus: Cæsar urbē reperiit ad cōtestationē fidei:
 quā exprimimus actum sit: ipso ordine melius proferetur.

Hic dicit̄ ubi Cæsar ī Hispania uti gētes legibꝝ suis phibēs Iani portas apuit.

Nno ab urbe cōdita. dccxxvi. impatore Augusto Cæsare sexies: & bis

a Marco Agrippa cōsulibus: Cæsar parū in Hispania p ducentū annos
 actū intelligēs: si Cantabros atq; astures duas fortissimas gētes Hispa
 niæ suis uti legibus sineret: apuit Iani portas: atq; in Hispanias ipse cū exercitu
 pfectus est. Cantabri & Astures Gallatiæ puinciaꝝ portio sunt: qua extentū Py/
 renei iugū haud pcul secūdo oceano sub septētrione deducit̄. Hi nō solū ppriā
 libertatē tueri parati: uerū etiā finitimos præripe ausi uacceos & Gurgonios: &
 Aurigonas assiduis eruptionibus populabant̄. Igit̄ Cæsar apud Segismamā ca/
 stra posuit: tribus agminibus totā pene amplexus Cantabriā. Diu itaq; fatigato
 frustra atq; in piculū sāpe deducto exercitu: tandem ab aquanico sinu p oceanū in
 cautis hostibus admouere classem: atq; exponi copias iubet. Tunc demū Canta
 bri sub mōenibus Belgicæ maximo cōgressu belli euicti ī Vinniū montē natura
 tutissimū cōfugerunt: ubi obsidiōe famis ad extremū pene cōsumpti sunt. Ara/
 cillum deinde oppidū magna ui ac diu repugnās postremo captū ac dirutū est.
 Præterea ulteriores Gallatiæ ptes: quæ mótiꝝ siluisq; cōsitaꝝ oceano terminant̄:
 Antistius & Firmius legati magnis grauibusq; bellis pdomuerūt. Nā & Medu
 lium montē Minio flumini īminēt̄: in quo se magna multitudo hoīum ruebat̄
 per. xv. milia passuū fossa circūseptū obsidione cinixerūt. Itaq; ubi se gēs hoīum
 trux natura: & ferox: neq; tolerādax obsidioni sufficiēt̄: neq; suscipiēdo bello pa
 rem intelligit ad uoluntariā mortē seruitutis timore cōcurrit. Nā se pene oēs cer
 tatim igne: ferro ac ueneno necauerūt. Astures uero positis castris apud asturam

flumē Romanos: nisi prodiū praeuentiō essent: magnis consiliis uirtutibusq; op
 pressiſſent. Tres legatos cū legionibus suis in tria castra diuisos tribus aequē ag/
 minib⁹ obruere moliti repenti suorum pditione detecti sunt. Hos postea Cari
 sius bello exceptos: nō parua etiā Romanorum clade superauit. Pars eorū p̄ce/
 li elapsa lanciam cōfugit. Cūq; milites circūdatam urbē incendio adoriri para/
 rent: dux Carisius & a suis cessationē impetrauit incendii: & a Barbaris uolun/
 tam deditioñis exegit. Studiose enim nitebaꝝ integrā atq; incolumē ciuitatem
 uictoriæ suæ testē relinquere. Cantabricæ uictoriæ hunc honorē detulit Cæsar:
 ut tunc quoq; belli portas clauſtro cohiberi iuberet. Ita tūc secūdo per Cæſarem
 quarto post urbē conditā clausus est Ianus. Post hoc Claudiuſ druſus priuignus
 Cæſaris: Galliā Rhetiāq; fortitus maximas fortissimasq; gētes Germaniæ armis
 subegit. Nā tunc ueluti ad cōſtitutū diē pacis festinarent: ita oēs ad experientiā
 belli: decisionēue foederis undatim gētes cōmouebant: aut ſucepturæ cōditionē
 pacis: ſi uiincerent: aut uſuræ quieta libertate: ſi uiincerēt: Norici: Illyrici: Pāno/
 ni: Dalmatae: Mœſii: Thraces & Daci: Sarmathæ plurimiq; & maxiſi Germa
 niæ populi per diuersos duces uel ſupati uel repreſſi: uel etiā obiectu maximorū
 fluminū Rheni Danubiīq; ſeclusi ſunt. Drufus in Germania primo ſuſperes:
 deinde Tencateros & Cathos pdomuit. Marcomānos pene ad internitionē ceci/
 dit. Postea fortissimas nationes: & qbus natura uiires: cōſuetudo expiētiā uirium
 dabant. Cheruceos. Sueuos & Sycabros pariter uno bello: ſed etiā ſuis aspero ſu/
 perauit. Quoꝝ ex eo cōſiderari uirtus ac feritas pōt: q; mulieres quoq; eorum ſi
 quādo praeuentu Romanorū inter plaufra ſua concludebanſ: deficiētibus telis:
 uel qualibet re: qua uelut telo uti furor poſſit. paruos filios collidos humi in ho/
 ſtium ora iacebat: in ſingulis filiorū necibus bis parricidæ. Tunc etiā in Aphričā
 Vſulanos & Getulos latius uagātes: Coſſus dux Cæſaris artatis finib⁹ coercuit:
 atq; Romanis limitibus abſtinere metu cōpulit. Interea Cæſarē apud Tarragonē
 citerioris Hispaniæ urbē legati Indoꝝ & Scythaꝝ toto orbe trāſmisſo tandem
 ibi inuenērūt: ultra quod iā quārere nō poſſent: Refuderunt in Cæſarē Alexan/
 dri magni gloriā: quē ſicut Hispanorū Gallorūq; legatio in medio oriente apud
 Babylonē cōtēplatione pacis adiit: ita hunc apud Hispaniā in occidētis ultimo
 ſupplex cū gentilico munere Eous: Indus & Scytha Boreus orauit. Cantabrico
 bello per qnq; annos acto: totaq; Hispania in æternā pacē cū quadā respiratione
 laſſitudinis reclinata ac reposita: Cæſar Romā rediit. Quibus etiā diebus multa
 per ſe: multaq; per duces & legatos bella geffit. Nā inter cæteros & Piso aduer/
 ſum Vindelicos miſſus eſt. Quibus ſubactis uictor ad Cæſarē Lugdunū uenit.
 Pannonios nouo motu intumescētes Tyberius priuignus Cæſaris cruentissima
 cæde deleuit. Idemq; cōtinuo Germanos bello arripuit: e quibus. xl. M. captiuos
 uictor adduxit. Quod reuera bellum maximū & formidolofißimū. xv. legioni/
 bus per triēniū geſtum eſt: nec fere ullum maius bellū: ſicut Suetonius attēſat
 post Punicum ſuit. Sub eodē uero tēpore Quintilius Varus cū tribus legioni/
 bus a Germanis rebellantibus: mira ſuperbia atq; auaritia in ſubiectos ſe agens:
 funditus deletus eſt. Quā reipu. cladem Cæſar Augustus adeo grauiter tulit: ut
 ſepe per uim doloris caput parieti collidens clamaret: Quintili Vare redde le/
 giones: Bophoranos uero Agrippa ſupauit: & signis Romanis: quā illi quondam

Ianus
clausus

Legatio
ad angultū

Quintilius
Varus

PAVLI OROSI

sub Mithridate sustulerant: bello recuperatis uiictos ad deditio[n]e coegit. Parthi
 quasi toto terrarū orbe uel domito uel pacato omniū oculis signarentur: atq[ue] in
 se solos omnis uigor Romani imperii uertendus esset: quippe quos pristina ulci
 scendæ Crassianæ cædis cōscientia mordebat: ultro signa: quæ Crasso imperfecto
 abstulerant: ad Cæsarē remiserunt: regisq[ue] obsidibus traditis: firmū sœdus fidelis
 supplicatione eruerunt. Anno ab urbe cōdita. dccli. Cæsar Augustus ab oriente
 in occidente: a septentrione in meridiē: ac per totum oceanī circulum cunctis gē
 tibus una pace compositis Iani portas tertio ipse clausit. Quas æuo per. xii. fere
 annos quietissimo semp obseratas ocio ipsa etiā rubigo signauit: nec prius unq[ue]:
 nisi extrema senectute Augusti pulsatae Atheniensiu[m] seditione & Daco[r] cōmo-
 tione patuerant. Clausis igitur Iani portis répu. quā bello quæsuerat pace enu-
 trire: atq[ue] amplificare studens: leges plurimas statuit: per quas humanū genus li-
 bera reuerentia disciplinæ morē gereret. Domini appellationē ut homo declina-
 uit. Nam cū eodē spectante ludos p[ro]nunciatiū esset a quodam mimo[do] dominū
 æquū & bonū: uniuersiq[ue] quasi de ipso dictum esse exultantes approbauissent:
 statim quidē manū uultuq[ue] indecoras adulaciones repressit: & in sequēti die gra-
 uissimo corripuit edicto: dominūq[ue] se post hoc appellari: ne liberis quidē aut ne
 potibus suis uel serio uel ideo passus est. Igitur eo tépore: idest eo anno: quo fir-
 missimā uerissimāq[ue] pacē ordinatione dei Cæsar cōposuit: natus est Christus: cu-
 ius aduētui pax ista famulata est: in cuius ortu audiētibus hominibus exultates
 angeli cecinerūt. Gloria in excelsis deo & in terra pax hominibus bona uolūta-
 tis: eodēq[ue] tépore hic: ad quē rerū omniū summa concesserat: dominū se omniū
 appellari nō passus est: imo nō ausus: quia uerus dominus totius generis huma-
 ni inter homines natus erat: eodēq[ue] anno tunc primū idem Cæsar: quē his tantis
 mysteriis prædestinauerat deus: censum agi singulare ubiq[ue] puinciam: & censi-
 omnes homines iussit: quādo & deus homo uideri & esse dignatus est. Tūc igit[ur]
 natus est Christus: Romano censiū statim ascriptus est. Hæc est prima illa cla-
 trissimaq[ue] pfessio: quæ Cæsarem omniū principem: Romanosq[ue] dominos rerū si-
 gillatim cunctorū hominum edita ascriptione signauit: in qua se & ipse qui cun-
 ctos homines fecit inueniri hominē ascribi inter homines uoluit. Quod nūquā
 penitus ab orbe cōdito: atq[ue] ab exordio generis humani in hunc mundū: ne Ba-
 bylonico quidē uel Macedonico: ut non dicā minori cuiq[ue] regno cōcessum fuit:
 nec dubiū: quin omniū cognitioni fidei inspectioniq[ue] pateat q[uod] dñs noster Iesus
 Christus hāc urbē nutu suo auctam defensamq[ue] in hūc rerū apicē p[ro]uexerit: cu-
 ius potissime uoluit esse: cū uenit dicendus utiq[ue] ciuis Romanus census pfessio[n]e
 Romani. Quamobrē quia ad id téporis peruentū est: quo & dñs Iesus Christus
 hunc mundū primū aduentu suo illustrauit: regnūq[ue] Cæsari tranquillissimū de-
 dit: hunc quoq[ue] sextū libellum hoc fine cōcluserim: ut germinantia tépora chri-
 stiana: magisq[ue] inter reprimentiū manus crescentia: & quæ adhuc in p[ro]iectu po-
 sita horū ipsorum: quibus hæc respōdere cogimur insectatione mordentur: septimo
 libello si tamē adiuuante domino suffecerim: cōprehendam: ut quoniā ab initio
 & peccare homines & puniri propter peccata nō tacui. Nunc quoq[ue] quæ perse-
 cutiones christianorū actæ sunt: & quæ ultiōes securæ absq[ue] eo quod omnes ad
 peccandū generaliter proni sunt: atq[ue] ideo sigillatim corripiuntur: expediam.

Ianus
clausisDomini
appellatChristus
natus:

Vfſcienter:ut arbitror:documenta ſunt collecta:qbus abſq; ullo archano:quod paucorū fidelium eſt:probari de medio quæat:unū illum & uerū deum:quē christiana fides prædi- cat:& cōdidiſſe inundū creaturāq; eius cum uoluit:& diſpo- ſuſſe per tépora multa:cū a multis ignorareſ: & cōfirmasse ad unū:cum per unicū declaratus eſt:ſimulq; potentia patiētiāq; eius multimodis argumētis eluixiſſe. In quo quidē angustas deiectaſq; men- tes offendit paulisper intelligo:q; tantæ potentiaſ patientia tanta miſceſ. Si enim potēs erat inquiunt creare mundū:cōponere pacē mundi:inſinuare mundo cul- tum ad noticiā ſui:quid opus fuit tanta:uelut ipſi ſentiunt:& tam pernicioſa pa- tientia:ut in ultimo erroribus:cladibus:laboribusq; hominū fieret:quod a prin- cipio uirtute eius:quē prædicas:dei ſic potius coepiſſe potuifſet. Q uibus quidē ueraciter respondere poſſem:ad hoc ab initio creatū & institutum humanū ge- nus:ut ſub religione cum pace & ſine labore uiuēſ fructum obedientiæ æterni- tatem pmereretur:ſed abuſum bonitate creatoris libertatē indulgentis in cōtu- maciæ uertiſſe licentiā:atq; ex contemnu in obliuionē defluixiſſe:iuſtamq; nūc eſſe patientia dei:& iuſticiā in utrāq; partē:ut nec cōtemptuſ disperdat in totū: cui miſcreri uelit:& affici laboribus dum uelit:ſinat cōtemptuſ potens. Deinde ſubsequēſ eſſe:iuſte ſemper adhibere:quis ignoranti gubernationē:cui aliquādo pie reſtituturus ſit poenitenti antiquæ gratiæ facultatē. Sed hæc quoniā:etſi ue- riſſime fortiſſimeq; dicunt̄:ſidelem tamē atq; obedientē requirūt:mihi autem ſi uidero aliquē ex credituriſ:certe nunc cum incredulis actio eſt:pmptiuſ ea pro- feram:quæ ipſi etſi pbare noluerint:improbare nō poſſint. Itaq; q̄tum ad cōſciē- tiam humanarū mentiū ptinet:utriq; ſub reuerētia religionis & cōfessione:cul- tuq; ſupernæ potetiæ uiuimus:diſtāte dūtaxat fide:quia noſtrū eſt fateri ex uno & per unū deum cōſtare omnia:illorū tam multos deos putare:q; multa ſunt ele- menta. Si potetiæ dei inquiunt quē prædicatiſ ſuit:ut Romanum imperiū tam amplū ac tam ſublime fieret:cur igitur patiētiæ eiusdē obſuit ut ante nō fieret? Q uibus ſub eodē uerbo reſpondebitur. Si potentiaſ & deorum:quos prædica- tiſ ſuit:ut Romanū imperiū tam amplū ac tam ſublime fieret:cur igitur pa- tientiaſ corundem obſuit ut ante non fieret:an ipſi dii nondum erant:an adhuc Roma ipſa non erat:an illi non colebantur:an hæc nondum idonea ad imperiū uidebatur. Si nondum erant dii:aut potentia:ceſſat intentio. Vt quid enim iam ibi eorum diſcuſio morā:ubi ne ipſam quidē inuenio naturam? Si autem erant dii:aut potentia eorum:ut ipſi iudicāt:aut patientia in culpa eſt:uel patientia ſi ſuit:uel potentia ſi defuit:aut ſi magis ſuasibile uidetur eſſe:tunc quidem deos qui puehēre potuiffent:ſed nondum extiſſe Romanos qui puehi iure poſſent. Nos autē auctorem rerum potentiam:nō artificē ſcientiam quærimus. De diis quippe ut putant:magnis:nō de fabris uilissimis quæſtio eſt:quibus niſi mate- ria accedat ars ceſſat. Si enim præſciſſe illis ac uoluiffe præſto ſemp fuīt:immo- etiā ſubiacente præſcientia:quia apud omnipotentiā de opibus dūtaxat ſuis hoc eſt præſcire:quod uelle:quodcūq; illud præſciebatur:cui uolūtas alſtipularetur:

non expectari oportuit: sed creari maxime cum & iuonem illum suum aceruos formicarum in populos hominū ludo uertere solitum ferant. Porro aut de cura cærimoniarū: nec recensendum arbitror: quoniā inter sacra cōtinua incessabili bus cladibus nullus finis: nulla requies fuit. nisi cū saluator mundi christus illuxit: cuius aduentui prædestinatā fuisse imperii Romani pacē: & suā sufficienter ostendisse me arbitror: paucis tamē adhuc supplere conabor. Principio secūdi libelli cum tēpora Romanæ conditionis stili tenore perstringerem: multa conuenienter inter Babyloniam urbem Assyriorū tunc principem gentiū: & Romanā nunc æque gentibus dominantē compacta conscripsi: fuisse illud primum: hoc ultimum imperiū: illud paulatim cædens: at istud sensim conualescēs defluxisse illi sub uno tēpore nouissimū regem: isti primum regem fuisse. Iam deinde tunc inuadente Cyro captā uelut in morte concidisse: cunctam fiducialiter assurgetem: post expulsos reges: liberis uti coepisse consiliis: præcipue cum uendicante libertatē suam Roma: tunc quoq; Iudaorum populus: qui apud Babyloniam sub regibus seruiebat: in sanctam Hierusalem recepta libertate redierit: templūq; domini: sicut a prophetis prædictum fuerat: reformat. Præterea intercessisse dixeram inter Babylonium regnum: quod ab oriente fuerat: & Romanum: quod ab occidente cōsurgēs: hæreditate orientis entriebatur: Macedonicū Aphricanūq; regnū: hoc est quasi a meridie ac septētrione breuibus uicibus partes tutoris curatorisq; tenuisse. Orientis & occidētis regnum æque Babylonium & Romanū iure uocitari: neminē unq; dubitasse scio. Macedonicū regnum sub septētrione esse cū ipsa cœli plaga: tum Alexadri magni aræ positæ usq; ad nunc sub Rhy peis montibus docent. Carthaginē uero uniuersæ præcelluisse Aphricæ: & nō solum in Siciliam: Sardiniam: cæterasq; adiacentes insulas: sed etiam in Hispaniā regni terminos tetendisse: historiarum simul monumenta urbiumq; declarant. Dictum est etiā uastatae per Medos Babyloniam: & irruptæ per Gothos Romanæ pares admodū annos numeros cucurrisse. Nunc aut̄ his illud adiicio: quo magis clareat unum esse arbitrum sæculo: regno: locorūq; omniū deum. Regnū Carthaginense a conditione usq; ad euersionem eius paulo amplius q. d. c. annis stetit: æque regnum Macedonicum a Carano usq; ad Persen paulominus q. d. c. utrūq; tamen septenarius ille numerus: quo iudicantur omnia terminat. Roma ipsa etiam quis ad aduentum domini nostri Iesu christi perfecto pueheret im perio: tamē paululum & ipsa in occursum numeri huius offendit.

Hic dicitur quomodo Roma graui incendio uastata est.

Am. d. c. conditionis suæ anno. xiii. uicos eius incertum unde cōsurgens flamma consumpsit: nec unq; ut ait Litius: maiore incendio uastata est adeo: ut post aliquot annos: Cæsar Augustus ad reparatiōē eorum: quæ tunc exusta erant: magnā uim pecuniæ ex ærario publico largitus sit. Poteram quoq; ostendere eundē duplicatum numerum mansisse Babyloniam: quæ post. M. cccc. & quod excurrit: annos ultima a Cyro rege capta est: nisi presentiū cōtēplatione reuocaret. Illud sane libēter adiicio: quod primū illius regū omniū Nini: quis & pater eius Belus obscure primus regnasse referatur: anno postq; regnare cœperat. xlvi. natus est ille sanctus Abraam: cui dictæ sunt repromissiones: ex cuius semine repromissus est christus: deinde nūc primi istius im-

peratorum omnium Augusti cæsaris: quis & pater eius Cæsar metator imperii potius q̄ imperator extiterit. Iстius inq̄ Cæsar: posteaq̄ imperare ccepit emenso propemodū anno. xlvi. natus est Christus: qui abraam sub Nino primo rege fuerat repromissus. Natus est autē. viii. Kalendas Ianuarii: cū primum incrementa omnia anni uenientis incipiunt. Ita factum est ut cū abraam. xlvi. natus sit āno sub fine. xlvi. Natiuitatis Christi conueniret: ut iam non ipse in parte tertii anni: sed in ipso potius tertius annus oriretur. Qui annus: q̄tis: q̄ nouis: q̄q̄ inusitatis bonis abundauerit: satis etiā me nō proferente cōpertū haberi arbitror: toto ter- raru orbe una pax omniū: non cessatione: sed abolitione bellorū: clausæ iani ge- mini portæ extirpatis bellorū radicibus non repressis: census ille primus & ma- ximus fuit: cum in hoc unū Cæsaris nomē uniuersa magnarū gētiū creatura iu- rauit. simulq̄ per cōmunionem census unius societatis effecta est. Igitur āno ab urbe condita. dcc. xlvi. natus est Christus salutarē mundo afferens fidē: uere pe- tra medio rerū posita: ubi cōminueretur qui offenderet: qui crederet saluaretur. uere ignis ardens: quē qui sequitur: illuminatur: qui tētat exuritur. Ipse est Chri- stus christianorū caput: saluator honorū: malorū punitio: iudex omniū: qui for- mā secuturis uerbo & opere statuens: quo magis doceret patientes in persecutio- nibus: quas pro uita æterna exciperent: esse oportere: mox ut uirginis partu edi- tus mundo apparuit: a passionibus suis cœpit. Nāq̄ eum rex iudeæ Herodes si- mul ut natū comperit: necare decreuit: plurimosq̄ tunc paruulos: dum unū inse- statur occidit. Hic malignis improbe incurritibus digna punitio est. Hinc inq̄- tū tranquille agitur mundus: credentiū gratia: inq̄tū pernitiose inquietatur: bla- sphemantiū pena est: securis per omnia christianis fidelibus: quibus aut æternæ uitæ requies in tuto: aut etiam huius in lucro est: quod promptius cum per ordi- nē referā: ipsis rebus ostendā. Postq̄ redemptor mundi dominus iesus christus ue- nit in terras: & cæsaris censum ciuis Romanus ascriptus est dum per. xii. ut dixi annos: clausæ belli portæ beatissimæ pacis tranquillitate cohiberentur: Gaiū ne potē suum Cæsar Augustus ad ordinādas Aegypti syriæq; prouincias misit: qui præteriens ab Aegypto fines palestinae apud Hierosolymā in templo dei tūc san- cto & cælebri adorare cōtempsit: sicut Suetonius trāquillus refert. Q uod ut Au- gustus comperit: prauo usus iudicio: eū prudēter fecisse laudauit. Itaq; anno im- perii Cæsar. xlvi. adeo dira Romanos fames cōsecuta est: ut Cæsar lanistarum familias omnesq; peregrinos: seruorū quoq; maximas copias: exceptis medicis & præceptoribus trudi urbe præceperit. Ita peccante principe in sanctū dei & cor- repto per famē populo: quantitatē offensionis qualitas ultionis ostendit. Deinde ut uerbis Cornelii taciti loquar: sene Augusto ianus patefactus: dū apud extre- mos terrarū terminos nouæ gētes sæpe ex usu. & aliquādo cū dāno quæruntur: usq; ad Vespasiani durauit imperiū. Hucusq; Cornelius. Cæterum & tūc capta eversaq; urbe Hierosolymarū: sicut prophetæ pronūciauerat: extinctisq; iudæis Titus: qui ad uindicādū dñi nostri Iesu christi sanguinē iudicio dei fuerat ordi- natus: uictor triūphās cū Vespasiano patre Ianū clausit. Igitur et si sub extremis Cæsarī téporibus apertus est Ianus: tamē p multa tépora ex eo: quis in procin- ctu esset exercitus: nulla bella sonuerūt. Vnde etiā dñs Iesus christus in euāgeliis cū tpibus illis in summa trāquillitate uniuersus mundus ageretur: cunctasq; gē-

Christus
natus /

fames //

Ianus
clausus //

PAVLI OROSII

tes pax una uelaret: & a discipulis suis interrogatus esset: de cōditione tēporē sub sequentiū inter cætera sic ait. Audituri autē estis prœlia & opinones præriorū: uidete ne turbemini. Oportet enim hæc primū fieri: sed nondum est finis. Conſurget enim gens in gentē: & regnum in regnum: & erunt pestilentia & famæ & terræmotus per loca. Hæc autē oīa initia sunt dolorē. Tunc tradēt uos in tribulationē: & occidēt uos: & eritis odio oībus gētibus ppter nomē meū. Hoc autē diuina puidētia docēs: & credētes præmonēdo firmauit: & incredulos prædicādo cōfudit. Anno ab urbe cōdita. d.c.c. lxvii. post mortē Augusti Cæsar is Tyberius Cæsar imperiū adeptus est: mansitq; in eo annis. xxiii. Hic per semetipsum nulla bella gessit: sed ne per legatos qdē aliqua grauia: nisi q; tantū in aliquantis locis præcogniti cito gentiū tumores cōprimebant. Sane. iiiii. imperii eius anno Germanicus Drusi filius: Caligula pater de Germanis: ad quos ab Augusto se ne missus fuerat: triūphauit. Ipse autē Tyberius plurima imperii sui parte cū magna & graui modestia reipu. præfuit: adeo ut quibusdā præsidibus augēda prouinciis tributa suadētibus scriperit. Boni pastoris esse tondere pecus: nō deglubere. At postq; passus est dñs Iesus christus: atq; a mortuis resurrexit: & discipulos suos ad prædicandū misit. Pilatus præses Palestinæ prouinciæ ad Tyberium imperatorē atq; ad senatum rettulit de passione & resurrectione christi: cōsequētibusq; uirtutibus: quæ uel per ipsum factæ fuerant: uel per discipulos ipsius in noīe eius siebant: & de eo q; certatim crescente plurimoꝝ fide deus cederetur.

Hic Tyberius Cæsar rettulit ad senatum: ut christus deus haberetur.

Tyberius cum suffragio magni fauoris rettulit ad senatum: ut christus deus haberetur. Senatus indignatione motus: q; nō sibi prius secūdū morē delatū esset: ut de suscipiēdo cultu prius ipse decerneret: consecrationē christi recusauit: edictoq; cōstituit exterminandos esse ex urbe christianos: præcipue cum & Seiānus præfectus Tyberii suscipiēdæ religioni obſtinatissime cōtradiceret. Tyberius tamē edicto accusatoribus christianorū morē cōminatus est. Itaq; paulatim īminuta est illa Tyberii Cæsar is laudatissima modestia in pœnam cōtradictoris senatus. Nam regi quæcūq; uoluntate faciebat: uoluntas erat: atq; ex mansuetissimo principe saeuissima bestia exarsit. Nam pluriſmos senatorum pſcripsit & ad mortē coegit. Viginti sibi patricios uiros cōſiliū causa legerat. Horū uix duos incolumes reliquit: cæteros diuersis causis necauit. Seiānū præfectū suū res nouas molientē interfecit. Filios suos Drusum & Germanicū quoꝝ Drusus naturalis: Germanicus adoptiuus erat: manifestis ueneni signis perdidit. Filios Germanici filii sui interfecit. Referre sigillatim facta eius horret animus: pudetq;: tanta libidinis & crudelitatis rabie effebuit: ut qui spreuerant christo rege saluari: rege Cæsare punirent. Huius tamē impii anno. xii. noua & incredibilis clades apud Fidēnatium urbē accidit. Amphitheatri cauea populo gladiatoꝝ munus spectante collapsa est: & plus q;. xx. milia hominū occidit. Dignū sane posteris tātē correctiōis exéplū: tūc ad spectādas hominū mortes: audios hoīes cōuenisse: qn̄ pro salute hoīum puidēda deus hō esse uoluisset.

Hic dicit ubi dominus passus est: & q; terræmotus factus est per orbem.
Einde anno eiusdē. xv. cum dominus christus Iesus uoluntarie quidē
se tradidit passioni: sed impie a Iudeis apprehensus: & patibulo suspe-

Tyberius
cesar/

Seiānus

paracidiū
164

Ruina
amphite
atdi/

sus est: maximo terræmotu per orbem facta:saxa in montibus scissa sunt:maxi/
 marūq; urbium plurimæ partes plus solita concussione ceciderunt. Eadē quoq;
 die ad horam diei sextam sol in toto orbe obscuratus:tetraq; nox subito obdu/
 cta terris est:& sicut dictum est:impiaq; æternā timuerunt sœcula nocte. Vsq;
 adeo autē neq; lunam lumini solis:neq; nubes obstitisse manifestum est:ut.xiiii.
 lunā ea die tota cœli regione interiecta lōgissime a cōspectu solis absuisse:& stel
 las tunc diurnis horis uel potius in illa horrēda nocte toto cœlo fulsisse referat.
 Q uod nō solum sanctoꝝ euangelioꝝ fides:sed etiam aliquāti Græcoꝝ libri atte
 stantur. Iam hinc post passionē dñi. quē Iudæi q̄tū in ipsis fuit psecuti sunt:cōti
 nue clades Iudæoꝝ:donec exinaniti dispersi q; deficiāt:incepsibiliter perstrepūt.
 Tyberius siqdē iuuentutē eoꝝ per specie sacramenti in p̄uincias grauioris cœli
 relegauit:reliquas gentes eiusdem uel similia sectantes urbe submouit sub pena
 ppetuæ seruitutis:nisi obtéperassent. Sane Asiaꝫ ciuitates illo terræmotu dirutas
 tributo dimisso ppria etiā libertate donauit. Hic ambiguis signis ueneni obiit. Tyberii
mors.
 Anno ab urbe condita.dcc.lxxxx.tertius ab Augusto Gaius Caligula cœpit re/
 gnare:māsitq; in impio annis nō plenis.iiii.homo ante se oīum flagitosissimus:
 & q uere dign⁹ Romanis blasphemātib⁹:& Iudæis psecutorib⁹ punitor adhibi
 tus uideref. Hic ut breuiter magnitudinē crudelitatis eius exprimā:exclamasse
 fert,Vtinā populus Romanus unā ceruicē haberet, Sæpe etiā de cōditione tem
 porꝝ suoꝝ cōuestus est:q nullis calamitatib⁹ publicis insignirent. O beata ger
 mina t̄pis christiani q̄tum præualuistis in rebus humanis:ut etiā crudelitas hoīs
 magis potuerit clades desiderare:q inuenire. Ecce de trāquillitate generali feritas
 ieiuna cōquerit. Furor impius intus sœua sedēs sup arma:& centū uinctus ahe/
 nis post tergū nodis:fremit horridus ore cruento. Serui fugitiui & rebelles gla/
 diatores pterruere Romā:euertere Italiā:Siciliā deleuere:iam pene uniuerso hu
 mano generi toto orbe metuēdi. In diebus aut̄ salutis:hoc est t̄pibus christianis
 cōuellere quietē nō pōt uel Cæsar infestus. Hic siquidē magno & incredibili ap/
 paratu pfectus quærere hostē uiribus ociosis:Germaniā Galliāq; pcurrēs in ora
 oceani circa p̄spectū Britāniæ restitit. Cūq; ibi Minocynobellinū Britānoꝝ re/
 gis filiū:qui a p̄e pulsus:cū paucis oberrabat:in deditioꝝ rec̄episset:deficiēt
 belli materia Romā rediit. Iisdem aut̄ dieb⁹ Iudæi:qui iā tūc ob passionē chri/
 sti meritis ubiq; cladib⁹ exagitabant:apud Alexādriā seditione excitata p̄fligati
 cōde:atq; ab urbe pulsi expromendaꝝ querelaꝝ causa Philonē quēdā uirū sane
 in primis eruditū legatū ad Cæsarē miserūt. Sed Caligula cū omnibus homini/
 bus:tū præcipue Iudæis esset infestissimus:spreta legatione Philonis:oēs Iudæo
 tum sacras ædes:atq; in primis antiquū illud in Hierosolymis sacrarium ppha/
 nari sacrificiis gentiliū:ac repleri statuis simulacrisq; impauit:seq; ibi ut deum
 coli præcēpit. Pilatus autē præses:qui sententiā damnationis in christū dixerat:
 postq; plurimas seditiones in Hierosolymis explicuit & fecit:tantis irrogāte Ga/
 io angoribus coartatus est:ut sua se transuerberans manu maloꝝ cōpendiū mor
 tis celeritate quæsuerit. Gaius uero Caligula libidinibus suis etiā illud sceleris
 adiecit:ut sorores suas primum stupro pollueret:deinde exilio damnaret. Q ui
 post omnes simul exules iussit occidi. Ipse autem a suis p̄secutoribus occisus est.
 Duo libelli in secretis eius reperti sunt:quorum alteri pugio:alteri gladius pro

Caligula
imperator
Pilati mors
paricidin⁹/65

signo nominis ascriptus erat: ambo lectissimorum virorum utriusque ordinis senatores & equestris nomina & notas continebant morti destinatorum. Inuenta est & archa ingens uariorum uenenorum pocula continens: quibus mox Claudio Cæsare iubente: demersis infecta maria traduntur non sine magno piscium exercitio: quos enecatos per proxima littora passim aestus eiecit. Magnū uero indicium miserentis dei propter suffragium gratiae in populum continue ex parte creditum: & propter irae temperamentū in populum tunc infideliter obstinatum: ut quā multitudine hominū præparata morte euaserit: ex multitudine interfectorum piscium disceret: omnibusque notesceret: quid tanta ueneni moles arte aucta agere in miserā ciuitate potuisse: quæ negligenter effusa etiam maria corrupti.

Hic dicitur ubi primum uenit Romā beatus Petrus apostolus sub Claudio.

Claudius
Cæsar
petrus
apostolus

Amnestia

Scribonianus

Nuo ab urbe codita. d. c. lxxxv. Tyberi⁹ Claudi⁹ ab Augusto quartus regnum adeptus est: mansitque in eo annos. xiiii. Exordio regni eius Petrus apostolus dñi nři Iesu christi Romā uenit: & salutare cunctis credentibus fidē fidei uerbo docuit: potentissimisque uirtutibus approbavit. Ex in christiani Romæ esse cooperūt: sensitque hoc collatum fidei suæ Roma beneficium. Nā cū interfecto Caligula multa mala de abrogādo impio: ac repudiā antiquū ordinē restituēda: euertēdaque penitus Cæsar & uniuersa familia senatus & consules decreuissent: Cladius mox ut cōfirmauit imperium: magna atque adhuc Romæ in cognita usus clæmētia: ne in tantā nobiliū multitudinē ultio si esset cœpta: sacerdūtis: iudiciū illud: quod ex reipu. statu infelicitate consultatum actūque fuerat memoriae exemit: omniūque factōrum dictorū ue in eo uenīa & obliuione in perpetuum sanxit. Ita illā præclarā & famosam Atheniēs amnestiā: quā quidē Romæ inducere Julio Cæsare interfecto: senatus Cicerone suadēte tentauerat. sed & Octavianus & Antonio ppter ultiō extinti Cæsar's irrūpentibus in irritū cesserat: hāc Cladius qui uis multo truculentiore causa in cædē cōspiratorum stimularet: ultronea clæmētia nullo expetēte firmauit. Accidit etiā codē tpe præsentis gratiae dei grāde miraculū. Siqdē Furius Camillus Scribonianus Dalmatiæ legatus: bellū ciuile mollitus legiones multas fortissimasque ad sacramenti mutationē pelleixerat. Itaque die dicto: ut in unū undique ad nouū imperatore cōueniretur: neque aquila ornari. neque cōuelli quoquomodo signa: moueriue potuerūt: exercitus tanta & tam inusitata miraculi fide motus & cōuersus in penitentiā imperatore Scribonianū qnto statim die destitutū interfecit: seseque sacramento prioris militiae cōtinuit. Tristius ac pniciosius urbi Romæ nihil unq̄ fuisse: q̄ bella ciuilia satis notum est. Itaque ppter aduentum apostoli Petri & tenera christianorum germina uix dum adhuc pauca ad sanctæ fidei professionē erūpentia hanc exorientē tyrānus & consurgēs istud ciuile bellum quisnā diuinitus esse cōpressum neget: qui præteritis tēporibus de cōpressione bellorum ciuilium simile probarit exemplum? Cladius quarto imperii sui anno: cupiēs se utilem reipu. ostētare principē: bellum ubique & uictoram undecūque quæsiuit. Itaque expeditionē in Britāniā mouit: quæ excitata in tumultū propter nō redhibitos trans fugas uidebatur: transvectusque in insulam est: quā neque ante Iulium Cæsarē: neque post eum quisque adire ausus fuerat. Ibiq; ut uerbis Suetonii Tranquilli loquar. sine ullo prælio ac sanguine intra paucissimos dies plurimam insulæ partem in deditiōnem recēpit.

Orchadas etiā insulas ultra Britāniā in oceano positas Romano adiecit impe
 rio: ac sexto q̄ profectus erat mense Romā rediit. Conferatur nunc: si cuiq̄ placet
 insula & insula: tēpus & tēpus: bellum & bellum: Cæsar & Cæsar. Nam de fine
 nihil profero: quoniā hoc fœlicissima uictoria: illud acerbissima clades fuit: & sic
 demū Roma cognoscat per eius latente prouidentiam in agendis rebus antea se
 partē fœlicitatis habuisse: cuius agnitione suscepta plenissima fœlicitate p̄fruit:
 nō tamē inquātum blasphemiarū offendiculis deprauatur. Eodem anno imperii
 eius fames grauiſſima per Syriā facta est: quā etiam prophetæ prænunciauerāt:
 sed christianoꝝ necessitatibus apud Hierosolymā conuectis ab Aegypto frumentis
 Helena Adiabenoḡ regina conuersa ad fidem christi largissime ministravit.
 Anno imperii eius quinto in Theram & Therasiam insulas de p̄fundo emicuit
 belua. xxx. stadiorum extenta spacio. Anno eius septimo sub procuratore Iudea
 Cumano in Hierosolymis tanta seditio in diebus azimor̄ exorta est: ut in por
 tarum exitu populo coartato. xxx. M. Iudæor̄ cæde prostrata & compressione
 suffocata referantur. Anno eiusdē nono expulsoꝝ per Claudiū urbe Iudæos Io
 sephus refert: sed me magis Suetonius mouet: qui ait hoc modo. Claudiū Iu
 dæos impulsore christo assidue tumultuantes Roma expulit. Q uod utrum cō
 tra christum tumultuantes Iudæos coerceri & cōprimi iusserit: an etiā christia
 nos simul: uelut cognatae religionis homines uoluerit expelli: nequaq̄ discernit.
 Verūtamen sequēti anno tanta fames Romæ fuit: ut medio foro Impator corre
 ptus a populo cōuiciis & fragminibus panis turpissime infestatus ægre p̄ Pseu
 dotyrum in palaciū refugiens: furorē excitatæ plæbis euaserit. Patuo autē inter
 cedēte tēpore. xxxv. senatores. &. ccc. simul equites Romanos nominis causis in
 terfecit: ipse autem manifestis ueneni signis mortuus est. Anno ab urbe condita
 adccc. viii. Nero Cæsar ab Augusto quinto principatum adeptus est: mansitq; in
 eo annis non plenis. xiii. Gaii Caligulae auūculi sui erga omnia uicia ac sc̄lera
 sectator: imo trāsgressor. petulantia: libidinem. luxuriam: auaritiam: crudelitatē
 nullo non scelere exercuit. Siquidem percitus petulantia omnia pene Italiae ac
 Græciæ Theatra perlustrans: assumpto etiā uarii uestitus dedecore: Ceritos: Cy
 tharistas: Tragœdos & Aurigas s̄aþe sibi superasse uisus est. Libidinibus porro
 tantis exagitatus est: ut ne a matre quidē uel sorore uel ulla cōsanguinitatis re
 uerentia abstinuisse referatur: uirum in uxore duxerit: ipse a uiro ut uxor accæ
 ptus sit. Luxuriæ uero tā effrenatæ fuit: ut retibus aureis piscaretur: quæ purpu
 reis funibus extrahebantur: frigidis & calidis lauaretur unguentis. Qui etiam
 nunq̄ minus. M. carucis cōfecisse iter traditur. Deniq; urbis Romæ incendium
 uoluptatis suæ spectaculum fecit. Per sex enim dies septemq; noctes ardens ciui
 tas regios pauit aspectus. Horrea quadro structa lapidæ magnæq; ille ueterū in
 sulæ: quas discurrens adire flāma nō potuit: magnis machinis quondā ad extre
 ma bella præparatis labefactatæ atq; inflammatae sunt: ad monumentoꝝ busto
 rūq; diuersoria infœlici plæbe cōpulsa. Q uod ipse ex altissima illa mercenaria
 na turre p̄spectans: laetusq; flāmæ: ut aiebat: pulchritudine tragico habitu iliadē
 decantabat. Auaritiæ aut tam præruptæ extitit: ut post hoc incendiū urbis: quā
 se augustus ex lateritia marimorea reddidisse iactauerat: neminē ad reliquias rex
 ustā adire pmiserit: cuncta quæ flāmæ quoquo modo supfuerat ipse abstulit.

fames

helena
reginaIudei
roma
pulsis

fames

Nero
cesarlibido
neronisIncendiū
urbis / 66 /

PAVLI OROSH

Centies centena milia sestertiū ad annuā impensam a senatu sibi cōferri imperauit: plurimos senatorum nulla extāte causa bonis priuauit: negotiatorū omnium sub una die tormētis quoq; adhibitis oēm penitus censem abstersit.

Nero hic prim⁹ psecut⁹ est christianos: q̄ ēt apostolos Petru & Paulū occidit.

Rudelitatis aut̄ rabie ita efferatus est: ut plurimā senatus partem interficerit: equestrem ordinē pene destituerit: sed ne parricidiis quidē abstinuit. Matrē: fratrē: sororē: uxorē: cæterosq; cognatos & propinuos sine hæsitatione pstrauit. Auxit hanc molem facinorum eius temeritas impietatis in dcum. Nam primus Romæ christianos suppliciis & mortibus afficit: ac per omnes puincias pari persecutione excruciali impauit: ipsumq; nōm extirpare conat⁹ beatissimos christi apostolos Petru cruce: Paulū gladio occidit. Mox aceruatim miserā ciuitatem obortæ undiq; clades oppressere. Nam subseq; quētē autūno tanta urbi pestilentia increbuit. ut. xxx. M. funerum in rationem Libytinæ uenirent. Britanica deinde clades cuestigio accidit: qua duo præcipua oppida magna uiuiū sociorūq; clade & cæde direpta sunt. Præterea in orientem magnis Armeniae puinciis amissis Romanæ legiones sub iugū Parthicū missæ: ægreq; Syria retēta est. In Asia tres urbes: hoc est Laodicea Hierapolis: Colosse terræmotu cōciderūt. At uero Nero postq; Galba in Hispania impatorē creatū ab exercitu cognouit: totus aio ac spe cōcidit. Cūq; incredibilia pturbandæ: imo subruēdæ reipu. mala molliret: hostis a senatu pñunciatiū: ignominiosissime fūgiens ad quartū ab urbe lapidē fese iterfecit: atq; in eo oīs Cæsarū familia cōsumpta est. Anno ab urbe cōdita. dccc. xxii. Galba apud Hispanias usurpauit imperiū. Qui ut Neronis mortē cōperit: Romā uenit. Cūq; omni auaritia & fæuitia scgnitiaeq; offenderet: Pisone sibi nobilem industriūq; adolescentē in filiuū atq; in regnū adoptauit: cū quo septimo mense impii sui ab Othone iugulatus est. Luit Roma cædib⁹ principū excitatis ciuib⁹ bellis recētes christianæ religiōis iniurias: & signa legionū illa: quæ sub aduētu in urbē Petri apostoli diuinitus coercita: cōuelli nullo modo ad excitandū ciuale bellū ualuerat: quod p Scribonianā parabat. Petro in urbe interfecto: & christianis peccata & diuersitate laniatis: toto se orbe soluerunt. De Hispania siquidē illico Galba surrexerat. quo mox presso: Otho Romæ. Vitellius in Germania. Vespasianus in Syria impia simul atq; arma rapuerūt. Probēt sane ēt inuiti potētiā simul & clæmētiā dei: qui christianis tēporibus offendunt: q̄ta cceleritate tantorū incēdia bellorū & excitata sunt & repressa: cū antea & minimis causis magna ac diutinæ clades agitarēt: & nūc maximi undiq; cōstrepentes magnorū malorū fragores minimo negocio sopirentur. Iam enī erat Romæ: quis psecutione uexāte ecclesia: quæ iudici oīum christo ēt pro inimicis & psecutoribus supplicaret. Igit̄ Otho cū Galba & Pisone Romæ interfectis iter tumultus cædesq; inuasisset imperiū: ac mox creatū impatorē in Gallia p Germanicas legiōes Vitelliū cōperisset: bellū ciuale mollitus tribus primū leuibus p̄celiis: hoc est uno apud Alpes: alio circa Placetiā: tertio circa locū quē castoris uocat: cōtra Vitellianos duces cōgressus uictor exitisset: q̄rto apud Bebryacū p̄celio: cū aiaduertisset suos uinci. mense. iii. q̄ impare cæperat fese interfecit. Vitellius uictor Romā uenit: ubi cū multa crudeliter ac nequiter agearet: incredibili etiam uoracitatis appetitu humanam uitam probris agrauaret.

paricidiū

pestis⁶⁶Tr̄remot⁹
⁶⁶Galba
mpOtho
mpVitellius
mp

Vespasianus
imp.

Postq; de Vespasiano comperit: primum deponere est mollitus imperium: postea a quibusdam animatus Sabinū Vespasiani fratrem nihil malum suspicantem cum cæteris Flauianis in Capitoliū compulit: succensoq; templo & mixta simul flama ruinaq; omnes in unum pariter interitū ac tumultū dedit. Post deficiente in Vespasiani nomē exercitu suo destitutus: appropinquatibus iam hostibus trepidus: cum se in quandā cellulam proximā pallatio cōtrusisset. Turpissime inde protractus: cum per viam sacram nudus duceretur: passim cunctis finium in os eius cōiectantibus in forum deductus. viii. q; regnum p̄r̄sumperat mense apud Gemonias scalas minutissimōq; ictuum crebris cōpunctionibus excarnificatus atq; inde unco tractus & in T̄yberim mersus etiam cōmuni caruit sepultura. Multis autē & nefariis modis per cōplures dies a Vespasianis militibus aduersum senatum populumq; Romanū indiscreta cæde saevitum est. Anno ab urbe condita. dccc. xxv. breui illa quidē: sed turbida tyrānorū tempestate discussa: tranquilla sub Vespasiano duce serenitas rediit. Nāq; ut paulo altius repetā Iudei post passionē christi destituti in totum gratia dei: cum omnibus undiq; malis cīcūuenirentur: quidam in carmelum montem seducti sortibus quæ portēderent: exortos a Iudæa duces rerum potituros fore: bellum ad se trahentes in rebellionem exarserunt. Extinctisq; Romanis p̄sidiis: legatum quoq; Syriæ suppetias ferentem: rapta aquila & cæsis copiis fugauerūt. Ad hos Vespasianus a Nerone missus Titum filium suum maiore inter legatos habuit. Nam multas & uarias legiones secum in Syriam traiecit.

Hic dicitur ubi Hierosolyma euersa est a Vespasiano & Tito Iudæi capti uel imperfecti sunt.

Taq; cū Iudæos multis eorum oppidis captis in urbē Hierosolymoq; p̄cipue ob diē festum cōgregatos obsidione clausisset: cognita Ne/ronis morte: hortatu plurimoq; regū & ducū maxime Iosephi Iudæo/rum ducis sentētia: qui captus cū in vincula coniiceret: cōstantissime dixerat: si cut Suetonius refert cōtinuo se ab eodē: sed impatore soluendum: imperiū ade/ptus est. Relictoq; in castris ad p̄curationē obsidionis Hierosolymoq; filio Tito per Alexandriā p̄fectus est Romā. Sed cognita intersectione Vitellii paulisper Alexādriæ substituit. Titus uero magna ac diuturna obsidione Iudæos premens machinis cūctisq; bellicis molibus nō sine suorū multo sanguine tandem muros ciuitatis irrupit. Sed ad expugnandā interiorē tēpli munitionē quā inclusam multitudine sacerdotū ac principū tuebat: maiore ui & mora opus fuit. Q uod tamē postq; in potestatē redactum ope & antiquitate suspexit: diu deliberauit: utrū tāq; incitamentū hostiū incenderet: an in testimoniu uictoriæ reseruaret: sed ecclesia dei iam per totū orbē uberrime germinātē: hoc tāq; effectum ac uacuum: nulliq; usui bono cōmodum arbitrio dei auferendū fuit. Itaq; Titus impator pronunciatus ab exercitu tēplum in Hierosolymis incēdit ac diruit: quod a die cōditionis prima usq; ad diē euersionis ultimā māserat annis. M.c.ii. Muros urbis uniuersos solo adaequauit. dc. M. Iudæoq; eo bello īterfacta Cornelius & Suetonius referūt. Iosephus uero Iudæus: qui ei tūc bello p̄fuit: & apud Vespasianū pp̄ predictum imperiū ueniā gratiamq; meruerat: scribit undecies centena. M. Iudæoq; gladio & fame perisse. Reliquias uero Iudæoq; diuersis actas cōditionib;

Ioseph,

Templū
dirutū

Iudeoz
exadiuz

toto orbe dispersas: quæ numerus ad nonaginta. M. hominum fuisse narratur. Vespasianus aut & Titus imperatores magnificū agētes de Iudeis triumphum urbē ingressi sunt. Pulchrū & ignotū ante cunctis mortalibus inter. ccc. xx. triūphos: qui a cōditione urbis usq in id tēpus acti erant: hoc spectaculum fuit: patrem & filium offendebat: uictoriā reportasse. Qui cōtinuo omnibus bellis ac tumultibus domi forisq compressis pacē totius orbis pronunciauerūt: & Ianū geminū obseratis cohiberi claustris: sextum demū ipsi post urbē conditam censuerunt. Iure enim idem honos ultioni passionis domini impensus est: qui etiā nativitati fuerat attributus. Tunc deinde sine ullis belloꝝ tumultibus in īmensum respū. humana prouehitur. Siquidē Achaia: Lycia: Rhodus: Byzantiū: Samos: Thracia: Cilicia: Cōmagene tum primū redactæ in prouincias: Romanis iudicibus legibusq paruerunt. Nono aut imperii eius anno tres ciuitates Cypri terræmotu corruerunt: & Romæ magna pestilentia fuit. Vespasianus aut in uilla p̄pria circa Sabinos. ix. anno principatus sui p̄fluui uentris mortuus est. Anno ab urbe condita. dccc. xxxiiii. Titus segregatis a numero principum Othone & Vitellio ab Augusto octauus biēnio post Vespasianum regnauit. Cuius tanta tranquilitas in impio fuit: ut nullus omnino sanguinē in repū. administrāda fudisse referatur. Et tamē tunc Romæ ortu repēte incendio plurimæ ædes publicæ cōcrematæ sunt: abruptum tūc etiā Vesuuii montis uerticē magna p̄fudisse incendia ferunt: torrentibusq flāmarꝝ uicina regionis cū urbibus hoībusq delesse. Titus cum ingenti omniū luctu in eadē uilla qua pater eius morbo absumentus est.

Domitianus hic secundā p̄secutionē fecit in christianos.

a Nno ab urbe cōdita. dccc. xxxv. Domitianus Titi frater ab Augusto nonus fratri successit in regnū. Qui per annos. xv. ad hoc paulatim per oēs scelerū gradus creuit: ut confirmatissimā toto orbe christi ecclesiā: datis ubiqz crudelissimæ p̄secutionis edictis cōuellere auderet. Is in tantā superbiā pro lapsus fuit: ut dominū ac deū sese uocari: scribi: coliqz iusserit; nobillissimos ē senatu inuidiæ simul ac prædæ causa alios palam interfecit: alios in exiliū trusit: ibiqz impauit trucidari. Libidinis intemperātia quicquid cogitari pōt. fecit. plurimas urbis ædes destructis populi Romani p̄priis rebus extruxit. Bellum aduersum Germanos & Dacos per legatos gessit pari reipu. pnicie: cum & in urbe ipse senatum populumq; laniaret: & foris malum circuactum exercitum assidua hostes cōde conficeret. Nam q̄ta fuerint Diurpanei dacoř regis cum Fusco duce proelia. q̄tæq; Romanorū clades longo textu euoluerē: nisi Cornelius tacitus: qui hanc historiā diligentissime contexuit; de reticendo interfectorū numero & Salustiū Crispum & alios auctores q̄plurimos sanxisse: & seipsum quidē potissimum elegisse dixisset. Domitianus tamē prauissime elatus iactantia sub nomine supatorꝝ hostium de extinctis legionibus triumphauit. Idemq; efferatus supbia: qua se deū coli uellet: p̄secutionē in christianos agi secundus a Nerone impauit. Quo tēpore etiā beatissimus Ioānes apostolus in Pathmo insula fuit. Inter Iudæos quoq; acerbitate tormētorꝝ & cruentissimæ quæstionis exquiri genus David: atq; interfici p̄ceptū est: dum p̄phetis sanctis & inuidetur & credit: quasi adhuc futurus esset ex semine Dauid: qui regnū posset adipisci. Continuo tamē

Triumphi
Romanorum
& quot/

Ianus
clausa

Tr̄remot⁹

Pestis¹⁶⁷

Titus
imp/

Incendiū
urbis¹⁶⁸

Domitian⁹
imp/

Diurpane⁹

Ioānes
apostol⁹

Domitianus crudeliter in palatio a suis interfectus est: cuius cadaver populari sandapila per uespiliones exportatum atq; ignominiosissime sepultum est. Anno ab urbe cōdita. dccc. xlvi. quis Eutropius. l. hunc esse annū scripsit. Nerua ad modum senex a Petronio p̄fecto p̄etorio & Parthenio Spadone interfector Domitiani impator decimus ab Augusto creatus Traianū in regnū adoptauit: per quē reuera afflictæ reipu. diuina p̄uisio cōsuluit. Hic primo edicto suo cunctos exules reuocauit. Vnde & Ioānes apostolus hac generali indulgētia liberatus Ephesum rediit. Emensoq; anno impii sui Nerua cōfactus morbo diē obiit.

Hic dicitur de Traiano.

a Nno ab urbe condita. dccc. xlvii. Traianus genere Hispanus. xi. ab Augusto reipu. gubernacula Nerua trādēte suscepit: ac per ānos. xix. tenuit. Apud Agrippinam Galliæ urbē insignia sumens imperii mox Germaniā trans Rhenū in pristinū statum reduxit. trans Danubiū multas gentes subegit. Regiones autem trans Euphraten & Tigrim sitas prouincias fecit. Seleuciam & Ctesiphontē & Babylonē occupauit. In persequendis christianis errore deceptus tertius a Nerone cū passim repertos cogi ad sacrificandū idolis ac detractantes interfici p̄cepisset: plurimiq; interficerent: Plinii secūdi qui inter cæteros iudeces p̄secutor datus erat: relatu admonitus: eos hoīes p̄xter cōfessionē christi honestaq; cōuenticula: nihil cōtrariū Romanis legibus facere: fiducia sane innocētis cōfessionis nemini mortē grauē ac formidolosam uideri: rescriptis ilico leuioribus tēperauit edictum. Verūtamē cōtinuo Romæ aurea domus a^f Nerone tot priuatis publicisq; reb⁹ impensis cōdita repētino cōflagravit incēdio: ut intelligeretur missa etiā ab alio p̄secutio in ipsius potissime monumētis: a quo primū exorta esset: atq; in ipso auctore puniri. Terræmotu. iiiii. urbes Asiæ subuersæ Helea: Myrma: Pythane: Cynie: & Græcia ciuitates duæ Pynthoriū & orthotū. Tres Gallaciæ ciuitates eodē terræmotu dirutæ. Pantheon Romæ fulmine cōcrematū: terræmotus Antiochiā pene totā subruit ciuitatē. Incredibili deinde motu sub uno tpe uideri: quasi rabie efferati per diuersas terræ ptes exarserūt: nā & per totā Libyā aduersus incolas atrocissima bella gesserūt: Quæ adeo tūc interfectis cultoribus desolata est: ut nisi postea Hadrianus imperator collectas illuc aliude colonias deduxisset: uacua penitus terra abraſo habitatore māſisset. Aegyptū uero totā & Cyrenē & Thebaidam cruētis seditionibus turbauerunt. In Alexādria aut cōmiso p̄celio uicti & attriti sunt: in Mesopotamia quoq; reb⁹ bellantib⁹ iusu impatoris bellū illatū est. Itaq; multa. M. eoꝝ uasta cæde deleta sunt. Sane Salaminā urbē Cypri: interfectis oībus accolis: deleuerūt. Traianus: ut qđē ferūt: apud Syleuciā Isauriæ urbē p̄fluuio uētris extinctus est. Anno ab urbe cōdita. dccclvii. Adrianus cōsobrinæ Traiani filius. xii. ab Augusto principatū adeptus uno & .xx. ānis impauit. Hic p̄ Quadratū discipulū apostolorū & Aristidē Atheniēsem uīz fide & sapiētia plenū & p̄ Serenū graniū legatū libris de crastina religiōe cōpositis instructus atq; eruditus p̄cepit p̄ epistolā ad Minutiū fundaniū p̄cōsulē Asiæ datā ut nemini liceret christianos sine obiectu criminis: aut p̄batiōe dānare. Idē quoq; cōtinuo p̄ priæ in senatu ultra morē maiorū appellat: & uxor eius Augusta. Andrianus républicā iustissimis legib⁹ ordinauit: bellū cōtra Sauromatas gessit: & uicit. Iudæos sane p̄turbatione scelerum

Nerua
imp.

Traianus
imp.

p̄secutio
christianoz

Terremot⁹
170

Adrianus
imp.

PAVLI OROSII

suorum exagitatos:& Palestinā puinciā quondā suā depopulantes ultima cāde pdomuit:ultusq; est christianos:quos illi Cotheba duce quod sibi aduersus Ro- manos nō assentarent:excruciabāt.Præcepitq;:ne cui Iudæo introeūdi in Hierosolymā esset licētia:christianis tantū ciuitate permissa:quā ipse in optimū sta- tum muroꝝ extructioне reparauit:& Aeliā uocari de prænomine suo præcepit.

Quartam hic persecutionem christianorum ab Antonio factam refert.

*Antoni⁹
pi⁹ imp⁹*

Nno ab urbe cōdita.dcccxxxix.Antonius cognomēto Pius.xiii.ab Augusto impator creatus cū liberis suis Aurelio & Lucio.xx.& non plenis tribus annis rempublicā gubernauit adeo tranquille & sancte: ut merito Pius & pater patriæ noīatus sit.Huius tamē t̄pibus Valentinus Hæ- resiarches & Credo magister Martionis Romā uenerūt. Ver⁹ Iustinus philo- phus librum pro christiana religione cōpositum Antonio tradidit:benignumq; eum erga christianos hoīes fecit.Antonius ad duodecimū ab urbe lapidē mor- bo correptus interiit.Anno ab urbe condita.dccccxi.Marcus Antonius Verus .xiii.ab Augusto regnū cum Aurelio Commodo fratre suscepit:mansitq; in eo annis.xiii.Hi primi rempublicā æquo iure tutati sunt.Bellū deinde cōtra Par- thos admirabili uirtute & fœlicitate gesserunt. Annius Antonius Verus ad id bellum pfectus est. Vologessus enim rex Parthorꝝ graui eruptione Armeniam & Cappadociā Syriamq; uastabat.Sed Antonius per strenuissimos duces ma- gnis rebus gestis.Seleuciā Assyriæ urbē super Ydasphem fluuiū sitam cū.cccc. M.hominū cepit:& cum fratre de uictoria Parthica triumphauit:ac nō multo post dum cū fratre in uehiculo sederit:casu morbi:quē apoplexiā Græci uocat: suffocatus interiit:Q uo defuncto Marcus Antonius solus reipublicæ præfuit: sed in diebus Parthici belli psecutiōes christianorꝝ.iiii.iam post Neronē uice in Asia & in Gallia graues præcepto eius extiterūt:multiq; sanctoꝝ martyrio co- ronati sunt.Secuta est lues plurimis infusa puinciis.totāq; Italīa pestilentia tāta uastauit:ut passim uillæ agri atq; oppida sine cultore atq; hitatore deserta in rui nas siluasq; cōcesserint.Exercitū uero Romanorꝝ cunctasq; legiōes p longinqua late hyberna dispositas ita cōsumptas ferūt:ut Marcomānicū bellū:quod cōti- nuo exortum est nō nisi nouo delectu militū:quē triēnio iugiter apud Carnotū Marcus Antonius habuit:gestū fuisse referat. Hoc qđē bellū puidētia dei ad- ministratū esse cū plurimis argumētis:tum præcipue epistola grauissimi ac mo- destissimi impatoris aptissime declaratū est. Nam cū insurrexisserent gētes īmani- tate Barbaræ:multitudine īnumerabiles:hoc est Marcomāni:Q ualli Vuandali Sarmatæ Sueui:atq; omnis pene Germania:& in Q ualloꝝ usq; fines pgressus exercitus:circūuentusq; ab hostibus pp aquaꝝ penuriā potius sitis q̄ hostis peri- culum sustineret ad inuocationē noīis christi quā subito magna fidei constantia quidā milites effusi in preces palā fecerāt:tanta uis pluuiæ effusa est:ut Roma/ nos quidē largissime ac sine iniuria refecerit:Barbaros aut̄ crebris fulminū ic̄ti bus pterritos:præsertim cū plurimi eorꝝ occiderent:in fugā coegerit.Q uorum terga Romani usq; ad internitionē cädentes glorioſissimā uictoriā:& oibus pe- ne antiquorꝝ titulis præferendam rudi paruoq; militū numero:sed potentissima christi auxilio reportarunt.Extare etiā apud plāerosq; dicunt litteræ impatoris Antonii:ubi inuocatione noīis christi per milites christianos & situm illā expul-

*Marcus
imp⁹*

*Comodus
imp⁹*

pestis⁶⁹

sam & collatam fatetur suis uictoriā. Idemq; Antonius Commodum filium suum assumpsit in regnum. Præteriti etiam tēporis per omnes puincias tributa donauit; omniaq; simul fiscalium negocioꝝ calumniosa monumenta congesta in foro iussit incendi. Seueriusq; leges nouis cōstitutionibus temperauit. Postremo in Pannonia cōstitutus repente morbo diem obiit.

Hinc dicit de flagitiis & malis: quæ gessit Cōmodus.

a Nno ab urbe condita. dcccc. xxx. Lucius Antonius Cōmodus. xv. ab Augusto patri successit in regnum: mansitq; in eo annis. xiii. & aduersus Germanos bellum fœliciter gessit. Cæterum per omnia luxuriæ: & obscenitatis dedecore deprauatus gladiatoriis quoq; armis saepissime in ludo depugnauit: & in amphitheatro feris sese obiecit frequenter: interfecit etiam q̄plurimos senatores: maxime quos animaduertit nobilitate industriaꝝ excellere. Flagitia regis poena urbis insequitur. Nam fulmine Capitoliū iustum: ex quo facta inflammatio Bibliothecam illam maior̄ cura studioq; compositā: ædesq; alias iuxta st̄as rapaci turbine cōcremauit. Deinde aliud incendium postea Romæ exortū: ædem Vestæ & pallatium: plurimāq; urbis partem solo coæquauit. Commodus cunctis incōmodis in domo Vestiliani strangulatus interiisse fertur: hostis generis humani etiam uiuus iudicatus. Post hūc a senatu creatus est senex Aelius p̄tinax. xvi. ab Augusto: qui. vi. mense q̄ regnare cōperat: Iuliani iurisperiti scelere in pallatio occisus est. Iulianus interfecto p̄tinace inuasit imperiū. yi. mox a Seuero apud pontē Milium bello ciuili uiictus & interfectus est mense. vii. Postq; cōperat imperare. Ita in pertinacem & Iulianum unus annus consumptus est.

Quintam persecutionem hic dicit a Seuero factam.

a Nno ab urbe cōdita. dcccc. xlivii. Seuerus genere Aphar Tripolitanus ab oppido Lepti: qui se ex nomine imperatoris quē occisum ultus fuerat: pertinacē appellati uoluit. xvii. ab Augusto destitutum adeptus imperium x. & vi. annis tenuit. Hic natura saeuus multis saepe bellis laceſitus fortissime quidē rem publicam: sed laboriosissime rexit. Pescennium nigrum: qui ab Aegypto & Syria ad tyrannidem aspirauerat: apud Cyzicum uicit: & interfecit: Iudeos & Samaritas rebellare conātes ferro compescuit. Parthos & Arabas Adiabenosq; superauit. Quinta post Neronē persecutione christianos excruciauit: plurimiq; sanctos per diuersas puincias martyrio coronati sunt. Hanc p̄phanā in christianos & ecclesiā dei præsumptionē Seueri: cœlestis ultio euestigio acta subsequitur. Nam continuo rapitur: uel potius retrahitur in Galliam Seuerus e Syria ad tertium ciuile bellum. Iam enim unū Romæ aduersus Iulianū. Aliud in Syria cōtra Pescennium gesserat: tertium Dodius Albinus Iuliani in occidente pertinace socius: qui se in Gallia Cæsarē fecerat: suscitabat: cuius bello multū utrinq; Romani sanguinis fusum est. Albinus tamen apud Lugdunū oppressus & interfectus est. Seuerus uictor in Britāniā defectu pene omnium sociorum trahitur: ubi magnis grauibusq; proeliis saepe gestis receptam partem insulæ a ceteris indomitis gētibus uallo distinguendam putauit. Itaq; magnā fossam firmissimūq; uallum crebris insuper turribus cōmunitū per. cxxxii. M. passuum a mari ad mare duxit. Ibiq; apud Eboracum oppidum morbo obiit: relinqueñs duos filios Bassianum & Getam. Quoꝝ Geta hostis publicus iudicatus interiit.

bibliotheca
incēsa,
Incendiuꝝ
urbis,
pertinax
imp
Iulian⁹
imp 173

Seuerus, 170
imp 1

Bassian⁹
imp 1

PAVLI OROSH

Bassianus uero Antonii cognomine assumpto regno potitus est. Anno ab urbe cōdita. dcccc. lxvii. Aurelius Antonius Bassianus idēq; Caracalla, xviii. ab Augusto principatū adeptus est: māsitq; ī eo annis nō plenis septē. Vixit uero pīe asperior: oībus libidine intēperantior: qui etiā nouercā suā Iuliā uxorē duxerit. Hic cōtra Parthos bellū molliēs inter Edessam & Caras ab hostibus circūvētus occisus est. Post hūc. xviii. ab Augusto Ophilus Macrinus: qui praefectus prætorio erat cū filio Diadumeno inuasit imperiū: sed emenso anno cōtinuo apud Arche laidē militari tumultu occisus est. Anno ab urbe cōdita. dcccc. lxx. Marcus Aurelius Antonius. xx. ab Augusto adeptus tenuit ānis. iii. Hic sacerdos heliogaballi tēpli nullā sui nisi stuprorē & flagitiorē totiusq; obsecnētatis infamē satis memoriā reliquit. Tumultu aut̄ militari exorto Romæ cum matre interfec̄tus est. Anno ab urbe cōdita. dcccc. lxxxiiii. Aureli⁹ Alexāder. xxi. ab Augusto senatus ac militū uoluntate impator creatus. xiii. annis dignus equitatus præcio fuit: Cūius mater Mamea christiana origenē presbyterum audire curauit. Nam statim expeditione in Persas facta Xerxem regem eorū maximo bello uictor oppressit: Vlpiano usus ascessore summā sui moderationē reipublicæ exhibuit: sed militari tumultu apud Magontiacum interfectus est.

De sexta persecutione a Maximino facta.

a Nno ab urbe condita. dcccc. lxxxvii. Maximinus. xxii. ab Augusto nulla senatus uoluntate impator ab exercitu postq; bellum in Germania pspere gesserat creatus psecutionē in christianos sextus a Nerone exercuit. Sed cōtinuo hoc est tertio q; regnabat anno a Pupieno aqleiae interfectus: & psecutionis & uitiae finē fecit. Qui maxime pp̄ter christianā Alexādri: cui successe rat & Mamea matris eius familiā psecutionē in sacerdotes & clericos: id est doctores: uel præcipue pp̄ter origenē presbyterē miserat. Anno ab urbe condita. dcccc. lxxxxi. Gordianus uigesimus tertius ab Augusto impator creatus est: mansitq; ī eo annis septē. Nam Pupeienus interfector Maximini: & frater eius Albinus qui usurpauerant imperiū: in pallatio mox interfecti sunt: Gordianus admodū puer in orientē ad bellū Parthicū pfectus: sicut Eutropius scribit: iam portas aperuit: quas utrū post Vespasianū & Titū aliquis clauserit: neminē scripsisse memini: cū tamē eas ab ipso Vespasiano post annū aptas Cornelius Tacitus probet. Igitur Gordianus ingētibus pr̄clīis aduersum Parthos pspere gestis suoꝝ fraude haud longe a Cyrcelo sup Euphratē interfectus est.

Primum hic Philippus cum filio suo ambo christiani facti sunt.

Nno ab urbe condita. dcccc. lxxxxvii. Philippus. xxiiii. ab Augusto impator creatus Philippum filium suum cōsortē regni fecit mansitq; ī eo annis. vii. Hic primus imperatorum omniū christianus fuit: ac post tertium imperii eius annum. M. a conditione Romæ annus impletus est. Ita ludis magnificis Augustissimis omniū præteritorē hic natalis annus a christiano imperatore cælebratus est. Nec dubium est quin Philippus huius tantæ deuotionis gratiam & honorem ad Christum & ad ecclesiam reportarit: quando uel ascensum fuisse ab eo Capitolium immolatasq; ex more hostias nullus auctor ostendit. Ambo tamen quāuis diuersis locis tumultu militari & Decii fraude interfecti sunt.

Macrin⁹
imp⁹

Heliogab⁹
līg imp⁹

Alexander
imp⁹

Vlpian⁹

Maximin⁹
imp⁹

Gordian⁹
imp⁹

Philip⁹
imp⁹

De septima persecutione facta a Decio.

a Nno ab urbe cōdita. M. iiii. Decius ciuilis belli incētor & repressor: occisis Philippis. xxv. ab Augusto inuasit imperiū: tenuitq; annis tri- bus. idē cōtinuo in quo se etiā ob hoc Philippus interfecisse docuit: ad psequen- dos interficiēdosq; christianos. vii. post Neronē feralia disp̄lit edicta: plurimosq; sanctos ad coronas christi de suis cruciatibus misit. Idemq; filiū suū Cæsarem legit: cum quo simul cōtinuo in medio Barbaroꝝ sinu interfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. vii. Gallus Hostilianus. xxvi. ab Augusto regnum adeptus uix duobus annis cū Volusiano filio obtinuit. Exoritur ultio uiolati nominis chri- stiani: & quatenus ad p̄figandas ecclesias edicta Decii cucurrerunt: eatenus in- credibilium morboꝝ pestes extenditur. Nam nulla fere puincia Romana: nulla ciuitas: nulla domus fuit: quæ nō illa generali pestilētia correpta atq; uastata sit. Hac sola pnicie insignes Gallus & Volusianus: dum contra Aemilianum nouis rebus studentē bellum ciuile moliuntur: occisi sunt. Aemilianus tamē tertio mē se inuasæ tyrānidis extinctus est. Anno ab urbe condita. M. x. duo imperatores .xxvii. post Augustū loco creati sunt: Valerianus in Rhetia ab exercitu Augu- stus est appellatus. Romæ aut̄ a senatu Galenus in regno infelicit̄ annis. xv. sublimatus respirante paulisper ab illa supra solitum iugi & graui pestilentia hu- mano generi puocat penam suam obliuiosa malicia. Impietas enim flagella qui dem excruciatā sentit: sed a quo flagellatur: obdurata nō sentit: Et ut de superio- ribus taceam: facta a Decio christianorum psecutione totum Romanum impe- rium pestilentia magna uexauit. Mentita est iniquitas sibi: prauo in perniciem suam circūuenta iudicio: pestilentia cōmunis casus esse accidentemq; ex morbis mortē naturæ finē esse nō pœnam. Rursus igitur atq; in breui irā dei sceleratis actionibus puocat: excepturus plagam: cuius aliquādo meminisse cogatur.

De octaua psecutione facta a Valeriano.

u Alerianus siquidē mox: ut arripuit imperiū: octaua sane Romæ psecu- tione adigi per tormenta christianos ad idolatriam: abnegantesq; inter- faci iussit fuso per oēm Romani regni latitudinē sanctos sanguine. Valerianus illico nefarii auctor edicti a sapore Persoꝝ rege captus impator populi Romani ignominiosissima apud Persas seruitute consenuit: hanc infamis officii cōtinuā: donec uixit: damnationē sortitus: ut ipse accluīs regem humi semp ascensurum in equū nō manu sua: sed dorso attolleret. Et Galenus quidē tā claro dei iudicio territus tāq; misero collegaꝝ p̄motus exemplo: pacē ecclesiis trepida satisfactione restituit. Sed nō compensat iniuriæ ultionisq; mensurā unius impii: quis ppetua & supra modū abomināda captiuitas cōtra tot. M. excruciatā sanctos iustosq; sanguis ad deū clamās: in eadē sc̄le terra ubi fusus est uindicari rogat. Nō enim de solo cōstitutore p̄cepti iusto suppliciū iudicio flagitabatur: sed etiā execu- tores: delatores: accusatores: spectatores: ac iudices: postremo q; iniustissimæ cru- delitati uel tacita uoluntate assentabant: qa deus secretoꝝ cognitor est: & quoꝝ maxima per oēs puincias pars hominū uersabatur: eadē ultionis plaga corripi iustū erat. Soluuntur repēte undiq; pmissu dei ad hoc circūpositæ relictaꝝ gen- tes: laxatisq; habenis in oēs Romanoꝝ fines inuehunc. Germani alpibus Rhetia totaq; Italia penetratis Rauēnam usq; pueniūt. Alemanni Gallias puagantes etiā

Decius
imp.Gallus imp
Volusianus
pestis

Aemilianus

Valerianus
imp.
Galenus
imp.

PAVLI OROSII

in Italia transeūt. Græcia Macedonia Pontus & Asia Gothos & inūdatione delef. Nam dacia trans Danubiū in ppetuū aufertur. Quadi & Sarmatæ Pannonias depopulant: Germani ulteriores abrasa potiunt' Hispania. Parthi Mesopotamia auferūt: Syriāq; corradunt. Extant adhuc p diuersas puincias in magnaꝝ urbiū ruinis paruae & paupes ædes: signa miseriaꝝ: & nominū indicia seruātes: ex qui bus nos quoq; in Hispania Taraconē nostrā ad cōsolationē miseriaꝝ recentis ostē dimus. Et ne qd forte Romani corporis ab hac dilaceratione cessaret: cōspirant intrinsecus tyrāni: cōsurgūt bella ciuilia: fundit ubiq; plurimus sanguis Romanorū: Romanis Barbarisq; saeuētibus: sed cito ira dei in misericordia uertitur: & ceptaꝝ ultionis maior forma q̄ poena in mensurā plenitudinis reputat'. Igit̄ pri-
mus Genuus: qui purpurā impii sumpterat: apud Myrsam occidit'. Posthumius
in Gallia inuasit tyrānidē: multo quidē reipublicæ cōmodo. Nam p decē annos
ingēti uirtute ac moderatione usus & dominātes hostes expulit: & pditas puin-
cias in pristinā faciē reformauit: seditiōe tamē militū iterfectus est. Aemilianus
apud Maguntiā: cū res nouas moliret' oppressus est. Post mortē Posthumii Ma-
rius ibidē inuasit imperiū: sed cōtinuo iterfectus est. Deinde Victorinus a Gallis
ultra creatus post paululū occisus est. Huic successit Tetricus: qui tunc agtaniā
præsidatus ministrabat officiuu: multaq; seditiones militū pertulit. At uero in
orientē per Odenatū quendā collecta agresti manu uiicti repulsiq; Persæ: defensa
Syria: recepta Mesopotamia est: & usq; ad Ctesiphontē rusticani Syriæ cū Ode-
nato uiincēdo uenerūt. Galenus aut̄ cum rempublicā deseruisset: ac Mediolani li-
bidinibus inseruiret: occisus est. Anno ab urbe cōdita. M. xxy. Claudio. xxviii.
uoluntate senatus sumpsit imperiū. Statimq; Gothos iam p annos. xv. Illyricum
Macedoniāq; uastantes bello adortus: incredibili strage delcuit: cui a senatu cly-
peus aureus in curia: & in Capitolio statua æque aurea decreta est: sed continuo
apud Syrmium prius q̄ imperiū expleret: morbo correptus interiit. Claudio mor-
tuo Quintillus frater eius ab exercitu imperator electus uir quidē moderationis
unicæ: & solus fratri præferēdus. xvii. impī die intersectus est. Anno ab urbe cō-
dita. M. xxvii. Aurelianus. xxix. imperiū adeptus qnq; annis &. vi. mensibus te-
nuit: uir industria militari excellentissimus. Expeditiōe i Danubiū suscepta Go-
thos magnis præliis stravit: ditionēq; Romanā antiquis terminis statuit. Inde in
orientē cōuersus Zenobiā: quæ occiso Odenato marito suo Syriā receptam sibi
uendicabat prælii magis terrore q̄ prælio in potestatē redigit. Tertiū in Gallia
minime sufficientē sustinere seditiones militū suorū: scribentēq; etiā me eripe his
inuiuste malis: ac p hoc pditorē exercitus sui sine labore supauit. Sic orientis &
aqlonis receptor magna gloria triūphauit: urbē Romā muris firmioribꝝ cinxit.

De. ix. psecutione p Aurelianū in christianos facta.

n Ouissime cū psecutionē aduersum christianos agi. ix. a Nerone decer-
neret: fulmē ante eū magno pauore circūstatiū ruit: ac nō multo post
in itinere occisus est. Anno ab urbe cōdita. M. xxxii. Tacitus. xxx. adeptus im-
periū sexto mēse occisus in Ponto est. Post quē Florian⁹ptē regni in sortē ferēs:
tertio demū mēse apud Tharsum iterfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. xxxiii.
Probus. xxxi. regnū sortitus obtinuit annis. vi. & mēsibus. iiiii. Gallias iā dudū a
Barbaris occupatas p multa & grauia prælia deletis tādē hostibus ad pfectū li-

Tyrāni
78

Claudi⁹
imp.

Quintill⁹

Aurelian⁹
imp.

Zenobia

Tantus
imp.
florian⁹
probus
imp.

beravit. Bella deinde ciuilia equidē plurimo sanguine duo gessit: unū in oriente: quo Saturninū tyrānide subnixū oppressit & cepit: aliud: quo proculū & bono sum apud agrippinam magnis præliis superatos interfecit. Ipse apud Syrmium in turre ferrata militari tumultu īterfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. xxxix. Carus Narbonensis. xxxii. suscepit imperiū ac biennio tenuit. Qui cum filios suos Carinum & Numerianum cōsortes regni efficeret bello Parthico: postquā duas nobilissimas Partho & urbes Cothem & Ctesiphontem cepit: super Tigridem in castris fulmine iectus interiit. Numerianus: qui cum patre fuerat: rediēs fraude apri socii sui īterfectus est. Anno ab urbe cōdita. M. xli. Dioclitianus. xxxiii. ab exercitu impator electus annis uiginti fuit. Statimq; ut potestatis copiam habuit: Aprum īterfectorē Numeriani manu sua interfecit. Carinū deinde: quē Charus Cæsarem in Dalmatia reliquerat: flagitiose uiuentē: difficillimo bello & maximo labore supauit. Dehinc cum in Gallia Amandus & Aeliandus collecta rusticanoꝝ manu: quos Vacaudas uocabāt: perniciosos tumultus excitauissent: Maximianū cognomento Herculium Cæsarē fecit: misitq; in Gallias: qui facile agrestiū hominū imperitā & confusam manū militari uirtute compescuit. Deinde Carausius quidā genere quidē infimus: sed cōsilio & manu promptus: cum ad obseruanda oceanī littora: quæ tūc Franci & Saxones infestabant positus: plus in perniciē: q; in prouectum reipublicæ ageret: erexit prædonibus prædam nulla ex parte restituēdo dominis: sed sibi soli uendicādo accēdens suspicionē: quia ipsos quoq; hostes ad incursandos fines artificis negligētia permetteret: quamobrē est a Maximiano iussus occidi: purpurā sumpliit: ac Britanias occupauit. Igitur per omnes Romani imperii fines subitarū turbationum fragores cōcrepuerunt. Carausio rebellante in Britannia: Achilleo in Aegypto: cum & Aphricam. Quinquegentiani infestarent: Narseus etiam Rex Persarum orientem bello premeret. Hoc periculo itaq; Dioclitianus permotus Maximianum Herculiū ex Cæsare fecit Augustum. Cōstantiū uero & Maximianū Galerium Cæsares legit. Constantius Herculii Maximiani priuignam Theodoram accepit uxorē: ex qua sex filios fratres Constantini sustulit. Carausius Britannia sibi per. vii. annos fortissime uendicata ac retenta: tandem fraude allecti socii sui īterfectus est. Allectus postea erexit Carausio insulam per trienniū tenuit: quē Asclepiodotus præfectus prætorio oppressit. Britāniām post decē annos recepit. Constantius uero Cæsar in Gallia primo prælio ab Alemānis p̄fligato exercitu suo uix ipse surreptus est: secūdo autem secuta est satis secunda uictoria: nā paucis horis. lx. M. Alemānorū cæsa referuntur. At Maximianus Augustus Quinquagētianos in Aphrica perdomuit. Porro autē Dioclitianus Achilleum obſessum per octo menses apud Alexādriam cœpit & interfecit. Sed immoderata uictoria usus Alexādriam direptioni dedit. Aegyptum totā proscriptionibus cædibus scđauit. Præterea Galerius Maximianus cū duobus iā præliis aduersum Narseū cōflixiſſet: tertio iter Gallienicū & Caras cōgressus & uictus amissis copiis ad Dioclitianū refugit. A quo arrogatiſſime exceptus est: ita ut per aliquot. M. passiuū purpuratus ante uehiculum eius cucurrisse referat. Verū tamē hac cōtumelia quasi cote usus est ad uirtutē: per quā detrita regii fastus rubigine: aciem mentis expediit. Itaq; mox per Illyricum & Mœsiā undiq; copias cō-

Carus
imp.
Numerian⁹

Dioclitian⁹
impator⁹

Vacaudę

Maximian⁹
herculeus,

Carausius

Narseus

Constanti⁹
cesar⁹

Galerius
cesar⁹

PAVLI OROSII

traxit: rapti inq; in hoste reuersus Narseum magnis cōsiliis ac uiribus superauit. Extinctisq; Persar; copiis: ipsoq; Narseo in fugam acto: castra eius inuasit. uxores: sorores: liberosq; capiit: immēsam uim gazæ Persicæ diripuit. captiuos q; pluri mos Persar; nobilium abduxit. Reuersus in Mesopotamiā a Dioclitiano plurimo honore susceptus est. Postea per eosdē duces strenue aduersus Carpos Barsternasq; pugnatum est. Sarmatas deinde uicerunt. Quoꝝ copiosissimam captiuam multitudinē per Romanor; finium disperserunt prāsidia.

Dioclitiani psecutio. x. loco post Neronē refertur.

i Nterea Dioclitianus in oriente. Maximianus Herculius in occidente uastari ecclesias. affligi interficiq; christianos decimo post Neronem loco praeceperunt: quæ psecutio omnibus fere ante actis diuturnior atq; immānior fuit. Nam per decē annos incendiis ecclesiarum. pscriptionibus innocētium. cædibus martyru incessabiliter acta est. Sequitur terræmotus in Syria: ex quo apud Tyrum & Sidonem passim labētibus tectis: multa. M. hominum prostrata sunt. Secundo psecutionis anno Dioclitianus ab inuito exegit Maximiano: ut simul purpurā imperiūq; deponerent: ac iunioribus in rem publicam substitutis ipsi in priuato ocio cōseneserēt. Itaq; sub una die Dioclitianus apud Nicomediam. Maximianus apud Mediolanum potestatē imperii simul cultūq; posuerunt. Galerius & Constantius Augusti primum Romanum imperium in duas partes determinauerunt. Galerius Maximianus Illyricum Asiā & orientē. Constantius Italiam Aphricā & Gallias obtinuit. Sed Constantius uir tranquillissimus Gallia tantum Hispaniaq; contentus Gallerio in ceteris partibus cessit. Galerius duos Cæsares legit: Maximum: quem in oriente cōstituit: & Seuerum cui p̄misit Italiam: ipse in Illyrico constitutus. Constantius uero Augustus summa mansuetudinis & ciuitatis in Britannia mortem obiit: qui Constantinum filium ex concubina Helena creatum imperatōrē Galliarum reliquit. Anno ab urbe cōdita. M. lxi. Constantinus. xxxiiii. gubernacula imperii a Constantio patre suscepit: quæ uno &. xxx. annis sc̄elicissime tenuit. Occurritur mihi subito & tripudiis quibusdam insultatur. Eia inquiunt. tandem in foucas nostras diu expectate uenisti. Hic te decursurum oppriebamur. Hic delapsum opprimimus. Hic cōfusum tenemus: Sustinuimus te hacenus artificiose quodā modo & callide fortitas tēporum mutationes christianorum ultionibus coaptantē. Interdum quidē uerisimilium specie permoti: utpote homines ignari diuinorum secretorum timore palluimus: sed nunc euacuauit Maximianus noster. oēm sc̄enam fabulæ tuæ: nostræq; religionis antiquatæ columnæ inexpugnabilis fuit. per annos decem euersæ sunt ecclesiæ uestræ: ut tu fateris. dilacerati cruciatibus. exinaniti mortibus toto orbe christiani. Tenemus euidēs testimoniū tuum. nullam superiorē persecutionē adeo uel grauem uel diuturnam fuisse. Et tamē ecce inter tranquillissima tēporum bona ipsorum quoq; impatorum: qui ista fecerūt inusitata felicitas: nulla domi fames. nulla pestilentia: nullum foris bellū nisi uoluntariū: quo exerceri uires nō periclitari quæant. Res præterea humano generi hucusq; incognita: multoꝝ simul regum patiens consortium: & magna cōcordia potestasq; cōmuniſ. alias nunq; nisi nunc in cōmune p̄spiciens. Deinde etiā quod absq; ulla hacenus mortaliū noticia est: impatores illi Maximi quippe & psecu-

Tr̄c̄mot⁹

*Maxim⁹/74
cesar⁹*

*Sene⁹
cesar⁹*

*Constan
tini imp⁹
72*

*bellicus. nō dicit hele
fuisse cōdubinā. Sed cō
ditatā a constatō fuisse
upduxisse thodorā. vt
l. c. 1*

tores honore deposito & assumpta quiete priuati: quod beatissimū hoīes & sum
mū bonū uitæ bonæ iudicat. & hoc tūc uelut præmii loco auctores psecutionis
adepti sunt: quādo accensa psecutio medio sui tēpore toto orbe sœuiebat. An ēt
hanc beatitudinē illis tpibus pœnalter accidisse asseris: & nos hinc quoq; terre
re moliris: qbus humiliter respōderi: me plurima cura pietatis accinctū cōmone
re de ueris. nō terrere de falsis: Decē psecutiones a Nerone usq; ad Maximianum
ecclesia christi passa est. Nouem ut ego dixi ultiones: ut ipsi nō negāt calamita
tesq; e uestigiis cōsecutæ sunt. Nec in uerbo premor: ueq; debitæ ultiones: an for
tuitæ pmutatiōes fuisse uideant: quæ tamē meo suoq; testimonio clades fuerūt.
In decima hæsitatū putat miserī & cæci nō uidētes tāto eā ipsis fuisse grauiorē:
qto minus intellecta est. Impius enim flagellat: & nō sentit: quod cum expositū
fuerit: inuiti licet propter ipsam rex fidem fatebuntur: quia ex illa Maximianæ
persecutionis maxima punitione ista sunt uulnera: quibus etiam nūc isti dolent
& instantū dolent. ut etiam clament: nosq; ad reclamādum lacestant sollicitos fi
eri: qualiter conticescant. In primo libello expositum a nobis est: Pompeiū Tro
gum & Cornelium Tacitū cōmemorasse nō plene quidem: nostrum uero Moy
sen etiam ipsorum testimonio fidelem fideliter sufficienterq; dixisse: Aegyptios
& regem eosq; cum populum dei seruire intentum & paratum deo suo impediē
dæ deuotionis instinctu: ad lutū paleasq; reuocarent. x. acerbissimis plagis fuisse
uxatos. Deinde uiolentia malorū edomitos nō solum coegisse festinantem. Sed
etiam ppriis suis argenteis & aureis uasis accumulauisse. Post uero oblitos pla
gæ suæ & cupidos prædæ indebitæ: inuidos etiam religionis alienæ dum inno
centes auide persequūtur: mari rubro ultimo receptos omnes funditus interisse.
Quod ego nunc refero ac renuncio. & si forte fide nō acceptatum: exitu tamen
probandum: quia hæc in figuram nostri facta sunt.

Hic dicitur q; populus dei cum in Aegypto affligitur decem plagis percussa
est Aegyptus & populus christianus dum. x. persecutionibus Romanis affligi
tur. x. plagas acceperunt.

Terq; populus unius dei est. una populi utriusq; eaſa. Subdita fuit
Israélitarum synagoga Aegyptiis: subdita est christianorum ecclesia
Romanis. Persecuti sunt Aegyptii Hebraeos. Persecuti sunt Romani
christianos. Decē ibi cōtradic̄tiones aduersus Moysen. Hic decem edicta aduer
sus christum. Diuersæ ibi plagæ Aegyptiorum. Diuersæ hic calamitates Roma
norum. Nam ut etiam inter ipsas se plagas inquantū tamen figura formæ com
parari potest conferam: ibi prima habuit correptio sanguinem uulgo uel ma
nasse de puteis uel in fluminibus cucurrisse. Hic prima sub Nerone exegit pla
ga: ut ubiq; morientiū sanguis uel morbis in urbe correptus: uel bellis in orbe
profussus esset. Ibi sequēs plaga prodidit perstrepentes: persultantesq; in penetra
libus ranas inediæ propemodum causam habitatoribus atq; exilii fuisse. Hic se
quens sub Domitiano pena similiter ostendit Satellitum militūq; eius impro
bis effrenatisq; discursibus cruentissimi iussa principis exequētiū ad inopiā per
oēs ciues Romanos adactos exilioq; dispersos. Ibi tertia uexatio habuit scinif
ces musculas scilicet paruissimas ac sœuissimas: quæ mediis saepe æstibus p loca
squalida se coadunādo & uibrādo densatae: nōnullo uolatu allabi solent capillisq;

Scinifex

hominū ac pecudum setis cū urente morsu interseri. Hic itidem tertia sub Tra-
 iano plaga Iudeos excitauit: qui cū antea ubiq; dispersi ita: iam quasi nō essent;
 quiesceret: repētino oēs calore pmoti in ipsos: inter quos erant: toto orbe sāvie-
 runt absq; magnis multaq; urbium ruinis: quas crebri terræmotus iisdem tépo/
 ribus subruerūt. Ibi in quarta plaga muscæ caninæ fuerunt: reuera alumnæ pu-
 tredinis uermiūq; matres. Hic itidē quarta sub Marco Antonio plaga lues plu-
 rimis infusa puinciis Italiam quoq; cū urbe Roma uniuersa exercitūq; Roma-
 num per longinquos limites & diuersa hyberna dispersum in morte dissolutum
 putredine simul ac uermibus dedit. Ibi quinta correptio pecoræ ac iumentoræ re-
 pentino interitu expleta est. Hic similiter quinta ultione sub psecutore. Scuero
 creberrimis ciuilibus bellis ppria uiscera & adiumenta reipublicæ: hoc est plebs
 puinciaræ & legiones militū cōminutæ sunt. Ibi sexta uexatio intulit uescicas ef-
 ferentes ulceraq; manātia. Hic æque sexta punitio: quæ post Maximini pse-
 cutionē fuit. qui sp̄aliter episcopos clericos omissa turba populari. Hoc est eccl
 siarū primates trucidari impauerat: intumescens crebro ira atq; inuidia non per
 uulgi cädē: sed per uulnera mortesq; principū ac potentū exaltata est. Ibi septi-
 ma plaga numerat coacto aere grādo pfusa quæ hominibus iumentisq; ac satis
 exitio fuit. Hic similiter. vii. plaga sub Gallo & Volusiano: qui psecutori Decio
 mox imperfecto successerat plaga extitit corrupto aere pestis infusa: quæ per oīa
 Romani regni ab oriente in occidentē spatiā cum omne ppemodū genus homi-
 num & pecudū neci dedit: tum etiā corruptit lacus infecit pabula tabo. Ibi octa-
 uam Aegypti contritionē fecere excitatæ undiq; locustæ tenentes ac terentes te-
 gentesq; omnia. Hic. viii. æque subuersione Romani orbis excitatæ undiq; intu-
 lere gentes: quæ cädibus atq; incendiis cunctas puincias deleuerunt. Ibi nona
 turbatio diuturnas & crassas ac pene tractabiles tenebras habuit: plus oīo pe-
 riculi cōminata q̄ fecit. Hic itidem. ix. correptio fuit: cum Aureliano psecutionē
 decernēti diris turbinibus terribile ac triste fulmen sub ipsius pedib; ruit: ostē-
 dens: quid cum ultio talis exigeretur: tantus posset ulti: nisi & clemens esset &
 patiens: quāq; intra sex abhinc menses succidui tres imperatores: hoc est Aure-
 lianus Tacitus & Florianus diuersis causis imperfecti sunt. Ibi postremo. x. pla-
 ga: quæ & nouissima omniū fuit. imperfectio filioræ: quos primos quippe genu-
 erant. Hic nihilominus. x. idest nouissima pœna omniū idoloræ perditio est: quæ
 primitus facta in primis amabant. Ibi rex potentiam dei sensit. probauit. & ti-
 mut: ac per hoc populum dei liberum abire permisit. Ibi nūq; populus dei po-
 stea ad seruitutem retractus. Hic nunq; populus dei ad idolatriam coactus est.
 Ibi Aegyptiorum uasa præciosa Hebræis tradita sunt. Hic in ecclesiā christia-
 norum præcipua paganoræ templa cesserunt. Sane illud ut dixi denunciandum
 puto quia sicut Aegyptiis post has. x. plagas dimissos Hebræos persequi molie-
 tibus irruit per supinductum mare æterna perditio: ita & nos libere quidē pere-
 grinantes supuentura quādoq; persecutio gentilium manet: donec mare rubrum.
 Hoc est ignē iudicii ipso domino nostro Iesu christo duce & iudice transcamus.
 Hi uero in quos Aegyptioræ forma transfunditur: ad tépus potestate permissa
 sāuientes grauissimis quidē permisso dei christianos cruciatibus persequuntur.
 Verūtamen idem omnes inimici christi cum rege suo antichristo accepto signo

ignis æterni: in quæ magna impedita caligine dum nō uidetur intrant: ppetuā
 pditionē imortalibus arsuri suppliciis sortientur. Igitur mortuo: ut dixi: Constan-
 tino in Britannia Constantinus imperator est creatus primus imperator christia-
 nus: excepto Philippo: qui christianus annis admodū paucissimis ad hoc tantū
 cōstitutus fuisse mihi uisus est: ut M. Romæ annus christo potius: q̄ idolis dica-
 retur. A Constantino aut̄ semp̄ oēs christiani impatores usq; in hodiernum diē
 creati sunt: excepto Iuliano: quē impia ut aiūt machinatē: exitialis uita deseruit.
 Hæc est lenta illoꝝ paganoꝝ poena: sed certa. Hinc sani insaniūt. Hinc nō uul-
 nerati cōpungunt. Hinc ridētes gemūt. Hinc uiuētes deficiūt. Hinc secreto ex
 cruciant: quos nemo psequit. Hinc iā paucissimi remāserunt: qui nūq; aliquo p-
 sequēte puniti sunt. Verūtamē qualis tunc psecutores illos: de quoꝝ impunitate
 nō solum gloriari: sed etiā insultare conant̄: finis mansit: expediā. Constantino in
 Gallis strenuissime rēp. pcurāte prætoriani milites Romæ Maxentiū filiū Her-
 culii: qui priuatus in Lucania morabat: Augustū nuncupauerūt. Maximianus
 Herculius iam ex Augusto priuatus: & adhuc publicus psecutor occasione filii
 sollicitatus: qui imperiū abiecerat: arripuit tyrānidē. Galerius Augustus Seuerus
 Cæsarē aduersus Maxentiū Romā mittit cū exercitu. Seuerus cū urbē obside-
 ret militū suog; scelere desertus & pditus atq; ex eo fugiēs Rauēnæ iterfectus ē.
 Herculius psecutor & ex Augusto tyrānus cōfirmatū iā in impio filiū ueste ac
 ptate regia spoliare conatus est. Cōuiciis aut̄ ac tumultib; militū palā cōterritus
 in Galliā pfectus est: ut Cōstantino genero &q; dolis iunctus auferret impiū: sed
 per filiā deprehēsus & pditus: deinde in fugā uersus Massiliæ oppressus & inter-
 sectus est. Porro Galerius occiso Seuero Lyciniū impatorē creauit. Cūq; psecu-
 tionē a Dioclitiano & Maximiano missam ipse atrocioribus edictis accumula-
 uisset: ac postq; per annos. x. omni genere hoīum exhausit puincias: putrefacto
 introsum pectore: & uitalib; dissolutis: cū ultra horrorē humanæ miseriæ etiā
 uermes eructaret: mediciq; ultra iam fetorē nō ferētes crebro iussu eius occide-
 rentur: a quodā medico cōstantiā ex desperatione sumente increpitus irā dei esse
 peñā suam: atq; a medicis ideo nō posse curari edictis late missis christianos de
 exiliis reuocauit. Ipse aut̄ cruciatus nō sustinēs uim uitæ suæ attulit. Ita tūc res-
 publica sub nouis. iiiii. principib; fuit. Costantino & Maxētio filiis Augustoꝝ;
 Lycinio aut̄ & Maximino hoībus nouis. Cōstantinus pacē ecclesiis post. x. an-
 nos: quæ a psecutoribus uexabant̄: indulxit. Deinde inter Constantinū & Maxē-
 tium bellū ciuile exortū est. Maxētius sāpe multis proclīis fatigatus ad pontem
 Miluiū ultimo uictus & interfectus est. Maximinus psecutionis christianog; in-
 centor executorq; infestissimus apud Tharsum: dum ciuile bellū cōtra Lyciniū
 disponit: interiit. Lycinius repētina rabie suscitatus oēs christianos e palatio suo
 iussit expelli. Mox bellū inter Lyciniū ipsum & Cōstātinū effebuit. Sed Cōstā-
 tinus Lyciniū sororis suæ uirū in Pānonia primū uicit. Deinde apud Ciualas op-
 pressit. Vniuersa Græcia potitus Lyciniū crebris bellis terra maric; assurgētē &
 repressū: tādē ad deditiōē coegit. sed Herculii Maximiani soceri sui mot̄ exē-
 plo: ne iteꝝ depositā purpurā i pnicē reip. sumeret: priuatū iussit occidi: cū oi-
 bus iā ministris nefariæ psecutiōis extinctis: hunc quoq; inqtū exercere potuit:
 psecutionē digna punitio flagitaret: Cōstātini filii Crispus & Cōstātinus & Ly-

Maxentiū

Lyciniū

Maximinū

Crispus
Constantinū

PAVLII OROSII

lycinus

Arrius

cinius adolescēs Lycinii Augusti filius: Constantini aut̄ ex sorore nepos Cæsares sunt creati. His dieb⁹ Arrius Alexadrinæ urbis presbyter a ueritate fidei catholice deuiās: exitiale plurimis dogma cōstituit. Qui primū simul ut Alexandriæ uel notus uel notatus inter confusos uulgo sectatores insectatoresq; factus est: ab Alexadro eiusdē urbis tūc episcopo pullus ecclesia est. Cūq; hoīes: quos i errorē seduxerat ēt in seditionē excitaret apud Niceā urbē Bithyniæ cōuētus. cccxviii. episcopor; factus est: p̄ quos Arrianū: dogma exitiale & miserū est euidētissime deprehēsum palā p̄ditū ac reprobatū est. Sed inter hæc latēt causæ: cur uindicē gladiū & destinatā i impios punitionē Cōstātinus impator ēt in pprios egit affectus. Nam Crispū filiū suū & Lyciniū filium sororis suæ iterfecit. Præterea multas gētes diuersis proeliis subegit. Vrbē noīe suo Romanoꝝ regū uel primus uel solus instituit: Quæ sola exps idoloꝝ ad hoc breuissimo tpe cōdita a christiano impatore puecta est: ut sola Romæ tot sœculis miseriisq; puecta: forma & potētia merito possit æquari. Tum deinde primus Cōstātinus iusto ordine & pio uicem uertit edicto: siqdē statuit citra ullam hoīum cädē paganoꝝ tépla claudi.

Hic Constantinus impator iubet tépla claudi.

Ox Gothoꝝ fortissimas & copiosissimas gētes in ipso barbarici soli si nu: hoc est in Sarmataꝝ regiōe deleuit. Calocheꝝ quedā i Cypro asp̄tantē nouis reb⁹ oppressit. tricēnalib⁹ suis Dalmatiū Cæsarē legit. Cūq; bellū in Persas molliret in uilla publica iuxta Nicomediā: dispositā bene républicā filiis tradens diē obiit. Anno ab urbe cōdita. M. lxxxix. Cōstātinus. xxxv. cū Cōstātino & Cōstante fratribus suis adeptus impiū. xxiiii. annis tenuit. Fuit aut̄ inter successores Cōstātini & Dalmatiū Cæsar fr̄is filius. sed cōtinuo militari factione decerp̄tus est. Interea maligna semp aduersus deū uer; insectatio diaboli: quæ ab initio mūdi usq; ad nūc a sincero tramite fidei religionisq; infusis erroꝝ nebulis lubrica hoīum corda pturbat: postq; christianis impatorib⁹ summā regiā potestatis in meliora uertētib⁹ ecclesiā christi zelo idolatriæ p̄seq; destitit: aliud machinamentū: quo p̄ eosdē christianos impatores christi ecclesiā uexaret: inuenit. Fit igit̄ Arrio noui erroris auctori cæterisq; discipulis ipsius ad familiaritatē Cōstātii impatoris pmptus aditus & facilis uia. suadet Cōstātio: ut quosdā in deo gratus credat. & qui p̄ ianuā ab errore idolatriæ fuerat egressus: reuersus in sinum eiusdē in deo deos quærerit & tāq; p̄ Pseudotyrū inducit. Peruerso igit̄ zelo potestas armat illusa. & sub noīe pietatis uis p̄secutiōis agitat. De noui noīs electiōe cōtendit: ut Arrianoꝝ potius ecclesiæ q̄ catholicor; sint. Seq̄ terræmotus horribilis: q̄ plurimas oriētis urbes solo stravit. Constantius dū Cōstantē fratrē bellō insectat̄: incauta petulātia piculis seſe offerēs a ducibus eius occisus est. Cōstāns aduersus Persas & saporē: qui Mesopotamiā ualauerat nouē pr̄clii par; p̄spe decertauit. Seditio nouissime atq; intēperātia militū nocte adoriri pugnā coactus: patratā pene uictoriā insup uictus amisit. Postq; se Cōstāns intolerādis uitiiis dedisset: ac poena puincialiū fauorē militū cōpararet: Magnētii dolis in opido cui Helena nomē est in pximo Hispaniæ interfectus est. Magnētius enim apud Augustudunū arripuit impiū: quod cōtinuo p̄ Galliā & Aphricā Italiāq; porrexit. In Illyrico aut̄ ueteranionē ætate grādāuū impatorē sibi milites creauerū: uirū natura simplicē: cunctisq; iocūdū: sed qui ne prima qdē unq; litteraꝝ

Constanti
n⁹ imp⁹Constans⁷³
Cōstanti⁷³
Dalmati⁹Terremot⁹
⁷³

Magnēt⁹

Veteranio

elementa didicisset. Itaq; cū primas litteras: litterarūq; syllabas imperator senex interdū inuitus meditaret: a Constantio: qui tunc in Magnentiū ultione fratris accensus bellū parabat: deponere iussus: imperiū abiiciēs cum litteris purpas: cōtentusq; priuatis feriis: palatum simul scholamq; dimisit. Nepotianus deinde Romæ Cōstātini sororis filius: gladiatoꝝ manu fretus inuasit imperiū: qui dein de cū improbus ac per hoc inuisus cunctis eset: a Magnētianis ducibꝫ oppresſus est. Sequit̄ bellum illud horribile inter Cōstantiū Magnētiūq; apud Nursiā urbē gestū: in quo multa Romanorꝫ uirium pfligatio etiā in posterum nocuit. Magnētius tamē uictus aufugit: ac nō multo post apud Lugdunū ppria se manu interfecit. Decentius quoq; frater eiusdē: quē Cæsarē Gallis præfecerat: apud Senonas laqueo uitā finiuit. Cōstantius cōtinuo Gallū patrui filiū Cæsarē legit: quē rursus crudeliter ac tyrānice agentē paulo postq; creauerat: occidit. Siluanū quoq; per Gallias rebus nouis iuhiantē mature circuueniendū opprimendumq; curauit. Igitur Siluano interfecto Julianū patrualem suū Galli fratrē Cæsarem creatū misit ad Gallias. Itaq; Julianus Cæsar euersas oppressasq; ab hostibꝫ Gallias strenuissime integrū restituit. Alemānōꝫ paruis copiis magnā multitudinē fudit. Rheno Germanos reuinxit. His elatus successibus fastigiū usurpauit Augusti & mox Italiā Illyricumq; puadens Constantiū Parthicis p̄ciliis occupatū regni parte priuauit. Cōstantius Juliani scelere cōperto: dimissa expeditiōe Parthorꝫ dum ad ciuile bellū reuertit: in itinere inter Ciliciā Cappadociāq; defunctus est. Ita ille qui discissa pace & unitate fidei catholicæ christianos aduersus christianos amās ciuili: ut ita dicā: bello ecclesiæ mēbra dilacerauerat: totū inqē tum tēpus impii sui molestūq; spatiū uitæ suæ bellis ciuilibꝫ etiā per p̄pinquos & cōsanguineos excitatis exercuit. exegit: expedit. Anno ab urbe cōdita. M. xvi Julianus iādudū Cæsar: post aut. xxxvi. ab Augusto regno potitus anno uno & mēsibus octo impii summā solus obtinuit. christianā religionē arte potius q̄ p̄testate insectatus: ut negaret fides christi & idoloꝫ cultus suscipere: honoribus magis puocare: q̄ tormētis cogere studuit. Apto tamē præcepit edicto neq; christiani docēdoꝫ liberaliū studiorꝫ p̄fessor eset. Sed tamē sicut a maioribꝫ nřis cōpertū habemus: oēs ubiq; p̄pemodū præcepti cōditiones amplexati: officiū: q̄ fidē deserere maluerunt. Julianus aut bellū aduersus Parthos parās cū Romanas uires cōtractas undiq; ad destinatā secū retraheret p̄ditionē: christianorꝫ sanguinem diis suis uouit: palā p̄secuturus ecclesias si uictoriā potuisset adipisci. Nā & amphitheat̄ Hierosolymis extrui iussit: in quo reuersus a Parthis episcopos: monachos: omnesq; eius loci sanctos bestiis etiā arte s̄euioribꝫ obiiceret. spectaretq; laniādos. Ita postq; a Ctesiphonte castra mouit: dolo cuiusdā transfigaz in deserta pductus: cū ui sitis & ardore solis atq; insup labore harenaꝫ cōfectus piret exer citus: impator tanto reꝫ piculo anxius: dum per uasta deserti incautius euagat: ab obuio quodā hostiū equite cōto ictus iterit. Sic misericors deus impia cōsilīa impii morte dissoluit. Anno ab urbe cōdita. M. lxxxvii. Iouinian⁹. xxxvii. Impator in summo reꝫ discriminē ab exercitu creatus: cū & locoꝫ iniqtate caput & hostibus circuēptus nullam euadendi facultatē nancisceret: fcedus cum sapore rege Persarꝫ: & si parū putant dignū: satis tamē necessariū pepigit: q̄ppe ut tutū & incolumen Romanū exercitū non solum ab incursu hostiū: uerū etiā

Nepotian⁹

Decent⁹

Gallus
cæsar⁹

Siluan⁹

Julian⁹
cæsar⁹Votum
Julian⁹Iouinian⁹
imp⁹

PAVLI OROSII

a locorum periculo liberaret. Nisi biæ oppidum & partē superioris Mesopotamiae Persis cōcessit. Inde dum Illyricum rediēs per Galatiā iter agit cū in cubiculum quoddā nouū sese cubitum recepisset: calore prunarum & nitore parietū nuper calce illitorum aggrauatus & suffocatus octauo demū mense q̄ impare cōperat: uitam finiuit. Anno ab urbe cōdita. M. lxxxviii. Valentinianus. xxxviii. apud Niceā cōsensu militū impator creatus est. Mansitq; in eo annis. xi. qui cū christianus integra fide sacramētū militiæ gereret: & sub Iuliano Augusto tribunus scutariorū iussus ab impatore sacrilego aut īmolare idolis: aut militia excedere. fideliter sciens & grauiora dei esse iudicia & meliora p̄missa: sponte discessit. Ita parua interiecta mora: Iuliano iterfecto: ac mox Iouiniano mortuo: qui pro christi noīe amiserat tribunatū: retribuēte christo in locum p̄secutoris sui accepit imperiū: qui postea fratre suū Valentē participē fecit imperii. & p̄copium tyrānū pluresq; postea Satellites eius occidit. terrāmotus per totum terrarum orbē factus ita turbatum quoq; pelagus excussit ut per uicinas terras cāpestriū partes refuso mari plurimae insularū urbes cōcussæ & subrutæ perisse referant. Valens ab Eudoxio episcopo Arriani dogmatis assertore & baptizatus & p̄suasus in fæuissimā hæresim declinavit. sed malignā insecutionē diu texit. nec uolūtati potest statē admisicuit: quoad uiuētis fr̄is auctoritate cōpressus est. Contēplabat enim de eo q̄tā uim in ulciscēda fide impator posset exercere: qui tātā cōstātiā pro retinēda quōdā miles habuisset. Hoc anno impii tertio Gratianus Valentiniā filius impator est factus. Eodem anno apud Atrebatas uera lana de nubibus pluviis mixta defluxit. Præterea Athanaricus rex Gothorū christianos gente sua crudelissime p̄secutus plurimos Barbarorū ob fidē iterfectos ad coronā martyrii sublimauit: quoq; tamē plurimi in Romanū solū nō trepidi uelut ad hostes sed certi: quod ad fratres pro christi cōfessione fugerent. Valentinianus Saxonū gentē in oceani littoribus & paludibus inuīs sitā uirtute atq; agilitate terribilem piculosam Romanis finib; eruptionē magna mole meditantē in ipsis Frācorū finib; oppressit. Burgundionū quoq; nouorū hostiū nouū nomen qui plus q̄. lxxx. M. ut ferunt armatoq; ripæ Rheni fluminis infederūt: hos quōdā subacta interiore Germania a Druso & Tiberio adoptiūs filiis Cæsaris Augusti p̄ castra dispositos aiunt in magnā coaluisse gentē: atq; ita etiā nomē ex ope p̄a sumpsisse: quia crebra per limitē habitacula cōstituta Burgos uulgo uocat: eorūq; esse prauilidam & p̄niciolam manū: Galliæ hodie quæ testes sunt: in qbus p̄a sumpta p̄fessione cōsistunt quis p̄udentia dei oēs christiani modo facti catholica fide: nostrisq; clericis qbus obedirēt receptis blande mansuete īnocēterq; uiuāt: nō quasi cum subiectis Gallis: sed uere cum fratrib; christianis. Anno autē. xi. imperii sui Valentinianus cū Sarmatæ gentes sese p̄ Pannonias diffudissent: easq; uastarēt: bellum in eos parās: apud Brigitionē oppidum subita effusione sanguinis quod Græce apoplexis uocat: suffocatus & mortuus est. Post quē Gratianus filius eius occidentis imperiū tenuit: Valente patruo in orientis partibus cōstituto. Valentinum etiā fratre suū paruū admodū sociū creauit imperii. Anno ab urbe cōdita. M. c. xxyiii. Valens. xxxix. imperiū. iii. annis Valentiniano mortuo tenuit: qui solus cū impie ageret: & posset erubescere: illico ueluti effrenata liber audacia legē dedit: ut monachi. i. christiani: qui ad unū fidei opus dimissa sacerdariū

Valentini
an⁹ imp⁹

Valens
Procop⁹

Tremot⁹

Gratian⁹
imp⁹

Athanaric⁹
rex

Burgundi
ones

Valentian⁹

monachi

rerum multimoda actione se redegerant: ad militiam cogeretur. Vastas illas tunc
 Aegypti solitudines: harenasq; diffusas: quas ppter sitim ac sterilitate piculosissi
 māq; serpentū abundantiā cōuersatio humana nō nosset: magna habitantiū mo/
 nachorū multitudo cōpleuerat. Hic tribuni & milites missi: qui sanctos ac ueros
 milites dei alio nomine psecutionis abstraherēt: interfecerunt: ibi agmina multa
 sanctorum: quae autē per diuersas ubiq; puincias his similibusq; iussis aduersus
 ecclesias catholicas & rectæ fidei populos gesta sint: satis significatū ipsa reticē/
 di electione sufficiat. Interea in Aphricæ ptibus Firmus sese excitatis Mauroq;
 gentibus regē cōstituens: Aphricā Mauritanicāq; uastauit. Cæsareā urbem nobis
 lissimā Mauritanicā dolo captā: deinde cædibus incendiisq; cōpletā Barbaris in
 prædam dedit. Igitur comes Theodosius Theodosii qui post impio præfuit: pa/
 ter a Valente missus effusas Mauroq; gētes multis p̄ciliis fregit: ipsumq; Firmū
 afflictum & oppressum coegit ad mortē. Post cū expientissima puidētia totam
 cū Mauritania Aphricā meliorē pristinis legib; reddidisset: instimulāte & obre/
 pente inuidia iussus interfici: apud Carthaginē baptizari in remissiōe peccatorū
 præoptauit. At postq; sacramentū christi quod quæsierat assecutus est: post glo/
 riosam sæculi uitā: etiā de uitæ æternitate securus p̄cussori iugulum ultro præ/
 buit. Gratianus interea imperator admodū iuuenis cū inæstimabilē multitudinē
 hostiū Romanis infusam finibus cerneret: fretus christi potētia longe impar mi/
 litū numero sese in hostē dedit: & cōtinuo apud Argentariā opidum galiarū for/
 midolosissimū bellū incredibili felicitate cōfecit. Nam plus q. xxx. M. Alemā/
 noq; minimo Romanorū detrimēto in eo p̄cilio imperfecta narrantur. Tertio. x.
 autē anno imperii Valentis: hoc est paruo tpe postea q; Valens per totū orientē
 ecclesiæ lacerationes sanctoq; cædes egerat radix illa miseriae nostræ copio/
 sissimos simul frutices germinauit. Siqdē genus Hunnorū diu inaccessis seclusa
 montibus repētina rabie percita exarsit in Gothos: eosq; sparsim cōturbatos ab
 antiq; sedibus expulit. Goths transito Danubio fugiētes a Valente sine ulla fœ/
 deris pactione suscepti: ne arma quidē quo tutius Barbaris crederetur: tradidere
 Romanis. Deinde ppter intolerabilem auarititiā maximi ducis fame & iniuriis
 adacti in arma surgētes: uicto Valentis exercitu per Thraciā sese miscētes simul
 oīa cædibus: incendiis: rapiniisq; fuderūt. Valens egressus de Antiochia: cū ulti/
 ma infelicitis belli sorte traheret: sera peccati maxima penitētia stimulatus epi/
 scopos cæterosq; sanctos reuocari de bellis impauit. Itaq;. xv. impii sui anno la/
 chrymabile illud bellū in Thracia cū Gothis iam tūc exercitatione uiriū rerūq;
 abundātia instructissimis gessit: ubi primo statim impetu Gothorū perturbatae
 Romanorū equitū turmæ nuda peditū deseruere præsidia. Mox legiōes peditū
 undiq; equitatu hostiū cinctæ: ac primū nubibus sagittæ obrutæ: deinde cum
 amētes metu sparsim per deuia cogerent: funditus cæsæ gladiis ita sequentū: con/
 tisq; perierunt. Ipse imperator cū sagitta saucius uersusq; in fugā ægre in cuiusdā
 uillulæ casam deportatus lateret: ab insequētibus hostibus deprehensus: subiecto
 igne cōsumptus est: & quo magis testimoniuū punitionis eius & diuinæ indigna/
 tionis terribili posteris esset exēplo: cōmuni caruit sepultura. Consoletur se & in
 hoc peruicacia miseriaq; gentiliū: quia tpibus & regibus christianis tantæ simul
 congregatæ clades præstam rei. p. onerauere ceruicē: euersæ puinciax: deletus exer/

firmus

Theodosius
comes,

Hūni

PAVLI OROSI

citus imperator incensus. Magnum re uera hoc est ad nostrum dolorem magisq; miserū quo magis nouum. Sed quid hoc ad cōsolationē pficit paganorum: qui palam praevident & in his quoq; psecutorem ecclesiarum suisse punitum? Vnus deus unam fidē tradidit: unam ecclesiam toto orbe diffudit: hanc aspicit: hanc dī ligit: hanc defendit. Quolibet se quisq; nomine tegat: si huic nō sociatur alienus: si hāc impugnat inimicus est. Consolentur se gentiles inquātum uolunt Iudeorū & Hæreticorūq; suppliciis tantū & unum deum esse: & eundē psonarū acceptorem nō esse: uel ex hac potissimum ualentis exticti pbatione fateantur. Gothi antea p legatos supplices poposcerūt: ut illis episcopi: a quibus christianæ fidei regulam discerent: mitterent: Valens impator exitiabili prauitate detetus doctores Arria ni dogmatis misit. Gothi primæ fidei rudimentū quod accepe tenuerūt. Valens catholicæ fidei normā: quā prius habuerat derelinquens: puerō Arrianorū dogmati sese illexit. Itaq; iusto dei iudicio ipsi eū uiuū incenderūt: qui ppiter eū etiā mortui uitio erroris arsuri sunt. Anno ab urbe cōdita. M.c. xxxii. Gratian⁹ xl. ab Augusto post mortē Valentis sex annis imperiū tenuit: quis iā dudum antea cū patruo Valente & cū Valentino fratre regnaret qui cū afflictum ac pene collapsum rei. p. statū uideret: eadē pusione qua quondā legerat Nerua Hispanū uirū Traianū: p quē respublica reparata est: legit & ipse Theodosiū æque Hispanū uirū: & restituēdā rei. p. necessitate apud Syrmū purpurā induit: oriētisq; & Thraciæ simul præfecit impio hoc pfectiore iudicio: qā cū i oībus humānæ uitæ uirtutibus iste par fuerit: in fidei sacramento religionisq; cultu sine ulla cōpatione præcessit: siqdē ille psecutor: hic ppagator ecclesiæ. Ita illi ne unus q; dem pprius filius: quo successore gauderet: indultus est: huius aut orienti simul atq; occideti p succiduas usq; ad nūc generationes gloria ppagatio dominat.

Creatus imperator Theodosius a Gratiano Constantinopolim intrauit uictor.

Taq; Theodosius afflictā rem. p. ira dei: reparandā credidit misericordia illius omnēq; fiduciam sui ad opē christi conferens maximas illas

Scythicas gentes formidatasq; cunctis maioribus: Alexādro quoq; illi magno: sicut Pompeius Corneliusq; testati sunt: euitatas: nunc aut exticto Romano exercitu: Romanis equis armisq; instructissimas: hoc est Alanos. Hūnos: & Gothos incunctanter aggressus magnis multisq; proeliis uicit. Vrbē Constantinopolim uictor intrauit: & ne paruā Romani exercitus manū assidue bellādo detereret: foedus cū Athanarico Gothon rege pcessit. Athanaricus aut continuo ut Cōstantinopolim uenit: diē obiit. Vniuersæ Gothon gētes rege defuncto aspicientes uirtutē benignitatēq; Theodosii Romano sese impio dediderunt. In his etiā diebus Persæ: qui Iuliano imperfecto aliisq; impatorib⁹ saepe uictis: nūc etiā Valēte in fugā acto recentissime uictoriæ satietatē cruda insultatione ructabat: ultro Cōstantinopolim ad Theodosiū misere legatos: pacē suppliciter postulātes. Ictumq; tūc foedus est: quo uniuersus oriēs usq; ad nunc trāquillissime fruitur. Interea cū Theodosius in oriēte subactis Barbarorū gētibus Thracias tandem ab hoste liberas reddidisset: & Arcadiū filiū suū consortē fecisset imperii: maximus uir quidē strenuus & pbis atq; Augusto dignus: nisi cōtra sacramēti fidem per tyrannidē emersisset in Britānia inuitus propemodū ab exercitu imperator creatus in Galliam transiit: ubi Gratianū Augustum subita incursione perterritum:

Theodosi⁹
imp 176

Arcadius
imp 1

Maxim⁹
tyrān⁹ 179

atq; in Italiam transire meditantē dolis circuibentum interficit: fratreq; eius Valentianū Augustū Italia expulit Valentinianus in orientē refugiens a Theodosio paterna pietate suscepitus: mox etiam imperio restitutus est.

Nno ab urbe cōdita. M.c. xxxviii. Theodosius. xli. interfecto a Maximo Gratiano imperiū Romani orbis obtinuit: māsitq; in eo ānis. xi. cū iam in orientis partibus. vi. annis Gratiano uiuente regnasset: itaq; iustis necessariisq; causis ad bellum ciuile permotus: cū e duobus Augustis fratribus & ultionē unius interfecti sanguis exigeret: & restitutionem miseria alterius exultantis oraret: posuit in deo spem suā: seq; aduersus Maximū tyrannum sola fide maior. Nam longe minor erat uniuersa apparatus bellici coparatione: pripuit. Aquileiæ tunc maximus uictoriæ suæ spectator insederat. Andragatius uero comes eius summā belli administrabat: qui cum largissimis militū copiis: ipsaq; magnaç; copiarç; fortitudine præcellente consilio omnes incredibiliter alium ac fluminū aditus cōmunisset: ineffabili iudicio dei: nauali expeditione dū incattum hostē præuenire & obruere parat: sponte eadē: quæ obstruxerat claustra: deseruit. Ita Theodosius nemine sentiēte: ut non dicam repugnante: uacuas transiit alpes: atq; aquileiam improuisis adueniens hostē illum magnū maximum trucē & ab imanissimis quoq; germanorū gentibus tributa ac stipēdia solo terrore nominis exigentē sine dolo & cōtroueria clausit: cōpit & occidit. Valentianus recepta Italia potitus impio est. Andragacius comes cognita. Maxi mi nece præcipitē se se in undas dedit ac suffocatus est. Theodosius incruē tam uictoriā deo procurāte suscepit. Ecce regibus & tpibus christianis qualiter bella ciuilia cū uitari nequeunt: transfigunt̄. Ad uictoriā peruentū est: irrupta est ciuitas: correptus Tyrānus. & hoc parū est. Ecce a parte alia uictus hostilis exercitus atq; ipso Tyrāno truculentior comes Tyrāni ad mortē coactus tantæ disolutæ elusæq; insidiæ: tanti apparatus exinaniti sunt: & tñ nullus dolos struxit: nullus aciē disposuit: postremo nullus. s. gladiū de uagina extulit. Formidolosissimū bellū sine sanguine usq; ad uictoriā & in uictoria duorū morte cōfectū est. Et ne hoc quisq; casu factū putet: quo magis potētia dei qua disp̄sant̄ & iudicant̄ uniuersa: propalato sui testimonio declarat: obstreperiū mētes uel ad cōfusionē uel ad fidē cogat: dico rem ignotā omnibus & oībus notā. Post hoc bellū quo Maximus interfectus est multa utiq; sicut oēs recognoscimus: Theodosiūq; filiū eius Honoriū usq; ad nunc externa bella & ciuilia cōsecuta sunt: & tñ oīa pene usq; in hodiernū diem equidē cū fructu simplicis sanctæq; uictoriæ: uel nullo uel minimo sanguine quieuerunt. Igit̄ Valentianus iunior regno restitutus extincto Maximo: eiūq; filio uictore: quē imperatorē gallis Maximus relinquens præfecerat: ipse in galliā transiit: ubi cum trāquilla rep. in pace ageret: apud Viennā dolo Arbogastis comitis sui: ut ferunt: strangulatus atq; ut uoluntariam sibi cōsciuisse mortem putaretur: laqueo suspensus est.

Arbogastes Valētiniano ipatore occiso statim Eugeniū tyrānū fecit ipatorē.

Ortuo Valentiniano Augusto Arbogastes Eugeniū tyrānū mox crea-

m te ausus est Legitq; hoīem: cui titulū impatoris iponeret ipse acturus imperiū uir barbarus: aio: cōsilio: manu: audacia: potentiaq; nimi⁹ cōtraxitq; undiq; innumerās inuictasq; copias uel Romanorū præsidiis uel auxi-

siis Barbarorū: alibi potestate: alibi cognatione subnixus. Historiā notam etiam oculis plurimorū quā melius qui spectauere nouerunt. Dilatari nō opus est uerbis: potētia dei nō fiducia hominis uictorem semper extitisse Theodosiū Arbogates iste præcipuum in utroq; documētum est: qui & tūc cū Theodosio paruit tantis instructum præsidiis Maximū ipse minimis cæpit: & nūc cum aduersus eundem Theodosiū collectis Galloꝝ Francorūq; uiribus exūdauit: nixus etiam præcipuo cultu idoloꝝ magna tamē facilitate succubuit. Eugenius atq; Arbogastes instructas acies cāpis expedierāt: arta alpium latera atq; ineuitabiles transitus premissis callide insidiis occuparāt: ut etiā si numero ac uiribus impares forrent: sola tamē belli dispositiōe uictores. At uero Theodosius in summis alpibus cōstitutus: expers cibi ac somni sciēs q; destitutus suis: nesciēs q; clausus alienis: dñm christum solus solum: qui posset oīa: corpore humi fusus: mente celo fixus orabat. Dehinc postq; insōne noctem precū cōtinuatione transegit: & testes ppe, modū quas in preciū præsidii cœlestis appēderatus lachrymaꝝ lacunas reliquit fiducialiter arma corripuit solus. Sciēs uero se esse nō solum signo crucis tuēdū sed & uictoriā adepturū: signo crucis se muniēs signum uictoriæ dedit: ac se in bellum etiā si nemo sequeret: uictor futurus imisit. Prima salutis uia extitit. Arbitrio hostiliū partiū comes qui cū ignarū imperatore circūpositis exceperat īnsidiis: cōuersus ad reuerentiā præsentis Augusti non solum periculo liberauit. Verū etiā instruxit auxilio. At ubi ad cōtigua īmisdæ pugnæ spacia peruen tum est: cōtinuo magnus illæ & ineffabilis turbo uentoꝝ in ora ostiū ruit. Ferebantur per aerem spicula nostroꝝ: atq; ultra mensurā humani iactus per magnū īnane portata nūq; ppe modum cadere priusq; impingeret sinebant: Porro turbo aut cōtinuus ora pectoraꝝ hostium nūc illis grauiter scutis euerberabat: nunc īpressis ptinaciter obstructa cludebat: nūc auulsis uiolēter destituta nudabat nūc oppositis iugiter in terga trudebat: tela etiā quā ipsi uehemēter intorserāt: excepta uentis impetu supinata: ac retrorsum coacta ipsos infelicitē cōfigebat. Prospexit sibi humanæ conscientiæ paucorū. Nam cōtinuo sese parua suoꝝ manu fusa uictori Theodosio hostilis stravit exercitus.

Eugenius tyrānus captus est & occisus.

e Vgenius captus atq; interfactus est. Arbogastes sua se manu perculit. Ita & hinc duorū sanguine bellum ciuile restinctum est absq; illis. x. M. Gothoꝝ: quos præmissos a Theodosio Arbogastes delesse funditus fertur: quos utiq; perdidisse lucrum: & uinci uincere fuit. Non insulto obtrectatoribus nostris. Vnum aliquod ab initio urbis: cōditæ bellum pferant tam pia necessitate suscepimus: tam diuina fœlicitate cōfectum: tam clementi benignitate soptim: ubi nec pugna grauem cædem: nec uictoria cruentam exegerit ultionem: & fortasse concedam ut non hæc fidei christiani ducis concessa uideantur: quā uis ego hoc testimonio non laborem: quādo unus ex ipsis poeta quidē eximius: sed paganus puicaſſimus huiusmodi uersibus & deo & homini testimoniū tulit: qbus ait. O nimiū dilecte deo tibi militat æther: & cōjurati ueniūt ad classica ueti. Ita cœlitus iudicatū est inter partē ēt sine pæſidio hoīum de solo deo humi liter sperantem: & partē arrogatiſſime de uiribus suis & de idolis præſumentem. Theodosius aut̄ cōposita trāqllataꝝ re. p. apud Mediolanū cōstitutus diē obiit.

LIBER SEPTIMVS

76

Arcadius & Honorius regnum imperii Romani suscepereunt.

Nno ab urbe cōdita. M.c.xlix. Arcadius Augustus: cuius nunc filius

Theodosius oriētem regit: & Honorius Augustus frater eius: cui nūc

res. p. īititur. xlvi. loco cōmune imperiū: diuīsis tantū sedibus tenere

cōperūt: uixitq; Arcadius post patris excessum annis. xii. impīi q; summā Theo

dosio filio suo paruo admodū moriēs tradidit. Interea Gildo comes qui in ini-

tio regni eorū Aphricā præcerat: simul ut defunctum Theodosiū cōperit: siue ut

quidā ferūt: quadā pmotus inuidia Aphricā orientalis imperii partibus iungere

mollitus est: siue ut alia tradit opinio: minimā in paruulis spem fore arbitratus:

præsertim cū absq; his nō facile antea quisq; pusillus in impio relictus ad maturi-

tatē uirilis ætatis euaserit: istiq; propemodū soli inueniant: quos ob gratiā p̄ris

ac suā fidē & diuīsos & destitutos christi tutela puererit: Aphricā excerptam a

societate rei. p. sibi usurpare ausus est gentili magis licētia cōtentus: q; ambitu re

gīæ affectionis inflatus. Huic Mascezel frater fuit: qui nouaꝝ reꝝ molitiones in

fratre perhorrescēs cū filiis adolescētibus in Italiā rediit. Gildo & absentiā fra-

tris & præsentia filiorū eius suspectam habēs: ad soleſcētes dolo circūuētos inter-

fecit. Ad hūc iam ut hostē bello insequēdū Mascezel frater missus est: quē ido-

neum p̄curādæ reip. fore ppriæ orbitatis recēs dolor pollicebat. Igit̄ Mascezel

iam inde a Theodosio sciēs: q̄tū in rebus despatissimis oīo hoīs per fidē christi a

clemētia dei impetrarēt: caprariā insulā adiit: unde secum sanctos seruos dei ali-

quot pmotus precibus suis sumpliit: cū his orōnibus ieuniis: psalmis dies & no-

ctes cōtinuās sine bello uictoriā meruit: ac sine cāde uindictam ardacio fluminis

nomē est: quod fluit inter Thebastē & Metriderā ciuitates: ubi cū parua manu:

hoc est cū. v. M. ut aiunt: militū cōtra. lxx. M. hostiū castramētatus: cū interie-

cta mora excedere loco: oppositasq; præiacētis uallis angustias transgredi uellet:

intercurrēte nocte, b. Ambro. episcopū Mediolani paulo ante defunctū per som-

nium sibi uidere uisus est: significatē manu & impacto ad humū ter bacculo di-

centē: hic: hic: hic. Q uod ille prudēti cōiectura intellexit: merito annūciantis fi-

dem uictoriæ: uerbo locū: numero diem significari. Substitit ac tertio demū die

post noctē orōnibus hymnisq; puigilem munitus ipsiis celestiū sacramētōꝝ my-

steriis in hostē circūfusum p̄cessit. Et cū ad eos qui primi occurrerant pia pacis

uerba iactaret: signiferū quēdam insolenter obſistentē: iamiaꝝ pugnā excitantē

gladio percussit in brachio: eumq; manu debilem ipso uulnere coegit pronū in-

clinare uexillum. Q uo uiso reliquæ cohortes deditioñē iam fieri priorū estiman-

tes: certatim se se ad Mascezelem signis tradere cōuersis. Barbari quoꝝ magnam

multitudinem Gildo ad bellum deduxerat defectu militum deſtituti in diuer-

ſa fugierunt.

Gildo occisus est.

Ildo & ipse fugā mollitus arrepta naui: ut in altum prouectus: ac de-

inde reuocatus in Aphricā est: post aliquot dies strangulatus interiit.

Periclitaremur sub tantoꝝ miraculoꝝ relatu: quasi præsumpta mētiē

di impudētia: si adhuc uocē nostrā cōscītia eorū qui interfuerū nō præcurreret.

Nullæ agunt̄ insidiæ: nulla corruptio &. lxx. M. hostiū uincunt̄. Pene sine pu-

gna fuit uictus ad tēpus: ne plus audeat uictor iratus. Transportat̄ in diuersum

locū: ut nesciat̄ a fratre occidi: quo uindicētur occisi. Sane idē Mascezel elatus

Honorius
imp.

Theodosius
imp.
Gildo
comes

Mascezel

Ambroſius
epſt

PAVLI OROSI

rex secūdā & insolentia: post habitō sanctoꝝ cōsortio cū qbus antea deo militans uicerat: etiā ecclesiā temerare ausus est: atq; ex ea quosdā nō dubitauit extrahere. Secuta est pena sacrilegū. Nā iisdē supstib⁹ atq; insultatib⁹: quos ab eccl⁹ ad penā p̄traxerat: post aliquātū tēpus solus ipse punitus est: p̄buitq; in se uno ad utrūq; semp diuinū uigilare iudiciū: quādo & cū sperauit adiutus & cū cōtempsit: occisus est. Interea cū a Theodosio impatore senior singulis potissimis infantū cura & disciplina utriusq; palatii cōmissa esset: hoc est Rufino oriētal⁹ aulae: Stiliconi occidētal⁹ imperii qd uterq; egerit: quidue agere conatus sit: exitus utriusq; docuit cum aliis sibi: aliis filio suo affectas regale fastigiū: ut rebus repēte turbatis necessitas reipublicae scelus ambitus tegeret: gentes Barbaras ille imisit: hic fouit. Taceo de Halarico rege cum Gothis suis s̄epe uicto: s̄epe concluso: semperq; dimisso. Taceo de infelicibus illis apud Polentia gestis cū Barbaro & pagano duce: hoc est Sauli cui summa belli cōmissa est: cuius improbitate reuerentissimi dies: & sanctum pascha uiolatū est: cōdentiq; hosti ppter religionē: ut pugnaret exortū est: cum quidē ostēdente in breui iudicio dei: & quid fauor eius posset: & quid ultio diuina exigeret: pugnates uicimus: uictores uicti sumus. Taceo de ipsoꝝ inter se Barbaroꝝ crebris dilacerationibus cū se inuicē Gothoꝝ cunei duo deinde Halani atq; Hūni uariis cædibus populabantur.

Rhedagaisus hostis Italiam intravit & occisus est cum gente sua.

*Votum
Rhedagaisi*

Hedagaisus omniū antiquoꝝ p̄sentiūq; hostium lōge īmanissimus repētino impetu totā inūdauit Italā. Nā fuisse in populo eius plus q̄ .cc. M. Goths ferūt. Hic supra hāc incredibilē multitudinē indomitāq; uirtutē paganuſ & Scytha erat: qui ut mos est Barbaris huiusmodi gēti bus oēm Romani generis sanguinē diis suis p̄pinare deuouerat. Hoc igit̄ Romanis arcibus īminēte fit oīum paganoꝝ in urbe cōcursus claimantiū: hostē esse cū utiq; uiriū copia tū maxime p̄fūdīo deoꝝ uincendū: potentē urbē aut̄ ideo destitutā & mature piturā: qa deos & sacra pdiderit: magnis querelis ubiq; agit: & cōtinuo de repetēdis sacris cālebrādisq; tractat̄. Feruēt tota urbe blasphemiae uulgo nomē christi tāq; lues aliqua p̄sentiū tēpoꝝ p̄bris ingrauat̄. Itaq; inessa bili iudicio dei factū est: ut quoniā in pmixto populo piis grā impiis pena debat: oportebatq; p̄mitti hostes: qui insuasibile in plurimis: & cōtradicētē ciuitatē seuerioribus solitoſ flagris coargueret̄: nō tñ eos q̄ indiscrete cunctos intemperata cāde deleret̄: duo tūc populi Goths cū duobus potētissimis regib⁹ suis per Romanas puicias baccharent̄: quoꝝ unus christianus p̄piorq; Romano populo: & ut res docuit: timore dei mitis in cāde: alius paganuſ Barbarus & uere Scytha: qui non tñ gloriā: aut p̄dā: q̄ tū inextirabili crudelitate ipsam cādē amaret. In cāde & hic iā receptus sinu Italie Romā e pximo trementē terrore quassabat. Itaq; si huic ultionis potestas p̄mitteret̄ quē Romani ob hoc p̄acti pue timēdū arbitrabant̄: qa fauorē deoꝝ sacrificiorē obsequiis inuitaret̄: & imo deratior cāde sine fructu emēdationis arsissent̄: & error nouissimus peior priore creuisset: qñqdē in pagani & idolatræ manus incidiſe non solū paganis residuis de restaurādo cultu idoloꝝ eset indubitata psuasio: sed & christianis piculosa psuasio cū & hi p̄aiudicio terroreret̄: & illi cōfirmarent̄ exēplo. Quāmobrē iustus dispēſator humani generis d̄s p̄ire paganū hostē uoluit: & christianū p̄x-

ualere permisit: ut pagani blasphemætæq; Romani & illo cōfunderent p̄ditio: & hoc punirent īmisio: maxime cū impatoris Honorii admirāda in rege cōtinētia & sanctissima fides nō paꝝ diuinæ misericordiæ mereret. Cōcedunt qdē aduersus imanissimū illū hostē Rhedagaisum alioꝝ hostiū turmæ cū copiis suis inclinantur ad auxiliū eorū animi. Aſlunt Vldinus & Sarus Hūnorū & Gothorū duces præſidio Romanorū: sed nō ſinit deus rē potētiæ ſuæ uirtute hoīum & maxi me hostiū uideri. Cōterritū diuitius Rhedagaisum in Fesulanos mótes coegit: eiusq; ſecundū eos q̄ parcillime referūt. cc. M. hoīum inopū cōſilii & cibi in ari do & aspo móris iugo urgēte undiq; timore cōcludit: agminaq; qbꝝ dudū anguſta uidebat Italia latēdi ſpe i unū ac paruū uerticē trudit. Quid multis morer? Nō diſpoſita in bellū acies fuit: nō furor timorq; incerta pugnæ prætulit: nō cae des acta: nō ſanguis effusus eſt: quod ſeſilitati poſtremo loco deputari ſolet: dāna pugnæ euētu cōpēſata uictoriæ: cdētibꝝ bibētibꝝ ludētibusq; nr̄is tāti illi tāq; imanes hostes eſuriētes & ſitiētes: lāguētesq; cōfecti ſunt. Parū hoc eſt: niſi captū & catheñatū ac ſubiugatū ſciāt: quē timuere Romani: illūq; idolatrā ſuū: cuius ſacrificia ſe magis p̄timelſcere q̄ arma fingebar: ſine p̄celio uictū ac uinctū. ſub iugo catheñisq; dēpiciāt. Igit̄ rex Rhedagaisus ſolus ſpem fugæ ſumēs clā ſuos dēleruit: atq; in nr̄os incidit: a qbus captus & paulisp retentus ac deinde interfeſtus eſt. Tāta uero multitudo captiuoꝝ Gothorū fuſſe fert: ut uiliflīmaꝝ pecu dum mō ſingulis aureis paſſim greges hoīum uēderent. Sed nihil ſupeſſe deus de eodē populo ſinit. Nā ilico cunctis qui emebant moriētibus: quod improbi emptores eoz nō impēderūt turpiter preciis: expēderūt misericorditer ſepultuſ. Igit̄ ingrata Roma: quā ſicut nūc ſenſit nō ad remittendā ſed ad reprimēdam idolatriæ p̄reſumptionē iudicis dei obliquā misericordiā: ita cōtinuo ppter uiuοꝝ mortuorūq; ſanctoꝝ piā recordationē dei irā paſſura nō plenā: ſi forte cōfuſa poeniteat: & per experientiā fidem diſcat: ab incurſu Halarici regis & hoſtis: ſed christiani aliquātulo ad tēpus ſpacio diſfertur.

Stilico uoluit uſurpare imperiū Romanū pro filio.

i Nterea comes Stilico Vuandalorū imbellis auaræ perfidaꝝ & dolofæ gentis genere editus: paruipēdens q; ſub imperatore impabat: Eucherium filiū ſuū: ſicut a plārifq; tradit̄: iam inde christianoꝝ pſecutionem a puero priuatoq; meditantē in impio quoquo modo ſubſtituere nitebatur. Quamobrē Halaricū cunctāq; Gothorū gentē pro pace optima & quibuscūq; ſedibus ſuppliſciter ac ſimpliciter orantē: occulto ſcēdere fouens: publicæ autē & belli & paſcis copia negata ad terendā terrendamq; rem. p. reſeruauit. Præterea gentes alias copiis uiribusq; intolerabiles: quibus nūc Gallias & Hispaniarūq; prouinciæ premuntur: hoc eſt Halanorū Sueorum Vuandalorū: ipſoq; ſimul motu impulſorum Burgundionum ultro in arma ſollicitans deterſo ſemel Romani nominis metu uſcitauit: eas interim ripas Rheni quatere & pulſare Gallias uoluit: ſperrans miser ſub hac neceſſitatis circumſtantia: quia & extorquerē imperiū genero poſſet in filium: & gentes Barbaræ tam facile cōprimi q̄ cōmoueri ualerēt. Itaq; ubi imperatori Honorio exercituq; Romano hāc tantorū ſcelerū ſcena patefacta eſt: commoto iuſtissime exercitu occiſus eſt Stilicoꝝ: qui ut unum pueſtum purpuram indueret: totius generis humani ſanguinem dedit. Occiſus eſt

Vldinus
Sarus.

Eucherius

& Eucherius qui ad cōciliandū sibi fauorē paganorum restituzione templorum & euersione ecclesiarum imbuturum se regni primordia minabat: pauciq; cum iisdē Satellites tantarum mollitionum puniti sunt. Ita minimo negocio paucorumq; poena ecclesiæ christi cum imperatore religioso & liberatæ sunt & uincatæ. Itaq; post hæc tanta augmēta blasphemiarum nullamq; puram ultima illa diuq; suspensa urbem poena consequitur.

Halaricus urbem expugnauit Romam:& deprædatus est.

Dest Halaricus:trepidam Romā obsedit:turbat irrumptit:dato tamē præcepto prius:ut si qui in sancta loca præcipueq; in sanctorum apostolorum Petri & Pauli basilicas cōfugissent:hos in primis inuiolatos securosq; esse sineret. Tum deinde inquātum possent prædæ iuhiātes a sanguine temperarēt:accidit quoq; quo magis illa uerbis irruptio indignatione dei acta:q; hostis fortitudine probaretur:ut.b.Inno.Romanæ ecclesiæ episcopus:tāq; iustus Loth subtractus a Sodomis occulta prouidētia dei apud Rauenam tūc positus peccatoris populi nō uideret excidium. Discurrētibus itaq; per urbem Barbaris forte unus Gothorum idemq; potēs & christianus sacram deo uirginē iam ætate prouectam in quadam ecclesia domo repperit. Cūq; ab ea aurum argētumq; honeste exposceret:illa fideli cōstantia esse apud se plurimum & mox proferēdū spopondit:ac protulit. Cūq; expositis opibus attonitum Barbarum magnitudine & pondere ac pulchritudine ignota & uasorum qualitate uideret:uirgo christi ad Barbarū ait. Hæc Petri apostoli sacra ministeria sunt:præsume si audes de facto tu uideris. Ego quia defendere nequeo:cōtendere nō audeo. Barbarus uero ad reuerentiam religionis timore dei & fide uirginis motus ad Halaricum hæc per nuncium rettulit qui continuo reportari ad apostoli basilicam uniuersa uerant:uasa imperauit:uirginem etiam simulq; omnes qui se adiungeret christianos:codemq; cum defensione deduci. Ea domus sanctis sedibus longo ut ferunt: & medio interiectu urbis aberat. Itaq; magno spectaculo omnium disposita per singulos singula & super capita lata palam aurea atq; argentea uasa portantur: exertis undiq; ad defensionē gladiis pia pompa munitur:hymnus deo Romanis Barbarisq; cōcinentibus publice canitur:personat late in excidio urbis salutis tuba:omnesq; etiā in abditis latētes inuitat:ac pulsat:cōcurrūt undiq; ad uasa Petri:uasa Christi. Plurimi etiam pagani christianis p̄fessione si nō fide admiscent: & per hoc tamē ad tempus:quo magis confundantur:euadunt. Quāto copiosus aggregātur Romani cōfugiētes:tanto audius circūfunduntur Barbari defensores. O sacra & ineffabilis diuini iudicii discretio. O sanctum istud & salvare flumē:quod per arua exortum dum beato alueo in sanctorum sedes tendit: oberrantes periclitantesq; animas in sinum pia rapacitate peruexit. O præclarilla christiana militia tuba:qua generaliter cūctos dulcissimo ad uitā modulamine inuitās:quos ad salutē inobedientes non suscitauit:inexcusabiles reliquit ad mortē. Mysteriū hoc quod in transferendis uasis:dicēdis hymnis:ducēdis populis fuit:tāq; magnū cribrum fuisse arbitror:per quod ex cōgregatione populi Romani tāq; ex magna massa frumēti per oīa ex uniuerso ambitu ciuitatis latebrarū foramina effluxere grana uiua siue occasione siue ueritate cōmota oīa:tamē de præsente salute credentia ex horreo dominicæ præparatiōis accepta sunt.

Vas
bti petri

Reliqua uero sicut stercora: & uelut paleæ ipsa uel incredulitate uel inobedientia præiudicata ad exterminium atq; incendium remanserunt: quis hæc perpendere plenis miraculis: quis prædicare dignis laudibus queat? Tertia die Barbari q; ingressi urbem fuerat: sponte discedunt: facto quidem aliquatarum ædium incendio: sed ne tanto quidem quatum. d.c. conditionis eius anno casus effecerat. Nam si exhibitam Neronis impatoris sui spectaculis inflamationem recenseat: peculdubio nulla cōparatione æquiparabitur secūdum id: quod excitauerat lascivia principis: hoc quod nūc cōtulit ira uictoris. Neq; uero Galloꝝ meminisse in huiusmodi collatione debeo: quā continue pene per anni spatium incensæ urbis attritos cineres possederūt. Et ne quisquā forte dubitaret ad correptionē supbæ lasciuiaꝝ: & blasphemiaꝝ ciuitatis hostibus fuisse pmissum: eodē tpe clarissima urbis loca fulminibus diruta sunt quæ inflamari ab hostibus nequiuerunt. Anno itaq; ab urbe cōdita. M.c.lxxiiii. irruptio urbis per Halaricū facta est: cuius rei quis recens memoria sit: tamē si quis ipsius populi Romani & multitudinē uideat & uocem audiat: nihil factum: sicut etiā ipsi fatētur: arbitrabitur nisi aliquātis adhuc existētibus ex incēdio ruinis forte doceatur. In ea irruptione Placidia Theodosii principis filia: Arcadii & Honorii impatorꝝ soror: ab Atthaulfo Halarici p̄pinquo capta est atq; in uxorem assumpta: quasi eā diuino iudicio uelut spāle pignus obsidē Roma tradiderit. Ita iuncta Barbari potētissimi regis cōiugio multo rei. p. cōmodo fuit. Interea ante biēniū Romanæ irruptiōis excitata per Stiliconem gētes Halanogꝝ: ut dixi: Sueuogꝝ: Vuandalogꝝ: multæq; cum his aliæ Francos proterūt: Rhenū transeūt. Gallias inadūt: directoꝝ impetu Pyrenœum usq; pueniūt: cuius obice ad tēpus repulsa per circūiacentes puincias refundunt. His per Gallias bacchātibꝝ apud Britānias Gratianus municeps eiusdem insulæ tyrānus creat: & occidit. Huius loco Cōstantinus ex infima militia ppter solā spē noīs sine merito uirtutis eligit: qui cōtinuo ut inuasit imperiū in Gallias trāsiit. Ibi s̄epe a Barbaris incertis foederibꝝ illusus detrimēto magis rei p. fuit. Misit uero in Hispanias iudices: quos cū puinciaꝝ obediēter accepissent duo frēs iuuenes nobiles & locupletes Didymus & Verianianus nō assumpserent: ne aduersus tyrānū qdē tyrānidē: sed ipatori iusto aduersus tyrānū & Barbaros tueri se se patriaꝝ suā molliti sunt. Quod ipso gestæ rei ordine patuit Nā tyrānidē nemo: nisi celeriter maturatā secreto iuadit: & publicæ arma cuius summa est: assumpto diademate ac purpura uideri ante q; sciri. Hi si uero plurimo tpe seruulos tātū suos ex p̄priis præsidiis colligētes ac uernacula alentes sumptibus: nec dissimulato p̄posito absq; cuiusq; inquietudine ad Pyrenei claustra tendebant: aduersus hos Cōstantinus Cōstantē filiū suū: phdolor: ex monacho Cæsarē factū cū Barbaris qbusdā qui quondā in foedus recepti atq; in militiā allecti Honoria ci uocabātur: in Hispanias misit. Hinc apud Hispanias prima mali labes. Nam interfectis illis fratribꝝ qui tutari priuato præsidio Pyrenei alpes moliebantur: his Barbaris quasi in preciū uictoriæ primū prædandi in Palatinis cāpis licētia data: dehinc supradicti montis claustrorūq; eius cura pmissa est: remota rusticaꝝ fideli & utili custodia. Igit̄ Honoriaci imbuti præda & illecti abūdantia: quo magis scelus ipunitū foret: atq; ipsis sceleris plus liceret: pdita Pyrenei custodia claustrisq; patefactis cunctas gētes: quæ p Gallias uagabant: Hispanias

placidia

Gratian⁹
tyrān⁹
Constantin⁹
tyrān⁹Didymus.
Verianian⁹Cōstans
Honoriaci

PAVLI OROSII

prouinciis imituntur: iudicemque ipsi adiuguntur ubi actis aliquadiu magnis cruentisq; discursibus post graues rerum atque hominum uastationes: quaeque ipsos quoque modo paenitet: habita sorte: & distributa usque ad nunc possessione consistunt. Multa nunc mihi de huiusmodi rebus facultas loquendi foret: si non secundum omnes homines apud uniuscuiusque mentem conscientia secreta loqueretur. Irruptae sunt Hispaniae: cædes: uastationesque passæ sunt: nihil quidem nouum. Hoc enim nunc per biennium illud: quo hostilis gladius fæuit: sustinere a Barbaris: quod per cc. quondam annos passæ fuerant a Romanis: quod etiam sub imperatore Galeno per annos propemodum. xii. Germanis euertentibus exceperunt. Verum tamē quis non se: qui sui suorumque actuum uel etiam cogitationum conscius iudicia dei metuit iuste omnia passum: uel etiam parua sustinuisse fateatur: aut quis se non intelligit deumque non metuit: quomodo nō iuste ista & quidem parua sustinuit? Quæcum ita sint illud tantum clemētia dei eadem pietate qua dudum prædixerat: procurauit: ut secundum euāgeliūm suum: quo incessabiliter comoneras: cum uos persecuti fuerint in una ciuitate: fugite in aliam: quisque egrediens quo abire uellet ipsis barbaris mercennariis ministris ac defensoribus uteretur. Hoc tunc ipsis ultro offerebant. Et qui auferre omnia imperfectis omnibus poterant: particulam stipendiī ob mercedem seruitii sui & transuecti oneris flagabant: & hoc quidem a plurimis factum est. Qui autem non crediderunt euangelio dei quasi contumaces: uel si etiam non audierunt: dupliciter contumaces nō dederunt locum iræ: iuste superueniente ira comprehensi & oppressi sunt: quaque & post hoc quoque continuo Barbari execrati gladios suos ad aratra conuersi sunt: residuosque Romanos ut socios modo & amicos fouent: ut inueniantur iam inter eos quidam Romani qui malint inter Barbaros pauperem libertatem: quod inter Romanos tributariam sollicitudinem sustinere: quod si ob hoc solum Barbari Romanis finibus immisi forent: quod uulgo per orientem & occidentem ecclesiæ christi Hunnis Sueuis Vuandalis & Burgundionibus: diuersisque innumeris credentium populis replentur: laudanda & attollenda misericordia dei uideretur: quādoquidem & si cū labefactione nostri tantæ gentes agnitionem ueritatis acciperent: quod inuenire utique nisi hac occasione nō possent. Quid enim dāni est christiano ad uitam æternam inhianti huic saeculo quolibet tempore & quoquo pacto abstrahi? Quid autem lucri est pagano in medio christianorum aduersus fidem obdurato si paulo diutius diem protrahat quādoque moritura cui desperata conuersio est? Et quia ineffabilia sunt iudicia dei quae nec scire omnia nec explicare quae scimus: possumus: breuiter expresserim correctionem iudicis dei: quoquo pacto accidat iuste sustinere: qui sciunt iuste sustinere qui nesciunt. Anno ab urbe condita. M. clxxv. Honorius imperator uidens tot oppositis tyrannis nihil aduersum Barbaros agi posse ipsos prius tyrannos deleri iubet. Constantio comiti huius summa belli commissa est. Sensit tunc demum res. p. & quā utilitatem in Romano tandem duce receperit: & quā eatenus perniciem per longa tempora Barbaris comitibus subiecta tolerarint.

Honorius rempublicam Cōstantio cōmittit: & exticti sunt omnes tyranni. Gitur Constantius comes in Galliā cum exercitu prouectus Cōstantiū impatorē apud Arelatū ciuitatē clausit: cepit & occidit. Iam hinc

Hispanie
ixvij te/

Constantius
comes/

Tyranni

ut de cathalago tyrannorum q̄breuissime loquar: Constantē filium Constantī Gerontius comes suus vir nequā magisq; probus apud Viennā interfecit: atq; in eius locum Maximū quendam substituit. Ipse uero Gerontius a suis militibus occisus est. Maximus exutus purpura: destitutusq; a militibus Gallicanis qui in Aphricā traiecti: deinde in Italiā reuocati sunt: nūc inter Barbaros in Hispania egens exulat. Ionius postea vir Galliæ nobilissimus in tyrānidem mox ut assur rex: cecidit. Sebastianus frater eiusdē hoc solum ut tyrānus moreretur: elegit. Nam continuo ut est creatus: occisus est. Quid de infelicissimo Attalo loquar: cui occidi inter tyrānos honor & mori lucrum fuit? In hoc Halaricus impatore factō imperfecto refecto ac defecto: citiusq; his omnibus actis pene q̄ dictis minimū risit: & ludum spectauit imperii. Nec mirū si iure hac pompa miser lusus est: cuius ille umbratilis consul Tertulus ausus est in curia dicere: loquar uobis patres conscripti consul & pontifex: quoq; alterum spero: sperans ab eo qui nō habebat spem: & maledictus utiq; qui spem suā posuerat in homine. Attalus itaq; tanq; inane imperii simulacrū cum Gothis usq; ad Hispanias portatus est: unde discedens naui: incerta molliens in mari captus & ad Constantium comitē deducetus: deinde impatori Honorio exhibitus trūcata manu uitæ relictus est. Heraclianus interea Aphricæ comes missus cū idem Attalus umbrā gestaret imperii Aphricā strenue aduersum iudices ab eo missos tutatus consulatū asssecutus est: quo elatus supercilie Sabinum domesticum suum uirū ingenio callidum: industriaq; solertē & sapientē nominandum: si animi uires tranquillis studiis accōmo daueret: generū allegit: cum quo quorūdam periculorū suspitiones dum patitur: fecit atq; aliquādiu Aphricana annona extra ordinē detenta ipse tandem cū im mensa certe tēporibus nostris satis incredibili classe nauium Romā contendit. Nam habuisse tunc. iiii. M. lxx. naues dicitur quē numerum ne apud Xerxem quidem praeclarū illum Persarū regem: nec Alexandrum magnū: uel quendam alium regum fuisse historiæ ferunt. Is simul ut cum agmine militū ad urbē per gens littore egressus est occursu comitis. Marini territus: & in fugā uersus arrepta nauī solus Carthaginē rediit: atq; ibi continuo militari manu imperfectus est. Sabinus gener eius Constantinopolim fugit: unde post aliquātum temporis retractus exilioq; damnatus est. Hunc omnē catalogum ut dixi: uel manifestorū tyrānorū uel inobedientiū ducum optima Honoriū imperator religione & fœlicitate meruit: merito sane quia in his diebus præcipiente Honorio & adiuuāte Cōstantio pax & unitas per uniuersam Aphricam ecclesiæ catholicæ reddita est: & corpus christi: quod nos sumus grata discessione sanatum est: imposita executione sancti præcepti Marcellino tribuno uiro in primis prudenti & industriō omniumq; bonorum studiorum appetentissimo quē Marinus comes apud Carthaginem incertum zelo stimulatus an auro corruptus occidit: qui continuo rūocatus ex Aphrica factusq; priuatus uel ad pœnam uel ad pœnitentiam conscientiæ suæ dimissus est. Anno ab urbe condita. M.c.lxviii. Constantius comes apud arelatum Galliæ urbem consistens magna rerum gerendarū industria Gothos a Nerbona expulit atq; abire in Hispaniā coegit interdicto præcipue: atq; intercluso omni conatu nauium & peregrinorū usu cōmercioꝝ Gothorum tunc populis Atthalulfus rex præterat qui post irruptionem urbis ac mortē Halarici

Geronti⁹
Maximi⁹
tyrān⁹

Ionius
Sebastian⁹
Attalus
ty⁹

Heraclian⁹

Sabin⁹

Z Classis
mgens

Marin⁹

Marcellin⁹

Atthalulf⁹
rex

PAVLI OROSII

Placida: ut dixi: captiua sorore imperatoris in uxore assumpta: Halarico in regnum successerat. Is ut supra auditum atq; ultimo exitu eius probatum est: satis studiose sectator pacis: militare fideliter Honorio imperatori: ac pro defendenda Romana rei. p. impendere vires Gothorū: vires præoptauit. Nam ego quoq; ipse virū quēdam Narbonensem illustris sub Theodosio militiæ: etiā religiosum prudenter & graue apud Bethleem oppidū Palestinæ beatissimo Hieronymo præbytero referēte audiui se familiarissimū Atthaulfo apud Narbonā fuisse: ac de eo saepe sub testificatione didicisse: quod ille cum esset animo: viribus: ingenioq; nimius referre solitus esset se in primis ardēter inhibuisse: ut obliterato Romano nomine Romanū omne solum Gothorū imperiū & faceret & uocaret: essetq; ut uulgariter loquar Gothia: quod Romania fuisse: fieret nunc Atthaulfus: quod quondam Cæsar Augustus. At ubi multa experientia pbauisse: neq; Gothos ullo modo parere legibus posse ppter effrenatā Barbariem neq; reip. interdici leges oportere sine qbus res publica nō est res. p. elegisse se saltē: ut gloriā sibi de restituendo in integrū augēdoq; Romano nomine Gothorū viribus quereretur: habereturq; apud posteros Romanæ restitutionis auctor: postq; esse nō poterat imputator. Ob hoc abstinere a bello: ob hoc inhibere paci nitebat: præcipuæ Placidiae uxoris suæ: sc̄eminæ sanæ ingenio acerrimæ & religionis satis probatae ad omnia bona ordinationum opera persuasu & cōsilio tēperatus. Cūq; eidē paci petendæ atq; offerēdæ studiosissime insisteret apud Barchilonē Hispaniæ urbē dolo suoq; ut fertur: occisus est. Post hunc Segericus rex a Gothis creatus cū iti dem iudicio dei ad pacē pronus esset: nihilominus a suis interfectus est. Deinde Vallia successit in regnū ad hoc electus a Gothis ut pacē infringueret: ad hoc ordinatus a deo: ut pacē confirmaret. Hic igitur territus maxime iudicio dei: quia cum magna supiore abhinc anno Gothorū manus instructa armis nauigiisq; trāsire in Aphricā molliret: in. xii. M. passuū Gaditani freti tēpestate correpta miserabili exitu perierat: memor etiā illius acceptæ sub Halarico clavis cum Gothi in Siciliā transire conati in conspectu suoq; miserabiliter arrepti & demersi sunt pacē optimā cum Honorio imperatore datis lectissimis obsidibus pepigit. Placidiam impatoris sororē honorifice apud se honesteq; habitā fratri reddidit. Romanæ securitati periculum suum obtulit: ut aduersum cæteras gentes: quæ per Hispanias cōsedissent: sibi pugnaret: & Romanis uinceret: quis Halanorū cætri: Vandaloq; Sueuorūq; reges eodē nobiscum placito despecti forent: mādantes imperatori Honorio. Tu cum omnibus pacē habe. omniumq; obsides accipēnos nobiscum configimus: nobis perimus: tibi uincimur: immortalis uero quæstus erit reipublicæ tuae: si utriq; pereamus. Quis hæc crederet: nisi res doceret? Itaq; nunc quotidianie apud Hispanias geri bella gentium: & agi strages ex altero Barborum crebris certisq; nunciis discimus: præcipue Valliam Gothorum regem insistere patrandæ paci ferunt: ex quo utcunq; concesserim: ut licenter christiana tempora reprehendantur: siquid a conditione mundi usq; ad nunc simili factum felicitate doceatur. Manifestauimus ut arbitror atq; ostendimus non magis uerbo pene q̄ digito innumera bella sopita: plurimos extinctos tyranos: compressas coangustatasq; addictas exinanitasq; immanissimas gentes minimo sanguine nullo certamine ac pene sine cæde. Superst ut obtrectatores no-

*Segericus
rex/*

*Vallia
rex/*

LIBER SEPTIMVS

70

stros mollitionū suarum pœnitentia ueritatiq; erubescant. Deum uerum & solum
qui potest omnia: credant: timeant: diligat sequantur: cuius omnia & quæ mala
putant bona esse didicerunt. Explicui adiuuante christo secundum tuum præce-
ptum beatissime pater Augustine ab initio mundi usq; in præsentem diem: hoc
est per annos. v. M. dc. xviii. puniones & cupiditates hominum peccatorum:
conflictationes sæculi & iudicia dei: q; breuissime & q; simplicissime potui: chri-
stianis tamen temporibus propter præsentem magis christi gratiā ab illa incre-
dulitatis confusione discretis. Ita iam ego certo & solo quem cōcupiscere debui:
obedientiæ meæ fructu fruor: de qualitate autem opusculorum tu uideris: qui
præcepisti: tibi adiudicanda: si edas: per te iudicata: si deleas.

Vt ipse titulus margine in primo docet.

Orosio nomen mihi est.

Librariorum quicquid erroris fuit.

Exemit Aeneas mihi.

Quod si situm orbis: siq; nostra ad tempora.

Ab orbis ipsa origine.

Quisq; tumultus: bellaq; & cædes uelit.

Cladesq; nosse: me legat.

Pauli Orosii uiri clarissimi Ad Aurelium Augustinum episcopum & doctorem
eximium Libri septimi ac ultimi Finis. Impressi Venetiis: opera & expensis
Bernardini Veneti de Vitalibus. Anno ab incarnatione domini. M. CCCCC.
Die. XII. Mensis Octobris. Regnate Domino Augustino Barbadico.

Registrum

Omnes sunt terni præter n qui est quartus.

1230h omfie siening van die klein slois. V

Chloroform solution of the dried resin.

...and he often paid no mind to her.

1. *Placido Diaz* (1845-1911) *Presidente de Mexico*

Et sicut dicitur: Miserere vestrum in die misericordie vestrae.

Chlorophytum Topoglossum

Quince fruit known better as the quince.